

T.C.

GİRESUN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

**REFİK HALİD KARAY'IN PEYAM-SABAH GAZETESİNDEKİ
(686-11116/896-11327) YAZILARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

**A RESEARCH UPON REFİK HALİD KARAY'S ARTICLES IN
PEYAM-SABAH JOURNAL (686-11116/896-11327)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Sinan ÖZDEMİR

TEZ DANIŞMANI

Dr. Öğr. Üyesi Adem ÖZBEK

GİRESUN-2022

T.C.
GİRESUN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

**REFİK HALİD KARAY'IN PEYAM-SABAH GAZETESİNDEKİ
(686-11116/896-11327) YAZILARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

**A RESEARCH UPON REFİK HALİD KARAY'S ARTICLES IN
PEYAM-SABAH JOURNAL (686-11116/896-11327)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Sinan ÖZDEMİR

TEZ DANIŞMANI
Dr. Öğr. Üyesi Adem ÖZBEK

GİRESUN-2022

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün .././.... tarihli toplantısında oluşturulan jüri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Sinan ÖZDEMİR'in "Refik Halid Karay'ın *Peyam-Sabah* Gazetesindeki (686/11116-896/11327) Yazıları Üzerine Bir Araştırma" başlıklı tezini incelemiş olup aday .././.... tarihinde, saat ... da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Aday çalışma, sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından lisansüstü tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmzası
Üye (Başkan)		
Üye		
Üye		

ONAY

...../...../2022

Prof. Dr. Güven ÖZDEM

Enstitü Müdür V.

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Refik Halid Karay'ın *Peyam-Sabah* Gazetesindeki (686/11116-896/11327) Yazıları Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

24/06/2022

Sinan ÖZDEMİR

ÖN SÖZ

Birinci Dünya Savaşı sonrası Osmanlı Devleti ve ahalisinin bütün kesimlerine yansıyan ekonomik kriz, süreli yayın dünyasını da etkilemiştir. Bu zorlu süreç iki ayrı gazete olan *Peyam* ve *Sabah* gazetelerini birleştirmiş ve *Peyam-Sabah* gazetesini ortaya çıkarmıştır. Üç yıl yayın hayatını sürdüren gazete Millî Mücadele aleyhtarı olmasıyla bilinmektedir.

Dönemin birçok aydınına köşelerini açan *Peyam-Sabah* gazetesinin yazarlarından biri de Refik Halid Karay'dır. Yaptığımız çalışmalar sonucunda hikâye, roman, hatırat ve mizahi yazılarıyla Türk edebiyatında önemli bir yere sahip olan Karay'ın, *Peyam-Sabah* gazetesinde yer alan bazı yazılarının Latin alfabesine çevrilmediğini tespit ettik. Türk Edebiyatı için oldukça önemli bir şahsiyet olan Karay'ın külliyyatında bu yazılarının olmamasının kültür ve edebiyat hayatımızda bir eksiklik olduğu söylenebilir.

Yaptığımız bu tez, 2 Teşrînisânî 1920 ile 31 Mayıs 1921 tarihleri arasında Refik Halid Karay'ın *Peyam-Sabah* gazetesinde yayımlanan Arap harflerinden Latin harflerine aktarılmamış metinlerini yeni harflerle okuyucuya sunmayı amaçlamaktadır. Ayrıca tablolar vasıtasıyla araştırmacılar için metinlerin kolay bulunması amaçlanmıştır.

Çalışmamızda metinler ilk olarak Milli Kütüphane dijital arşivinden temin edilmeye çalışılmıştır. Yapılan tarama sonucunda gazetenin şu sayılarına ulaşılmıştır: 746-11176/784-11214, 814-11244/842-11272, 875-11305/896-11326. Eksik olan sayılar için ise daha sonra Atatürk Kitaplığının dijital arşivi taranmış ve eksik olan sayılar bu arşivden temin edilmiştir. Temin edilen sayılar taranarak ilk olarak Karay'ın yazılarının listesi çıkarılmıştır. Ardından bu yazılar Latin harflerine çevrilerek hem yazarın basılmış kitaplarında hem de araştırmacıların yaptıkları çalışmalarda yayımlanmayan metinler tespit edilmiş ve günümüz harflerine aktarılmıştır.

Tezimizin giriş bölümünde *Peyam-Sabah* gazetesi, Karay'ın gazetede yazmaya başlama süreci, çalışmamızı yaptığımız dönem içerisinde Karay'ın gazetede kullandığı imzalar, yazdığı yazıların şekil ve muhteva özellikleri, yazar veya araştırmacılar

tarafından Latin harflerine aktarılan metinler hakkında bilgiler ve Refik Halid Karay üzerine yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

“Giriş” bölümü hariç tezimiz üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde metinler “Toplumsal, Sosyal ve Siyasi Yazılar Hakkında” ve “Kültürel ve Edebi Yazılar Hakkında” olarak iki başlıkta değerlendirilmiştir. İkinci bölümde Karay’ın *Peyam-Sabah* gazetesinde 2 Teşrinsani 1920 ile 31 Mayıs 1921 tarihleri arasında yayımlanan yazılarının tahlili fihristi yer almaktadır. Ayrıca, Latin harflerine aktarılan metinler ve yazarın kullandığı imzaya göre tablo ve listeler oluşturularak ayrı şekilde verilmiştir. Üçüncü bölümde ise bugüne kadar Latin harflerine aktarılmadığı tespit edilen metinler günümüz harflerine aktarılmıştır.

Karay’ın metinlerini Arap harflerinden Latin harflerine aktarırken şu usuller izlenmiştir:

1. Metinlerin günümüz harflerine aktarımı sırasında özel durumlar dışında günümüz imla kuralları tercih edilmiştir. Tezimizde kullandığımız ana sözlüğümüz TDK’nin güncel sözlüğüdür. Kullanımdan düşmüş kelimeler ve Arapça, Farsça tamlamalar için ise ilk olarak İsmail Parlatır’ın Osmanlı Türkçesi Sözlüğü kullanılmıştır. Orada yer almayan kelimeler için ise sırasıyla (<http://lugatim.com/>), (<https://www.osmanlicasozlukler.com/>), (<https://www.kamusiturki.com/>), (<https://kelime.com/>) dijital sözlüklerinden yararlanılmıştır.
2. Silinmiş, yırtılmış, harfleri belli olmadığı için veya okuyamadığımız kelimeler metinden olduğu gibi alınarak orijinal haliyle verilmiştir.
3. Doğru okuduğumuzdan emin olmadığımız kelimelerden sonra [?] işareti kullanılmıştır.
4. Sansür nedeniyle silinen bölümler için [...] işareti kullanılmıştır.

Son olarak, bu uzun ve zorlu yolu ilmi ışıyla aydınlatan ve tecrübelerinden faydalanmamı sağlayan sayın danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Adem ÖZBEK’e teşekkür eder, saygılarımı arz ederim. Bu zorlu maceraya atılmama vesile olan ve bu yolda şefkatli elini hep sırtımda hissettiğim kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Seda ÖZBEK’e teşekkür ederim. Sohbetleriyle çevresine yeni fikirler kazandıran ve yardımlarını

esirgemeyen saygıdeğer hocam Dr. Öğr. Üyesi Fikret USLUCAN’a teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans maceram boyunca dostluğunu benden esirgemeyen, zor zamanlarımda desteğini hep hissettiğim kıymetli arkadaşım Zehranur YÜKSEL’e, bilgi ve tecrübesiyle her zaman yardımına koşan değerli arkadaşım Gamzenur MORTEPE’ye ve bu uzun yola başlamam için beni cesaretlendiren Fatma GONCA’ya teşekkürlerimi sunuyorum.

Aziz dostum Ahmet’e ve 13 senedir her zaman yanımda oldukları gibi bu tez sürecinde de desteklerini hissettiğim dostlarım Gülşah, Şükran, Yağmur, Hale ve Onur’a teşekkür ediyorum.

Uzun eğitim hayatım boyunca büyük sabırla bana destek olan ve aldığım her kararda arkamda olan değerli aileme ve her zor zamanımda elimden tutan, akrabalığın ne olduğunu bana gösteren kıymetli kuzenim Elif KÜLEKÇİ’ye teşekkürlerimi sunuyorum.

Sinan ÖZDEMİR

2 Haziran 2022

Giresun

ÖZET

1 Ocak 1920 tarihinde yayın hayatına başlayan *Peyam-Sabah* gazetesi 14 Eylül 1920 tarihine kadar yayın hayatını sürdürmüştür. Millî Mücadele aleyhtarlığı ile ön plana çıkan gazetenin yazarlarından biri de Refik Halid Karay’dır. Çalışmamızda, 2 Teşrînisânî 1920 (686-11116) ile 31 Mayıs 1921(896-11327) tarihleri arasında *Peyam-Sabah* gazetesinde yayımlanan ve Refik Halid Karay’a ait olduğu tespit edilen metinler orijinal dili korunarak Arap harflerinden Latin harflerine aktarılmıştır.

Giriş hariç üç bölümden oluşan çalışmamızın ilk bölümünde metinler “Toplumsal, Sosyal ve Siyasal Yazılar Hakkında” ve “Kültürel ve Edebi Yazılar Hakkında” başlıkları altında değerlendirilmiştir. İkinci bölümde çalışmamızda incelediğimiz metinler; kronolojik, alfabetik ve yazarın kullandığı imzaya göre liste ve tablo halinde verilmiştir. Üçüncü bölümde Karay’ın *Peyam-Sabah* gazetesinde yayımlanan ancak Latin harflerine aktarılmayan metinler günümüz harflerine aktarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Peyam-Sabah*, Refik Halid Karay, Hiciv, Mizah

ABSTRACT

Peyam-Sabah newspaper, which started its publishing career on January 1, 1920, continued its career until September 14, 1920. Refik Halid Karay is one of the authors of the newspaper, which stands out with its opposition to the National Struggle. In our survey, the texts that were published in the Peyam-Sabah newspaper between 2 November 1920 (686-11116) and 31 May 1921 (896-11327) and which were determined to belong to Refik Halid Karay were transferred from Arabic letters to Latin letters by preserving their original language.

In the first chapter of our survey, which consists of three sections except the introduction, the texts were evaluated under the titles of "About Social, Social and Political Articles" and "About Cultural and Literary Articles". The texts we analysed in our survey in the second chapter are listed and tabularized; chronologically, alphabetically and according to the signature used by the author. In the third chapter, the texts published in Peyam-Sabah newspaper by Karay but not translated into Latin letters were transferred to today's letters.

Keywords: Peyam-Sabah, Refik Halid Karay, Satire, Humor

KISALTMALAR

Nu : Numara

s. : Sayfa

TDK: Türk Dil Kurumu

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	I
ÖZET.....	V
ABSTRACT.....	VI
KISALTMALAR	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
GİRİŞ	17
PEYAM-SABAH VE REFİK HALİD KARAY.....	17
BİRİNCİ BÖLÜM.....	23
1 İNCELEME.....	23
1.1 TOPLUMSAL, SOSYAL VE SİYASİ YAZILAR HAKKINDA	23
1.1.1 İttihat ve Terakki Fırkası ve II. Meşrutiyet	23
1.1.2 Millî Mücadele ve Ankara	25
1.1.3 Mütareke Dönemi İstanbul’unda Ekonomi.....	27
1.1.4 Rus Muhacirler.....	29
1.2 KÜLTÜREL VE EDEBİ YAZILAR HAKKINDA.....	30
1.2.1 Ramazan.....	30
1.2.2 Dergâh Dergisi ve Ahmet Haşim	31
1.2.3 Gazetecilik.....	32
1.2.4 Diğer Edebi İçerikli Metinler	34
İKİNCİ BÖLÜM	36
1 TABLOLAR.....	36
1.1 KRONOLOJİK TAHLİLİ FİHRİST.....	36
1.2 LATİN HARFLERİNE AKTARILAN METİNLERİN ALFABETİK LİSTESİ.....	45
1.3 İMZA/MÜSTEARA GÖRE YAZILAR LİSTESİ.....	49
1.3.1 Refik Halid İmzalı Metinler	49
1.3.2 Aydede İmzalı Metinler	50
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	54
1 METİNLER.....	54
1.1 ORADAKİLERE DAİR.....	54
1.2 NAKŞ-I BERAB	59

1.1.1	Emanet Var Olsun!.....	59
1.2.1	Hükümet Takvimi	59
1.3	NAKŞ-I BERAB	61
1.3.1	Hayırlı Alamet.....	61
1.3.2	Ölülerle Muhabere	61
1.4	NAKŞ-I BERAB	62
1.4.1	Müzakere Programı	62
1.5	NAKŞ-I BERAB	65
1.5.1	Ümit!	65
1.5.2	Sabıka, Hazıra	65
1.6	NAKŞ-I BERAB	67
1.6.1	Zafer-i Nihai.....	67
1.7	NAKŞ-I BERAB	68
1.7.1	Aldanan Kim?	68
1.8	NAKŞ-I BERAB	69
1.8.1	Birleşseler!	69
1.9	NAKŞ-I BERAB	70
1.9.1	Neredeler?	70
1.9.2	Uyku Vakti	70
1.10	NAKŞ-I BERAB	72
1.10.1	Yine Var Olsun!	72
1.11	NAKŞ-I BERAB	73
1.11.1	Kömür Kuyuları!	73
1.12	NAKŞ-I BERAB	75
1.12.1	Kimi Ağlar, Kimi Güler!	75
1.13	NAKŞ-I BERAB	76
1.13.1	Kalpak ve Külâh.....	76
1.14	NAKŞ-I BERAB	78
1.14.1	Belediye Nakilleri	78
1.15	NAKŞ-I BERAB	80
1.15.1	Şükür Allah'a	80
1.16	ASMAYA, ÇARDAĞA DAİR... ..	83
1.17	NAKŞ-I BERAB	88
1.17.1	Yeni Gazetecilik.....	88

1.18	NAKŞ-I BERAB	90
1.18.1	Teselli Dünyası.....	90
1.19	NAKŞ-I BERAB	92
1.19.1	Bir Mukayese	92
1.20	NAKŞ-I BERAB	94
1.20.1	Talat'la Mülakat	94
1.21	NAKŞ-I BERAB	98
1.21.1	Çıkmak Mastarı?	98
1.22	TANIDIKLARIM -III-	99
1.22.1	Enver'le Babası	99
1.23	NAKŞ-I BERAB	103
1.23.1	İkisi Ortası.....	103
1.24	NAKŞ-I BERAB	105
1.24.1	İki Liman.....	105
1.25	MEMNUNLAR ÂLEMİNDE!.....	107
1.26	AHVAL HAKKINDA HAYVANAT NE DER, NE DÜŞÜNÜR?	111
1.27	NAKŞ-I BERAB	117
1.27.1	Kurtuldu!	117
1.27.2	Maymunların Oyunu	117
1.28	NAKŞ-I BERAB	119
1.28.1	Talat Yine İkbalde.....	119
1.29	NAKŞ-I BERAB	121
1.29.1	Bakalım!	121
1.29.2	Gömlek Hikâyesi.....	121
1.30	EŞYANIN DİLİ	122
1.31	NAKŞ-I BERAB	127
1.31.1	İttihatçı Olsaydım.....	127
1.32	RÜCUNAME	130
1.33	NAKŞ-I BER- ÂB.....	134
1.33.1	Hayat-ı Muhayyel.....	134
1.34	NAKŞ-I BERAB	136
1.34.1	Durub-ı Emsal	136
1.35	RİCAL-İ MEŞRUTİYETİN SON GÜNLERİ	138
1.36	NAKŞ-I BERAB	144

1.36.1	Nasihat.....	144
1.37	NAKŞ-I BERAB	146
1.37.1	Benim Zevkim.....	146
1.38	NAKŞ-I BERAB	148
1.38.1	Vicdanların Rengi	148
1.39	NAKŞ-I BERAB	150
1.39.1	Eyvah, Hu!	150
1.40	NAKŞ-I BERAB	152
1.40.1	Selamet Yolu.....	152
1.41	NAKŞ-I BERAB	154
1.41.1	Yeniler-Eskiler	154
1.42	NAKŞ-I BERAB	156
1.42.1	Para Yokluğu, Para Çokluğu.....	156
1.43	NAKŞ-I BERAB	159
1.43.1	Vahşiliğe Tahassür	159
1.44	NAKŞ-I BERAB	161
1.44.1	Cins Meselesi	161
1.45	NAKŞ-I BERAB	163
1.45.1	Eş'ar ile İzah	163
1.46	NAKŞ-I BERAB	166
1.46.1	Bir Temenni	166
1.47	YENİ SENE DUASI	168
1.48	NAKŞ-I BERAB	171
1.48.1	Güle Güle Eskitiniz!.....	171
1.49	NAKŞ-I BERAB	173
1.49.1	Niçin Bekliyorlar.....	173
1.50	NAKŞ-I BERAB	175
1.51	BİR MUHALİFİN İNTİHARI	176
1.52	BABALARIMIZDAN UTANDIM!	179
1.53	NAKŞ-I BERAB	182
1.53.1	Yeni Cemiyetperverler	182
1.54	NAKŞ-I BERAB	184
1.54.1	Haberlere Dair.....	184
1.55	NAKŞ-I BERAB	186

1.55.1	Bir İstatistik.....	186
1.56	İKİ OĞULUN HİKÂYESİ.....	188
1.57	NAKŞ-I BERAB	191
1.57.1	Dünyanın Sonu.....	191
1.58	NAKŞ-I BERAB	193
1.58.1	Rahatın Yolu	193
1.59	NAKŞ-I BERAB	195
1.59.1	Yine Mevsime Dair	195
1.60	NAKŞ-I BERAB	197
1.60.1	Cepheye Doğru.....	197
1.61	NAKŞ-I BERAB	199
1.61.1	Şan ve Şeref Bahsi	199
1.62	NAKŞ-I BERAB	200
1.62.1	Süslü Hanım	200
1.63	NAKŞ-I BERAB	202
1.63.1	Kesik Başlar	202
1.64	NAKŞ-I BERAB	204
1.64.1	Oğlumun Oyunları	204
1.65	NAKŞ-I BERAB	205
1.65.1	Benzetmeyelim!	205
1.65.2	Elkab Merakı.....	206
1.66	NAKŞ-I BERAB	208
1.66.1	(Serum)dan Beklediğim	208
1.67	NAKŞ-I BERAB	210
1.67.1	Bir Yeni Tabir	210
1.68	NAKŞ-I BERAB	212
1.68.1	Buna da Şükür!.....	212
1.69	NAKŞ-I BERAB	213
1.69.1	Selanik – Ankara	213
1.70	NAKŞ-I BERAB	215
1.70.1	Kesik Başla Beden	215
1.71	NAKŞ-I BERAB	217
1.71.1	Mâruf Bir Zat	217
1.71.2	Bir Hikâye Daha.....	218

1.72	NAKŞ-I BERAB	220
1.72.1	(Ankara Murahhasları)	220
1.73	NAKŞ-I BERAB	222
1.73.1	(Ankara)cılar	222
1.74	NAKŞ-I BERAB	224
1.74.1	Sadhezar Aferin.....	224
1.75	HEVAYÎ SOHBET	226
1.76	NAKŞ-I BERAB	230
1.76.1	Çıkmaz Sokak	230
1.77	NAKŞ-I BERAB	232
1.77.1	Ne diyeyim?	232
1.78	DOLANDIRMAYA, DOLANDIRICILIĞA DAİR	234
1.79	NAKŞ-I BERAB	239
1.79.1	Müjde!	239
1.80	NAKŞ-I BERAB	241
1.80.1	Tevcih-i Vecihler	241
1.81	NAKŞ-I BERAB	243
1.81.1	Ahirettekilere Haber	243
1.82	NAKŞ-I BERAB	245
1.82.1	Telifbin.....	245
1.83	NAKŞ-I BERAB	246
1.83.1	Sıra Bizde	246
1.84	NAKŞ-I BERAB	247
1.84.1	Beterinden Beteri Var	247
1.85	NAKŞ-I BERAB	249
1.85.1	Helecanlı Mütalaa	249
1.86	NAKŞ-I BERAB	251
1.86.1	(Darül Muhatara).....	251
1.87	ELVEDA SİYASET!	253
1.88	NAKŞ-I BERAB	257
1.88.1	Bâbîâlî Kapısı.....	257
1.89	NAKŞ-I BERAB	259
1.89.1	Takvim Meselesi	259
1.90	AH, HANİ O GÜNLER?	261

1.91	NAKŞ-I BERAB	266
1.91.1	El İnsaf!	266
1.92	NAKŞ-I BERAB	268
1.92.1	İş Adamları.....	268
1.93	NAKŞ-I BERAB	270
1.93.1	Malihulya	270
1.94	NAKŞ-I BERAB	272
1.94.1	Bir Nezahat Numunesi	272
1.95	NAKŞ-I BERAB	274
1.95.1	Selam Fundaları	274
1.96	NAKŞ-I BERAB	276
1.96.1	Vah! Vah!.....	276
1.97	NAKŞ-I BERAB	278
1.97.1	Ha Gayret!.....	278
1.98	DERTLEŞME	280
1.99	NAKŞ-I BERAB	284
1.99.1	Ucuzluk!.....	284
1.100	NAKŞ-I BERAB	286
1.100.1	Süprüntü Meselesi	286
1.101	NAKŞ-I BERAB	288
1.101.1	Bu da Şeref mi?	288
1.102	NAKŞ-I BERAB	290
1.102.1	Aratacaklar!	290
1.103	NAKŞ-I BERAB	292
1.103.1	Heyet İptilas ı	292
1.104	NAKŞ-I BERAB	294
1.104.1	Mehtap Altında.....	294
1.105	NAKŞ-I BERAB	296
1.105.1	Satış Bolluğu	296
1.106	NAKŞ-I BERAB	298
1.106.1	Yalan Aleyhinde.....	298
1.107	BİR HATIRA	300
1.108	NAKŞ-I BERAB	304
1.108.1	Hayırlı Alamet.....	304

1.109 NAKŞ-I BERAB	306
1.109.1 İnsaf!.....	306
1.110 NAKŞ-I BERAB	308
1.110.1 Bir İrtikâ	308
1.111 NAKŞ-I BERAB	310
1.111.1 Rey Meselesi	310
1.112 NAKŞ-I BERAB	312
1.112.1 Cehalet.....	312
1.113 NAKŞ-I BERAB	314
1.113.1 Dönüş.....	314
1.114 NAKŞ-I BERAB	316
1.114.1 Bir Müşahede	316
1.115 NAKŞ-I BERAB	318
1.115.1 Kıyafet Meselesi.....	318
1.116 NAKŞ-I BERAB	320
1.116.1 Eğlencelerimiz.....	320
1.117 NAKŞ-I BERAB	322
1.117.1 Kasaplığa Dair	322
1.118 NAKŞ-I BERAB	324
1.118.1 Cephenin Ötesi	324
1.119 NAKŞ-I BERAB	326
1.119.1 Sabah Keyfi	326
1.120 NAKŞ-I BERAB	328
1.120.1 Acemilik	328
1.121 NAKŞ-I BERAB	330
1.121.1 İrşad Nezaretî	330
1.122 NAKŞ-I BERAB	332
1.122.1 Yazık Oldu!	332
1.123 NAKŞ-I BERAB	334
1.123.1 Tamahkârlık.....	334
1.124 NAKŞ-I BERAB	336
1.124.1 (Ruh)un Tesiri	336
1.125 NAKŞ-I BERAB	338
1.125.1 Yutanlar!.....	338

1.126 NAKŞ-I BERAB	340
1.126.1 Maazallah!	340
1.127 NAKŞ-I BERAB	342
1.127.1 Halas!.....	342
1.128 NAKŞ-I BERAB	344
1.128.1 Ramazan	344
1.129 NAKŞ-I BERAB	346
1.129.1 Herkese Oldu!.....	346
1.130 NAKŞ-I BERAB	348
1.130.1 Güvenme	348
1.131 NAKŞ-I BERAB	350
1.131.1 İğrenç İşler.....	350
1.132 NAKŞ-I BERAB	352
1.132.1 Ya Beğenmeseydik!	352
1.133 NAKŞ-I BERAB	354
1.133.1 Günahımız	354
1.134 NAKŞ-I BERAB	356
1.134.1 Haraşo!	356
1.135 NAKŞ-I BERAB	359
1.135.1 Memnuat.....	359
1.136 NAKŞ-I BERAB	361
1.136.1 İki Adalet.....	361
1.137 NAKŞ-I BERAB	363
1.137.1 Farkımız.....	363
1.138 NAKŞ-I BERAB	365
1.138.1 Beklenen Bir Eser.....	365
SONUÇ	369
KAYNAKÇA	371

GİRİŞ

PEYAM-SABAH VE REFİK HALİD KARAY

Peyam-Sabah gazetesi, müstakil olarak yayımlanan *Peyam* ve *Sabah* gazetelerinin maddi zorluklardan dolayı birleşmesi sonucunda *Peyam-Sabah*¹ adını alarak 1 Ocak 1920 tarihinde yayın hayatına başlamıştır. Bu birliktelik *Peyam-Sabah*'ın yayınlandığı son tarih olan 14 Eylül 1922 tarihine kadar devam etmiştir.

Gazetenin baş muharrirliğini birkaç sayısı haricinde Ali Kemal Bey yapmıştır. Tezimizin esasını oluşturan Refik Halid Karay imzası dışında Cenap Şehabettin, Rıza Tevfik Bölükbaşı, Halit Ziya Uşaklıgil, Süleyman Nazif, Halil Nihat Boztepe ve Mithat Cemal Kuntay gibi yazarlar da gazetenin muharrir kadrosunda yer alan önemli isimlerden bazılarıdır. Gazete dört sayfadan oluşmaktadır. Millî Mücadele karşılığı ile ön plana çıkan *Peyam-Sabah* gazetesinde, daha çok siyasi ve güncel konular işlense de edebiyat, kültür, sanat, iktisat ve sosyal hayat gibi konular da gazetede yer almaktadır.

Çalışma konumuz olan Refik Halid'in, *Peyam-Sabah*'taki macerası ikinci defa geldiği Posta-Telgraf Umum Müdürlüğü görevinden azlinden bir süre sonra başlar. Aşağıda kendi ifadelerinden de anlaşılacağı üzere Refik Halid'in bu azilden sonraki ilk düşüncesi *Peyam-Sabah*'a adım atmaktır. Karay, Sadrazam Damat Ferit'in bu duruma karşı çıkması nedeniyle arzusuna bir süre ulaşamaz. Yazar durumu kendi ağzından şöyle anlatmaktadır:

Benim ümidim, Posta ve Telgraf'tan çekilir çekilmez "Peyam-ı Sabah"ı girmektir; hatta Ali Kemal Bey ertesi günü gazetede ilan edilmek üzere bir de varaka yazıp matbaaya göndermişti. Ertesi günü baktım ki ilan derc edilmemiş... Sebebini sonra öğrendim: Mihran Efendi, Damat Ferit Paşa mevki-i iktidarda oldukça beni gazetesine ilhaktan ürkmüştü. Düşükten sonra kabul gösterdi, çeke çeke pazarlık ettik; uyuştuk. "Nakş-ı Berab"lara başladım...²

¹ Gazetenin ismi bazı çalışmalarda "Peyam-ı Sabah" şeklinde kullanılmaktadır. Ancak gazete iki farklı gazete olan *Peyam* ve *Sabah* gazetelerinin maddi zorluklar nedeniyle birleşmesi sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu nedenle gazetenin isminde terkip yapmak doğru olmayacaktır. Daha fazla bilgi için bakınız: Hadiye Yılmaz, "Ali Kemal Bey'in Başyazarı Olduğu Gazete "Peyam-Sabah" Mı "Peyam-ı Sabah" Mı?", Mütferrika Kitabiyat, Sayı 46, Kış, 2014.

² Refik Halid Karay, *Minelbab İlelmihrap*, İnkilâp Kitapevi, İstanbul, 2021, s.335

Sorunun aşılması üzerine Karay'ın gazetedeki ilk yazısı 2 Teşrînisânî 1920 tarihinde “Oradakilere Dair” başlığıyla yayımlanmıştır. Yazının başında ise yazarın gazetede yazılarını yazmaya başladığını okuyucuya şöyle duyurulmuştur:

Edebiyatta, mizahta o harikulade temayüzüyle beraber Türkçemize müstesna bir eda, bir cazibe veren o sade ve sevimli yazılarıyla hepimizi kalemine meftun eden Refik Halid Bey arkadaşımızın bugünden itibaren gazetemize muntazaman haftada iki kere makaleleriyle diğer günlerde o meşhur “Nakş-ı Berab” larıyla muavenet-i kalemiyede bulunacağını kari'e ve karilerimize tebşir ederiz.³

Peyam-Sabah gazetesinin yayın hayatı 965 sayı sürer. Refik Halid Karay'ın, gazetede toplamda 327 yazısı yayımlanır. 327 yazının 189'u çalışmamızı gerçekleştirdiğimiz (686-11116) ile (896-11327) sayıları arasında yayımlanmıştır. Karay, yazılarında “Aydede” ve “Refik Halid” imzalarını kullanmıştır. Metinlerin 123'ü “Aydede”, 66'sı “Refik Halid” imzalıdır.

Karay'ın, “Aydede” imzalı yazıları “Nakş-ı Berab” isimli köşesinde yer alır. Genellikle fıkra türündeki bu yazılarında Refik Halid, güncel meseleleri bazen tek başlık altında değerlendirirken bazen de metinlerde iki farklı başlık kullanmayı tercih etmiştir. “Nakş-ı Berab” isimli köşesinde Karay siyasi ve günlük konuları işlemektedir. Başta Talat, Enver, Cemal Paşalar olmak üzere genel bir İttihatçılık ve Millî Mücadele karşıtlığının merkezde olduğu bu yazılarda Mütareke Dönemi İstanbul'unun yaşadığı fakirlik, Rus muhacirleri, savaş zenginleri ve değişen toplum hicivli ve mizahi bir üslupla işlenmiştir.

“Refik Halid” imzalı metinler genellikle fıkra türünde yazılmış metinler olsa da tiyatro, hikâye, sohbet ve anı türlerinde de metinler bulunmaktadır. Bu metinler genellikle iki sütun uzunluğundadır. Karay, bu metinlerde “Nakş-ı Berab” isimli yazılarından farklı olarak günlük konulardan uzaklaşarak daha çok sosyal, kültürel ve siyasi konularda metinler kaleme almıştır. Yazar, bu metinlerde de hicivli ve mizahi üslubunu sürdürmüştür.

Karay'ın, *Peyam-Sabah*'ta yer alan yazıları sade bir Türkçe ile kaleme alınmıştır. “Nakş-ı Berab” köşesinde dil daha da sadeleşmekte ve konuşma diline yaklaşmaktadır. Refik Halid, metinlerde atasözleri ve deyimlere oldukça fazla yer

³ Peyam-Sabah, Refik Halid, *Oradakilere Dair*, nu: 686-11116, 2 Teşrînisânî 1920, s.3.

vermiştir. Metinlerde dikkat çeken bir özellik de güldürü fıkralarıdır. Yazar güldürü fıkralarını anlattığı konu veya olayı örneklendirmek ve daha iyi açıklayabilmek için kullanmıştır.

Çalışma konumuz olan Payam-Sabah gazetesinde (686-11116/896-11327) yer alan 189 metnin 50’si yazarın “Ago Paşa’nın Hatıraları”, “Tanıdıklarım”, “Memleket Hikâyeleri”, “Guguklu Saat”, “Ay Peşinde” isimli kitaplarında ve çeşitli araştırmacıların çalışmalarında yayımlanmıştır. Söz konusu metinlerden Refik Halid Karay’ın kitaplarında yer alan metinler şunlardır:

Kitap Adı	Yazı Adı	Sayfa Numarası
Ago Paşa’nın Hatıraları ⁴	Hülya Bu Ya	s. 25.
	İşrete, İkbale Dair	s. 52.
	Parasızlığa Dair	s. 59.
	Suya Sabuna Dair	s. 65.
	Dargınlığa, Barışıklığa Dair	s. 70.
	Korkuya Dair	s. 77.
	Misafirlığa, Misafirlere Dair	s. 84.
	Konfora Dair	s. 98.
	Neler Olmak İstiyorum?	s. 106.
	İş Başındakiler	s. 123.
	Kadıköy’ünü Takdir	s. 131.
Tanıdıklarım ⁵	Süfli İhsan	s. 7.
	Çapkın Kenan	s. 14.
	Tam Bir Muhalif	s. 21.
	Dayı Bey	s. 43.
	Bir “Şık Tip	s. 50.
	İştirakçimiz	s. 58.

⁴ Refik Halid Karay, **Ago Paşa’nın Hatıraları**, İnkılâp Kitapevi, İstanbul, 2017.

⁵ Refik Halid Karay, **Tanıdıklarım**, İnkılâp Kitapevi, İstanbul, 2019.

	Çocukluğuma Dair Üç Hatıra	s. 78.
	Aşka Dair	s. 84.
	Dilimiz Ne Der, Biz Ne Düşünürüz?	s. 90.
	Hayvanlara Gıpta	s. 98.
	On Sekiz Bin Lira	s. 117.
Memleket Hikâyeleri ⁶	Bir Saldırı	s. 161.
	Garip Bir Hediye	s. 166.
Guguklu Saat ⁷	Eski Ramazanları Yad	s. 61.
	Zabıta Haberleri	s. 67.
	Yeni Şairlere Dair	s. 74.
	Bir Küçük Facia	s. 79.
	Sıhhate Dair	s. 85.
	Devenin Derdi	s. 98.
	Ölüme Dair	s. 105.
	Bir Kır Gezintisi	s. 111.
	Yeni Şairlere Dair	s. 116.
Ay Peşinde ⁸	Ay Peşinde	s. 7.
	Anadolu’da Bahar	s. 13.
	Kervanda Muaşaka	s. 19.
	Metapiskoz	s. 73.
	Akrabayı Ziyaret	s. 81.
	Eski Yaz Aşkları	s. 89.
	Kendime Dair	s. 103.

Ayrıca daha önce de ifade edildiği gibi, çalışmamız kapsamındaki Refik Halid yazılarından bir kısmı da bazı bilimsel çalışmalarda yayımlanmıştır. Bunlardan biri Burak Kodal’ın “Peyam-ı Sabah (11306-11786 Sayılar İnceleme ve Seçilmiş Metinler)”⁹ isimli lisansüstü tezidir. Çalışmada Kodal, *Peyam-Sabah* gazetesi üzerine

⁶ Refik Halid Karay, **Memleket Hikâyeleri**, İnkılâp Kitapevi, İstanbul, 2009.

⁷ Refik Halid Karay, **Guguklu Saat**, İnkılâp Kitapevi, İstanbul, 2009.

⁸ Refik Halid Karay, **Ay Peşinde**, İnkılâp Kitapevi, İstanbul, 2009.

⁹ Burak Kodal, “**Peyam-ı Sabah (11306-11786 Sayılar İnceleme ve Seçilmiş Metinler)**”, 2019.

bir inceleme yaparak gazetede yer alan 42 metni Latin harflerine aktarmıştır. Bu metinlerden ikisi bizim çalışmamızın kapsamında yer alan Refik Halid Karay’a ait “İlk Merak” ve “Yine İlk Merak” isimli metinlerdir.

Hazal Bozyer ise, *Dergâh Dergisi*’nde yayımlanan makalesiyle¹⁰ çalışmamız kapsamında yer alan Refik Halid Karay’a ait “Nakş-ı Berab – Yeni Usul Hikâye” isimli metni inceleyerek günümüz harflerine aktarmıştır.

Refik Halid Karay üzerine yapılan diğer bilimsel çalışmalardan biri olan Aslı Zeynep Ortakan’ın “Refik Halid’in *Peyam-Sabah* Gazetesindeki Yazılarının İncelenmesi (1920-1921)”¹¹ isimli lisanüstü tezi üzerinde ayrıca durmak uygun olacaktır. Çalışmada Ortakan, Refik Halid Karay’ın *Peyam-Sabah* gazetesinde yayımlanan metinlerini tasnif etmiş, alıntılar yaparak metinleri özetlemiş ve seçilmiş metinleri incelemiştir. Ayrıca Ortakan, Karay’ın gazetede yayımlanan seçilmiş 10 metnini Latin harflerine aktarmıştır. Günümüz harflerine aktarılan 10 metinden biri bizim çalışmamız kapsamında yer alan “Nakş-ı Berab - Maymunun Marifeti” isimli hikâyedir.

Kısacası bir kere daha vurgulamak gerekirse Karay’ın çalışmamız kapsamında *Peyam-Sabah* gazetesinin (686-11116) ile (896-11327) sayıları arasında yayımlanan 189 yazısı bulunmaktadır. Yukarıda da bahsedildiği gibi 189 yazıdan yalnızca 50’si günümüz harflerine aktarılmıştır. Bu durum hem edebiyatımızda hem de Karay’ın külliyatından bir eksiklik oluşturmaktadır. Biz de yaptığımız çalışmamızda Latin harflerine aktarılmamış metinleri günümüz harflerine aktararak bu eksikliği gidermeyi amaçladık. Çalışmamız kapsamında yukarıda bahsettiğimiz 50’si metni daha önce Latin harflerine aktarıldığı için tezimize dahil etmedik.

Adını yukarıda zikrettiğimiz bilimsel çalışmalar haricinde *Peyam-Sabah* üzerine yapılan bir diğer çalışma da Salih Çetinkaya’nın “Peyâm-ı Sabah Gazetesinde Edebî Faaliyet”¹² isimli lisansüstü tezidir. Çetinkaya, bu çalışmasında metinleri içeriklerine göre tasnif ederek edebi metinleri incelemiştir.

¹⁰ Hazal Bozyer, “Bir Hikâyenin Hikâyesi: Refik Halid’in “Mehtapte Bir Muaşaka”sı Neyi Tenkit Ediyor?”, *Dergâh Dergisi*, Sayı 347, İstanbul, 2019, s. 20-21.

¹¹ Aslı Zeynep Ortakan, “Refik Halid’in *Peyam-Sabah* Gazetesindeki Yazılarının İncelenmesi (1920-1921)”, İstanbul 2019.

¹² Salih Çetinkaya, “*Peyam-ı Sabah* Gazetesinde Edebî Faaliyet”, 2019.

Yenal Ünal, “Refik Halit Karay’ın Eserlerine Yansıyan Düşünce Dünyası”¹³ isimli basılmış doktora tezinde Karay’ın hikâye, roman, anı ve mizahi metinlerini incelemiştir. Ayrıca Ünal, Karay’ın süreli yayınlarda yayınlanan yazılarını tasnif ederek kronolojik fihristini yayınlamıştır. Bu liste içerisinde bizim çalışmamız kapsamında yer alan yazılar, künye olarak verilmiştir.

¹³ Yenal Ünal, “**Refik Halit Karay’ın Eserlerine Yansıyan Düşünce Dünyası**”, (Yayımlanmış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2012.

BİRİNCİ BÖLÜM

1 İNCELEME

1.1 TOPLUMSAL, SOSYAL VE SİYASİ YAZILAR HAKKINDA

Peyam-Sabah gazetesinde edebiyat, sanat, bilim, kültür, spor ve iktisat gibi birçok farklı alanda yazılar yayımlansa da ağırlıklı olarak siyasi ve sosyal yazılar yer almaktadır. Refik Halid Karay da yazılarında gazetenin bu yayın politikasına paralel konular işlemiştir. Özellikle “Aydede” imzası ile yayımlanan “Nakş-ı Berab” isimli fıkralarında daha çok siyasi, sosyal ve toplumsal konulara yer vermiştir. “Refik Halid” imzalı yazılarında ise konular çok daha geniş bir yelpazeye yayılmış durumdadır. Çalışmamızın bu bölümünde Karay’ın gazetede yazdığı siyasi, sosyal ve toplumsal yazılarını belirli başlıklar altında tasnif ederek incelemeye çalışacağız.

1.1.1 İttihat ve Terakki Fırkası ve II. Meşrutiyet

İttihat ve Terakki Fırkası Osmanlı Devleti’nin son on senesinin en önemli unsurlarından biridir. Fırka, otuz sene süren İstibdat Dönemi’nin ardından ilan edilen II. Meşrutiyet ile iktidara gelmiştir. Büyük bir coşkuyla gelen II. Meşrutiyet, İttihat ve Terakki Fırkası’na karşı özgürlükler konusunda beklentileri arttırmıştır. Ancak zamanla askeri ve idari alanda yaşanan başarısızlıklar ve alınan polisiye tedbirler yoğun eleştirilerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Refik Halid Karay da bu dönemde İttihat ve Terakki Fırkası karşısında yer alan en keskin kalemlerden biri olmuştur. “Kirpi” mahlasıyla çeşitli muhalif dergi ve gazetelerde İttihat ve Terakki Fırkası aleyhinde yazılar kaleme alan Karay, 1913 yılında Mahmut Şevket Paşa suikastı ile ilişkilendirilerek Sinop’a sürgün edilir. Çorum, Ankara ve Bilecik’te devam eden sürgünü Ziya Gökalp’in yardımıyla 1918’de biter. Mütareke ile birlikte İttihat ve Terakki Fırkası’na eleştirilerine devam eden Karay, *Peyam-Sabah* gazetesinde de fırkaya ve fırkanın önemli şahsiyetlerine yoğun eleştirilerde bulunmuştur.

“Babalarımızdan Utandım” isimli metinde Karay, İttihatçıların II. Meşrutiyet’ten önce iktidarda bulunanlar hakkındaki eleştirilerini ve II. Meşrutiyet’le birlikte neler olacağını onların dilinden şöyle anlatmaktadır:

- Memleket bunaklar, cahiller elinde, yani sizin elinizde şu hale geldi; şu sefalet, şu felakete, şu izmihlâle, şu uçuruma devleti müstebitler, hafiyeler düşürdü, yani siz düşürdünüz. Ey miskin, müdâhin, tahsilsiz ve mutaassıp babalarımız! İşte biz geldik, bizim elimizle viraneler şeref-i abad olacak, ıssız, ışksız beldeler seyrangâha dönecek, boş keselerimiz altınla, boş kafalarımız ilim ve irfanla, boş tarlalarımız tohum ve mahsul ile dolacak, Türkiye cennet olacak! Siz çekilin, biz geldik, uyuşuklar minderlerine dönsün, becerikli ve çalışkan evlad-ı vatan mevkilerine geçsin! Artık mesnedler ehillerine verilecek, iltimas ve irtişâ bitecek, sefaletler elimizde refaha, felaketler saadete, inkırazlar şereflere kalp olacak!¹⁴

Beklentilerin gerçekleşmediği yönünde eleştirilerde bulunan Karay, II. Meşrutiyet’le daha özgür bir ortam beklenirken İttihatçılarla daha baskıcı bir yönetim altına girdiklerini söyler. İstibdat Dönemi’nde birçok aydın fikirleri nedeniyle sürgün edilmiştir. II. Meşrutiyet’le bu durumun sona ereceğini düşünen halk, Karay’a göre daha baskıcı bir rejim olan İttihatçılarla karşılaşır. Bu rejim eskisi gibi sürgüne göndermek yerine idam ederek cezalandırmaktadır. Karay durumu “Asmaya, Çardağa Dair...” isimli metinde şöyle anlatır:

Devr-i istibdatta basılmak, Meşrutiyet’te asılmak korkusuyla, ömrübillah, bir rahat nefes almak, gönül ferahıyla yaşamak bize müyesser olmadı ki... Hoş, Meşrutiyet’in askınına nispetle istibdatın baskını anber-i sârâ gibi kalır. Kefen soyucu ile oğlunun hikâyesi kabilinden babasına gani gani rahmet okuttu; biri basar, gönderse gönderse sürgüne gönderirdi, diğeri asar ahirete gönderir... Can bedende kaldıktan sonra insan mahbesten de kurtulur, menfâdan da...İşin başı sağlık!¹⁵

“Vatan”, “Hürriyet”, “İstiklal” gibi kelimeler meşrutiyet isteyenlerin en sık kullandığı kelimeler olmuştur. Bu kelimeleri İttihatçılarla özdeşleştiren Karay, baskıcı tutumunu ve idamları meşrulaştırmak isteyen İttihatçıların bu kelimeler altına sığındığını ifade eder. Yazar “Vicdanların Rengi” isimli metinde duruma eleştirisini şöyle dile getirir:

Meşrutiyet’ten beri en büyük cinayetler, en akla sığmaz, havsala almaz habâsetler hep böyle ulvî kelimeleri bahane tutarak, hep böyle yüreklerde yer tutmuş şanlı isimler vesile edilerek yapılmadı mı? Hürriyet için, vatan için, istiklal için, hamiyet namına, fazilet namına, milliyet namına girilen işler hep felaketle, nedametle, iflas ve zararlar kapanmadı mı? Hürriyeti temin, vatani tahlis, istiklali teyit için değil midir ki ne beyhude seferler yaptık, ne takatsiz

¹⁴ Peyam-Sabah, Refik Halid, “Babalarımızdan Utandım”, nu: 754-11184, 9 Kânûnusânî 1921, s. 1.

¹⁵ Peyam-Sabah, Refik Halid, “Asmaya, Çardağa Dair...”, nu: 706-11136, 22 Teşrinisânî 1920, s. 3.

harplere girdik ve ne hesapsız adam ve mal telef ettik, neticede bu üç şanlı ismin de yakışamayacağı bir harabeden başka ortada ne gördük?¹⁶

Refik Halid Karay yazılarında İttihat ve Terakki Fırkası'ndan bahsederken fırkanın önemli üç şahsiyeti olan Talat, Enver, Cemal Paşaları da unutmaz. Özellikle Talat Paşa metinlerde alay edilen bir figür olarak yer almaktadır. “Talat Yine İkbalde”¹⁷ isimli metinde *Yeni Gün* gazetesinde Talat Paşa'nın resminin basılmasını eleştirmiştir. “Talat’la Mülakat” isimli metinde yazar kurmaca bir röportaj kaleme almıştır. Kurmaca röportaja göre Alman bir gazeteci, Almanya’da birahane işleten Talat Paşa’yla röportaj yapmaktadır. Sadaret’e çıktığı günden beri tecrübesizliği ve avam olduğu iddiasıyla eleştirilen Talat Paşa, metinde benzer eleştirilerden yola çıkılarak alaya konusu yapılmaktadır. Yazar Talat Paşa'nın avam olduğu yönündeki eleştirileri, söz konusu röportajda Alman gazeteci ile Talat Paşa'yı şu şekilde konuşturarak göstermeye çalışır:

[Talat Paşa]- Zurna neye derler?

[Alman gazeteci]- Bilmiyorum!

[Talat Paşa]- Ağızla çalınır bir nevi flüte bizde zurna derler, işte bir noksanım varsa o, yazık ki o kadar büyük makamatta bulundum, bir gümüşlüsünü yaptıramadım!”¹⁸

“İki Oğulun Hikâyesi”¹⁹ isimli hikâyede Karay, II. Meşrutiyet’ten sonra Osmanlı Devleti’nin nasıl çöktüğünü anlatmaktadır. Bu alegorik hikâyede üç karakter bulunmaktadır. Baba padişahı, hoyrat oğlan İttihatçıları, kâmil oğlan ise İtilafçıları, çiftlik ise Osmanlı Devleti’ni simgelemektedir.

1.1.2 Millî Mücadele ve Ankara

Refik Halid, Posta-Telgraf Umum Müdürlüğü görevinden ayrıldıktan sonra *Alemdar* gazetesinde Aydede ve Kirpi imzalarıyla yazılar kaleme almaya başlar. Ardından ikinci kez Posta-Telgraf Umum Müdürlüğü görevine getirilen Karay, bu görevinden ayrıldıktan sonra da *Peyam-Sabah* gazetesinde yazılarını yayımlar. Yazar,

¹⁶ *Peyam-Sabah*, Aydede, “Nakş-ı Berab -Vicdanların Rengi”, nu: 733-11163, 19 Kânûnuevvel 1920, s. 3.

¹⁷ *Peyam-Sabah*, Aydede, “Nakş-ı Berab – Talat Yine İkbalde”, nu: 7 Kânunuevvel 1920, 721-11151, s. 3.

¹⁸ *Peyam-Sabah*, Aydede, “Nakş-ı Berab -Talat’la Mülakat”, nu: 711-11141, 27 Teşrinisânî 1920, s. 3.

¹⁹ *Peyam-Sabah*, Refik Halid, “İki Oğulun Hikâyesi”, nu: 759-11189, 14 Kânûnusânî 1921, s. 1-2

Alemdar gazetesinde Millî Mücadele aleyhinde ağır eleştirilerde bulunmuştur.²⁰ *Peyam-Sabah* gazetesinde yayımladığı yazılarda ise bu eleştiriler daha hafif tonda olsa da devam etmektedir.

Yazar'ın *Peyam-Sabah* gazetesinin incelediğimiz sayılarında Millî Mücadele aleyhine görüşlerinin merkezinde İttihat ve Terakki Fırkası yer almaktadır. İttihat ve Terakki Fırkası aleyhtarlığı ile tanınan yazar, sürekli olarak Millî Mücadele'yi İttihatçılar ile ilişkilendirmiştir. Bu duruma “Talat Yine İkbalde” isimli metinden şu kısım örnek verilebilir:

Anlaşıyor ki İttihatçılık o milli kisvede tebdil gezer gibi Anadolu'yu geziyor, tebdil-i kıyafetle oralarda ferih fuhur barınıyor, duyuyor ve yaşıyor. Nasıl ki geçen sene İstanbul intihabatında (Talat)ın bendesi bir Nûman Usta gaybtan mebus çıkıvermişti, yarın da Anadolu'nun her tarafından böyle birinde baş gösterecek, her taşın altından kıvrıla büküle hep Talatisler çıkacak ve Kemalistlerin az zamanda yerlerinde yeller esecek!²¹

Refik Halid'in Anadolu hakkında yaptığı bir eleştiri de Anadolu'ya gidip, Millî Mücadele'ye katılan şahsiyetler hakkındadır. Yazara göre Millî Mücadele'ye katılmak için Ankara'ya gidilmesinin ana nedeni vatan sevgisi değil şahısların çıkarıdır. Karay, Ankara'ya gidenlerin ya yüksek bir mevkii elde etmek istediğini ya da İstanbul'a gelemeyecek adli suçlular olduğunu söylemektedir. Yazar durumu “Yeni Cemiyetperverler” isimli metinde şöyle anlatmaktadır:

İstanbul'da ipliği pazara çıkanlar, artık dikiş tutturamayacaklarını anlayanlar son habbe-i servetini de sefahatta tüketip Amerika'ya altın arayıcılığına giden eski Avrupa miras yedileri gibi, hem de fazla olarak vatana hizmetten, millete yardımdan bahsedip devletin saadeti için kendi refah ve saadetlerini feda ettiklerinden bile dem vurarak ve zavallı şehrimize tahkirler yağdırarak, şetmler savurarak, lanetler okuyarak sergüzeşt peşinde birer birer savuşuyorlar. Anadolu da beslesin bu kargaları, sonra gözünü oysunlar!²²

Millî Mücadele'ye katılanların eleştirildiği bir diğer metin de “Yeniler Eskiler”²³ isimli metindir. Yazar metinde Ankara'ya Millî Mücadele'ye katılmak için gidenlerle, Sinop'a sürgün edilenleri kıyaslar. Sinop'ta sürgün hayatı yaşamış olan yazar, Sinop'a sürgün edilenlerin vapur iskelesinde çok güzel karşılandığını anlatır. Ankara'ya gidenlerin ise belli bir mevkiye gelmek için gittiğini ve onları karşılamaya

²⁰ Yenal Ünal, *Yakın Dönem Türk Tarihinde Refik Halid Karay*, Yeditepe, İstanbul, 2013, s. 81.

²¹ *Peyam-Sabah*, Aydede, “Nakş-ı Berab -Talat Yine İkbalde”, nu: 721-11151, 7 Kânûnuevvel 1920, s. 3.

²² *Peyam-Sabah*, Aydede, “Nakş-ı Berab -Yeni Cemiyetperverler”, nu: 755-11185, 10 Kânûnusânî 1921, s. 3.

²³ *Peyam-Sabah*, Aydede, “Nakş-ı Berab – Yeniler-Eskiler”, nu: 738-11168, 24 Kânûnuevvel 1920, s. 3.

gelenlerin ise makam mevki rekabetinden kaynaklı bir memnuniyetsizlik içinde olduklarını ifade eder.

Çalışmamızda yer alan metinlerde İstanbul ve Ankara Hükümetleri arasındaki ilişki de yoğun bir şekilde işlenmiştir. “Müzareke Programı”²⁴ isimli metinde Anadolu’ya giden ve başarısız olan heyetler mizahi bir üslupla anlatılmıştır. İstanbul ve Ankara hükümetleri hakkında en çok işlenen konu ise Londra Konferansı’dır. İstanbul ve Ankara hükümetleri, Londra Konferansı’na iki farklı heyet yollamıştır. Karay durumu “Kesik Başla Beden” isimli alegorik metinde mizah ve eleştiriyi birleştirerek ifade etmiştir. Metinde İstanbul Heyeti vücuttan ayrılmış, bendenle tekrar birleşmek isteyen kesik baş, Ankara Heyeti ise kesik başla birleşmek istemeyen hoyrat ve haşarı beden olarak tasvir edilmiştir. Birbirinden ayrılmış baş ve beden Konferans Heyeti tarafından birleştirilmek istenmiştir. Ancak bu birleşme sağlanamamış ve heyet tarafından şu karar verilmiştir:

[Heyet]:

- Bedene zorla başka, yabancı, ağır bir baş takacağız, başa da idare edeceği kadar, ufacık bir çocuk bedeni!²⁵

Hikâyeleştirerek oluşturulan metinde İstanbul ve Ankara hükümetlerinin çift başlı olma durumu hicivli bir üslubla eleştirilmiştir.

1.1.3 Mütareke Dönemi İstanbul’unda Ekonomi

Osmanlı Devleti’nin I. Dünya Savaşı’nı kaybetmesi zaten kötü durumda olan ekonomiyi içinden çıkılmaz bir hale getirmiştir. Gelir kaynakları sınırlı olan devlet, kaybedilen savaşı birlikte bu gelirlerini de kaybetmiş ve Anadolu’da bir avuç toprakla kalmıştır. Bu durum sonucunda enflasyon yükselmiş ve devlet, memurunun maaşını dahi ödeyemeyecek hale gelmiştir. İşgal altında olan İstanbul, bu sefaleti en çok hisseden şehir olmuştur.

²⁴ *Peyam-Sabah*, Aydede, “Naks-ı Berab – Müzakere Programı” nu: 690-11120, 6 Teşrinisani 1920, s. 3.

²⁵ *Peyam-Sabah*, Aydede, “Naks-ı Berab – Kesik Başla Beden”, nu: 785-11215, 9 Şubat 1921, s. 3.

İstanbul ekonomisinin kötü hali her İstanbullu gibi Refik Halid'in de dikkatinden kaçmaz. İyi bir gözlemci olan Karay, ekonomik krize dair gözlemlerini yazmaktan çekinmez. Ekonomik kriz o kadar ağırdır ki İstanbul Hükümeti memur maaşlarını ödemekte zorluk çekmektedir. Karay, "Yine Var Olsun!" isimli metinde bu durumu konu etmiş ve halkın maaşı nasıl beklediğini şu şekilde anlatmıştır:

Ha çıktı, ha çıkıyor, ha çıkacak... Denize bir adam düşmüş de çıkarılıyormuş gibi, çıkar mı çıkmaz mı korkusuyla, helecan ve üzüntü içinde daima beklediğimiz bu... Hazine derin kuyu, kuyucu ustası gibi kollarını sıvamış, makaralara asılmış, başında bütün ehl-i mahalle toplanıp gözlerini dikmiş, daima bekleriz: ha çıktı, ha çıkıyor, ha çıkacak!...²⁶

"Şükür Allah'a" isimli metinde de aynı meseleye değinen Karay, kendi maddi durumunun da giderek kötüleştiğini ifade eder. Kendinden daha kötü durumda birinin olup olmadığını merak eden yazar, gece sokağa çıktığını ve kendinden daha mutsuz birini aramaya koyulduğunu söyler. Sokakta çeşitli meslek gruplarıyla konuşan yazar, konuştuğu kişilerin ekonomik durumları hakkında sorduğu soruları aktarır. Duydukları karşısında şaşırان Refik Halid, kendi haline şükreder. Yazar metnin sonunda evine döner ve şükürünü şu sözlerle dile getirir:

Memnun, eve döndüm. Baktım, lambalar yanmış, demek gaz henüz bitmemişti, "Şükür Allah'a!" dedim. Odada soba yanıyordu, demek odun daha tükenmemişti, "Şükür Allah'a!" dedim; çorba sıcaktı, içtim, demek yağ ve pirinç vardı, "Şükür Allah'a!" dedim. Yattım, şilteler duruyordu, "Şükür Allah'a!" dedim.

Gayet rahat, sakın, deliksiz uyudum. Uyandığım zaman baktım sıhhatim oldukça yerinde idi:

— Şükür Allah'a! Dedim.²⁷

Refik Halid'in metinlerinde dikkat çeken bir unsur da savaş zenginleridir. Bu zümre, I. Dünya Savaşı sırasında halk büyük bir yokluk ve sefalet içinde yaşarken savaştan fayda sağlayarak zengin olan kimselerdir. Karay'ın metinlerinde de bu savaş zenginlerinden birine yönelik olarak ağır eleştiriler yapılmaktadır. "Bayramzade" ve "İydzade" olarak bahsedilen bu kişinin gerçek adı verilmemiştir.

²⁶ *Peyam-Sabah*, Aydede, "Nakş-ı Berab – Yine Var Olsun", nu: 698-11128, 14 Teşrinisânî 1920, s. 3.

²⁷ *Peyam-Sabah*, Aydede, "Nakş-ı Berab – Şükür Allah'a!", nu: 705-11135, 21 Teşrinisânî 1920, s. 3.

1.1.4 Rus Muhacirler

Bolşevik Devrimi sonucunda yıkılan Çarlık Rusya’da Çar yanlıları Bolşeviklerden kaçmak zorunda kalmıştır. Büyük bir göçe neden olan durum sonucunda İstanbul’a da deniz yoluyla mülteciler gelmiştir. Bu yoğun mülteci akını İstanbul’un sosyal yapısını etkilemiştir. Refik Halid Karay da oluşan etkileri *Peyam-Sabah* gazetesinde yayımlanan metinlerinde yansıtmıştır.

Göç sonucunda İstanbul’a gelen Ruslar geçimlerini sağlamak için çeşitli alanlarda çalışmaya başlamışlardır. “Vah! Vah” isimli yazıda Karay, Rum ahalinin bu durumdan dolayı yaşadığı sorunları şu şekilde ifade etmiştir:

Bu Ruslar Rumların elinde ne sanat varsa birer birer alıyor, birer birer hepsi kapı dışarı ediliyorlarmış, artık iş rekabet edilemez hale gelmiş, asıl tehlikenin büyüğü bu imiş, Kostantin ve Venizelos’u düşünecek sıra geçmiş; bu derde çare bulmak, bu ifritin elinden İstanbul Rumlarını kurtarmak lazımmış!²⁸

“İğrenç İşler”²⁹ isimli yazıda ise Karay, Rusların hamam böceği yarışları düzenleyerek kumar oynattığını ve bu durumdan kendisinin ne kadar iğrendiğini anlatmaktadır. “Haraşo!” isimli metne Sovyet Rusya ile Ankara’nın yaptığı bir anlaşmaya değinerek başlayan Karay, metnin devamında ne kadar kötü tecrübeler yaşansa da halkın Ruslara gösterdiği hürmeti dile getirir. Yazarın bu düşünceleri metinden alınan şu parçada görülebilir:

Biz kendi ihtiyacımıza bakmadık, fakat gayrıya, onlara himmet etmekten asla geri kalmadık. Âdeta mâl ü menalımızı önlerine serdik:

— Buyurunuz, ne kadarını isterseniz... Geri ne bırakırsanız bize kafidir, siz aç, parasız, sefil kalmayın da... biz nasıl olsa ederiz!

Dedik... Asmaaltı’nda yapılmış bozuk ve ekşi çikolatalar sattılar:

— Aman, nezaketsizlik olur, almamak olmaz!³⁰

Metnin devamında yazar “Haraşo” kelimesine dikkat çeker. Ruslara büyük bir konukseverlik gösteren halkın bu konukseverlik karşısında olumlu bir cevap alamadığını söyleyen Karay, bir de üstüne Türk dilinin bu kelimelerle etkilendiğini ifade eder.

²⁸ *Peyam-Sabah*, Aydede, “Nakş-ı Berab – Vah! Vah!”, nu: 818-11248, 14 Mart 1921, s. 3.

²⁹ *Peyam-Sabah*, Aydede, “Nakş-ı Berab – İğrenç İşler” nu: 879-11309, 14 Mayıs 1921, s. 3.

³⁰ *Peyam-Sabah*, Aydede, “Nakş-ı Ber-Âb – Haraşo!”, nu: 886-11316, 21 Mayıs 1921, s. 3.

1.2 KÜLTÜREL VE EDEBİ YAZILAR HAKKINDA

Refik Halid Karay'ın *Peyam-Sabah* gazetesinde yayımlanan yazılarında edebi ve kültürel içerikli yazılar önemli bir yer tutmaktadır. Ancak bu metinlerin büyük çoğunluğu daha sonra yazar tarafından kitaplarında toplanarak yayımlanmıştır. Küçük bir kısmı ise Giriş bölümünde de yer verdiğimiz gibi bazı araştırmacılar tarafından çeşitli bilimsel çalışmalarda yayımlanmıştır. Söz konusu yayımlanmış metinler dışında kalanlar ise çalışmamızda günümüz harflerine aktarılmıştır. Çalışmamızın bu bölümünde Latin harflerine aktardığımız bu yazılardan edebi ve kültürel içerikli metinlere değinmek yerinde olacaktır.

1.2.1 Ramazan

Ramazan ayı Müslümanlar için diğer on bir aydan oldukça farklıdır. Bu ayda oruç tutulması nedeniyle farklı gelenekler ve ritüeller oluşmuştur. Refik Halid Karay, *Peyam-Sabah* gazetesinde yayımlanan yazılarında Ramazan ayı ve geleneklerine yer vermiştir.

1921 yılında Ramazan ayı 9 Mayıs'ta başlamıştır. Karay'ın "Ramazan" isimli yazısı da bu tarihte yayımlanmıştır. Yazar metinde oğluyla ramazan hakkında yaptığı sohbeti anlatmaktadır. I. Dünya Savaşı sonrası doğanların ramazan hakkında çok bilgi sahibi olmadığını söyleyen Karay, çocukların ramazanı atılan toptan ibaret sandığını söyler. Daha sonra oğluyla sohbete başlayan yazar, eski ile yeni ramazanları kıyaslar. Ramazan gelenek ve adetlerinin nasıl olduğunu anlatan Karay, eski iftar ve sahur sofralarını oğluna şöyle anlatır:

- Yavrum, vaktiyle, sen doğmadan evvel, ramazanda top atılınca sofraya oturulurdu. Ama böyle bomboş sofraya değil, reçellerle, simitlerle, pidelerle süslü... Canın hangisinden isterse yerdin, sonra muhakkak, her yemekte bir tatlı, bir börek vardı... Gece davul çıktıktan sonra da yine yemek masası kurulur, yenecek yenir, hoşaf lar içilirdi... O zamanlar kilerlerimiz böyle boş değildi, köşe bakkalında gördüklerinden fazlasını evlerimizde bulundurabilirdik. Börek, tatlı dediğin lahzada, kolayca yapılır, her aşçı bunları derecesine göre bilirdi. Şimdiki gibi bir börek veya tatlı pişerken ev birbirine girmez, lafı saatlerce söylenmez, baban mutfaka inmez, annen yağı ölçüp

vermez, halk başında toplanıp seyrine koşmazdı. Kısaca aşçıya emir verirdik: “börek yapınız!” iki saat sonra, gürültüsüz, heyecansız börek hazır olur, afiyetle yenirdi. Sen hiç iftar tepsisi gördün mü?³¹

Metnin devamında iftar tepsisini, orucun nasıl açıldığını ve zemzemi anlatan yazar son olarak da oğluna Karagöz’den bahseder.

Süleymaniye Camisi’nin düzenlenip temizlenmemesinden bahsedilen “Ya Beğenmeseydik” isimli yazıda Refik Halid, ramazanın yaklaşmasıyla yapılan hazırlıkları şu sözlerle aktarır:

[...] ramazan geliyor diye bu memlekette tiyatrolar temizleniyor, sinemalar boyanıyor, kahveler donanıyor, kıraathaneler siliniyor, dükkânlarda, sokaklarda, evlerde, hülâsa her yerde ve her tarafta bir tahâret, bir hazırlıktır gidiyor [...]³²

Yazar bu metin ile ramazan öncesi yapılan temizlik geleneğini aktarırken ayrıca devlete ait ibadethanelerin neden temizlenmediğini sorar. Sadece bu metinden bile yola çıkarak yazarın siyasi içerikli yazılardaki tenkitçi tavrını, sosyal ve kültürel içerikli yazılarda da aynı şekilde devam ettirdiği söylenebilir.

1.2.2 Dergâh Dergisi ve Ahmet Haşim

Refik Halid Karay’ın konu başlıklarından biri de edebiyatımızın önde gelen dergilerinden biri olan Dergâh’tır. Dergi, 15 Nisan 1921 yılında yayın hayatına başlamıştır. Refik Halid, 24 Nisan 1921’de “Cephenin Ötesi” isimli fıkrasında *Dergâh* dergisinin ilk sayısına değinmektedir. Muhallif kimliğini bu metinde de yansıtan Karay, *Dergâh* dergisinin *Yeni Mecmua*’yı taklit ettiğini şu sözlerle ifade eder:

Bu günlerde (Yeni Mecmua)nın şekil ve hacmini taklit eden bir mecmua çıktı: yarım aylık ilim ve sanat mecmuası... Maksudı: “Edebiyatın yazı denilen cephesini kaldırarak ruh denilen ötesini görmek” imiş! Okudum ve hakikaten kani oldum ki birinci şıkta cidden muvaffak olmuşlar, o bizim bildiğimiz cepheyi kaldırmışlar, ne imla bizim imlaya benziyor, ne inşâ bizim kavâide uyuyor.. Fakat ruh denilen (öte)sini, belki görüyorlar, lakin henüz gösteremiyorlar.³³

³¹ *Peyam-Sabah*, Aydede, “Nakş-ı Berab – Ramazan”, nu: 875-11305, 9 Mayıs 1921, s. 3.

³² *Peyam-Sabah*, Aydede, “Nakş-ı Berab – Ya Beğenmeseydik!”, nu: 881-11311, 16 Mayıs 1921, s. 3.

³³ *Peyam-Sabah*, Aydede, “Nakş-ı Berab – Cephenin Ötesi”, nu: 859-11289, 24 Nisan 1921, s. 3.

Karay dergiyi eleştirmekten çok dergiyle alay etmektedir. Dergide yer alan bir nesri örnek veren yazar o metinle alay ettikten sonra Ahmet Haşim'in dergide yayımlanan "Bir Günü Sonunda Arzu" isimli şiiriyle şöyle alay eder:

Tabiat bu ya, şair de akşamı görünce göl kamışı olmak istiyor... ve derhal cephenin gerisinden size ruh denen ötesini bu arzusuyla gösteriyor. Görmüyor musunuz canım! Nasıl olur? Biraz daha dikkat ediniz, nah, işte duman gibi, bulut gibi, sıkıntı gibi birşey damağınızı kaplamıyor mu? Ruh o olsa gerek!³⁴

Refik Halid Karay, "(Ruh)un Tesiri" isimli fıkrasını da *Dergâh* dergisine ayırır. Yazısında derginin ikinci sayısını diline dolayan yazar, *Dergâh*'ı tekkeye benzetmektedir. Karay, şair ve yazarların bu tekkede "Yâ ruh! Yâ ruh! Yâ ruh!" diyerek zikir çektiklerini söyler. Metnin devamında Ahmet Haşim'in "Ölmek" şiirini inceleyen yazar, şiir hakkında alaycı bir üslupla şunları söyler:

Şeklen acayıpliğini haydi kale almayalım, fakat şu dört tetâbulu izâfete ve manasına bir bakalım: şair kahr Sînâ'sının tepesindeki yokuşa kadar yükselip oradan hüsrân boşluğuna düşmek istiyormuş... Belli ki zikir ve ibadetten, perhiz ve riyâzetten dedenin başı fena dönmüş... On beş gün evvel de, bu arzuları arzuya benzemeyen şair göllerde kamış olmak istiyordu... Aman Allah'ım! Acaba gelecek hafta ne olmak isteyecek? Bir topaç, bir uçurtma, bir rüzgâr horozu, bir minare ilmi, hep böyle sivri, ârızalı ve dönücü şeyler mi, yoksa dalyan direği, balıkçıl, şamandıra, iskele babası nevinden su ve denize yarı gömülü bir nesne ve mahluk mu? Allah bilir...³⁵

Bu bölümün ardından yazar *Dergâh* dergisi yazarlarını zikir çekmekten mantıklı düşünemeyen dervişlere benzetir ve alay etmeye devam eder. Karay'ın *Dergâh* dergisini konu ettiği son metinde "Maazallah"³⁶ adını taşır. Yazar bu metinde de hicivli üslubuyla ilk olarak derginin ilmi yönüyle daha sonra da muhtevasıyla alay eder.

1.2.3 Gazetecilik

Servet-i Fünun matbaasına adım atmasıyla gazetecilikle tanışan Refik Halid Karay sivri diliyle sürekli olarak İttihatçıların hedefi olmuştur. Muhalif kimliğiyle ön plana çıkan yazarın karşısında hep İttihatçılar yer almıştır. Ancak bu durum Millî

³⁴ *Peyam-Sabah*, Aydede, "Nakş-ı Berab – Cephenin Ötesi", nu: 859-11289, 24 Nisan 1921, s. 3.

³⁵ *Peyam-Sabah*, Aydede, "Nakş-ı Berab – (Ruh)un Tesiri", nu: 869-11299, 4 Mayıs 1921, s. 3.

³⁶ *Peyam-Sabah*, Aydede, "Nakş-ı Berab – Maazallah!", nu: 872-11302, 7 Mayıs 1921, s. 3.

Mücadele ile birlikte değişir ve Anadolu taraftarları da yazara karşı muhalif bir tavır alır.

1920 yılında İttihatçıların siyaset arenasından yavaş yavaş çekilmesi gazeteciliği de etkilemiştir. Refik Halid Karay da bu duruma “İki Liman” isimli yazısında yer vermiştir. Yazar, bir önceki senenin gazetecilik açısından daha canlı olduğunu söyler ve artık o eğlencenin bulunmadığından yakınır. Dönemin gazetelerini ise şöyle anlatır:

Gazeteler iki parti olmuş, birbirlerine atıp tutarlar, sövüp sayarlar, karikatürler koyarlar, hicviyeler yazarlar, vesikalar, jurnaller neşrederler, adam akıllı didişir, boğuşurlardı. O zamanki (İleri) böyle bî-nevâ mı idi? O ne kiyâsetli baş makaleler, o ne ahlaki romanlar, ne marifetler derc ederdi. Yalnız (Tacire-i Facire) bizi bir ay meşgul etmişti sonra ancak yaşlı bir (Tarik) vardı, satılmaz, okunmazdı ama müvezzilerin olsun ağzını doldurdu; ya (İstiklal) ve onun gözlüklü, beceriksiz muhariri... Ya şehbender-i mersum ve müşterisiz (İfham)ı... Deli, dolu ne saçmalar yazardı, ille bir mizah muharriri vardı, şimdiki (İstanbulunun Defteri)ni yazandan bir gömlek daha soğuk, daha feci tuhafıklar ederdi. (Alay) ismiyle bir de tulumbacı ağzı, bıçkın eda bir mecmua çıkar, muhalifleri köpeğe, eşeğe benzetir, (Ankara)ya yaranmaya savaşırdı...³⁷

Yazar, metnin devamında İttihatçılığın ve İtilafçılığın artık aleni yapılmadığını söyler. Karay’a göre, İttihatçılar kimliklerini gizleme konusunda geçmişten dersler çıkarmıştır.

“Haberlere Dair”³⁸ isimli metinde gereksiz, kimseyi ilgilendirmeyen haberler yapılmasını eleştiren Karay, gazeteleri bu nedenle münasebetsizlikle suçlamıştır. “Acemilik”³⁹ isimli metinde ise yazar kendisine saldıran gazetelere cevap vermektedir. Karay, yargılanacağı günlerin yaklaştığını iddia eden bu gazetelere karşı sert tepki verir. Refik Halid’e göre böyle tehditler, tehdit edenleri yüceltmekten çok alçaltmaktadır.

Aydede imzalı bir başka yazısı olan “Çıkamaz Sokak” isimli metinde yazar, gazete sahibi olmanın zorluklarına değinmiştir. Zorlukları hikâyeleştirerek anlatan yazar, satılsız bir gazeteye sahip olmanın nasıl bir durum olduğunu “*Satılsız gazeteden*

³⁷ Peyam-Sabah, Aydede, “Nakş-ı Berab – İki Liman”, nu: 715-11145, 1 Kânûnuevvel 1920, s. 3.

³⁸ Peyam-Sabah, Aydede, “Nakş-ı Berab – Haberlere Dair”, nu: 757-11187, 12 Kânûnusânî 1921, s. 3.

³⁹ Peyam-Sabah, Aydede, “Nakş-ı Berab – Acemilik”, nu: 863-11293, 28 Nisan 1921, s. 3.

nankör, ondan daha sağır ve daha dilsiz ne vardır?”⁴⁰ sözleriyle ifade ederek yazısına son verir.

“Sabah Keyfi” isimli metinde ise yazar akşam gazetelerini eleştirmektedir. Bir Türk’ün uyandığında keyifli bir sabah geçirmek için neler yaptığını sırasıyla anlatarak metne başlayan Karay, bu keyifli durumu akşam gazetelerinin bozduğunu söyler. Sabah okuduğu haberleri akşam gazetelerinde okumuş olmasının sabah keyfini bozduğunu belirten yazar, durumu şöyle açıklar:

[...]akşam gazeteleri sabahleyin okunması zaruri olan gazetelerin zevkini bozmak hususunda birebirdir. Vakitleri bir haber veya hadiseyi tam tefsilatıyla vermeye müsait olmadığından ekseriyetle neden bahsederlerse nâkıstır. Tamamını ancak sabahleyin okuyabilirsiniz ve akşamları ne kadar gazete okusanız sabahleyin yine bir tane daha okumak mecburiyetinde kalırsınız. İş dönüşü, yorgun başla gazete okumak başka, sabahları taze zihinle okumak yine başka... hem düşününüz ki hacimleri küçük, muhteviyatı nâkıs, her satırında istical alameti zâhir olan bu cerideciklerde aynı fiyata alınıyor ve ne kulak patlatıcı, insanı taciz edici bir velvele ve bir şamata ile satılıyor!⁴¹

Metnin devamında gazeteyi zamansız yenen abur cuburlara benzeten Karay, bu gazetelerden duyduğu rahatsızlığı dile getirir.

1.2.4 Diğer Edebi İçerikli Metinler

Çalışmamız kapsamında Latin harflerine aktarılmamış bir tiyatro metni bulunmaktadır. “Bir Muhalifin İntiharı” isimli tiyatro metninde bir karakter bulunmaktadır. Siyasi içerikli bu metinde, bir muhalifin kendi kendine konuşması anlatılmaktadır. Karakterin adı metinde verilmemiştir. Bu karakter metin boyunca İttihatçıların muhaliflere yaptıklarını, muhaliflerin hatalarını ve muhaliflerin çektikleri acıları anlatır. Karakter en sonunda bu duruma dayanamaz ve intihara karar verir. İntihar girişimi metinde şöyle anlatılır:

[etrafına bakar] elveda ey köhne dünya, ey azablı ömür, ey felaket-dide ihvan! [birden tahatturla] sebep-i intiharımı yazmak lazım! [bir güdük kurşun kalemiyle buruşuk bir kağıda şöyle yazar:] muhalifler beni aziz canımdan bezdirdi, ölüyorum! [tekrar tabancayı şakağına dayar] beceriksiz muhalifler

⁴⁰ *Peyam-Sabah*, Aydede, “**Nakş-ı Berab – Çıkmaz Sokak**”, nu: 792-11222, 16 Şubat 1921, s. 3.

⁴¹ *Peyam-Sabah*, Aydede, “**Nakş-ı Berab – Sabah Keyfi**”, nu: 860-11290, 25 Nisan 1921, s. 3.

elveda! [tetiği çeker, müthiş bir ses duyulur, kocaman bir duman sıyrılır, fakat adama bir şey olmaz] eyvah, kurşun sekti, ben de bunu beceremedim!⁴²

Karay, muhaliflerin yaptığı eylemlerde sürekli olarak başarısız sonuçlar almasını bu şekilde resmetmiştir.

“Beklenen Bir Eser”⁴³ isimli metinde yazar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun “Nur Baba” isimli eseri üzerinde durmaktadır. Söz konusu yazıda Refik Halid, eleştirinin de ötesine geçerek “Nur Baba” isimli romanla alay etmektedir. “Nur Baba” isimli eserle Yakup Kadri’nin Bektaşilerin bütün sırlarını ortaya döktüğünü söyleyen Karay, Ankara hükümetini, Yakup Kadri’nin sıradaki romanın “Nur Paşa” adında olabileceğini söyleyerek onların da sırlarını ortaya dökebileceğini ima etmiştir.

⁴² *Peyam-Sabah*, Refik Halid, “**Bir Muhalifin İntiharı**”, nu: 752-11182, 7 Kânûnusânî 1921, s. 1.

⁴³ *Peyam-Sabah*, Aydede, “**Nakş-ı Berab – Beklenen Bir Eser**”, nu: 893-11323, 28 Mayıs 1921, s. 3.

İKİNCİ BÖLÜM

1 TABLOLAR

1.1 KRONOLOJİK TAHLİLİ FİHRİST

	Yazı Adı	İmza	Numara	Tarih	Sayfa	Tür / Muhteva
1	Oradakilere Dair	Refik Halid	686-11116	2 Teşrinisânî 1920	3	Fıkra/Siyasi
2	Nakş-ı Berab – Emanetler Var Olsun! – Hükümet Takvimi	Aydede	687-11117	3 Teşrinisânî 1920	3	Fıkra/Sosyal
3	Suya Sabuna Dair	Refik Halid	688-11118	4 Teşrinisânî 1920	3	Fıkra/Sosyal-Kültürel
4	Nakş-ı Berab – Hayırlı Alamet – Ölülerle Muhabere	Aydede	689-11119	5 Teşrinisânî 1920	3	Fıkra/ Siyasi
5	Nakş-ı Berab – Müzakere Programı	Aydede	690-11120	6 Teşrinisânî 1920	3	Fıkra/Siyasi
6	Nakş-ı Berab – Ümid! – Sabıka, Hazıra	Aydede	691-11121	7 Teşrinisânî 1920	3	Fıkra/Siyasi
7	Dargınlığa, Barışıklığa Dair	Refik Halid	692-11122	8 Teşrinisânî 1920	3	Fıkra/Sosyal-Kültürel
8	Nakş-ı Berab – Zafer-i Nihai	Aydede	693-11123	9 Teşrinisânî 1920	3	Fıkra/Siyasi
9	Nakş-ı Berab – Aldanan Kim?	Aydede	694-11124	10 Teşrinisânî 1920	3	Fıkra/Sosyal
10	İşrete, İkbale Dair	Refik Halid	695-11125	11 Teşrinisânî 1920	3	Fıkra/Sosyal
11	Nakş-ı Berab – Birleşseler!	Aydede	696-11126	12 Teşrinisânî 1920	3	Fıkra/Sosyal-Siyasi
12	Nakş-ı Berab – Neredeler? – Uyku Vakti	Aydede	697-11127	13 Teşrinisânî 1920	3	Fıkra/Siyasi
13	Nakş-ı Berab – Yine Var Olsun	Aydede	698-11128	14 Teşrinisânî 1920	3	Fıkra/Sosyal
14	Parasızlığa Dair	Refik Halid	699-11129	15 Teşrinisânî 1920	3	Fıkra/Sosyal
15	Nakş-ı Berab – Kömür Kuyuları	Aydede	700-11130	16 Teşrinisânî 1920	3	Fıkra/Sosyal
16	Nakş-ı Berab – Kimi Ağlar, Kimi Güler!	Aydede	701- 11131	17 Teşrinisânî 1920	3	Fıkra/Siyasi
17	Tanıdıklarım 1 – Süfli İhsan	Refik Halid	702-11132	18 Teşrinisânî 1920	3	Sohbet/Sosyal
18	Nakş-ı Berab – Kalpak ve Külah	Aydede	703-11133	19 Teşrinisânî 1920	3	FıkraSosyal
19	Nakş-ı Berab – Belediye Nakilleri	Aydede	704-11134	20 Teşrinisânî 1920	3	Fıkra/Sosyal

20	Nakş-ı Berab – Şükür Allah’a!	Aydede	705-11135	21 Teşrinisânî 1920	3	Fıkra/Sosyal
21	Asmaya, Çardağa Dair	Refik Halid	706-11136	22 Teşrinisânî 1920	3	Fıkra/Siyasi
22	Nakş-ı Berab – Yeni Gazetecilik	Aydede	707-11137	23 Teşrinisânî 1920	3	Fıkra/sosyal
23	Tanıdıklarım 2 – Çapkın Kenan	Refik Halid	709-11139	25 Teşrinisânî 1920	3	Sohbet/Sosyal
24	Nakş-ı Berab – Teselli Dünyası	Aydede	709-11139	25 Teşrinisânî 1920	3	Fıkra/Sosyal
25	Nakş-ı Berab – Bir Mukayese	Aydede	710-11140	26 Teşrinisânî 1920	3	Fıkra/Sosyal
26	Nakş-ı Berab – Talat’la Mülakat	Aydede	711-11141	27 Teşrinisânî 1920	3	Fıkra/Siyasi
27	Nakş-ı Berab – Çıkmak Mastarı?	Aydede	712-11142	28 Teşrinisânî 1920	3	Fıkra/sosyal
28	Tanıdıklarım 3 – Enver’le Babası	Refik Halid	713-11143	29 Teşrinisânî 1920	3	Sohbet/Siyasi
29	Nakş-ı Berab – İkisi Ortası	Aydede	714-11144	30 Teşrinisânî 1920	3	Fıkra/Siyasi
30	Nakş-ı Berab – İki Liman	Aydede	715-11145	1 Kânûnuevvel 1920	3	Fıkra/Siyasi
31	Memnunlar Aleminde!	Refik Halid	716-11146	2 Kânûnuevvel 1920	3	Fıkra/Siyasi
32	Ahval Hakkında – Hayvanat Ne Der, Ne Düşünür?	Refik Halid	718-11148	4 Kânûnuevvel 1920	3	Fıkra/Sosyal
33	Nakş-ı Berab – Kurtuldu! – Maymunların Oyunu	Aydede	719-11149	5 Kânûnuevvel 1920	3	Fıkra/Siyasi
34	Tanıdıklarım – Tam Bir Muhalif	Refik Halid	720-11150	6 Kânûnuevvel 1920	3	Sohbet/Sosyal
35	Nakş-ı Berab – Talat Yine İkbalde	Aydede	721-11151	7 Kânûnuevvel 1920	3	Fıkra/Siyasi
36	Nakş-ı Berab –Bakalım – Gömlek Hikâyesi	Aydede	722-11152	8 Kânûnuevvel 1920	3	Fıkra/Sosyal
37	Eşyanın Dili	Refik Halid	723-11153	9 Kânûnuevvel 1920	3	Fıkra/Siyasi
38	Nakş-ı Berab – İttihatçı Olsaydım	Aydede	726-11156	12 Kânûnuevvel 1920	3	Fıkra/Siyasi
39	Rücunâme	Refik Halid	727-11157	13 Kânûnuevvel 1920	3	Fıkra/Siyasi
40	Nakş-ı Berab – Hayat-ı Muhayyel	Aydede	728-11158	14 Kânûnuevvel 1920	3	Fıkra/Siyasi
41	Nakş-ı Berab –Durub-ı Emsal	Aydede	729-11159	15 Kânûnuevvel 1920	3	Fıkra/Siyasi
42	Rical-i Meşrutiyetin Son Günleri	Refik Halid	730-11160	16 Kânûnuevvel 1920	3	Fıkra/Siyasi

43	Nakş-ı Berab – Nasihat	Aydede	731-11161	17 Kânûnuevvel 1920	3	Fıkra/Sosyal
44	Nakş-ı Berab – Benim Zevkim	Aydede	732-11162	18 Kânûnuevvel 1920	3	Fıkra/Sosyal
45	Nakş-ı Berab – Vicdanların Rengi	Aydede	733-11163	19 Kânûnuevvel 1920	3	Fıkra/Siyasi
46	Neler Olmak İstiyorum?	Refik Halid	734-11164	20 Kânûnuevvel 1920	3	Fıkra/Sosyal
47	Nakş-ı Berab – Eyvah, Hu!	Aydede	735-11165	21 Kânûnuevvel 1920	3	Fıkra/Siyasi
48	Nakş-ı Berab – Selamet Yolu	Aydede	736-11166	22 Kânûnuevvel 1920	3	Fıkra/Siyasi
49	Menakıbnâme-yi Bolşevikan	Refik Halid	737-11167	23 Kânûnuevvel 1920	3	Fıkra/Siyasi
50	Nakş-ı Berab – Yeniler-Eskiler	Aydede	738-11168	24 Kânûnuevvel 1920	3	Fıkra/Siyasi
51	Nakş-ı Berab – Para Yokluğu, Para Çokluğu	Aydede	739-11169	25 Kânûnuevvel 1920	3	Fıkra/Sosyal
52	Nakş-ı Berab – Vahşiliğe Tahassür	Aydede	740-11170	26 Kânûnuevvel 1920	3	Fıkra/Sosyal
53	Tanıdıklarım – İstanbul’a Aşık	Refik Halid	741-11171	27 Kânûnuevvel 1920		Sohbet/Sosyal
54	Nakş-ı Berab - Cins Meselesi	Aydede	742-11172	28 Kânûnuevvel 1920	3	Fıkra/Siyasi
55	Nakş-ı Berab – Eş’ar ile İzah	Aydede	743-11173	29 Kânûnuevvel 1920	3	Fıkra/Siyasi
56	Dilimiz Ne Der, Biz Ne Düşünürüz?	Refik Halid	744 -11174	30 Kânûnuevvel 1920	2	Fıkra/Sosyal
57	Nakş-ı Berab – Bir Temenni	Aydede	745-11175	31 Kânûnuevvel 1920	3	Fıkra/Kültürel
58	Yeni Sene Duası	Refik Halid	747-11177	2 Kânûnusânî 1921	3	Fıkra/Sosyal
59	Nakş-ı Berab – Güle Güle Eskiniz!	Aydede	748-11178	3 Kânûnusânî 1921	3	Fıkra/Sosyal
60	Kadıköy’ünü Takdir	Refik Halid	749-11179	4 Kânûnusânî 1921	3	Fıkra/Sosyal-Kültürel
61	Nakş-ı Berab – Niçin Bekliyorlar!	Aydede	750-11180	5 Kânûnusânî 1921	3	Fıkra/Siyasi
62	Nakş-ı Berab	Aydede	751-11181	6 Kânûnusânî 1921	3	Fıkra/Sosyal
63	Bir Muhalifin İntiharı	Refik Halid	752-11182	7 Kânûnusânî 1921	1	Tiyatro/Siyasi
64	Babalarımızdan Utandım!	Refik Halid	754-11184	9 Kânûnusânî 1921	1	Fıkra/Siyasi
65	Nakş-ı Berab – Yeni Cemiyetperverler	Aydede	755-11185	10 Kânûnusânî 1921	3	Fıkra/Siyasi

66	Aşka Dair	Refik Halid	756-11186	11 Kânûnusânî 1921	1-2	Fıkra/Sosyal
67	Nakş-1 Berab – Haberlere Dair	Aydede	757-11187	12 Kânûnusânî 1921	3	Fıkra/Kültürel
68	Nakş-1 Berab – Bir İstatistik	Aydede	758-11188	13 Kânûnusânî 1921	3	Fıkra/Siyasi
69	İki Oğlun Hikâyesi	Refik Halid	759-11189	14 Kânûnusânî 1921	1-2	Hikâye/Siyasi
70	Nakş-1 Berab – Dünyanın Sonu	Aydede	760-11190	15 Kânûnusânî 1921	3	Fıkra/Sosyal
71	Nakş-1 Berab – Rahatın Yolu	Aydede	761-11191	16 Kânûnusânî 1921	3	Fıkra/Sosyal
72	Nakş-1 Berab – Yine Mevsime Dair	Aydede	762-11192	17 Kânûnusânî 1921	3	Fıkra/Siyasi
73	Küçük Hikâye: Bir Taarruz	Refik Halid	763-11193	18 Kânûnusânî 1921	1-2	Hikâye/Sosyal
74	Nakş-1 Berab – Cepheye Doğru	Aydede	764-11194	19 Kânûnusânî 1921	3	Fıkra/Siyasi
75	Nakş-1 Berab – Şan ve Şeref Bahsi	Aydede	765-11195	20 Kânûnusânî 1921	3	Fıkra/Siyasi
76	Hayvanlara Gıpta	Refik Halid	766-11196	21 Kânûnusânî 1921	1-2	Fıkra/Sosyal
77	Nakş-1 Berab – Süslü Hanım	Aydede	768-11198	23 Kânûnusânî 1921	3	Fıkra/Sosyal
78	Nakş-1 Berab – Kesik Başlar	Aydede	769-11199	24 Kânûnusânî 1921	3	Fıkra/Siyasi
79	Küçük Hikâye: Garip Bir Hediye	Refik Halid	770-11200	25 Kânûnusânî 1921	1-2	Hikâye/Sosyal
80	Nakş-1 Berab – Yeni Usul Hikâye	Aydede	771-11201	26 Kânûnusânî 1921	3	Hikâye/Sosyal
81	Nakş-1 Berab – Oğlumun Oyunları	Aydede	772-11202	27 Kânûnusânî 1921	3	Fıkra/Sosyal
82	Çocukluğuma Dair Üç Hatıra	Refik Halid	773-11203	28 Kânûnusânî 1921	3	Anı/Sosyal
83	Nakş-1 Berab –Benzetmeyelim! – Elkab Merakı	Aydede	775-11205	30 Kânûnusânî 1921	3	Fıkra/Siyasi- Kültürel
84	Nakş-1 Berab – (Serum)dan Beklediğim	Aydede	776-11206	31 Kânûnusânî 1921	3	Fıkra/Siyasi
85	(Konfor)a Dair	Refik Halid	777-11207	1 Şubat 1921	3	Fıkra/Sosyal
86	Nakş-1 Berab – Bir Yeni Tabir	Aydede	778-11208	2 Şubat 1921	2	Fıkra/Siyasi
87	Nakş-1 Berab – Buna da Şükür!	Aydede	779-11209	3 Şubat 1921	3	Fıkra/Siyasi
88	Ölüme Dair	Refik Halid	780-11210	4 Şubat 1921	3	Fıkra/SosyalK ültürel

89	Nakş-1 Berab – Yine (Konfor)!	Aydede	782-11212	6 Şubat 1921	3	Fıkra/Sosyal
90	Nakş-1 Berab – Selanik-Ankara	Aydede	783-11213	7 Şubat 1921	3	Fıkra/Siyasi
91	Hülya Bu Ya - 1	Refik Halid	784-11214	8 Şubat 1921	3	Fıkra/Siyasi
92	Nakş-1 Berab – Kesik Başla Beden	Aydede	785-11215	9 Şubat 1921	3	Fıkra/Siyasi
93	Nakş-1 Berab – Maruf Bir Zat – Bir Hikâye Daha	Aydede	786-11216	10 Şubat 1921	3	Fıkra/Siyasi
94	Hülya Bu Ya - 2	Refik Halid	787-11217	11 Şubat 1921	3	Fıkra/Siyasi
95	Nakş-1 Berab – (Ankara) Murahhasları	Aydede	788-11218	12 Şubat 1921	3	Fıkra/Siyasi
96	Nakş-1 Berab – (Ankara)cılar	Aydede	789-11219	13 Şubat 1921	3	Fıkra/Siyasi
97	Nakş-1 Berab – Sadhezar Aferin	Aydede	790-11220	14 Şubat 1921	3	Fıkra/Siyasi
98	Hevayi Sohbet	Refik Halid	791-11221	15 Şubat 1921	3	Sohbet/Sosyal
99	Nakş-1 Berab – Çıkamaz Sokak	Aydede	792-11222	16 Şubat 1921	3	Fıkra/Kültürel
100	Nakş-1 Berab – Ne Diyelim?	Aydede	793-11223	17 Şubat 1921	3	Fıkra/Kültürel
101	Dolandırmaya, Dolandırıcılığa Dair	Refik Halid	794-11224	18 Şubat 1921	1-2	Fıkra/Sosyal
102	Nakş-1 Berab – Müjde!	Aydede	795-11225	19 Şubat 1921	3	Fıkra/Siyasi
103	Nakş-1 Berab – Tevcih-i Vecihler	Aydede	796-11226	20 Şubat 1921	3	Fıkra/Siyasi
104	Nakş-1 Berab - Ahirettekilere Haber	Aydede	797-11227	21 Şubat 1921	3	Fıkra/Siyasi
105	Sıhate Dair	Refik Halid	798-11228	22 Şubat 1921	1-2	Fıkra/Sosyal
106	Nakş-1 Berab - Telifbin	Aydede	799-11229	23 Şubat 1921	3	Fıkra/Siyasi
107	Nakş-1 Berab – Sıra Bizde	Aydede	800-11230	24 Şubat 1921	3	Fıkra/Siyasi
108	Nakş-1 Berab – Beterinden Beteri Var	Aydede	802-11232	26 Şubat 1921	3	Fıkra/Siyasi
109	Nakş-1 Berab - Helecanlı Mütalaa	Aydede	803-11233	27 Şubat 1921	3	Fıkra/Siyasi
110	Nakş-1 Berab - Darül Muhatara	Aydede	804-11234	28 Şubat 1921	3	Fıkra/Sosyal
111	Elveda Siyaset!	Refik Halid	805-11235	1 Mart 1921	3	Fıkra/Siyasi

112	Nakş-ı Berab – Bab-ı Ali Kapısı	Aydede	806-11236	2 Mart 1921	3	Fıkra/Siyasi
113	Nakş-ı Berab – Takvim Meselesi	Aydede	807-11237	3 Mart 1921	3	Fıkra/Siyasi
114	Ah, Hani O Günler?	Refik Halid	808-11238	4 Mart 1921	3	Fıkra/Siyasi
115	Nakş-ı Berab – El İnsaf!	Aydede	809-11239	5 Mart 1921	3	Fıkra/Siyasi
116	Nakş-ı Berab – İş Adamları	Aydede	810-11240	6 Mart 1921	3	Fıkra/Sosyal
117	Nakş-ı Berab - Malihulya	Aydede	811-11241	7 Mart 1921	3	Fıkra/Sosyal
118	Kendime Dair - 1	Refik Halid	812-11242	8 Mart 1921	3	Fıkra/Sosyal
119	Nakş-ı Berab – Bir Nezahat Numunesi	Aydede	813-11243	9 Mart 1921	3	Fıkra/Kültürel
120	Kendime Dair – 2	Refik Halid	815-11245	11 Mart 1921	3	Fıkra/Sosyal
121	Nakş-ı Berab – Selam Fundaları	Aydede	817-11247	13 Mart 1921	3	Fıkra/Sosyal
122	Nakş-ı Berab – Vah! Vah!	Aydede	818-11248	14 Mart 1921	3	Fıkra/Sosyal
123	Yeni Şairlere Dair	Refik Halid	819-11249	15 Mart 1921	3	Fıkra/Kültürel
124	Nakş-ı Berab –Ha Gayret!	Aydede	820-11250	16 Mart 1921	3	Fıkra/Siyasi
125	Dertleşme	Refik Halid	822-11252	18 Mart 1921	3	Fıkra/Sosyal
126	Nakş-ı Berab – Ucuzluk!	Aydede	823-11253	19 Mart 1921	3	Fıkra/Sosyal
127	Nakş-ı Berab- Süprüntü Meselesi	Aydede	824-11254	20 Mart 1921	3	Fıkra/Sosyal
128	Nakş-ı Berab – Bu da Şeref mi?	Aydede	825-11255	21 Mart 1921	3	Fıkra/Siyasi
129	Doğrusu Hangisi?	Refik Halid	826-11256	22 Mart 1921	3	Fıkra/Siyasi-Sosyal
130	Nakş-ı Berab – Aratacaklar!	Aydede	828-11258	24 Mart 1921	3	Fıkra/Sosyal
131	Devenin Derdi	Refik Halid	829-11259	25 Mart 1921	3	Fıkra/Siyasi
132	Nakş-ı Berab – Heyet İptilas	Aydede	830-11260	26- Mart 1921	3	Fıkra/Siyasi
133	Nakş-ı Berab – Mehtap Altında	Aydede	831-11261	27 Mart 1921	3	Fıkra/Sosyal
134	Anadolu’da Bahar	Refik Halid	833-11263	29 Mart 1921	3	Fıkra/Sosyal

135	Nakş-1 Berab – Satış Bolluğu	Aydede	834-11264	30 Mart 1921	3	Fıkra/Siyasi/K ültürel
136	Nakş-1 Berab - Yalan Aleyhinde	Aydede	835-11265	31 Mart 1921	3	Fıkra/Sosyal
137	Bir Hatıra	Refik Halid	836-11266	1 Nisan 1921	3	Fıkra/Siyasi
138	Nakş-1 Berab – Hayırlı Alamet	Aydede	837-11267	2 Nisan 1921	3	Fıkra/Kültürel
139	Nakş-1 Berab – İnsaf!	Aydede	838-11268	3 Nisan 1921	3	Fıkra/Sosyal
140	Tanıdıklarım – 6- Gevher Nedret Bey	Refik Halid	840-11270	5 Nisan 1921	3	Sohbet/Sosyal
141	Nakş-1 Berab - Maymunun Marifeti	Aydede	841-11271	6 Nisan 1921	3	Tiyatro/Siyasi
142	Nakş-1 Berab –Bir İrtikâ	Aydede	842-11272	7 Nisan 1921	3	Fıkra/Sosyal
143	Ay Peşinde	Refik Halid	843-11273	8 Nisan 1921	3	Hikâye/Siyasi
144	Nakş-1 Berab - Rey Meselesi	Aydede	845-11275	10 Nisan 1921	3	Fıkra/Siyasi
145	Tanıdıklarım – 7 – Dayı Bey	Refik Halid	847-11277	12 Nisan 1921	3	Sohbet/Sosyal
146	Nakş-1 Berab - Cehalet	Aydede	848-11278	13 Nisan 1921	3	Fıkra/Sosyal
147	Nakş-1 Berab – Dönüş	Aydede	849-11279	14 Nisan 1921	3	Fıkra/Siyasi
148	Kervanda Muaşaka -1-	Refik Halid	850-11280	15 Nisan 1921	3	Anı/Sosyal
149	Nakş-1 Berab – Bir Müşahede	Aydede	851-11281	16 Nisan 1921	3	Fıkra/Sosyal
150	Nakş-1 Berab – Kıyafet Meselesi	Aydede	852-11282	17 Nisan 1921	3	Fıkra/Sosyal
151	Nakş-1 Berab – Eğlencelerimiz	Aydede	853-11283	18 Nisan 1921	3	Fıkra/Sosyal
152	Kervanda Muaşaka -2-	Refik Halid	855-11285	20 Nisan 1921	3	Anı/Sosyal
153	Nakş-1 Berab – Kasaplığa Dair	Aydede	856-11286	21 Nisan 1921	3	Fıkra/Siyasi
154	Akrabayı Ziyaret	Refik Halid	857-11287	22 Nisan 1921	3	Anı/Sosyal
155	Nakş-1 Berab – Cephenin Ötesi	Aydede	859-11289	24 Nisan 1921	3	Fıkra/Kültürel
156	Nakş-1 Berab – Sabah Keyfi	Aydede	860-11290	25 Nisan 1921	3	Fıkra/Kültürel
157	Bir Kır Gezintisi	Refik Halid	861-11291	26 Nisan 1921	3	Fıkra/Sosyal

158	Nakş-ı Berab – Acemilik	Aydede	863-11293	28 Nisan 1921	3	Fıkra/Siyasi
159	Bir Küçük Facia	Refik Halid	864-11294	29 Nisan 1921	3	Fıkra/Sosyal
160	Nakş-ı Berab – İrşad Nezareti	Aydede	865-11295	30 Nisan 1921	3	Fıkra/Siyasi
161	Nakş-ı Berab - Yazık Oldu!	Aydede	866-11296	1 Mayıs 1921	3	Fıkra/Kültürel
162	Nakş-ı Berab - Tamahkârlık	Aydede	867-11297	2 Mayıs 1921	3	Fıkra/Sosyal
163	Tanıdıklarım -8- İştirakçimiz	Refik Halid	868-11298	3 Mayıs 1921	3	Sohbet/Sosyal
164	Nakş-ı Berab – (Ruh)un Tesiri	Aydede	869-11299	4 Mayıs 1921	3	Fıkra/Kültürel
165	Nakş-ı Berab – Yutanlar!	Aydede	870-11300	5 Mayıs 1921	3	Fıkra/Sosyal
166	On Sekiz Bin Lira	Refik Halid	871-11301	6 Mayıs 1921	3	Fıkra/Sosyal
167	Nakş-ı Berab – Maazallah!	Aydede	872-11302	7 Mayıs 1921	3	Fıkra/Kültürel
168	Nakş-ı Berab – Halas!	Aydede	873-11303	8 Mayıs 1921	3	Fıkra/Sosyal
169	Nakş-ı Berab – Ramazan	Aydede	874-11304	9 Mayıs 1921	3	Fıkra/Kültürel
170	Eski Ramazanları Yad	Refik Halid	875-11305	10 Mayıs 1921	1-2	Anı/Kültürel
171	Nakş-ı Berab – Herkese Oldu!	Aydede	876-11306	11 Mayıs 1921	3	Fıkra/Siyasi
172	Nakş-ı Berab - Güvenme	Aydede	877-11307	12 Mayıs 1921	3	Fıkra/Sosyal
173	İlk Merak	Refik Halid	878-11308	13 Mayıs 1921	1-2	Anı/Kültürel
174	Nakş-ı Berab – İğrenç İşler	Aydede	879-11309	14 Mayıs 1921	3	Fıkra/Sosyal
175	Yine İlk Merak	Refik Halid	880-11310	15 Mayıs 1921	1-2	Anı/Kültürel
176	Nakş-ı Berab – Ya Beğenmeseydik!	Aydede	881-11311	16 Mayıs 1921	3	Fıkra/Sosyal
177	Metapiskoz!	Refik Halid	882-11312	17 Mayıs 1921	1-2	Fıkra/Sosyal
178	Nakş-ı Berab – Günahımız	Aydede	883-11313	18 Mayıs 1921	3	Fıkra/Kültürel
179	Korkuya Dair	Refik Halid	885-11315	20 Mayıs 1921	2-3	Fıkra/Sosyal
180	Nakş-ı Berab – Haraşo!	Aydede	886-11316	21 Mayıs 1921	3	Fıkra/Sosyal

181	Zabıta Haberleri	Refik Halid	887-11317	22 Mayıs 1921	1-2	Fıkra/Kültürel
182	Nakş-ı Berab – Memnuat	Aydede	888-11318	23 Mayıs 1921	3	Fıkra/Sosyal
183	İş Başındakiler	Refik Halid	889-11319	24 Mayıs 1921	1-2	Fıkra/Siyasi
184	Nakş-ı Berab – İki Adalet	Aydede	890-11320	25 Mayıs 1921	3	Fıkra/Siyasi
185	Nakş-ı Berab – Farkımız	Aydede	891-11321	26 Mayıs 1921	3	Fıkra/Sosyal
186	Tanıdıklarım -9- Bir (Şık Tip)	Refik Halid	892-11322	27 Mayıs 1921	1-2	Sohbet/Sosyal
187	Nakş-ı Berab – Beklenen Bir Eser	Aydede	893-11323	28 Mayıs 1921	3	Fıkra/Kültürel
188	Misafirlige, Misafirlere Dair	Refik Halid	894-11324	29 Mayıs 1921	1-2	Fıkra/Sosyal
189	Eski Yaz Aşkları	Refik Halid	896-11326	31 Mayıs 1921	1-2	Fıkra/Sosyal

1.2 LATİN HARFLERİNE AKTARILAN METİNLERİN ALFABETİK LİSTESİ

1. Acemilik, Aydede, 863-11293, 28 Nisan 1921, s. 3.
2. Ah, Hani O Günler?, Refik Halid, 808-11238, 4 Mart 1921, s. 3.
3. Ahirettekilere Haber, Aydede, 797-11227, 21 Şubat 1921, s. 3.
4. Ahval Hakkında–Hayvanat Ne Der, Ne Düşünür, Refik Halid, 718-11148, 4 Kânûnuevvel 1920, s. 3.
5. Aldanan Kim?, Aydede, 694-11124, 10 Teşrînisânî 1920, s. 3.
6. Ankara Murahhasları, Aydede, 788-11218, 12 Şubat 1921, s. 3.
7. Ankaracılar, Aydede, 789-11219, 13 Şubat 1921, s. 3.
8. Aratacaklar!, Aydede, 828-11258, 24 Mart 1921, s. 3.
9. Asmaya, Çardağa Dair, Refik Halid, 706-11136, 22 Teşrînisânî 1920, s. 3.
10. Babalarımızdan Utandım!, Refik Halid, 754-11184, 9 Kânûnusânî 1921, s. 1.
11. Bab-ı Ali Kapısı, Aydede, 806-11236, 2 Mart 1921, s. 3.
12. Bakalım – Gömlek Hikâyesi, Aydede, 722-11152, 8 Kânûnuevvel 1920, s. 3.
13. Beklenen Bir Eser, Aydede, 893-11323, 28 Mayıs 1921, s. 3.
14. Belediye Nakilleri, Aydede, 704-11134, 20 Teşrînisânî 1920, s. 3.
15. Benim Zevkim, Aydede, 732-11162, 18 Kânûnuevvel 1920, s. 3.
16. Benzetmeyelim! – Elkab Merakı, Aydede, 775-11205, 30 Kânûnusânî 1921, s.3
17. Beterinden Beteri Var, Aydede, 802-11232, 26 Şubat 1921, s. 3.
18. Bir Hatıra, Refik Halid, 836-11266, 1 Nisan 1921, s. 3.
19. Bir İrtikâ, Aydede, 842-11272, 7 Nisan 1921, s. 3.
20. Bir İstatistik, Aydede, 758-11188, 13 Kânûnusânî 1921, s. 3.
21. Bir Muhalifin İntiharı, Refik Halid, 752-11182, 7 Kânûnusânî 1921, s. 1.
22. Bir Mukayese, Aydede, 710-11140, 26 Teşrînisânî 1920, s. 3.
23. Bir Müşahede, Aydede, 851-11281, 16 Nisan 1921, s. 3.
24. Bir Nezahat Numunesi, Aydede, 813-11243, 9 Mart 1921, s. 3.
25. Bir Temenni, Aydede, 745-11175, 31 Kânûnuevvel 1920, s. 3.
26. Bir Yeni Tabir, Aydede, 778-11208, 2 Şubat 1921, 2
27. Birleşseler!, Aydede, 696-11126, 12 Teşrînisânî 1920, s. 3.
28. Bu da Şeref mi?, Aydede, 825-11255, 21 Mart 1921, s. 3.
29. Buna da Şükür!, Aydede, 779-11209, 3 Şubat 1921, s. 3.
30. Cehalet, Aydede, 848-11278, 13 Nisan 1921, s. 3.
31. Cephenin Ötesi, Aydede, 859-11289, 24 Nisan 1921, s. 3.
32. Cepheye Doğru, Aydede, 764-11194, 19 Kânûnusânî 1921, s. 3.
33. Cins Meselesi, Aydede, 742-11172, 28 Kânûnuevvel 1920, s. 3.
34. Çıkmak Mastarı?, Aydede, 712-11142, 28 Teşrînisânî 1920, s. 3.
35. Çıkmaz Sokak, Aydede, 792-11222, 16 Şubat 1921, s. 3.
36. Darül Muhatara, Aydede, 804-11234, 28 Şubat 1921, s. 3.
37. Dertleşme, Refik Halid, 822-11252, 18 Mart 1921, s. 3.

38. Dolandırmaya, Dolandırıcılığa Dair, Refik Halid, 794-11224, 18 Şubat 1921, 1-2
39. Dönüş, Aydede, 849-11279, 14 Nisan 1921, s. 3.
40. Durub-ı Emsal, Aydede, 729-11159, 15 Kânûnuevvel 1920, s. 3.
41. Dünyanın Sonu, Aydede, 760-11190, 15 Kânûnusânî 1921, s. 3.
42. Eğlencelerimiz, Aydede, 853-11283, 18 Nisan 1921, s. 3.
43. El İnsaf!, Aydede, 809-11239, 5 Mart 1921, s. 3.
44. Elveda Siyaset!, Refik Halid, 805-11235, 1 Mart 1921, s. 3.
45. Emanetler Var Olsun! – Hükümet Takvimi, Aydede, 687-11117, 3 Teşrînisânî 1920, s. 3.
46. Eş'ar ile İzah, Aydede, 743-11173, 29 Kânûnuevvel 1920, s. 3.
47. Eşyanın Dili, Refik Halid, 723-11153, 9 Kânûnuevvel 1920, s. 3.
48. Eyvah, Hu!, Aydede, 735-11165, 21 Kânûnuevvel 1920, s. 3.
49. Farkımız, Aydede, 891-11321, 26 Mayıs 1921, s. 3.
50. Güle Güle Eskitiniz!, Aydede, 748-11178, 3 Kânûnusânî 1921, s. 3.
51. Günahımız, Aydede, 883-11313, 18 Mayıs 1921, s. 3.
52. Güvenme, Aydede, 877-11307, 12 Mayıs 1921, s. 3.
53. Ha Gayret!, Aydede, 820-11250, 16 Mart 1921, s. 3.
54. Haberlere Dair, Aydede, 757-11187, 12 Kânûnusânî 1921, s. 3.
55. Halas!, Aydede, 873-11303, 8 Mayıs 1921, s. 3.
56. Haraşo!, Aydede, 886-11316, 21 Mayıs 1921, s. 3.
57. Hayat-ı Muhayyel, Aydede, 728-11158, 14 Kânûnuevvel 1920, s. 3.
58. Hayırlı Alamet, Aydede, 837-11267, 2 Nisan 1921, s. 3.
59. Hayırlı Alamet - Ölülerle Muhabere, Aydede, 689-11119, 5 Teşrînisânî 1920, s. 3.
60. Helecanlı Mütalaa, Aydede, 803-11233, 27 Şubat 1921, s. 3.
61. Herkese Oldu!, Aydede, 876-11306, 11 Mayıs 1921, s. 3.
62. Hevayi Sohbet, Refik Halid, 791-11221, 15 Şubat 1921, s. 3.
63. Heyet İptilas, Aydede, 830-11260, 26- Mart 1921, s. 3.
64. İğrenç İşler, Aydede, 879-11309, 14 Mayıs 1921, s. 3.
65. İki Adalet, Aydede, 890-11320, 25 Mayıs 1921, s. 3.
66. İki Liman, Aydede, 715-11145, 1 Kânûnuevvel 1920, s. 3.
67. İki Oğlun Hikâyesi, Refik Halid, 759-11189, 14 Kânûnusânî 1921, s. 1-2.
68. İkisi Ortası, Aydede, 714-11144, 30 Teşrînisânî 1920, s. 3.
69. İnsaf!, Aydede, 838-11268, 3 Nisan 1921, s. 3.
70. İrşad Nezaret, Aydede, 865-11295, 30 Nisan 1921, s. 3.
71. İş Adamları, Aydede, 810-11240, 6 Mart 1921, s. 3.
72. İttihatçı Olsaydım, Aydede, 726-11156, 12 Kânûnuevvel 1920, s. 3.
73. Kalpak ve Külâh, Aydede, 703-11133, 19 Teşrînisânî 1920, s. 3.
74. Kasaplığa Dair, Aydede, 856-11286, 21 Nisan 1921, s. 3.
75. Kesik Başla Beden, Aydede, 785-11215, 9 Şubat 1921, s. 3.
76. Kesik Başlar, Aydede, 769-11199, 24 Kânûnusânî 1921, s. 3.
77. Kıyafet Meselesi, Aydede, 852-11282, 17 Nisan 1921, s. 3.
78. Kimi Ağlar, Kimi Güler!, Aydede, 701- 11131, 17 Teşrînisânî 1920, s. 3.
79. Kömür Kuyuları, Aydede, 700-11130, 16 Teşrînisânî 1920, s. 3.

80. Kurtuldu! – Maymunların Oyunu, Aydede, 719-11149, 5 Kânûnuevvel 1920, s. 3.
81. Maazallah!, Aydede, 872-11302, 7 Mayıs 1921, s. 3.
82. Malihulya, Aydede, 811-11241, 7 Mart 1921, s. 3.
83. Maruf Bir Zat – Bir Hikâye Daha, Aydede, 786-11216, 10 Şubat 1921, s. 3.
84. Mehtap Altında, Aydede, 831-11261, 27 Mart 1921, s. 3.
85. Memnuat, Aydede, 888-11318, 23 Mayıs 1921, s. 3.
86. Memnunlar Aleminde!, Refik Halid, 716-11146, 2 Kânûnuevvel 1920, s. 3.
87. Müjde!, Aydede, 795-11225, 19 Şubat 1921, s. 3.
88. Müzakere Programı, Aydede, 690-11120, 6 Teşrînisânî 1920, s. 3.
89. Nakş-ı Berab, Aydede, 751-11181, 6 Kânûnusânî 1921, s. 3.
90. Nasihat, Aydede, 731-11161, 17 Kânûnuevvel 1920, s. 3.
91. Ne Diyelim?, Aydede, 793-11223, 17 Şubat 1921, s. 3.
92. Neredeler? – Uyku Vakti, Aydede, 697-11127, 13 Teşrînisânî 1920, s. 3.
93. Niçin Bekliyorlar!, Aydede, 750-11180, 5 Kânûnusânî 1921, s. 3.
94. Oğlumun Oyunları, Aydede, 772-11202, 27 Kânûnusânî 1921, s. 3.
95. Oradakilere Dair, Refik Halid, 686-11116, 2 Teşrînisânî 1920, s. 3.
96. Para Yokluğu, Para Çokluğu, Aydede, 739-11169, 25 Kânûnuevvel 1920, s. 3.
97. Rahatın Yolu, Aydede, 761-11191, 16 Kânûnusânî 1921, s. 3.
98. Ramazan, Aydede, 874-11304, 9 Mayıs 1921, s. 3.
99. Rey Meselesi, Aydede, 845-11275, 10 Nisan 1921, s. 3.
100. Rical-i Meşrutiyetin Son Günleri, Refik Halid, 730-11160, 16 Kânûnuevvel 1920, s. 3.
101. Ruhun Tesiri, Aydede, 869-11299, 4 Mayıs 1921, s. 3.
102. Rücunâme, Refik Halid, 727-11157, 13 Kânûnuevvel 1920, s. 3.
103. Sabah Keyfi, Aydede, 860-11290, 25 Nisan 1921, s. 3.
104. Sadhezar Aferin, Aydede, 790-11220, 14 Şubat 1921, s. 3.
105. Satış Bolluğu, Aydede, 834-11264, 30 Mart 1921, s. 3.
106. Selam Fundaları, Aydede, 817-11247, 13 Mart 1921, s. 3.
107. Selamet Yolu, Aydede, 736-11166, 22 Kânûnuevvel 1920, s. 3.
108. Selanik-Ankara, Aydede, 783-11213, 7 Şubat 1921, s. 3.
109. Serumdan Beklediğim, Aydede, 776-11206, 31 Kânûnusânî 1921, s. 3.
110. Sıra Bizde, Aydede, 800-11230, 24 Şubat 1921, s. 3.
111. Süprüntü Meselesi, Aydede, 824-11254, 20 Mart 1921, s. 3.
112. Süslü Hanım, Aydede, 768-11198, 23 Kânûnusânî 1921, s. 3.
113. Şan ve Şeref Bahsi, Aydede, 765-11195, 20 Kânûnusânî 1921, s. 3.
114. Şükür Allah'a!, Aydede, 705-11135, 21 Teşrînisânî 1920, s. 3.
115. Takvim Meselesi, Aydede, 807-11237, 3 Mart 1921, s. 3.
116. Talat Yine İkbalde, Aydede, 721-11151, 7 Kânûnuevvel 1920, s. 3.
117. Talat'la Mülakat, Aydede, 711-11141, 27 Teşrînisânî 1920, s. 3.
118. Tamahkârlık, Aydede, 867-11297, 2 Mayıs 1921, s. 3.
119. Tanıdıklarım 3 – Enver'le Babası, Refik Halid, 713-11143, 29 Teşrînisânî 1920, s. 3.
120. Telifbin, Aydede, 799-11229, 23 Şubat 1921, s. 3.

121. Teselli Dünyası, Aydede, 709-11139, 25 Teşrînisânî 1920, s. 3.
122. Tevcih-i Vecihler, Aydede, 796-11226, 20 Şubat 1921, s. 3.
123. Ucuzluk!, Aydede, 823-11253, 19 Mart 1921, s. 3.
124. Ümid! – Sabıka, Hazıra, Aydede, 691-11121, 7 Teşrînisânî 1920, s. 3.
125. Vah! Vah!, Aydede, 818-11248, 14 Mart 1921, s. 3.
126. Vahşiliğe Tahassür, Aydede, 740-11170, 26 Kânûnuevvel 1920, s. 3.
127. Vicdanların Rengi, Aydede, 733-11163, 19 Kânûnuevvel 1920, s. 3.
128. Ya Beğenmeseydik!, Aydede, 881-11311, 16 Mayıs 1921, s. 3.
129. Yalan Aleyhinde, Aydede, 835-11265, 31 Mart 1921, s. 3.
130. Yazık Oldu!, Aydede, 866-11296, 1 Mayıs 1921, s. 3.
131. Yeni Cemiyetperverler, Aydede, 755-11185, 10 Kânûnusânî 1921, s. 3.
132. Yeni Gazetecilik, Aydede, 707-11137, 23 Teşrînisânî 1920, s. 3.
133. Yeni Sene Duası, Refik Halid, 747-11177, 2 Kânûnusânî 1921, s. 3.
134. Yeniler-Eskiler, Aydede, 738-11168, 24 Kânûnuevvel 1920, s. 3.
135. Yine Mevsime Dair, Aydede, 762-11192, 17 Kânûnusânî 1921, s. 3.
136. Yine Var Olsun, Aydede, 698-11128, 14 Teşrînisânî 1920, s. 3.
137. Yutanlar!, Aydede, 870-11300, 5 Mayıs 1921, s. 3.
138. Zafer-i Nihai, Aydede, 693-11123, 9 Teşrînisânî 1920, s. 3.

1.3 İMZA/MÜSTEARA GÖRE YAZILAR LİSTESİ

1.3.1 Refik Halid İmzalı Metinler

1. Oradakilere Dair, 2 Teşrinisani 1920, 686-11116, s. 3.
2. Suyu Sabuna Dair, 4 Teşrinisani 1920, 688-11118, s. 3.
3. Dargınlığa, Barışıklığa Dair, 8 Teşrinisani 1920, 692-11122, s. 3.
4. İşrete, İkbale Dair, 11 Teşrinisani 1920, 695-11125, s. 3.
5. Parasızlığa Dair, 15 Teşrinisani 1920, 699-11129, s. 3.
6. Tanıdıklarım 1 – Süfli İhsan, 18 Teşrinisani 1920, 702-11132, s. 3.
7. Asmaya, Çardağa Dair, 22 Teşrinisani 1920, 706-11136, s. 3.
8. Tanıdıklarım 2 – Çapkın Kenan, 25 Teşrinisani 1920, 709-11139, s. 3.
9. Tanıdıklarım 3 – Enver’le Babası, 29 Teşrinisani 1920, 713-11143, s. 3.
10. Memnunlar Aleminde!, 2 Kânunuevvel 1920, 716-11146, s. 3.
11. Ahval Hakkında – Hayvanat Ne Der, Ne Düşünür?, 4 Kânunuevvel 1920, 718-11148, s. 3.
12. Tanıdıklarım – Tam Bir Muhalif, 6 Kânunuevvel 1920, 720-11150, s. 3.
13. Eşyanın Dili, 9 Kânunuevvel 1920, 723-11153, s. 3.
14. Rücunâme, 13 Kânunuevvel 1920, 727-11157, s. 3.
15. Rical-i Meşrutîyetin Son Günleri, 16 Kânunuevvel 1920, 730-11160, s. 3.
16. Neler Olmak İstiyorum?, 20 Kânunuevvel 1920, 734-11164, s. 3.
17. Menakıbnâme-yi Bolşevikan, 23 Kânunuevvel 1920, 737-11167, s. 3.
18. Tanıdıklarım – İstanbul’a Aşık, 27 Kânunuevvel 1920, 741-11171, s. 3.
19. Dilimiz Ne Der, Biz Ne Düşünürüz?, 30 Kânunuevvel 1920, 744 -11174, s. 2.
20. Yeni Sene Duası, 2 Kânunusani 1921, 747-11177, s. 3.
21. Kadıköy’ünü Takdir, 4 Kânunusani 1921, 749-11179, s. 3.
22. Bir Muhalifin İntiharı, 7 Kânunusani 1921, 752-11182, s. 1.
23. Babalarımızdan Utandım!, 9 Kânunusani 1921, 754-11184, s. 1.
24. Aşka Dair, 11 Kânunusani 1921, 756-11186, s. 1-2.
25. İki Oğlun Hikâyesi, 14 Kânunusani 1921, 759-11189, s. 1-2.
26. Küçük Hikâye: Bir Taarruz, 18 Kânunusani 1921, 763-11193, s. 1-2.
27. Hayvanlara Gıpta, 21 Kânunusani 1921, 766-11196, s. 1-2.
28. Küçük Hikâye: Garip Bir Hediye, 25 Kânunusani 1921, 770-11200, s. 1-2.
29. Çocukluğuma Dair Üç Hatıra, 28 Kânunusani 1921, 773-11203, s. 3.
30. (Konfor)a Dair, 1 Şubat 1921, 777-11207, s. 3.
31. Ölüme Dair, 4 Şubat 1921, 780-11210, s. 3.
32. Hülya Bu Ya - 1, 8 Şubat 1921, 784-11214, s. 3.
33. Hülya Bu Ya - 2 , 11 Şubat 1921, 787-11217, s. 3.
34. Hevayi Sohbet, 15 Şubat 1921, 791-11221, s. 3.
35. Dolandırmaya, Dolandırıcılığa Dair, 18 Şubat 1921, 794-11224, s. 1-2.

36. Sıhhate Dair, 22 Şubat 1921, 798-11228, s. 1-2.
37. Elveda Siyaset!, 1 Mart 1921, 805-11235, s. 3.
38. Ah, Hani O Günler?, 4 Mart 1921, 808-11238, s. 3.
39. Kendime Dair - 1, 8 Mart 1921, 812-11242, s. 3.
40. Kendime Dair - 2, 11 Mart 1921, 815-11245, s. 3.
41. Yeni Şairlere Dair, 15 Mart 1921, 819-11249, s. 3.
42. Dertleşme, 18 Mart 1921, 822-11252, s. 3.
43. Doğrusu Hangisi?, 22 Mart 1921, 826-11256, s. 3.
44. Devenin Derdi, 25 Mart 1921, 829-11259, s. 3.
45. Anadolu'da Bahar, 29 Mart 1921, 833-11263, s. 3.
46. Bir Hatıra, 1 Nisan 1921, 836-11266, s. 3.
47. Tanıdıklarım - 6- Gevher Nedret Bey, 5 Nisan 1921, 840-11270, s. 3.
48. Ay Peşinde, 8 Nisan 1921, 843-11273, s. 3.
49. Tanıdıklarım - 7 - Dayı Bey, 12 Nisan 1921, 847-11277, s. 3.
50. Kervanda Muaşaka -1-, 15 Nisan 1921, 850-11280, s. 3.
51. Kervanda Muaşaka -2-, 20 Nisan 1921, 855-11285, s. 3.
52. Akırbayı Ziyaret, 22 Nisan 1921, 857-11287, s. 3.
53. Bir Kır Gezintisi, 26 Nisan 1921, 861-11291, s. 3.
54. Bir Küçük Facia, 29 Nisan 1921, 864-11294, s. 3.
55. Tanıdıklarım -8- İştirakçimiz, 3 Mayıs 1921, 868-11298, s. 3.
56. On Sekiz Bin Lira, 6 Mayıs 1921, 871-11301, s. 3.
57. Eski Ramazanları Yad, 10 Mayıs 1921, 875-11305, s. 1-2.
58. İlk Merak, 13 Mayıs 1921, 878-11308, s. 1-2.
59. Yine İlk Merak, 15 Mayıs 1921, 880-11310, s. 1-2.
60. Metapiskoz!, 17 Mayıs 1921, 882-11312, s. 1-2.
61. Korkuya Dair, 20 Mayıs 1921, 885-11315, s. 2-3.
62. Zabıta Haberleri, 22 Mayıs 1921, 887-11317, s. 1-2.
63. İş Başındakiler, 24 Mayıs 1921, 889-11319, s. 1-2.
64. Tanıdıklarım -9- Bir (Şık Tip), 27 Mayıs 1921, 892-11322, s. 1-2.
65. Misafirliğe, Misafirlere Dair, 29 Mayıs 1921, 894-11324, s. 1-2.
66. Eski Yaz Aşkları, 31 Mayıs 1921, 896-11326, s. 1-2.

1.3.2 Aydede İmzalı Metinler

1. Emanetler Var Olsun! - Hükümet Takvimi, 687-11117, 3 Teşrînisânî 1920, s. 3.
2. Hayırlı Alamet - Ölülerle Muhabere, 689-11119, 5 Teşrînisânî 1920, s. 3.
3. Müzakere Programı, 690-11120, 6 Teşrînisânî 1920, s. 3.
4. Ümid! - Sabıka, Hazıra, 691-11121, 7 Teşrînisânî 1920, s. 3.
5. Zafer-i Nihai, 693-11123, 9 Teşrînisânî 1920, s. 3.
6. Aldanan Kim?, 694-11124, 10 Teşrînisânî 1920, s. 3.

7. Birleşseler!, 696-11126, 12 Teşrînisânî 1920, s. 3.
8. Neredeler? – Uyku Vakti, 697-11127, 13 Teşrînisânî 1920, s. 3.
9. Yine Var Olsun, 698-11128, 14 Teşrînisânî 1920, s. 3.
10. Kömür Kuyuları, 700-11130, 16 Teşrînisânî 1920, s. 3.
11. Kimi Ağlar, Kimi Güler!, 701- 11131, 17 Teşrînisânî 1920, s. 3.
12. Kalpak ve Külâh , 703-11133, 19 Teşrînisânî 1920, s. 3.
13. Belediye Nakilleri, 704-11134, 20 Teşrînisânî 1920, s. 3.
14. Şükür Allah’a!, 705-11135, 21 Teşrînisânî 1920, s. 3.
15. Yeni Gazetecilik, 707-11137, 23 Teşrînisânî 1920, s. 3.
16. Teselli Dünyası, 709-11139, 25 Teşrînisânî 1920, s. 3.
17. Bir Mukayese, 710-11140, 26 Teşrînisânî 1920, s. 3.
18. Talat’la Mülakat, 711-11141, 27 Teşrînisânî 1920, s. 3.
19. Çıkmak Mastarı?, 712-11142, 28 Teşrînisânî 1920, s. 3.
20. İki Ortası , 714-11144, 30 Teşrînisânî 1920, s. 3.
21. İki Liman , 715-11145, 1 Kânûnuevvel 1920 , s. 3.
22. Kurtuldu! – Maymunların Oyunu, 719-11149, 5 Kânûnuevvel 1920, s. 3.
23. Talat Yine İkbalde, 721-11151, 7 Kânûnuevvel 1920, s. 3.
24. Bakalım – Gömlek Hikâyesi, 722-11152, 8 Kânûnuevvel 1920, s. 3.
25. İttihatçı Olsaydım, 726-11156, 12 Kânûnuevvel 1920, s. 3.
26. Hayat-ı Muhayyel, 728-11158, 14 Kânûnuevvel 1920, s. 3.
27. Durub-ı Emsal, 729-11159, 15 Kânûnuevvel 1920, s. 3.
28. Nasihat, 731-11161, 17 Kânûnuevvel 1920, s. 3.
29. Benim Zevkim, 732-11162, 18 Kânûnuevvel 1920, s. 3.
30. Vicdanların Rengi, 733-11163, 19 Kânûnuevvel 1920, s. 3.
31. Eyvah, Hu!, 735-11165, 21 Kânûnuevvel 1920, s. 3.
32. Selamet Yolu, 736-11166, 22 Kânûnuevvel 1920, s. 3.
33. Yeniler-Eskiler, 738-11168, 24 Kânûnuevvel 1920, s. 3.
34. Para Yokluğu, Para Çokluğu, 739-11169, 25 Kânûnuevvel 1920, s. 3.
35. Vahşiliğe Tahassür, 740-11170, 26 Kânûnuevvel 1920, s. 3.
36. Cins Meselesi, 742-11172, 28 Kânûnuevvel 1920, s. 3.
37. Eş’ar ile İzah, 743-11173, 29 Kânûnuevvel 1920, s. 3.
38. Bir Temenni, 745-11175, 31 Kânûnuevvel 1920, s. 3.
39. Güle Güle Eskitiniz!, 748-11178, 3 Kânûnusânî 1921, s. 3.
40. Niçin Bekliyorlar!, 750-11180, 5 Kânûnusânî 1921, s. 3.
41. Nakş-ı Berab, 751-11181, 6 Kânûnusânî 1921, s. 3.
42. Yeni Cemiyetperverler, 755-11185, 10 Kânûnusânî 1921, s. 3.
43. Haberlere Dair, 757-11187, 12 Kânûnusânî 1921, s. 3.
44. Bir İstatistik, 758-11188, 13 Kânûnusânî 1921, s. 3.
45. Dünyanın Sonu, 760-11190, 15 Kânûnusânî 1921, s. 3.
46. Rahatın Yolu, 761-11191, 16 Kânûnusânî 1921, s. 3.
47. Yine Mevsime Dair, 762-11192, 17 Kânûnusânî 1921, s. 3.
48. Cepheye Doğru, 764-11194, 19 Kânûnusânî 1921, s. 3.
49. Şan ve Şeref Bahsi, 765-11195, 20 Kânûnusânî 1921, s. 3.
50. Süslü Hanım, 768-11198, 23 Kânûnusânî 1921, s. 3.
51. Kesik Başlar, 769-11199, 24 Kânûnusânî 1921, s. 3.

52. Yeni Usul Hikâye, 771-11201, 26 Kânûnusânî 1921, s. 3.
53. Oğlumun Oyunları, 772-11202, 27 Kânûnusânî 1921, s. 3.
54. Benzetmeyelim! – Elkab Merakı, 775-11205, 30 Kânûnusânî 1921, s. 3.
55. (Serum)dan Beklediğim, 776-11206, 31 Kânûnusânî 1921, s. 3.
56. Bir Yeni Tabir, 778-11208, 2 Şubat 1921, s. 2.
57. Buna da Şükür!, 779-11209, 3 Şubat 1921, s. 3.
58. Yine (Konfor)!, 782-11212, 6 Şubat 1921, s. 3.
59. Selanik-Ankara, 783-11213, 7 Şubat 1921, s. 3.
60. Kesik Başla Beden, 785-11215, 9 Şubat 1921, s. 3.
61. Maruf Bir Zat – Bir Hikâye Daha, 786-11216, 10 Şubat 1921, s. 3.
62. (Ankara) Murahhasları, 788-11218, 12 Şubat 1921, s. 3.
63. (Ankara)cılar, 789-11219, 13 Şubat 1921, s. 3.
64. Sadhezar Aferin, 790-11220, 14 Şubat 1921, s. 3.
65. Çıkmaz Sokak, 792-11222, 16 Şubat 1921, s. 3.
66. Ne Diyelim?, 793-11223, 17 Şubat 1921, s. 3.
67. Müjde!, 795-11225, 19 Şubat 1921, s. 3.
68. Tevcih-i Vecihler, 796-11226, 20 Şubat 1921, s. 3.
69. Ahirettekilere Haber, 797-11227, 21 Şubat 1921, s. 3.
70. Telifbin, 799-11229, 23 Şubat 1921, s. 3.
71. Sıra Bizde, 800-11230, 24 Şubat 1921, s. 3.
72. Beterinden Beteri Var, 802-11232, 26 Şubat 1921, s. 3.
73. Helecanlı Mütalaa, 803-11233, 27 Şubat 1921, s. 3.
74. Darül Muhatara, 804-11234, 28 Şubat 1921, s. 3.
75. Bab-ı Ali Kapısı, 806-11236, 2 Mart 1921, s. 3.
76. Takvim Meselesi, 807-11237, 3 Mart 1921, s. 3.
77. El İnsaf!, 809-11239, 5 Mart 1921, s. 3.
78. İş Adamları, 810-11240, 6 Mart 1921, s. 3.
79. Malihulya, 811-11241, 7 Mart 1921, s. 3.
80. Bir Nezahat Numunesi, 813-11243, 9 Mart 1921, s. 3.
81. Selam Fundaları, 817-11247, 13 Mart 1921, s. 3.
82. Vah! Vah!, 818-11248, 14 Mart 1921, s. 3.
83. Ha Gayret!, 820-11250, 16 Mart 1921, s. 3.
84. Ucuzluk!, 823-11253, 19 Mart 1921, s. 3.
85. Süprüntü Meselesi, 824-11254, 20 Mart 1921, s. 3.
86. Bu da Şeref mi?, 825-11255, 21 Mart 1921, s. 3.
87. Aratacaklar!, 828-11258, 24 Mart 1921, s. 3.
88. Heyet İptilas, 830-11260, 26- Mart 1921, s. 3.
89. Mehtap Altında, 831-11261, 27 Mart 1921, s. 3.
90. Satış Bolluğu, 834-11264, 30 Mart 1921, s. 3.
91. Yalan Aleyhinde, 835-11265, 31 Mart 1921, s. 3.
92. Hayırlı Alamet, 837-11267, 2 Nisan 1921, s. 3.
93. İnsaf!, 838-11268, 3 Nisan 1921, s. 3.
94. Maymunun Marifeti, 841-11271, 6 Nisan 1921, s. 3.
95. Bir İrtikâ, 842-11272, 7 Nisan 1921, s. 3.
96. Rey Meselesi, 845-11275, 10 Nisan 1921, s. 3.

97. Cehalet, 848-11278, 13 Nisan 1921, s. 3.
98. Dönüş, 849-11279, 14 Nisan 1921, s. 3.
99. Bir Müşahede, 851-11281, 16 Nisan 1921, s. 3.
100. Kıyafet Meselesi, 852-11282, 17 Nisan 1921, s. 3.
101. Eğlencelerimiz, 853-11283, 18 Nisan 1921, s. 3.
102. Kasaplığa Dair, 856-11286, 21 Nisan 1921, s. 3.
103. Cephenin Ötesi, 859-11289, 24 Nisan 1921, s. 3.
104. Sabah Keyfi, 860-11290, 25 Nisan 1921, s. 3.
105. Acemilik, 863-11293, 28 Nisan 1921, s. 3.
106. İrşad Nezaretî, 865-11295, 30 Nisan 1921, s. 3.
107. Yazık Oldu!, 866-11296, 1 Mayıs 1921, s. 3.
108. Tamahkârlık, 867-11297, 2 Mayıs 1921, s. 3.
109. (Ruh)un Tesiri, 869-11299, 4 Mayıs 1921, s. 3.
110. Yutanlar!, 870-11300, 5 Mayıs 1921, s. 3.
111. Maazallah!, 872-11302, 7 Mayıs 1921, s. 3.
112. Halas!, 873-11303, 8 Mayıs 1921, s. 3.
113. Ramazan, 874-11304, 9 Mayıs 1921, s. 3.
114. Herkese Oldu!, 876-11306, 11 Mayıs 1921, s. 3.
115. Güvenme, 877-11307, 12 Mayıs 1921, s. 3.
116. İğrenç İşler, 879-11309, 14 Mayıs 1921, s. 3.
117. Ya Beğenmeseydik!, 881-11311, 16 Mayıs 1921, s. 3.
118. Günahımız, 883-11313, 18 Mayıs 1921, s. 3.
119. Haraşo!, 886-11316, 21 Mayıs 1921, s. 3.
120. Memnuat, 888-11318, 23 Mayıs 1921, s. 3.
121. İki Adalet, 890-11320, 25 Mayıs 1921, s. 3.
122. Farkımız, 891-11321, 26 Mayıs 1921, s. 3.
123. Beklenen Bir Eser, 893-11323, 28 Mayıs 1921, s. 3.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1 METİNLER

1.1 ORADAKİLERE DAİR...

[Edebiyatta, mizahta o harikulade temayüzüyle⁴⁴ beraber Türkçemize müstesna bir eda, bir cazibe veren o sade ve sevimli yazılarıyla hepimizi kalemine meftun eden Refik Halid Bey arkadaşımızın bugünden itibaren gazetemize muntazaman haftada iki kere makaleleriyle diğer günlerde o meşhur “Nakş-ı Berab” larıyla muavenet-i kalemiyede bulunacağını kari’e ve karilerimize tebşir⁴⁵ ederiz.]

Bilmem oradakiler İstanbul için ne fikir besliyor, fakat benim âdeta Anadolu’yu göreceğim geldi... Aksi gibi bir zamanlar oradan buraya gelemezdim, şimdi de buradan oraya gidemiyorum... Anlaşılan bu gidişle oraya da, buraya da, canım istediği gibi seyahatte hür olacağım güne ermeden ya Anadolu’dan İstanbul’a, yahut İstanbul’dan Anadolu’ya mütehassir⁴⁶, gözüm arkada, öyle göçüp gideceğim!

Ah Anadolu, Ah! Ben senin beş sene az emeğini, az zahmetini mi çektim... Ezgin eşeklerin, bezgin bargirlerin⁴⁷ sırtında köy, kasaba, çorak, ırak az yol mu gittim, az dağ mı aştım, az dere mi atladım... Hanlarda, hamamlarda az gün mü kaldım, az gece mi geçirdim, az çile mi gördüm. Yadigarın olan sıtmalarla hâlâ tir tir titriyor, nohut gibi ter danesi döküyorum... Alelhusus seni kalemimle az mı şenlendirdim, şerefini az mı arttırdım. Methetmediğim ne (Boz Eşek)lerin, ne (Koca Öküz)lerin, ne (Sarı Bal)ların, ne (Şeftali Bahçeleri)n kaldı; kazlarından karıncalarına, kızlarından kısraklarına kadar hep senanda bulundum, sevgini terennüm ettim⁴⁸.

Beni aforoz etmek sana düşer miydi?

Ne dersin? Acaba kalkıp geliversem mi?

Hududu geçer geçmez çalyaka, kelepçe-bend Ankara’daki Hıyanet-i Vataniye Mahkemesi’ne sürükler, ipe çeker misin? Yoksa suçumu toyluğuma bağışlayıp affeder

⁴⁴ Sivrilme, dikkati çekerek öne çıkma, kendini gösterme

⁴⁵ Müjde verme

⁴⁶ Özleyen, özlem duyan, hasret çeken

⁴⁷ Beygir kelimesinin eski metinlerde kullanılan asıl şekli

⁴⁸ Güzel bir sesle hafif hafif şarkı söylemek

misin? Bak, artık burada hürriyet yeniden doğdu, adalet yeniden tecelli etti; yeni şairler divan edebiyatını lağvetti, yeni hükümet de Divaniharp adaletini... Sulfatadan ispiroya, kömürden keresteye kadar bütün hesaplar meydana döküldü, gazeteler halkın gözü önüne sütun sütun seyyiat⁴⁹ serdi, fakat adalete o derece riayet edildi ki iki, üç müstesnadan gayrı kimsenin burnu bile kanamadı, tüyü bile kımıldamadı. Sipsivri ortada kalışıma nazaran galiba, bu defa da kabahatin büyüğü bende imiş!

Asıl kabahat yaslanacak kütüğü, tutulacak direği iyi seçememekte ya... Şayet buradakilerle bağdaşıp şimdi iki elim böğürümde kalacağına vaktiyle uzlaşsa idim bugün ben de belki Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nde bir nezaretin vekili, Rızanur'la şehbenderin⁵⁰ refiki olurum... Üç sen evvel menfiyyen⁵¹ gözüm yerde, omuzlarım düşük, ayıdan kork, gölgesinden kork, ürkek ürkek dolaştığım Ankara'da şimdi mansuben başımı dikmiş, göğsümü germiş, koltuklarımı kabartmış böbürlene böbürlene gezmek hiç de fena olmazdı! Bunun güç bir ciheti de yoktu a... Allı yeşilli ördekten bahisle "Gelecek imiş, gelmiş imiş!" tarzında rivayet sayfesinden birkaç tasrif; şu: (Kızılara emniyet, eşkiyaya hürmet, efelere tekrim⁵², gerisine lanet) desturunu kabul; zafer-i nihaiye de bugün peşin, yarın veresiye gibi ilelebet intizar⁵³! İşte bu... Ankara'nın bağlarında ben de başımı sokacak bir yurt bulur, zaten ucuzluğunu da söyleye söyleye bitiremiyorlar, bir deve bir akçeye imiş, bol yer, keyfime bakardım.

Eğer teveccühü hâlâ bakiyse, ara sıra Halide Hanımı da ziyarete giderdim; mangallı, ocaklı alaturka odasında erkân minderlerine⁵⁴ bağdaş kurar, beraberce kahve, çubuk içer, yayıktan çıkan taze tereyağlarıyla petekten elimizle aldığımız rayihalı balları kendi fırınımızda kızarmış has ekmeklerimize sürer, kahvaltımızı eder, sonra -Jurnal Doryan'ın fıkrası medlulünce- belimize piştovları takar, göğsümüze fişeklikleri dizer, küheylanlara binip kır gezmeleri yapardık... Yolda rast geldiğimiz kanlı gözlü, abus yüzlü, eli bombalı, başı külahlı, tepeden tırnağa kadar silahlı çeteler bizlere:

⁴⁹ Kötülükler, fenâlıklar

⁵⁰ Konsolos

⁵¹ Sürgün olarak.

⁵² Saygı gösterme, yüceltme, ululama

⁵³ Bekleme, bekleyiş

⁵⁴ Büyüklerin oturduğu tek kişilik, rahat, geniş minder

— Uğurlar olsun millet anası, millet yavrusu!

diye selamlarlar, şerefimize etraftaki köylere birkaç yüz fişenk atarlardı. Biz de cevaben:

— Kılıçlarınız keskin olsun, kahramanlar kafilesi!

diye haykırırdık.

Derken arkamızdan dört nala bir süvari koşar, İstihbarat Müdür-i Umumiyesine cenk haberleri getirirdi: Şark Cephesinde düşmanın inhizamı⁵⁵, şark-ı şimâlîde⁵⁶ makinalı tüfenk atışı, şark-ı cenûbîde⁵⁷ muvaffakiyetli baskın; cenupta⁵⁸ tesirli tayyare keşifleri, cenûb-ı şarkîde⁵⁹ ganâim⁶⁰, cenûb-ı garbîde⁶¹ püskürtme; garpta ileri harekâtı, garp-ı cenûbîde⁶² külliyetli esir, garp-ı şimâlîde⁶³ firara icbar⁶⁴; şimalde akın, şimâl-i şarkî⁶⁵ de siper zaptı, şimâl-i garbîde⁶⁶ batarya tahribi hülâsa on iki küsur cephe hep zafer... Bu haricî hareket, dâhilîsi de var: Yozgat'ta, Düzce'de, Çorum'da, Konya'da, daha bilmem nerelerde asilerin inhizamı, köy, kasaba tahribi, idamlar vesaire... Bu sevinçli haberler üzerine her ikimiz de birer defa:

— Ey ulu kurtuluş gününün müjdecisi, söyle!

diye nida ederdik, fakat içimizden “Yalan ama hoşuma gidiyor, söyle Tatar ağası” hikâyesini geçirir, çala kamçı, hayli bir neşe ile şehre girerdik.

Odada Hamdullah Suphi bizi sabahsa:

— Günaydın!

Akşamsa:

— Tünaydın!

⁵⁵ Yenilme, bozulma, hezîmete uğrama

⁵⁶ Kuzeyle doğu arasındaki yön, kuzeydoğu

⁵⁷ Güneyle doğu arasındaki yön, güneydoğu

⁵⁸ Dört ana yönden biri, yüzünü doğuya dönen kimsenin sağ tarafına düşen cihet, güney

⁵⁹ Güney ile doğu arasındaki yön, güneydoğu

⁶⁰ Ganîmetler, savaşta düşmandan alınan mallar, esirler

⁶¹ Güney ile batı arasındaki yön, güneybatı

⁶² Güneyle batı arasındaki yön, güneybatı

⁶³ Kuzeyle batı arasındaki yön, kuzeybatı

⁶⁴ Zorlama, cebretme

⁶⁵ Kuzeyle doğu arasındaki yön, kuzeydoğu

⁶⁶ Kuzeyle batı arasındaki yön, kuzeybatı

diye karşılar, heyecandan sesi titreyerek ve Çamlıca Tepesi'nden Yuşa Dağı'na seslenir gibi haykırarak bir ateşli nutuk söyler, hazırını büsbütün sersem eder, kendinden geçirirdi. Beri tarafta dükkânlar donatır, davullar çalınır, mektep çocukları:

Biz Türkler sulh çağlarında

Uslu arı kovaniyiz

Harbin kanlı dağlarında

Yırtıcı av doğaniyiz

Yahut:

Yoktur Özbek, Nogay, Kırgız, Kazaklı

Türk milleti bir bölünmez “bütün”dür

Gibi milliyet manzumeleri okuyarak kasabaya döner, dolaşırdı.

Yolda başları bağlı, takkeli, hırkalarının uzun kolları sümükten parıltılı, sahtiyan⁶⁷ çizmeleri buram buram kokulu, kısa boylu, yerden yapma muteber zevata, Turan sefirlerine rast gelir, “Kan kardeşi, can kardeşi!” diye sarmaşır, dolaşırdık. Bittabi bu baharatlı musâfahada⁶⁸ iştihamız açılacağı cihetle yer sinisinin etrafına dizilir, baklavasıyla böreğiyle karnımızı doyurur:

— Bereketin bol olsun öz ana yurdu!

Duasıyla ve:

Gözlerimi açarım

Ne bulursam kaparım

Arzusuyla her birimiz keyfimizin dilediği yere gider, canımızın istediğini işler, işte böyle, burada ne memnuysa⁶⁹ orada mübah, tepeden tırnağa kadar pür-silah, avuna aldata, aldata, kandıra gamsız, kasavetsiz bir ömür sürerdik!

Anadolu! Acaba geleyim mi, ne dersin? Yoksa tecrübe için evvela, bir heyet başında Lütfü Fikri Bey'in veya bir başkasının gittiğini mi bekleyim? Bu heyet (Seke seke ben geldim!) derse (Çingırağım hoş geldin!) der misin; yoksa daha (Babamın burada tütün kesesi kalmış!) cümlesini tamamlayamadan:

⁶⁷ Tabaklanarak cilâlanmış ve boyanmış deri, özellikle keçi ve dana derisi

⁶⁸ Selâmlaşma, tebrikleşme, dostluk gösterme vb. bir amaçla el sıkışma, tokalaşma

⁶⁹ Menedilmiş, yasaklanmış, yasak

— Baban da halt etmiş, sen de!
Cevabıyla ters yüzüne savar mısın?

Refik Halid

[*Peyam-Sabah*, nu: 686-11116, 2 Teşrînisânî 1920, s.3]

1.2 NAKŞ-I BERAB

1.1.1 Emanet Var Olsun!

Herkes bu sene kış çabuk geldi diye şaşıyor, sebebini bir türlü bulamıyor. Hâlbuki gayet basit: Anadolu Bolşeviklerle iltisak⁷⁰ peyda ettiği⁷¹ için Rusya'nın soğuğu İstanbul'a da daha çabuk ve daha kolay yol buldu... Soğuğun gelişine nazaran aynı yoldan, kendileri de bir tipi gibi gelir mi dersiniz? Koca koca dağlar aşan bu fırtınanın şerit kadar denizi geçemeyeceğine kalıbımı basarım... Onun için biz kışa bakalım, kıştan korkalım. Fakat bu da abes ya? Soğuk ne kadar keskin, azılı olur ise olsun güveneceğimiz yer var: Şehremaneti⁷² sağ olsun; milyonlarca okka kömür almak üzere hazırlıkta; ha bugün, ha yarın, bir haftaya kadar mı desem, bir aya mı, bir seneye mi, herhalde bir gün kömürünü alacak, sonra depolar kiralayacak, daha sonra da tevzi⁷³ için yeni bir usul icat edecek, en sonra da insanın ne miktar kömüre ihtiyacı olduğunu fennen tespit ettirip mesela adam başına ayda yedi buçuk kuruştan yedi yerinden mühürlü, şahitli, ispatlı vesika mukabilinde üç kıyye-i atîk yüz yirmi dirhem (fennî hesaplar böyle küsurlu olur) kömür tevzi edecek!

Artık soğuktan pervaya⁷⁴ mahal var mı ya?!

1.2.1 Hükümet Takvimi

Havadan, mevsimden bahsölurken hatırladım, tıpkı tebeddülât-ı havâîyede⁷⁵ olduğu gibi, hükümet tebeddülâtında da iki senedir âdeta bir takvim-i usul cari... Mesela muhalifler cemre gibi martta hükümete düşüyorlar, Hıdır İlyas gibi ta teşrinievvele⁷⁶ kadar hükümlerini sürüp kasımla beraber yerlerini muvafıklara bırakıyorlar, onlar da altı ayı ikmal edip yeniden, mart içeri, pire dışarı, çekilip

⁷⁰ Bitişme, kavuşma

⁷¹ Edinmek, elde etmek

⁷² Osmanlı Devleti zamanında İstanbul'da şehrin temizliği, bakımı ve dirlik düzenliğiyle ilgilenen mahallî idâre, İstanbul belediyesi.

⁷³ Dağıtma, âit olduğu yerlere verme, dağıtım

⁷⁴ Çekinme, sakınma, korku

⁷⁵ Hava durumu değişimi

⁷⁶ Ekim ayı

teşrinlere intizar ediyorlar... Hülâsa böylece, kardeş payı, seneyi yarıya bölüşüp yaz muhalefetin, kış muvâffakatın hissesinde, İttihat mirasından adilane menfaat-çin oluyorlar. Tabii her iki mevsimin de sayılı fırtınaları, kar yelleri, gün doğruları, eyyam-ı bâhurları⁷⁷, tahammülfersa⁷⁸ günleri var... Muhalifler kışı kuytu yerlerde, güneşe intizaren yarı mürde geçiren mahlukat gibi soğuklarla beraber ortadan çekiliyorlar. İçlerinde kimi mütevekkil ve kanaatkâr tabanını veya avucunu yalıyor, kimi de, zeki ve hodbin, karınca gibi, biriktirdiğini yiyor; yaz sıcağında dağ tepelerini kendilerine melce⁷⁹ eden sair⁸⁰ mahlukat da onlar çekilince yerlerine iniyor...

Martta onlar çekiliyor, berikiler çıkıyor.., ve bu suretle her iki taraf da payına düşene razı, iyi kötü, geçinip gidiyor!

Aydede

[Peyam-Sabah, nu: 687-11117, 3 Teşrînisânî 1920, s.3]

⁷⁷ Ağustosun ilk haftasında yedi gün süren en sıcak günler

⁷⁸ Dayanılmaz

⁷⁹ Sığınacak, ilticâ edecek yer, sığınak, penah, melâz

⁸⁰ Başka, diğer, öteki, öbür

1.3 NAKŞ-I BERAB

1.3.1 Hayırlı Alamet

Anadolu ispirotoyı menetmiş, öyle ya, hakkı da var ya, hem ispiroto, hem idam ikisi bir arada, fazla kaçıyor, fazla nüfus telef ediyor. Düşünmüşler, ispirotoyı fazla bulmuşlar; diğeri, hiç olmazsa ibreten li's-sâirin⁸¹ lüzumlu... Kim bilir bu men-i müskirat kanununa (Yeni Gün) sahibi ne candan, ne yürekten itiraz etmiş, alkolün fezâilini⁸² nefsinde yaptığı tecrübelerle ne vâkıfâne anlatmış, meclisten ne yana yakıla şefaatt dilemiştir! Hoş, biliriz, bu memnuiyet halk için, ahali içindir; tıpkı harp zamanındaki un ve ekmek memnuiyeti gibi... Vükelâ-yı devlet⁸³ ve millet has francaladan bir gün bile mahrum kalmamıştı. Şimdi de başta başları olduğu halde bütün milliyetperver ayyaşın herhalde ne halis cibreye, ne eski şaraba hasret çekerler!

Fakat ne olsa ben bu memnuiyete yine memnun oldum. Hiç değilse oradaki içki düşkünleri bir an evvel dönüp yasaksız rakıya kavuşmak için İstanbul ile itilafa taraftar olurlar!.. Belki ikiye ayrılmalarının başlıca sebebi de budur... Ah keşke kodamanları da dahil olduğu halde bilaistisna⁸⁴ hepsi bu memnuiyete riayet etseler de artık ayılsalar!. Ne çıkılmaz çukura düştüklerini ancak o zaman, ispiroto baharı geçtikten sonra anlayabilirler!

1.3.2 Ölülerle Muhabere

Edison ölülerle muhabere⁸⁵ için bir alet icat etmiş, yakında, hem pek yakında mevtalar ile görüşüp anlaşabilecekmiş. Terakkiye misal bu... Tedenniye⁸⁶ misal ise şu: değil nerede oldukları malum olmayan vücutsuz ölülerle, biz burnumuzun dibindeki dirilerle bile on beş gündür hâlâ muhabereye muvaffak olamadık!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 689-11119, 5 Teşrînisânî 1920, s.3]

⁸¹ Gezip görenlere ibret olması için, başkalarına ders olsun diye.

⁸² Faziletler

⁸³ Bakanlar kurulu.

⁸⁴ İstisnâsız, hiçbir ayırım gözetmeden, istisnâsız

⁸⁵ Haberleşme, yazışma, mektuplaşma

⁸⁶ Gerileme, derecesinden düşme

1.4 NAKŞ-I BERAB

1.4.1 Müzakere Programı

Hele şükür, dünkü gazetelerin rivayetine nazaran artık kararlaşmış, yakında bir heyet Anadolu'ya azimet etmek⁸⁷ üzere imiş... Sabırsızlıkla beklediğimiz de işte bu idi; şu gayr-i tabii vaziyeti inşallah, maşallah, geçen sene Amasya'da olduğu gibi yeni heyetin ıslah edivermesine hep intizardayız. Artık Ankara'da istikbal hazırlıkları görülmektedir... Her halde bunun -işin ehemmiyeti nisbetinde- parlak ve şaşıaali olacağına şüphe yok. Şöyle bir de program hazırlanmış olsa gerek:

Birinci gün: İstasyonda resm-i istikbal; Müftü Efendi ile Rum ve Ermeni metropolitleri⁸⁸ ve Musevi cemaati vekili tarafından tezâyüd-i şevket devleti mutazammın nutuklar; temas hasıl olduğuna dair İstanbul'a telgraflar...

İkinci, üçüncü, dördüncü gün: İstirahat.

Beşinci gün: Belediyede ziyafet, ahalinin milli hükümete merbutiyet⁸⁹ ve muhabbetini mutazammın nutuklar, temasın devam ettiğine dair İstanbul'a telgraflar..

Altıncı gün: İstirahat.

Yedinci Gün: Halide Hanım'ın milli tiyatroda (Kenan Çobanları) oyunu; hudutların muhafazasını mutazammın nutuklar; İstanbul'la temasın devamına dair telgraflar...

Sekizinci gün: Meclis-i milliyi ziyaret; kanlarının son damlasına kadar ahde vefayı mutazammın nutuklar, temasın devamına dair telgraflar...

Dokuzuncu gün: Hükümette resmi kabul, âmal-i milliyeinin husul-pezîr⁹⁰ olacağına mutazammın nutuklar; temasın mucip-i memnuniyet bir tarzda devam ettiğine dair telgraflar...

⁸⁷ Gitmek, yönelmek

⁸⁸ Ortodoksluk'ta patrikten sonra gelen, bir bölgenin ortodokslarının dînî ve sosyal işlerini yürütmekle görevli hristiyan din adamı, rûhânî lider, piskopos, despot

⁸⁹ Merbut olma durumu, bağlılık

⁹⁰ Hâsıl olmuş, meydana gelmiş.

Onuncu gün: Devâir-i hükümeti ziyaretler; yeni şekl-i idarenin muhassenatını⁹¹ mutazammın nutuklar; temasın gittikçe inkişafına⁹² dair telgraflar...

On birinci gün: Bir ay müşahede ve müzakerat şark cephesine hareket, kahraman ordunun mezâyâsını⁹³ mutazammın nutuklar, temasın tadrîcen⁹⁴ kesb-i hararet ettiğine dair telgraflar... (Azimet⁹⁵ ve avdet⁹⁶ tam kırk gün)

Elli ikinci gün: Avdet; milletin azim ve imanındaki kuvveti mutazammın nutuklar; temasın mütevâliyen⁹⁷ bir safha-ı samimiyete girdiğine dair telgraflar...

Elli üçüncü, dördüncü ve beşinci günler: İstirahat.

Elli altıncı gün: Cenup cephesine hareket; fedakar milletin fezâiline mutazammın nutuklar; temasın günbegün bir şekl-i memnuniyet aldığına dair telgraflar... (Azimet ve avdet tam elli dört gün).

Yüz onuncu gün: Avdet; mukavemetin lüzum-ı devamını mutazammın nutuklar, temasın derece derece kesb-i rasânet eylediğine dair telgraflar...

Yüz on birinci, on ikinci, on üçüncü günler: İstirahat.

Yüz on dördüncü gün: Garb cephesine hareket; şeci⁹⁸ ve bahadır efradın⁹⁹ seve seve, bile bile, güle güle harp ettiğini mutazammın nutuklar... Temasın matlup¹⁰⁰ kıvama geldiğine dair telgraflar... (Azimet ve avdet otuz yedi gün)

Yüz elli birinci günden yüz yetmiş sekizinci güne kadar: Şimal cephesine azimet; Anadolu halkının bu büyük mefkûre¹⁰¹ karşısında yek-dil ve yek-can olduğunu mutazammın nutuklar, temasın artık la-yenfek¹⁰² olduğuna dair telgraflar...

⁹¹ İyi ve güzel huylar, hayırlı, faydalı işler, iyilikler, güzellikler

⁹² Gelişme, açılma

⁹³ Üstün vasıflar, üstünlük sağlayan nitelikler, meziyetler

⁹⁴ Yavaş yavaş

⁹⁵ Gitme, gidiş, yola çıkma

⁹⁶ Dönüş, geri geliş, gidilen yerden dönme

⁹⁷ Aralıksız olarak, ara vermeden, durmadan

⁹⁸ Cesur, yürekli, yiğit

⁹⁹ Erler, er olan askerler, erat

¹⁰⁰ İstenilen, aranan, istek ve arzu duyulan, talep edilen şey

¹⁰¹ XX. yüzyıl başında Ziyâ Gökalp tarafından Fransızca idéal (ülkü) karşılığı teklif edilen kelime

¹⁰² Ayrılmaz, bölünmez

Bu müddet zarfında da altı ay kış geçmiş ve cemreler düşüp takvim-i hükümet ve siyaset dahi değişmiş olacağından orada heyetle Anadolu arasında ikilik kalmadığını mutazammın nutuklar, İstanbul ile kat’-ı muhabereye¹⁰³ dair telgraflar...

Burada: Beyannameler ve tenkil hazırlıkları...

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 690-11120, 6 Teşrînisânî 1920, s.3]

¹⁰³ Haberleşmeye son verme

1.5 NAKŞ-I BERAB

1.5.1 Ümit!

Gazetelerde okudum, Seyrisefâinin¹⁰⁴ (Ümit) vapuru Karadeniz’e gidiyormuş... Bu kışta, bu fırtınada gidebileceğini (ümit) ediyorsa âlâ! Doğrusu Seyrisefâin vapurlarına bu isim ne kadar münasip... Şümullu¹⁰⁵ ve belîğ bir manası var; âdetâ “Kömürüm toz değilse, teknem dayanırsa, makinam bozulmazsa, başka bir sebep de çıkmazsa varabileceğimi (ümit) ederim” demek gibi... Bana kalırsa (Seyrisefâin) ismini (Ümit)e tahvil etmeli¹⁰⁶ ve (Bahr-ı Cedid)den başlayarak bütün vapurlara: (Ümit) numara 1 (Ümit) numara 2 ... gibi hep aynı ismi verip birbirlerinden rakamla ayırmalı... Ümit iledir cihanda her hâl!

1.5.2 Sabıka, Hazıra

Muvafık-ı matbuat, her zaman olduğu gibi, hükümet-i sabıkanın ne kadar hata ve kusurları varsa tâdad ediyor¹⁰⁷. Satırın başında “Hükümet-i sabıka zamanında” kelimelerini gördünüz mü biliniz ki mevzubahis olan mesele tenkit ve teşhir-i seyyiattan biridir. “Hükümet-i sabıka zamanında...” mukaddimesini daima şöyle birer cümle itmam eder¹⁰⁸: Eytam sandığından istikraz edilen¹⁰⁹ mebâliğin¹¹⁰ iadesi taht-ı karara alınmıştır. Hükümet-i sabıka zamanında... Mevkufiyete yapılan sû-i muâmele¹¹¹ müsebbibleri tevkif edilmiştir. Hükümet-i sabıka zamanında... Gayr-ı kanuni azledilen memurunin iadeten tayinlerine karar verilmiştir. Hükümet-i sabıka zamanında... Altının evrak-ı nakdiyeye tahvilinde suistimal yapıldığı tahakkuk etmiştir. Hükümet-i sabıka zamanı... Satış komisyonunda vuku bulan yolsuzlukların zâhire ihracı için bir komisyon teşkil olunmuştur ilh¹¹² ...

¹⁰⁴ Osmanlı Devleti’nde gemi işletme işiyle meşgul olan kuruluş, Denizyolları

¹⁰⁵ İçine alma, kaplama, kapsama, şâmil olma

¹⁰⁶ Değiştirmek, çevirmek

¹⁰⁷ Saymak

¹⁰⁸ Bitirmek, tamamlamak

¹⁰⁹ Borçlanma, ödünç para alma

¹¹⁰ Paralar, akçeler, meblağlar

¹¹¹ Kötü muâmele, kötü davranış

¹¹² İlä-âhirihi sözünün kısaltılmış şekli.

Ne kadar da çokmuş, hani ya bir pirince bir kaside yazan mahir hattatlar, dar bir sürahiye bir koca yumurta sokan eli becerikliler vardır. Onlar gibi İzmit'ten Çatalca'ya kadar olan ufacık bir hudud dâhiline amma iş sıkıştırmışlar, (Zıllı mahdud olur zamanı kasîr) fehvasınca¹¹³ altı aylık bir zamana amma hata doldurmuşlar... On beş, yirmi gündür bu “Hükümet-i sabıka zamanında” ibaresiyle hata, kusur ve fenalık tadatına öyle gözüm alıştı ki şimdi mesela gazetede: “Kasımpaşa’da bir harik¹¹⁴ zuhur etmiştir” gibi bir haber görünce kendiliğimden başına bir “Hükümet-i sabıka zamanında...” mukaddimesini ilave ediyorum! Karadeniz’de zuhur eden fırtına esnasında sekiz yelken gemisi gark olmuştur¹¹⁵... Hükümet-i sabıka zamanında! Pangaltı’da iki apartman soyulmuştur... Hükümet-i sabıka zamanında! Yağmurların tesiriyle Selçuk Sultan Mektebi’nin duvarları yıkılmıştır.. Hükümet-i sabıka zamanında! Medîhanın¹¹⁶ katli... Hükümet-i sabıka zamanında!

“Hükümet-i hazırâ” ibaresini ise daima bir medih, bir sena takip ediyor: hükümet-i hazırâ... Herhalde asayîşi iade, sükûnu tesis edecektir. Hükümet-i hazırâ... Memurinin terfîhini, adaletin tatbikini deruhte etmiştir¹¹⁷. Hükümet-i hazırâ... Ahaliyi memnun, halkın emniyetini celb eylemiştir. Hükümet-i hazırâ... Suistimalâtı, israfâtı mene muvaffak olmuştur. İlh... Buna da o derece alıştım ki şimdi gazeteleri şu tarzda okuyorum: “İki yankesicinin derdesti” hükümet-i hazırâ zamanında! Defîne keşfi... Hükümet-i hazırâ zamanında! Yeni tramvay arabalarının vürudu¹¹⁸... Hükümet-i hazırâ zamanında! On iki liraya paltolar... Hükümet-i hazırâ zamanında! Sabırsızlıkla beklenen boza çıktı... Hükümet-i hazırâ zamanında!

Bana öyle geliyor ki hükümet-i sabıka bu medhleri yaramaz çocuğa karşı kardeşini methederlermiş gibi bir köşede sinmiş, sessiz, fakat bal mumu yapıştırarak dinliyor!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 691-11121, 7 Teşrînisânî 1920, s.3]

¹¹³ Gereğince, ... sözü gereğince

¹¹⁴ Yangın

¹¹⁵ (Suya) Batmak, (suda) boğulmak

¹¹⁶ Övgü için, medih maksadıyla yazılmış manzûme, methiye

¹¹⁷ Üzerine almak, üstlenmek, yüklenmek

¹¹⁸ Gelme, erişme, ulaşma, varma

1.6 NAKŞ-I BERAB

1.6.1 Zafer-i Nihai

Dün akşam gazetelerinde okudum:

“Kuvayımilliye Erkan-ı Harbiye Reisi zafer-i nihaiden mutmain¹¹⁹ olduğunu söylemiştir.”

Hani Nasrettin Hoca diken ekip kervanların sürtünmelerinden pamuk toplayarak borç ödeteceğini işiten alacaklıya pencereden başını çıkarmış da:

— Peşin parayı duydun da nasıl gülüyorsun!

demiş... Aferin reise... Halkın inanacağı tabiri ne güzel bulmuş!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 693-11123, 9 Teşrînisânî 1920, s.3]

¹¹⁹ Şüphe, korku ve endişelerden kurtulup rahatlamış, gönül huzuruna kavuşmuş, emniyete ermiş

1.7 NAKŞ-I BERAB

1.7.1 Aldanan Kim?

Yine dünyaya bir kargaşalıktır çöktü, her tarafta didişme, dövüşme, sövüşme, vuruşma son dereceye vardı; herkesin kan başında sinirler gergin: Amerika’da reiscumhur intihabı¹²⁰; Yunanistan’da mebusan ve krallık meselesi; Kırım’da taarruzlar; Kars’dan ve Ardahan’dan selamlar, bütün cephelerde harp, darp... Hava da coştı, o ne rüzgar, o ne savruntu, o ne yağmur... Zavallı beşeriyet bu tufan, bu cuşış¹²¹ ortasında savrulup gidiyor.

Bu umumi faaliyet ve coşkunluk içinde bana her şey korku ve ürkeklik veriyor. Akşam üstü halk arasında koşuşa didişe, itile kakıla kaçır gibi giderken; borularını öttürerek, yerleri sarsarak, çamurları fişkirtarak üzerime otobüsler koşarken; bacalarından dumanlar taştan, suları ikiye yaran, düdükleri yeri, göğü inleyen vapurlar arasından kayarken; fenerleri sönük, kaldırımları bozuk hayaletli sokaklardan ürkek ve iki büklüm koşarken, hülâsa, her yerde, her zaman böyle, vehimler içindeyim!

Ben böyleyim, gidişi beğenmiyor, bu fazla kargaşalık ve sarsıntıdan medet ummuyorum. Hâlbuki işi aksi cihetten düşünen, görenler var: etekleri ıslık çalıyor... Ben mi hata ediyorum yoksa onlarınki mi vehim? İnşallah aldanan benim!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 694-11124, 10 Teşrînisânî 1920, s.3]

¹²⁰ Seçim

¹²¹ Coşkunluk, coşma, galeyan, cüş

1.8 NAKŞ-I BERAB

1.8.1 Birleşmeler!

Ah, ne latif hülya, ne hoş emel, ne tatlı ümit! Birleşmek hülyası, birleşmek emeli, birleşmek ümidi.. Kimin arzusu bunda değil, bunu kim istemez? Ferhat Şirin ile, Kerem Aslı ile, Mecnun Leyla ile, hülasa bütün hasretliler birbiriyle birleşse, düğün dernek olsa, ah ve vah kesilse!

Müfritler¹²² mutedillerle¹²³ birleşse, muhalefet kol kola girse, niza¹²⁴ ve ihtilaf kesilse!

Genç şairler yaşlılarla, hececiler aruzcularla birleşse, edebiyattan da ikilik kalksa, münakaşa ve hücum kesilse!

Üsküdar Sarayburnu ile birleşse, iki toprak el ele verse, vapur, lodos derdi kesilse!

Kış yaz ile birleşse, havaya itidal gelse, Emanetin kömür lafı kesilse!

Mebuslar âyan ile birleşse, meclis açılrsa, keyfi kararlar kesilse!

Satışsız iki gazete birleşse, çift isim alsın, zarar kesilse!

Para zeka ile birleşse, devlet devlete dönse, fetret kesilse!

Halil Nihad benimle birleşse, nüktesi düzelse, yavan laflar kesilse!

Fakat hepsinden evvel:

Anadolu İstanbul ile birleşse, zorbalık bitse, artık yağma ve harp kesilse!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 696-11126, 12 Teşrînisânî 1920, s.3]

¹²² Bir şeyi haddinden, gereğinden fazla yapan, aşırıya, ifrâta kaçan (kimse)

¹²³ İlmî

¹²⁴ Çekişme, kavga, anlaşmazlık, ihtilâf

1.9 NAKŞ-I BERAB

1.9.1 Neredeler?

Gazetelerde okudum, Balkan Harbi'yle harb-i umûminin mesuliyetlerini araştırıp kabahatlıları muhakeme için kurulan büyük Divanıharp nihayet vesikalarını çıkarmış, kâğıtlarını sıralamış, ne lazımsa hazırlamış, fakat sağa baş vurmuş, sola haber göndermiş, yeri aramış, göğü taramış, maznun¹²⁵, mücrim, müttehem¹²⁶ namına kim varsa meydanda bulamamış... Sarıkamış'da, savaşta deli dolu planlarla milyonlarca cana kıymış bu irili ufaklı gazanferler acaba ne oldular, neredeler? Anadolu'da vatanperverler içinde aramalı!

Yine gazeteler yazıyordu, Tetkik-i Seyyiat Komisyonu tomar tomar evrak arasında iki büklüm, toz, toprağa batmış, senelerden beri uğraşa didişe nihayet rakamlarını dökmüş, yekûnlarını yapmış, ne lazımsa hazırlamış. Fakat kimi çağırdıysa çıkmamış, kime haber yolladıysa cevap alamamış, kimin evine vardıysa bulamamış... Orduda, donanmada milyonlarca para vurmuş bu irili ufaklı pak nâsiyeler¹²⁷ acaba ne oldular, neredeler? Anadolu'da hamiyetperverler içinde aramalı!

Hepimiz biliyoruz, muhaceretlerle¹²⁸ evi yıkılmış, beli bükülmüş, kolu kanadı kırılmış bir çok mazlumlar mütarekeden beri, bitkin ve harap seksen mahkemenin ipini çekiyorlar, seksen yere baş vuruyorlar, hak istiyorlar; fakat kimi ararlarsa kayıp, kimi sorarlarsa firari... Dağda, derede milyonlarca insan sürmüş bu irili ufaklı kahraman çeteciler ne oldular, neredeler? Anadolu'da milliyetperverler içinde aramalı!

1.9.2 Uyku Vakti

Gazeteleri okurken bilmem size de sayfaların üzerinde bir tarih hatası var gibi geliyor mu? Kocaman hurufat¹²⁹ ile hep: Feth, zabt, istirdat¹³⁰ haberleri ve altında

¹²⁵ İşlediği kesinleşmemiş bir suçla itham edilen, suçlu sanılan, hakkında cezâ dâvâsı açılan kimse, zanlı, sanık

¹²⁶ Suçlanan, suçlu olduğu iddia edilen, töhmet altında bulunan

¹²⁷ Alın

¹²⁸ Yerleşilen, yurt edinilen bir yerden savaş, kıtlık vb. sebeplerle başka bir ülkeye yerleşmek üzere gitme, göç etme, göç, muhâcirlik

¹²⁹ Harfler.

¹³⁰ Yeniden ele geçirme, geri alma, kurtarma

Brest Litovsk Ahitnamesi... Cenk ve cidalin¹³¹ tam kızgın zamanı! Mamafih burada, İstanbul'da bizler bu harp fırtınasını, bu çarpışan insan dalgalarını sahilden lodoslu denize bakar gibi, ayağımız karada, uykumuz yerinde, selamette seyrediyoruz. Acımıyor, heyecana kapılmıyor değiliz. Fakat, elden ne gelir, sağlam ve emin bir yere sığınmış, ne çete üzüntüsü, ne siper tehlikesi, ne kurşun korkusu, neticeyi mecburen bekliyoruz. Çoğumuz canımızı İstanbul'a, bu uzaktan temaşaya borçluyuz.

Vaktiyle harpten bezmeyen iki cengaver kavim birbiriyle bermutat vuruşurken birinin emiri şöyle her tarafa hakim asude¹³² bir bayır kenarında kocaman bir çınarın arkasına uzanıp uyku çeken bir gürbüz adama rast gelmiş:

— Herkes vuruşurken sen burada ne uyuyorsun?

diye sormuş:

— Aman efendim, demiş, uykunun böyle tam vaktini seçmek sayesinde ki bu yaşa gelebildim!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 697-11127, 12 Teşrînisânî 1920, s.3]

¹³¹ Savaş, cenk, kavgâ

¹³² Sâkin, sessiz

1.10 NAKŞ-I BERAB

1.10.1 Yine Var Olsun!

Ha çıktı, ha çıkıyor, ha çıkacak... Denize bir adam düşmüş de çıkarılıyormuş gibi, çıkar mı çıkmaz mı korkusuyla, helecan ve üzüntü içinde daima beklediğimiz bu... Hazine derin kuyu, kuyucu ustası gibi kolarını sıvamış, makaralara asılmış, başında bütün ehl-i mahalle toplanıp gözlerini dikmiş, daima bekleriz: ha çıktı, ha çıkıyor, ha çıkacak!... Böyle bin müşkülât içinde nihayet, kaç göç çıkan şeyden zaten hayır olmuyor ki... pür çör olup gidiyor! Fakat, ziyanı yok, çıksın da..

Bizde takvim-i hükümet bu hususta hiçbir takvime uymaz: bakarsınız bir ay bazen otuz gündür, bazen kırk ile elli sekiz arasında mütefâvit¹³³... Ekseriya sene sonunda yine üç yüz altmış beşe reside olur¹³⁴ ama neme lazım, bütün hesapları, kitapları berbat, perişan ettikten sonra... Hoş çıksın da perişan etsin!

Dört, beş yüz senedir, ister ulufe de, ister maaş, ahali daima bu dipsiz, fakat tükenmeyen kuyu başında, çıkar mı çıkmaz mı korkusuyla, yürekleri atarak beklemişler, ömürlerini buna vakfetmişler, bu endişe, bu intizar ile vücutlarını törpülemişlerdir; fakat hiçbir zaman şu hacet kuyusu kimseyi ümitsiz bırakmamıştır. Bütün korku ve helecana rağmen kuyucubaşının çengeline bir külçe veya tomar muhakkak takılır halka kâğıt veya akçe daima bir meblağ dağıtılır!

Leyleğin ömrü laklakla, bizimki de maaş lafıyla geçer ve halk onunla geçinir, ağırdır, kendini bekletir; fakat vefalıdır, kaç, göç muhakkak imdada yetişir. Az verir ama candan verir. Diriltmezse de öldürmez a! Yine sağ olsun, var olsun, ah yokluğunu göstermesin! Onun asıl kıymetini mahrum kalanlara, mâzullara¹³⁵, mağdurlara sormalı! “Kaç olsaydı, göç olsaydı, az olsaydı da keşke olsaydı!” diyenlerin had ve hesabı yok!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 698-11128, 14 Teşrînisânî 1920, s.3]

¹³³ Aralarında fark bulunan, farklı, çeşitli, muhtelif

¹³⁴ Erişmek, yetişmek, ulaşmak

¹³⁵ İştin çıkarılmış, işine son verilmiş, azledilmiş

1.11 NAKŞ-I BERAB

1.11.1 Kömür Kuyuları!

Şehremaneti dün karar vermiş, yangın yerlerindeki açık kuyuları kapatacakmış; içine adam düşmeden bir açık kuyunun kapanması lüzumunu anlayamayan emanete emanet kelimesini hiç de yakıştıramıyorum, bunun emniyet neresinde? Her halde ben ona da, onun kapatacağı kuyuya da canımı emanet edemem, bari kapattıktan sonra bile üzerine “Kapatılmış kuyudur” diye bir levha dikse... Zira bugüne kadar belki açık kuyu vardır diye dikkatli yürür, gözümle araştırırken bundan sonra arasam da bulamayacağım ve birden sağlamdır diye bastığım yerin çöktüğünü görünce nasıl kapanmış bir kuyuya düştüğümü o zaman anlayacağım! Hoş biz böyle çok karar okuduk, tatbikini okumak müyesser olmaz¹³⁶... Hani biri doğacak çocuğu için beşik ısmarlamış da bir türlü alamamış, nihayet bugün gel, yarın gel, hiç olmazsa torununun oğlu için yetiştirmesini rica edince “Yo! Ben o kadar acele işe gelemem!” cevabını almış; onun gibi emanet de öyle acele işe gelemez, kuyuya düşen zatın torununun oğlu yetişir, maazallah o bile düşer de yine hiç biri kapatılamaz! Kömür alışı malum... İyi bir idare değil kömür, kuş sütü almak ve halka dağıtmak istese çoktan şimdiye kadar işini bitirmiş, defterini kapamıştı. Mamafih diyelim ki o kuyular kapandı, ayaklarımızın altındaki şu mahuf¹³⁷ kuyunun bu akıl ile, bu gidişle kapanmasına imkan var mı? Hoş, zaten hepimizin bir ayağı kuyuda!...

Asıl kuyu şehremanetinin kasası, oraya düşenin de başı yarılr, o dahi bir boş ve açık kuyu... Evvela onu onu kapatsın da... Onu kapatmadan değil kuyu, iğne deliğini kapatamaz, ilk önce kasasını doldurmalı, sonra kuyuları... Onar kulaçlık kuyular öyle kararla, kâğıt üzerinde, merkebe kuvvet doldurulamaz!

Bir fikir daha var: hani alacağı kömürler için emanet semt semt depolar arıyordu; işte, kömürlerini her mahallenin yangın yerlerindeki boş ve açık kuyulara doldursun. O açık kuyuları kömürle kapatsın... Zaten (kömür kuyuları) demezler mi? İşte İstanbul’da da câbecâ¹³⁸ kömür kuyuları tahsil eder, Erikli’ye parmak ısırtırız! Hoş ikisi de laf; emanetin kömür alacağına ben inanayım, kuyuları kapatacağına sen!

¹³⁶ Nasip olmak

¹³⁷ Korkunç

¹³⁸ Yer yer

[*Peyam-Sabah*, nu: 700-11130, 16 Teşrînisânî 1920, s.3]

1.12 NAKŞ-I BERAB

1.12.1 Kimi Ağlar, Kimi Güler!

Kazandığı haberini ilk evvel bir akşam refikimizde okumuştum, meğerse külliye asılsızmış... Ya maazallah benim bir gazetem olsa idi de bu esassız ve acı haberi evvela ben neşretse idim, ne satılmışlığım kalırdı, ne hain-i vatanlığım... Her ne ise kazanamamış ya, iş orada... Fakat aldanan, aldatılan sade bizim gazeteler değil, dünya öyle... Hani geçen gece bir tiyatrodaki telgraflar okunmuş, alkışlar koparılmıştı, dün dükkânlara bayraklar asılmış, (Şirâ)da (Ankara'ya!) diye haykırılmıştı; Beyoğlu pastacıları yüzde elli tenzilatla¹³⁹ halka dükkânlarını açmaya karar vermişti; hepsi suya düştü, şimdi onların öyle iştihası tıkanı ki değil yüzde elli aşağı, bedava dağıtsalar yemeğe hiç birinde hal kalmadı. Ya meyhaneler? Onlar daha şaşaalı, daha parlak hazırlanmış, kadehler parlatılmış, tezgâhlar cilalanmış, laternalar yağlanmış, balık tavaları oğulmuştu; şimdi hepsinin rengi soldu; gam ile içilen rakı keder dağıtmaz, bilakis artırır derler; şayet bu yeisle yine içmeye karar verirlerse sabık nümayişçilerin¹⁴⁰ meyhanelerde hümgür hümgür ağlamaları pek mümkündür! O zaman raks ve şevk sedası yerine caddeleri bir musiki-i bükâ kaplayacaktır ki işitmeye kulaklar dayanmayacaktır.

Fakat rica ederim, biz şevk ve neşede sabırlı olalım, onlara benzemeyelim, hele bekleyelim, filvaki bu bir hûb-sedadır, lakin aceleye gelmez. Bir nal bulduk, daha üç nal ile bir ata ihtiyacımız var!

Acaba ne gibi propagandalar tesiriyle (Venizelos) kaybetti diye düşünürken biri dedi ki: bunda anlamayacak ne var? Kahraman Ethem'in attığı beyannameler sayesinde!

Öyle ya, burada kaybetti diye matem tutanlar varsa da, dünya bu, birinin kederi, ötekinin neşesi, âlemde zevk, neşe mi tükenir, şimdi Anadolu pür-keyiftir... Para ile değil, sıra ile, kimi ağlar, kimi güler

Aydede

[Peyam-Sabah, nu: 701- 11131, 17 Teşrînisânî 1920, s.3]

¹³⁹ İndirim, iskonto

¹⁴⁰ Gösteriye katılan kimse, gösterici

1.13 NAKŞ-I BERAB

1.13.1 Kalpak ve Külâh

Müvezzilerin¹⁴¹ başlarına geçirilen kalpakları elbette görmüşsünüzdür; görmemek kabil mi? İnsanın gözüne batıyor, bundan daha zevksizce yapılmış serpuşa ömrübillah tesadüf edemezsiniz. Ustanın biri dünyanın en çirkin kalpağını yapmak için bir sene düşünse, bin çeşit tecrübe etse, yine kabil değil, daha garibini, daha acaip ve gülüncünü meydana getiremez. Zaten Meşrutiyet'ten beri, yani meşrutiyeti de bir alelacayıp külâh gibi başımızdan aşağı geçirdikleri günden beri, serpuş namına ne yaptıkça bir şeye benzetemedik! Hoş başka yaptıklarımız sanki benzedi mi?.. O serpuşları aklımıza, izan ve zevkimize birer miyar gibi, ne kafasız olduğumuzu dünyaya bildirmek için başımızın üstüne yapıştırılmış bir ilan gibi senelerden beri gezdirip duruyoruz. Darüleytam¹⁴² çocuklarının kalpaklarını, o asker kabalaklarını¹⁴³, o bahriye serpuşlarını, o enveriyeleri, o izci külâhlarını hele bir düşününüz... Filvaki baştan aşağısı da -altı kaval, üstü şişhane- fehvasınca hiçbir zaman elbiseye benzemedi ama serpuşlar hepsini bastırdı!

Aydın on dördü bir civana giydirilse kuklaya çeviren o külâhlar çirkinleri, çarpuk ve çopurları büsbütün maskara ediyor, ille bir azıcık aptal suratlı olanlar artık ebleh¹⁴⁴ olup kalıyor... Hem resmi müessesat ve devâirde pek boya, ölçüye de bakılmıyor da ya dar, ya bol verildiği cihetle kimin başına geçirilse yaraşmıyor, açmıyor, gülünç duruyor. İşgüzarlığımızın, mucit ve muhteralimizin¹⁴⁵, hüsn-i intihab ve zevkimizin mostrası¹⁴⁶ olarak başta bu kalpak ve bu külâhlar durdukça, cihanı ferasetimize güç inandırırız!

Bir hikâye vardır: Misafire geniş bir gecelik kavuğu vermişler, bakmış ki nefes alamayacak, ortasından kuşağıyla sıkmış, başına öyle geçirmiş. Ertesi gün ev sahibi:

- Kavuğu öyle neye boğdunuz? diye sorunca, misafir:
- Ben onu boğmasaydım o beni boğacaktı! Cevabını vermiş.

¹⁴¹ Bâzı resmî dâirelerde evrak dağıtıcısı

¹⁴² Yetimler yurdu, yetimhâne.

¹⁴³ I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı ordusunda kullanılan, genellikle içi mantarlı, şapkaya benzer başlık

¹⁴⁴ Akıl kıt, ahmak, alık, bön (kimse)

¹⁴⁵ İcat edilen şeyler, buluşlar

¹⁴⁶ Örnek, numûne, model.

Meşrutiyet kavuğunu da bizim başımıza İttihatçılar meğerse boğmak için giydirmişler... Akıllılık edip biz onu ortasından lüzumu miktar boğsa idik, o da bizi böyle boğmaz, başımıza yüz çeşit külah geçirmez, şu hale, gülünç ve acıklı hale sokmazdı. Dost ayağa bakar, düşman başa derler. Fakat böyle başa, dost veya düşman, kim olsa bakar!... Düşmanlarını güldürmek işte buna derler!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 703-11133, 19 Teşrînisânî 1920, s.3]

1.14 NAKŞ-I BERAB

1.14.1 Belediye Nakilleri

Anadolu Hisarı Belediyesi Kandilli’de bir konağa taşınmış; iki sene evvel Kanlıca’da idi, üç, dört sene evvel hatırımda kaldığına göre, Beylerbeyi’inde veya Çengelköy’ünde bir yalıda bulunuyordu. Demek oradan Kanlıca’ya, Kanlıca’dan Hisar’a, şimdide Hisar’dan buraya nakletmiş... Bakalım gelecek sene hangi semte göçecek? Çubuklu mu olur, Paşabahçesi mi, anlaşılan belediye dairesi şirket-i hayriye vapurları gibi iskele iskele bütün Anadolu sahilini gezecek, her iskeleye birer kere uğrayacak...

Çerçici, ayak satıcı, aşiret beyi kabilinden bu gezginci ve yörük belediyeçiliğe dünyanın hangi beldesinde tesadüf olunabilir? Bu harap evden şu kûhi¹⁴⁷ yalıya, şu yalıdan bu yıkık barhâneye, müflis ve talihsiz bir kiracı gibi, üç kırık masa, beş eski koltuk, yirmi fersude¹⁴⁸ defterden ibaret pılsı pırtısı ikide bir sokaklara dökülerek, hamal sırtında semt semt dolaşan, bir türlü bir meskende karar kılamayan belediyelerden ne hayır umulur?.. Kira ve nakil derdinden bir türlü kurtulup iş görmek müyesser olmuyor ki... Hoş yerleşmişlerinden de bir fayda göremiyorsak da hiç olmazsa dışına bakınca utanma duymuyoruz a, o da bir şeydir.

Eski devirde birinci daire namıyla direkler arasında yan tarafa yatmış, temelleri çökmüş, direkleri eğrilmiş, damı göçmüş murdar, harap bir bina vardı ki şayet belde bir şehremaneti mevcut olsa o binayı belediye dairesi yapmak nerede, hem şehrin zerafetini ihlal ediyor, hem de yıkılmak tehlikesine maruz diye derhal hak ile yeksan ederdi... Şehre nizam verecek, nezâfet¹⁴⁹ yapacak, sıhhat-i umumiyei koruyacak, zevk ve tabiata numune olacak bir müessese çerçeveleri kırık, kaplamaları çürük, helaları müteaffin¹⁵⁰, soba boruları akıntılı ahşap ve harap konaklara güç bela sığınarak, pejmürde ve perişan o kadar işleri görebilir, kendi muhtaç-ı himmet iken başkasına hizmet edebilir mi?

¹⁴⁷ Issız.

¹⁴⁸ Eskimiş, yıpranmış, bozulmuş

¹⁴⁹ Temizlik, paklık

¹⁵⁰ Çürüyüp bozularak etrâfa kötü koku yayan, kokuşmuş, çürümüş

Başta en büyüğü olduğu halde bizde belediye nedir, erkek midir dişi mi, canlı mı cansız mı, kim bilir, kim anlar ki... Elimize bir yulardır vermişler, sürüyüp götürüyoruz. Herifin biri handa keçisini çaldırmış, hemen bir başkasınıkini alıp yürüyüvermiş. Arkasından yetişmişler, “Ayol o senin keçi değil, seninki erkekti, bu dişi!” demişler, o zaman bakmış da:

— Benimkinin de sanki pek öyle erkekliği yoktu!

Demiş ... Bizim belediyelerin de sanki pek öyle belediyeciliği falan yoktur a, ne iş görebilir, ne de vazgeçer! Ona hangi dam altı olsa yaraşır!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 704-11134, 20 Teşrînisânî 1920, s.3]

1.15 NAKŞ-I BERAB

1.15.1 Şükür Allah’a

Dün sabah erken sokağa çıktım, halinden memnun bir adam bulur muyum diye... Bütün geceyi, sağa dön, sola dön, uykusuz geçirmiştım; acaba ızdırab çeken, derdi olan, müşkülata uğrayan bir ben miyim? Acaba benden daha gayr-ı memnunu var mıydı? Hani tavşanlar “bizden daha korkağı yok, varalım kendimizi nehre atalım!” kararıyla su kenarına koşar koşmaz birde bakmışlarki kendilerinden korkak kurbağalar daha evvel dereye atılmışlar, tavşanlar da memnun, geri dönmüşler. Ben de onlar gibi, daha hoşnutsuzunu bulursam memnun olacaktım. Evvela bir memurla karşılaştım:

— Halimiz bitik, dedi, hâlâ maaş yok, vapur parasını bir başkasından aldım!

Kendi kendime:

— Şükür Allah’a! dedim.

derken bir tüccara rast geldim:

— Mal gümrükte kaldı, beş yüz lira bulamıyorum, böyle giderse iflas muhakkak! dedi.

Kendi kendime:

— Şükür Allah’a! dedim.

Köprüde kumarbaz bir arkadaşla karşılaştım:

— Hiç şansım yok, dün gece bin lira borçlandım, yirmi dört saatte ödeyemezsem intihar muhakkak! dedi.

Kendi kendime:

— Şükür Allah’a! dedim.

Eminönü’nde çiftlik sahibi bir zengin tanıdık gördüm.

— Mezrûata¹⁵¹ su bastı, hayvanatı asker aldı, aç kaldık! dedi.

Kendi kendime:

— Şükür Allah’a! dedim.

¹⁵¹ Ekili bir arâzide yeşermiş, boy atmış tohumlar, ekinler

Sirkeci civarında Anadolu eşrafından bir zat kolumdan tuttu:

— Milliciler evimi bastı, paramı zapt etti, canımı dar kurtardım! dedi.

Kendi kendime:

— Şükür Allah’a! dedim.

Selanik Bankası önünde bir İttihatçı beni durdurdu:

— İnanmazsın ama! dedi, Câvid Avrupa’da on parasız kaldı, ona beş on para gönderiyorum!

Kendi kendime:

— Şükür Allah’a! dedim.

Bâbîâlî yokuşunda iki gazeteci dertlerini yandılar:

— Maaş çıkmadıkça satış durdu, ilan kesildi, yakında kapatacağız! dediler.

Kendi kendime:

— Şükür Allah’a! dedim.

Biraz ötede devr-i istibdad ekâbir¹⁵² memuriyetinden ve ashâb-ı servetten bir zat kulağıma eğildi:

— İki lira karzen¹⁵³ lütuf buyurulur mu? dedi.

Kendi kendime:

— Şükür Allah’a! dedim.

Çarşı kapısında bir harp zengini seslendi:

— Topalın yadigarı bir altın saat vardı, şimdi okuttum! dedi.

Kendi kendime:

— Şükür Allah’a! dedim.

Kumkapı’da derenin altından iki parça olmuş bir adam çıkardılar, polis:

— Parasızlıktan intihar etmiş, dedi.

Kendi kendime:

¹⁵² Büyük adamlar, ileri gelenler, yüksek mevkilerde bulunanlar

¹⁵³ Ödünç olarak

- Şükür Allah’a! dedim.
- Akşam, Kadıköy ve Moda önünde yatan Rus gemilerine baktım; içim parça parça oldu kendi kendime:
- Şükür Allah’a! dedim.

Memnun, eve döndüm. Baktım, lambalar yanmış, demek gaz henüz bitmemişti, “Şükür Allah’a!” dedim. Odada soba yanıyordu, demek odun daha tükenmemişti, “Şükür Allah’a!” dedim; çorba sıcaktı, içtim, demek yağ ve pirinç vardı, “Şükür Allah’a!” dedim. Yattım, şilteler duruyordu, “Şükür Allah’a!” dedim.

Gayet rahat, sakin, deliksiz uyudum. Uyandığım zaman baktım sıhhatim oldukça yerinde idi:

- Şükür Allah’a! dedim.

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 705-11135, 22 Teşrînisânî 1920, s.3]

1.16 ASMAYA, ÇARDAĞA DAİR...

Devr-i istibdatta basılmak, Meşrutiyet'te asılmak korkusuyla, ömrübillah, bir rahat nefes almak, gönül ferahıyla yaşamak bize müyesser olmadı ki... Hoş, Meşrutiyet'in askınına nispetle istibdatın baskını anber-i sârâ gibi kalır. Kefen soyucu ile oğlunun hikâyesi kabilinden babasına gani gani rahmet okuttu; biri basar, gönderse gönderse sürgüne gönderirdi, diğeri asar ahirete gönderir... Can bedende kaldıktan sonra insan mahbesten de kurtulur, menfâdan da... işin başı sağlık!

İstibdatta asma nedir, onun insanlara şümulü olduğunu pek de bilmezdik... Asma deyince en evvel hatırıma üzüm veren mâruf dal gelirdi, hem gölgesinin, meyvesinin meraklısı çoktu; sonra ayva ve üvezin¹⁵⁴ hevenk hevenk asıldığını görürdük; çardaklarda da asma kabaklarına tesadüf eder, asma lamba, asma saat, asma salıncak diye de bazı faydalı ve eğlenceli eşya bilirdik... Şimdi (asma) der demez evvela ne üzümü, ne kabağı, ne de saati hatırlıyoruz, derhal gözümüzün önünde beyaz gömlekli bir maslûb peyda oluyor... Hani turfanda meyve ve sebzeyi herkes bir cömert elden tadar ki bol yesin, bol görsün; o otuz bir Mart'ı müteakip ilk maslûbu asan eller ne cömert, ne bereketli imiş ki bolluğu on bir sene-i kamiledir hâlâ sürüyor! Kış demedi, yaz demedi, mevsime bakmadı, iklime aldırmadı ne Arabistan dedi, ne Kürdistan, memleketi kapladı, kökü kurumak bilmedi. O kadar ki bu meyve için kurulan çardakların, yapılan hevenklerin hesabı bile bilinmedi! Kazançlı, istifadelî bir nebat gibi on bir senedir her ayağımızın bastığı yerde bunu ekiyor, bunu biçiyoruz! Artık gık dedik, illallah!

Fakat kime anlatırsın? Bizde rical-ı devletin dil pelesengi hep bu:

— Asmalı!

İttihatçılar muhaliflerden bahsederken:

— Asmalı!

derler. Muhalifler İttihatçılar için de aynı hükmü verirler:

— Asmalı!

¹⁵⁴ Gülgiller familyasından, çeşitli türleri bulunan orta boylu bir ağaç. Sorbus.

Mahalle mekteplerinde duvarda asılı duran falaka takımı gibi hükümetler istiyorlar ki meydanların birinde üç sehpa her gün asılı dursun... Hoca:

- Vurun falakaya! Desin, hükümet:
- Çekin ipe!

Bu eski ve kötü tedris ile idare usullerinden kurtulamadık gitti. Biraz tavsar gibi olurken Bolşevikler askın modasına yeni bir hız verdiler. Anadolu bu günlerde rabbim muhafaza buyursun, bu işle çok meşgul, mevsimi mi, nedir? Birteviye çardaklarda asmalar buduyor!

Ah, bilirim, zaten Ankara'nın böyle bir zamanına, dört sene evvel ben de rast gelmiştim; üç, dört gurbettede, sabahları çarşıya çıkar, nevaletimizi düzer, yorgunluk almak için, Taşhan derler, İstasyon Caddesi'ne nazır bir yer vardır, orada kahve içerdik. Bir sabah, uzaktan doğru acâip bir velvele işittik, koşuştuk. Jandarma ve polisten mürekkebe¹⁵⁵ bir müfreze ortasında beyaz gömlek giymiş genç bir adam, etrafta çoluk çocuktan mürekkebe bir seyirci kafillesi, arkada salıncaklı teraziyi hatırlatan portatif bir sehpa, bulunduğumuz meydana yaklaşmıyorlar mı? Zaten ürkmüş ve perişanız, dona kaldık. Geldiler, güya gündüz, halk ortasında, lu'biyat¹⁵⁶ yapar gibi, firariyi astılar.

Kahve boğazımızda, fincan elimizde kaldı, müteessirane evlerimize döndük.

Ertesi sabah tam fincanı elimize alıp bir yudum çekmiştik, aynı velvele duyulmasın mı? Allah dedik, başka bir yer aradık, fakat ne gezer, hangi köşeye varsak bir küme halk ve ortasında bir sehpa duruyor... Haftasına varmamıştı ki askına da alıştık; bir tarafta adam asılırken biz beri yanda kahvemizi içiyorduk.

Geçenlerde üstâd'ül-esâtiz Cenap, isme, aile ismine lüzumumuzdan bahisle bu hususta ısrar buyuruyordu... Ne kadar hakkı var... İsim isime benzer, adam adama derler, bu pek de hoş bir şey olmuyor, hatta bazen insanı tatlı canından bile ediyor: yedi, sekiz sene evvel İstanbul'da, bilmem ne sebeple bir Ali oğlu Veli veya Veli oğlu Ali idama hükmedilir; vakit hulûl eder¹⁵⁷, memurlar gece, bermutat, bağırarak Ali veya

¹⁵⁵ Birden fazla şeyin bir araya gelmesinden meydana gelmiş, birleşik

¹⁵⁶ Kukla, Karagöz, hokkabazlık, temsil vb. sahne oyunları.

¹⁵⁷ Gelip çatmak, erişmek

Veli'yi koğuşlarda ararlar. İki gün evvel vakitsiz sokağa çıktığından dolayı tevkif edilen bir Ali veya Veli yatağından kalkar:

- Ne o? der, benim, ne istiyorsunuz?
- Gel!

derler, kim kime, ana baba günü, gömleği giydirebilirler ve hüküm-i kanunu ifâ ederler. Diğer Ali veya Veli ise, müddet-i mevkufiyeti kafi görülür, kurtulur. Belki sebep olanlar işi anlayınca bir:

- Pardon, yanlışlık olmuş!
- Demişlerdir.

İpten, kazıktan kurtulmuş tabiri vardır, işte ben ipten kurtulmuş, hem nasıl kurtulmuş, tam asılırken, öyle bir adamla görüştüm... Kendisi sağdır, İstanbul'dadır, ekseriya rast gelirim. Sergüzeştini kısaca şöyle anlattı:

- Beni o zamanki Divanıharp idama mahkûm etti. Bir gece, daha üç kişiyle beraber, uyandırıldık, teferruata lüzum yok, hüküm tebliğ edildi, gömlekler giydirildi, alacakaranlıkta Bekir Ağa bölüğünden bâb-ı seraskerî¹⁵⁸ avlusuna çıkıldı; Beyazıt Meydanı'na doğru yola düzeldik. Daha o zaman askın yeni başlamıştı, adam akıllı tedbir alamıyorlar, acemice iş görüyorlardı. Hava da ayaz mı, ayaz. Zaten vücudumuzdan sanki kan çekilmişti. Dişlerimiz birbirine vuruyordu. O sırada elim bir tireye¹⁵⁹ tesadüf etti. Şöyle asıldım, gömleğin bir tarafı tamamen çözülüyordu, aman, dedim, hemen sol tarafındaki dikişe parmağımı taktım, çektim, koluna kadar açıldı, ne de kötü, üstünkörü dikmişlermiş... Taht kapısına gelmiştik ki üzerimdeki gömlek aşağı doğru kaymağa başlamıştı; yanımızdaki jandarmalar uyku sersemi idi, o sırada halk da etrafımızı sardı, karanlık da kemerin altında iyice bastırdı, diğer mahkûmlarda da zaten görececek hal kalmamıştı, şöyle Beyazıt Meydanına baktım, gözüme meşale aydınlığı içinde uzun uzun sırkalar çarptı, yüreğim ağzıma geldi. Ne yapacağım? Kafleden dışarı, yan tarafa bir adım attım kimse fark etmedi, gömleği de dizlerime kadar çektim. İkinci adım beni seyircilerin arasına soktu, nefesim durmuştu, artık ne yaptığımı bilmiyordum, yürüdüm, aksi olacak, tekrar taht kapısından içeri girdim... Niçin? Bilmem, öyle oldu... Artık gömlek üzerimde yoktu, boşlukta bir başımaydım; işte bu bana kuvvet verdi, kovalıyorlarmış gibi koşmaya başladım, arkamdan nöbetçiler bağırıyorlar, kim dinler, uçuyordum, fakat her taraf demir parmaklık içindeydi, ne tarafa seğırtsem önümde duvar ve demir hasıl oluyordu, o sırada arkamdan bir de silah patlaması mı? Kaldırdım, kendimi parmaklık üzerinden sokağa fırlattım,

¹⁵⁸ XIX. yüzyılda Millî Savunma Bakanlığı vazîfesini gören teşkilâta verilen ad.

¹⁵⁹ Dikişte kullanılan pamuk ipliği.

bir yerim kırılmamıştı ki hâlâ koşuyor, o sokaktan bu sokağa girerek muttasıl¹⁶⁰ kaçıyordum.., Unkapanı'nda biraz kendime geldim, bir çeşme önünde durup dinlendim, yıkandım, sonra Sakızlı bir Roman kayığına binip İstanbul'dan uzaklaştım. Af-ı umumi üzerine, dört sene sonra, geri döndüm... İnsanın eceli gelmedikten sonra... Allah'ın öldürmediğini kul öldüremiyor!

Doğru, doğru ama sen acemiliğe dua et, o bir defa olur, her zaman maslûb çürük gömlek giymez!

Bizde hangi politikacı vardır ki işler biraz ters gidince rüya ve hülyasında kendisini beyaz gömleğiyle, upuzun Beyazıt Meydanı'nda sallanmış görüp de soğuk soğuk ter dökmesin... Başka sanat ve kâr sahiplerini bilmem, fakat politikacılar üzerinde Beyazıt Meydanı âdetâ Karacaahmet, Edirnekapı tesiri yapar, sanki serviler uğuldar, kargalar uçuşur, tabutlar dolaşır... Sanki her kâğıtçı dükkânının camekanında bir (hüvelbâki¹⁶¹) yazılıdır, sanki her ağaç bir şecere-i vakvakdır! Taklîb-i hükûmetti¹⁶²; suikastti, yok casustu, haindi diye dar ağacına kolayca getirilen bir diyarda herkes bedavaya yaşıyor demektir; ne olur, İttihatçı veya muhalif, içlerinden biri olsun şu huydan vazgeçse, nefsinı yense, sabretse... Fakat kabil mi? “İki kişi çorba içiyormuş, biri hem içer, hem ağlarmış; diğeri sormuş, “ne ağlıyorsun?” demiş, “çok sıcak da ondan...” demiş, “ee biraz sabretseniz...” deyince diğeri: “peki ama sen duruyor musun?” demiş... Onun gibi muhaliflerinki İttihatçılardan geri kalmayım diye bir gayret... Ağzı yana yana ve döke saça ağlaya ağlaya!

Fakat en tuhafı hemen herkes de, yapar veya yapmaz, o başka, fakat bir cellatlık, bir asma merakı vardır, birine kızınca:

— İpini kendi elimle çekerim!

der. Ben İttihatçıdan veya muhaliften ne adamlar bilirim ki köprünün iki sıra sağlam, çift kollu fener direkleri yok mu, gayeleri onları maslûbla¹⁶³ donatmak, sonra karşısına geçip çubuğunu yakmaktır. Ne zaman köprüden geçerlerse kış mevsimi şeftali ağacı altından geçer ve:

— Ah, bir yeşillense, yemişleri bir olsa!

¹⁶⁰ Ara vermeksizin, devamlı olarak, aralıksız, biteviye

¹⁶¹ “Bâkî olan yalnız Allah'tır” anlamına gelen klişeleşmiş bir tâbir olup bilhassa mezar taşlarına yazılır

¹⁶² Siyâsî yetkileri hukuk dışı yollarla zor kullanarak ele geçirme, hükûmet darbesi.

¹⁶³ Asılmış, asılarak öldürülmüş, idam edilmiş

der gibi:

— Ah, şunlar bir dolsa, bir donansa!...

diye bakıp bakıp yutkunurlar. Baksanıza, miskin Tefvik Rüştü bile, arslan kesilmiş, doktorluğu bırakmış, Kastamonu’da İstiklal Mahkemesi Reisi olmuş, asmaya memur... Asma ile çardağın heveslisi de amma çok! Anlaşılan bizde, silsilesi Nemrut’a, yahut Kara Ali’ye varan bir, beş değil, bin...

Bu iştihaya¹⁶⁴ asma mı dayanır, bu bolluğa çardak mı yetişir?! El-iyazü-billah!

Refik Halid

[*Peyam-Sabah*, nu: 706-11136, 22 Teşrînisânî 1920, s.3]

¹⁶⁴ Arzu, istek

1.17 NAKŞ-I BERAB

1.17.1 Yeni Gazetecilik

Doğrusunu söyleyelim, şu elinizde tuttuğunuz varakpâreyi¹⁶⁵ bir gözden geçiriniz, sizi candan, yürekten alakadar edecek içinde ne var? Siz ne düşünüyorsunuz, o neden bahsediyor. Yok Lütfü Fikri Bey'in müsâlemet¹⁶⁶ ittifakı lüzumsuzmuş, yok bilmem hangi şairin bir divanı varmış ki henüz basılmamışmış, bu büyük bir kadir-naşinaslık imiş; Nico Yako'yu vurmuş, Ahmet'i otomobil çiğnemiş, Wilson tekrar hastalanmış... Bana ne? Bize ne? Gazeteler bu boş ve faydasız meselelerle bizi avutup yoracaklarına asıl dertten, derd-i umumiden, çektiklerimizden bahsetseler, her sabah bir eski dost gibi karşımıza geçip bize geçinmeden, maişet kaygısından ve ıslahı çarelerinden dem vursalar.. Mesela şöyle, siyaset-i dâhiliyeye ait bir baş makale: (Eski iç çamaşırlarının yeniye ifrağı¹⁶⁷)... Elbette eski ve yeni Hürriyet ve İtilaf'ın imtizacından¹⁶⁸ daha mühim değil midir? Sen ol da bunu okuma... Sonra dâhilî haberler: yağdan, pirinçten, kumaştan, sudan, sabundan bunların piyasasından ve kârlı surette tarz-ı istîsalinden¹⁶⁹ mürekkep beş sütun... Daha sonra haricî haberler: Amerika'da açların toprakla tağdiyesi¹⁷⁰, Londra'da fakirler kulübü, Paris'te dilencilerin tarz-ı maişeti... Makaleler de hep aile, matbah¹⁷¹ ve para üzerine... Yağsız pilav pişeceğini bir muharrir iddia ediyor, diğeri olamaz diyor, bir üçüncüsü pirinç bile istemez diyor, bu münakaşa haftalarca sürüyor... İstifâdeli fıkralar sütunu da var: parasızken paralı görünmek çaresi, açlığa tok gibi mukavemetin usulü, külden pide imali, kar yenir mi? Gibi... Roman: (Parasızlar Memleketi)... Hatta ahval böyle giderse daha ileriye de varılır: dolandırıcılık makale makale tedris olunur, pençe-i kanuna yakalanmadan nasıl hırsızlık edilebileceği tafsîl¹⁷² edilir, sahte rehinle para bulmanın, rüşvet almanın, adam soymanın, ahabap vurmanın usulleri anlatılır... En son sayfanın yarım sütununa da, şimdiki gazetelerdeki erzak ve borsa piyasası gibi sair mesellerden, siyâsiyattan, kısaca, dört kelimedede bahsedilir!

¹⁶⁵ (Küçümseme yoluyla) Önemsiz yazı, gazete vb.

¹⁶⁶ Barış, huzur ve güven içinde olma durumu, barış

¹⁶⁷ Kalıba dökme. Başka bir şekle sokma, şekillendirme, şekil verme

¹⁶⁸ İyi geçinme, uyuşma, anlaşma

¹⁶⁹ Kökünü kazıma, sökülüp atma, sökülüp atılma, temelden temizleme, temizlenme

¹⁷⁰ Besleme, gıdalandırma.

¹⁷¹ Yemek pişirilen yer, mutfak

¹⁷² Bir şeyi bütün ayrıntıları ile açıklama

O zaman da gazeteyi basmaya makine, satmaya müvezzi yetişmez, fakat ne çare ki aklım var, tatbik için sermayem yok!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 707-11137, 25 Teşrînisânî 1920, s.3]

1.18 NAKŞ-I BERAB

1.18.1 Teselli Dünyası

Evet, teselli dünyası, yoksa, tesellisi bulunmazsa ne kabineler kalır, ne milliciler dayanır, ne memurlar çalışır, ne dükkânlar açılır, ne fırkalar yapılır, hiçbiri olmaz. Herkesin bir tesellisi var, onunla avunur, onunla yaşar, onunla ölür, fakat iş yine varacağına varır. Kimi iş yapacağına, kimi külah kapacağına, kimi kâr edeceğine, kimi şaka bulacağına, kimi intikam alacağına kanidir; bu kanaat, bu teselli ile yaşar, gider, mesela:

Memur der ki:

Ayın bugün yirmi beşi, gerçi yoktur bunun eşi, fakat belki verecekler bir yerine ikisini.

Muharrir der ki:

Bir buhrandır, sonu vardır, fena günler bitecek, bir makale parası bütün bir ay yetecek.

Kumarbaz der ki:

Elbet gelir bir şans bana, kazanç varır bin liraya. Borçlarımı ödeyerek, şükrederim bakaraya¹⁷³!

Venizelos der ki:

Bir gün yine geleceğim, Kostantin'i yeneceğim!

Ahmet Rıza Bey der ki:

Millet beni yine baba bilecek, eteğime yaşlarını silecek.

Hasta der ki:

Bu ilaçtan fayda yoktur, diğerini alırsam, aptal desin bana herkes, yataklarda kalırsam!

Sabık sadr-ı vâlâ-kadr¹⁷⁴ der ki:

Fırkaları barıştırmak zamanı, sakla derler lazım olur samanı, kulağıma bir hub¹⁷⁵ seda geliyor, yine mesnet ayağıma eriyor!

Kara Bekir der ki:

¹⁷³ İskambil kâğıdı ile oynanan bir çeşit kumar oyunu

¹⁷⁴

¹⁷⁵ Güzel

Geldim, gördüm, yendim!

Reis der ki:

Ermenistan bir virane, Yunanistan bir efsane, dünya bizim oldu artık, inanmayan bir divane!

Büyük Millet Meclisi der ki:

Ardahan'dan selam var, Troçki'den kelam var, Lenin bizim canımız, feda olsun kanımız!

İşte bu kabil tesellilerle kimi birleşeceğini, kimi para vereceğini, kimi maaş alacağını, kimi refah göreceğini, kimi sıhhat bulacağını, kimi sadra geçeceğini¹⁷⁶, kimi işler göreceğini ümit eder, bekler. Teselli dünyası bu!...

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 709-11139, 25 Teşrînisânî 1920, s.3]

¹⁷⁶ Başa geçmek, baş köşeye geçip oturmak.

1.19 NAKŞ-I BERAB

1.19.1 Bir Mukayese

Geçen gün kendimden daha gayr-ı memnununu bulmak ümidiyle sokağa çıkmış ve bakmıştım ki kime rast gelsem benden daha müşteki¹⁷⁷, kimi görsem benden perişan, benden bitik... Bu müşahedenin tesiriyle beşuş¹⁷⁸ ve memnun kendi kendime “şükür Allah’a!” demiştim. Dün sabah hiç de böyle olmadı. Soğuk ve yağmur iliklerime işlemiş bir halde çamurlar içinde iskeleye indim, cılası parıl parıl, fenerleri şaşaalrı, döşemeleri çuha¹⁷⁹ bir otomobilden tanıdık bir zat çıktı:

- Bu havayı pek severim, dedi, pek keyiflidir, öyle değil mi?
- Evet, dedim, öyle... ve üstüme başıma baktım, içimi çektim!

Vapurda uzak akrabamdan biri yanıma oturdu:

- Kelepir bir apartman buldum, otuz sekiz bin liraya aldım, şimdi Defter-i Hâkanîye¹⁸⁰ gidiyorum, ne dersin, iyi etmedim mi? dedi.
- Evet, dedim, iyi ettin... ve kirayı düşündüm, içimi çektim!

Köprüde ahabap bir beyefendi ile karşılaştık:

- Bilmem, dedi, şu kürkü beğendiniz mi? Halis lutr¹⁸¹, yedi yüz liraya çıktı, nasıl ucuz değil mi?
- Evet, dedim, pek ucuz... ve paltoma baktım, içimi çektim!

Lokantanın birinden bir dost başını çıkardı:

- İnsan bu memlekette de iyi yemek bulamıyor, ne bifteği biftek, ne levreği levrek, dedi, hakkım yok mu?
- Evet, dedim, hakkın var... ve soframdaki lahanayı gözümün önüne getirdim, içimi çektim!

Bâbîâlî Caddesi’nde bir gazete müdürüyle konuştum:

- Ne ise, dedi, satış yedi bini geçti, cebimize bir, iki bin lira kalıyor, şimdilik kâfi değil mi?
- Evet, dedim, kâfi... ve çıkmaz aylığımla karşılaştırdım, içimi çektim!

Asma altında bir sahib-i akar karşıma çıktı:

¹⁷⁷ Şikâyet eden (kimse), şikâyetçi

¹⁷⁸ Güler yüzlü, güleç, beşâsetli

¹⁷⁹ Yünden dokunmuş, tüysüz, ince ve sık düz kumaş:

¹⁸⁰ Tapu kadastro genel müdürlüğü dâiresinin eski adı, defterhâne.

¹⁸¹ Su samurunun postu.

- Perakende mal almak işime gelmiyor, altı teneke yağ, iki kazevi¹⁸² pirinç, bir çuval sabun aldım, nasıl bunu daha muvâfık buluyor musunuz? dedi.
- Evet, dedim, pek, muvâfık... Evdeki boş kileri görür gibi oldum, içimi çektim!

Beyoğlu'nda, bir hanımefendi beni bir cevahirci dükkânına soktu:

- Bilmem, dedi, şu zümrüt yüzüğü beğendiniz mi? Bin üç yüz lira istiyor, pahalı sayılmaz, değil mi?
- Evet, dedim, pahalı değil... ve parmağımdaki altın halkaya göz attım, içimi çektim!

Baktım milletçiler bile arkalarında kürklü paltolar beşuş ve handan, gazinolar hınca hınc, halkın eli paketlerle dolu, dükkânlar faaliyette, para su gibi her taraftan taşıyor. O sırada bir dilenci yanıma yaklaştı. Son teselli olmak üzere:

- Sana bir mecidiye vereceğim, ama doğrusunu söyle günde ne kazanıyorsun? dedim. Boynunu büktü de:
- Ne olacak beyim, beş, altı lira içinde, şu zamanda bununla geçinilir mi? Az değil mi? dedi.
- Evet, dedim, az, pek az... ve kendi aldığımı düşündüm, bana yine içimi çekmek düştü!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 710-11140, 26 Teşrînisânî 1920, s.3]

¹⁸² Hurma, pirinç gibi şeyler taşımaya mahsus, ağzı örülerek kapatılan kulpsuz bir çeşit zembil

1.20 NAKŞ-I BERAB

1.20.1 Talat'la Mülakat

Yine Talat'tan akıllısı yok, bakmış ki şu fani, dertli dünyada üç günlük ömrü kalmış, onu da bolşevikler ardında bu dağ benim şu tepe senin, sevret-i Allah'ım sevret-i eza eyle, endişe ile geçirmektense o kocaman karnına, o kaba şekline, o kötü mazisine uygun bir sanat seçmiş, bir meyhane açmış, geçmiş kasaya oturmuş, hem gönül avutuyor. Hem para kazanıyor, hülasa dünya umurunda değil, keyfinde yaşıyormuş.. Bu haberi gazetede görünce ne kadar Alman gazeteleri varsa buldurdum, fazla tafsîlât¹⁸³ aradım. Gözüm bir mülakata tesadüf etti. Serlevhası şu: (Sadaret sandalyesinden meyhanecilik iskemlesine!) altında daha küçük hurufat ile: (Görüyorum ki bu işi daha kolay yapıyorum!)... Sonra muhabir şöylece anlatıyor, aynen tercüme ediyorum:

Bunu görmek lazımdı, akşam saat beşte, tam bira zamanı tarif ettikleri küçük dükkânın önüne vardım, adi bir mahallede basık tavanlı, yarı meyhane, yarı gazino, acaip, fakat neşeli bir yer... Girer girmez keskin bir ispiro kokusuna karışmış pudralı, lavantalı sıcak bir hava ciğerlerime doldu. İçeride kadın, erkek hayli kalabalık vardı. Fakat ben en evvel kasa başına göz attım, evet, ta kendisi, zira sadrazam iken de üç sene evvel Bâbîâlî'de mülakat etmişim, iskemleye geçmiş garsonların başına talimat vermekle meşguldü, o zaman da, İstanbul'da ben yanına girdiğim zaman polis müdürüne o emir veriyordu, aynı tavır, aynı hal... Sanki kırk senelik meyhaneci idi, hoş sadarete de öyle idi ya, kırk senelik başvekil gibi bir alışkın duruşu, bir benimseyişi vardı. Yanına yaklaştım, mamafih selamımı nasıl vermek lazım geleceğine karar veremiyordum, bir sabık sadrazama mı, yoksa bir meyhane sahibine mi yapıldığı gibi... Fakat ne zeki adam! Gözleri bana ilişince gülümsedi:

— Zannedersem tanıyorum, dedi, bir gazete muhabirisiniz, vaktiyle sevgili İstanbul'da müşerref olmuşum...

Ben kekeledim, ne diyeceğimi tayin edemiyordum, dün başvekalet sandalyesinde, bugün meyhanecilik iskemlesinde tanıştığım şu zata fehametmeap mı diyeyim, yoksa sadece efendi mi?

¹⁸³ Bir şey hakkındaki etraflı bilgi, uzun uzun açıklamalar, ayrıntılar

- Evet, feha... Efendim, pek güzel tanıdınız, benim... Acaba, gerek kendimin ve gerek gazetemin zatınıza karşı beslediği bi-payan¹⁸⁴ hürmete mukabeleten bazı istîzahatta bulunabilir miyim?

Talat (Paşa) sadaret dairesinde de kendisiyle aynı mukaddime ile mülakata başladığını hatırlar gibi göründü, güldü, derhal bir laubali tavır aldı:

- Hele geliniz şöyle masa başına, dedi, evvela birer bira atalım... Size dosdoğrusunu bir cümle ile hulâsa edeyim¹⁸⁵: görüyorum ki bu işi daha kolay yapıyorum! Elim ve aklım buna daha yatkın... Gençliğini hovardalık âleminde geçiren bir eski çapkın..
- Estağfurullah fehame... Efendim!
- Evet, bir eski külhanbeyi...
- Estağfurullah feha...
- Bırakınız söyleyelim, on sene İstanbul'da yok mebustu, reisti, nazırdı, sadrazamdı dediler, maziden, menşe ve aslımdan harf-i vâhid¹⁸⁶ bahsini dostlarım bana menettiler, boğuldum, tıkandım.. Şimdi ise, ki artık bütün mesned ve mensub arzularını bitamamiha¹⁸⁷ terk ettim, kimsenin serbestçe konuşmaktan beni mahrum etmeye hakkı olamaz!

Sabık vezir, lâhik¹⁸⁸ meyhaneci bu cümleyi unf¹⁸⁹ ve şiddetle sarf etti, o hiddetli çehre ki muhaliflerin idamını, tehcir ve taktıl¹⁹⁰ emirlerini belki aynı şiddetle ve aynı çehre ile verirdi. Fakat kendisini çabuk topladı:

- Evet, dedi, benim gibi bir eski çapkın, bir külhanbeyi için gaye nedir? Herhalde başvekalet değildir a? Olsa olsa bir meyhane sahibi olmaktır; işte cenab-ı hak, evvela biraz değişik aykırı yollardan dolaştırarak, fakat nihayet beni bu maksada vasıl¹⁹¹ etti!

Muhatabım biraz sustu, sesine derin bir rikkat¹⁹² gelerek ilave etti:

- Fakat isterdim ki bunu diyar-ı garpta değil, kendi memleketimde yapabileyim!

Teselli etmek lüzumunu hissettim:

- İnşallah (bu kelimeyi Türkçe telaffuz ettim) fehametme... Bu arzuza da muvaffak olursunuz, fakat siyâsiyattan büsbütün mü tecerrüt¹⁹³ ettiniz? Siyâsi zekanızın meşalesini memleketinizin gittikçe kesb-i zulmet eden dehlizlerinde

¹⁸⁴ Sonsuz. Payansız.

¹⁸⁵ (Bir sözü, yazıyı veya fikri) Ayrıntıdan kurtarmak, özünü aksettirecek şekilde kısaltmak, özünü belirtecek şekilde anlatmak

¹⁸⁶ Tek bir harf, hiçbir söz

¹⁸⁷ Tamamıyla, bütün, tekml.

¹⁸⁸ Şimdiki

¹⁸⁹ Şiddet, sertlik, kabalık, terslik

¹⁹⁰ Pek çok insan öldürme.

¹⁹¹ Ulaşma, birleşme.

¹⁹² İncelik, rakik olma

¹⁹³ Uzaklaşmış olma, uzaklaşma, soyutlanma

artık dolaştırmayacak, milletinizin yeis ve felaketle kararmış çehresini şûle-i dehânızla şevk ve neşeye mazhar etmeyecek misiniz?

Acı bir gülüşle meyhaneyi dolduran handan ve raksan müşterileri gösterdi, latife etti:

- Artık bilâ-cins ve milliyet bütün insanların çehresini neşe ve şevkle aydınlatmayı tercih ediyorum, bütün beşeriyet şûle-i dehâmdan müstefid¹⁹⁴ oluyor; daha beşeri düşünmeye başladım. Ama diyeceksiniz ki ispirto zehirdir, bir semm-i katildir, siyaset öyle değil mi? Hatta benim siyasetim, bizim memleketin siyaseti daha kanlı oluyor, ben elli senelik meyhaneciliğimde öldüremediğimi bir senelik sadaretimde sühûletle telef edebilirim!
- Peki fehâmetme... peki efendim, fakat rûfekanızla¹⁹⁵ Türkiye'nin o meşhur meselesini teşkil eden diğer iki uzv-ı kıymetdar ile, Enver ve Cemal Paşalarla münasebette değil misiniz?
- Artık onlardan bana bahsetmeyiniz, tam on sene İstanbul'da yaptıkları bin türlü münasebetsizliklerle beni tatlı canımdan bezdirmişler, ikbal ve mevkiimin zevkini çıkartmaktan, keyfini sürmekten beni daima mecnunlukları, kavga ve lânetlikleri ile menetmişlerdi, şimdi Enver (Kremlin) Sarayı'nda oturuyormuş, onda da bu saray merakı canına soracak... Diğer, Cemal, (Taşkent)de vali-i umumi imiş, onun merakı da vali-i umumilik, Arabistan olmazsa Türkistan... Hoş bana ne? Yanımdan ırak olsunlar da isterse Çin'e padişah olsunlar!
- Demek bugünkü vaziyetinizden, şu yeni sanat ve kârdan memnunsunuz?
- Memnun da ne demek? Azizim, tam işimi buldum, on sene mebusan binalarından, resmi devâirde, bir takım makamât-ı âliyyede¹⁹⁶ -ki bunlar lâfzen âlîdir- boş boş çalışmışım, boş yere uğraşmışım, geç oldu güç oldu, muzır oldu, fakat ne ise oldu ya, benim gibi eski bir çapkın...
- Estağfurullah!
- Bir eski hovardanın dönüp dolaşıp geleceği yer, kürkçü dükkânı, yani meyhanedir...
- Fakat, fehâmetme!
- Fakatı, makatı yok, niye tekrar ediyorum: hem görüyorum ki bu işi daha kolay, daha candan, daha yürekten yapıyorum!

Meyhane lebâleb¹⁹⁷ dolmuştu, bir tarafta çalgı çalınıyor, kadın erkek kucak kucağa raks ediyor, diğer tarafta arabacı, küçük esnaf makûlesi¹⁹⁸ bazı seyyar eşhas¹⁹⁹ ayakta birer bardak atıp oynayanları seyrediyordu. Ayrılmak üzere kalktım, Talat dedi ki:

¹⁹⁴ Yararlanan, faydalanan, istifâde eden (kimse)

¹⁹⁵ Refikler, arkadaşlar, dostlar

¹⁹⁶ Yüce makamlar, nezâretler

¹⁹⁷ Ağzına kadar dolu

¹⁹⁸ Bir cinsin en aşağı tabakası

¹⁹⁹ Kişiler, şahıslar, kimseler

- Size Türkçe bir kelime soracağım bilmem manasını bilir misiniz?
- Bu lisanda vukufum²⁰⁰ pek yoksa da sorunuz fehmetme... Sorunuz efendi!
- Zurna neye derler?
- Bilmiyorum!
- Ağızla çalınır bir nevi flüte bizde zurna derler, işte bir noksanım varsa o, yazık ki o kadar büyük makamatta bulundum, bir gümüşlüsünü yaptıramadım!

Mülakat burada hitam buldu²⁰¹, sabık vezir, lâhik meyhaneci, tuhaf değil mi, ne sadaretin, ne diktatörlüğün mahrumiyetinden müteessirdi, fakat nedense zurna dediği ve gümüşlüsünü yaptıramadığı alt musikin mahrumiyetine katlanamıyordu. Bari ya Türkiye’de kalan dostları, yahut Alman rical-i sabıkası Talat’a bir yadigâr, bir hatıra, bir nişane-i hürmet ve takdir olarak bunu gönderseler!...

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 711-11141, 27 Teşrînisânî 1920, s.3]

²⁰⁰ Anlama, bilme, âgâh olma

²⁰¹ Sona ermek, son bulmak

1.21 NAKŞ-I BERAB

1.21.1 Çıkmak Mastarı?

İşte, balık kavağa çıkmadan, hele şükür maaş çıktı... Fakat bakkalın, ekmekçinin, kasabın hesabı acaba neye çıktı?... Zaten daireden maaş çıkıncaya kadar evden neler çıkmadı ki... Halı, tencere, tepsi, şilte, yorgan vesaire hep birer birer elden çıktı, mezata çıktı. Artık maişet²⁰² darlığının gizli kapaklı bir ciheti kalmadı, dost düşman hepimiz birbirimizi anladık, artık ipliğimiz pazara çıktı. Yalan, dolan, borç, harç, ahlakımız da bozuldu, hep baştan çıktık, ne iffetli kadınlar, ne müstakim²⁰³ adamlar doğru yoldan çıktı... Evlerden böyle birteviye²⁰⁴ eşya çıkmasından kurtuluş yok, ta ki insanın tabutu çıka... Zira maaş çıkmasıyla da olmuyor, maaşın otuz gün evvelden posası sıkılıp suyu çıkıyor, borç gırtlığa çıkıyor. Hem yağ, pirinç fiyatları maaştan daha çabuk çıkıyor.... Sulhtan beklenen ümitler de boşa çıktı ya!.. bata çıka, çıkarı olmayan bir gidiş, bir çıkmaz sokak! Hülasa, şu dertle, derd-i maişetle²⁰⁵ hepimizin kadidi²⁰⁶ çıktı! Geçinme belası maaşla def ü ref²⁰⁷ olura benzemiyor, rahata ermek maaş çıkmasıyla değil ancak can çıkmasıyla kaim²⁰⁸... Bu dertle değme yiğit başa çıkamaz.

İşin içinden biz yine çıkamayacağız, velev ki mehdî çıka!

Aydede

[Peyam-Sabah, nu: 712-11142, 28 Teşrînisânî 1920, s.3]

²⁰² Yaşamak için gerekli olan şeyler, geçim, dirlik

²⁰³ Doğru

²⁰⁴ Durmadan, sürekli olarak, biteviye, muttasıl

²⁰⁵ Geçim derdi.

²⁰⁶ Çok zayıf, iskelet gibi kalmış, kurumuş kalmış

²⁰⁷ Savuşturma, savma, ortadan kaldırma.

²⁰⁸ (Başka birinin veya başka bir şeyin) Yerine geçen, (onun) yerini tutan.

1.22 TANIDIKLARIM -III-

1.22.1 Enver’le Babası

(Enver)in şimdi de (Kremlin) Sarayı’nda yaşadığını haber alan yaşlı ve rintmeşrep bir zat dün bana hikâye etti; aynen vâki²⁰⁹, aynen hakikattir:

- Bu oğlanın talihi de sahih saraydan, debdebeden açılmış... Kim derdi ki benim o ufacıklığını bildiğim, elinden tutup mektebe başlattığım o sinsî ve mavi donlu çocuk bir gün gelecek, yedi devlete harp açacak, yedi yüz bin adamın kanını akıtacak, yedi milyon lira servet yapacak, memlekette on sene vur aşağı, al yukarı, har sürüp harman savuracak?.. fakat zamane böyle... Baksanıza bir küçücük maymunun bir koca hükümeti altüst ettiği bir asırda küçücük Enver’de niye daha büyük diğer bir devleti herc ü merc²¹⁰ edemesin?.. Evet, Enver’i pek küçükkken, ufacık iken tanıdım. O zaman, işte otuz sene kadar olacak, Manastır’da memur idim, gençtim, haşarı idim, rakıya, saza düşkündüm; bir akşam iki arkadaşım ile beraber meyhaneye oturup çakıştırırken baktık kapıdan içeri uzun boylu, gücü kuvveti yerinde, fakat kıyafeti düşkün, etvarı²¹¹ acemi bir adam girdi, geçip köşeye oturdu, bir şişe rakı ısmarladı ve hüzünlü hüzünlü, tek başına, avucu şakağında düşünmeye başladı. Arkadaşlara:
- Çocuklar, dedim, bu bir hemşehri olsa gerektir, halinde bir İstanbulluluk var, şunu masamıza davet edelim!

Bu teklifim kabul oldu, derhal:

- Hele şöyle yanaş hemşehri, maksat biraz neşe bulmaksa hep bir arada atarız, daha çabuk keyif oluruz!

dedik, kabul etti. “Nesin? Ne ararsın? Derdin nedir?” diye sorduk. “Nâfia²¹² kondüktörüüm²¹³, kör tâli buralara attı, dağ tepe düz gider, ömrümü yollarda rençperler arasında heder ederim, ne arayacağım, bela mı?” dedi. “adam, bırak kederli sözleri, Allah iyi eder, merak etme!” cevabıyla susturduk, tatlı tarafından açtık. Mübarek meğerse misli bulunmaz bir hânende²¹⁴ imiş, “hele size bir okuyayım!” dedi de bir gazla başladı, sesiyle dağlar, dereler inledi... Bir, bir daha derken biz sabahı etmeye başladık, kondüktör gözümüzde kıymetleştî, “Yaşa! Sesinle var olur!” diye diye adamcağızı şafak söküne kadar söyledik. Nihayet:

²⁰⁹ Olan, vukû bulan

²¹⁰ Karışıklık, dağınıklık.

²¹¹ Tavırlar, davranışlar, haller, tarzlar

²¹² Bir yeri bayındır duruma getirmek için yapılan işlerin bütünü, bayındırlık işleri.

²¹³ Yolcu trenlerinde biletleri kontrol eden, vagonlara âit işlere bakan görevli

²¹⁴ Şarkı okuyan kimse, şarkıcı, okuyucu

- Birader, şimdi anlat, bekar mısın, evli misin, ailen varsa nerede? diye sordu.
- Yer bilmem, yurt bilmem, bir hana takıldık, oturuyoruz, bir haremim, bir de ufak oğlum var! dedi.
- Öyle olmaz, size bir ev bulalım, yerleştirelim, el birliğiyle işi yoluna sokarız! dedik, büyük kazasker hanı derler, Manastır'da bir han vardır, onun kuytu, loş odasına sığınmış bir kadın ve bir mavi donlu, pembe renkli, ablak yüzlü, sinsî, uslu bir oğlan! Kondüktör oğlana:
- Koş Enver, amcalarının ellerini öp!

Emirini verince çocuk utana sıkıla, bir eli burnunda yanımıza yaklaştı, “Şap! Şap! Şap!” hepimizin ellerinden birer defa öptü, biz de:

- Öpenin çok olsun!

diye dua ettik, ağızımız kuruya idi de etmeye idik, oğlanın elini değil, eteğini, ayağını dizinin bastığı yeri, fotininin altını bile öptüler, hem kaç bin kişi? Acaba kimin ötesi berisi bu çocuğunkinden daha fazla öpülmüştür?.. Kahraman-ı hürriyet diye herkes peşinde, setrîsinin ucunu olsun öpebilir miyim diye günlerce koştu! Hâlâ da Rusya'da, Azerbaycan'da, bilmem ne cehennemde yine el, etek öpenleri tümen tümen... Hiç bu derece makbul bir dua ömrümde görmedim, bir tuttu ki!..

Her ne ise kondüktör Ahmet Efendi'yi bir eve yerleştirdik, hanendeliğini de şurada, burada, eşraf konaklarında methettik, sesinin güzelliği sayesinde hayli ahbap peyda etti, kibar evlere çattı, hülâsa işini yoluna koydu... Bir gün ziyaretine gitmişim, Enver içeri girdi, bir iltifat olsun diye:

- Gel bakalım küçücük paşa!

Deyivermeyim mi? Hakikaten az günde öyle küçücük bir paşa oldu ki değme gitsin, otuz ikisinde yoktu, köftehor serasker forması taktı.., benim dualarımla temennilerim bu çocuğa öyle isabet ediyordu ki... Şimdi düşündükçe hiddetimden sakalımı yolacağım geliyor! Neyse, gelelim maceraya:

- Mektebe gidiyor musun? diye sordum.
- Aah, dedi, kaydırak oynuyorum!
- Bu! dedim, haylazlık yeter, okumalı, adam olmalı, büyük adam olmalı!

Keşke sebep olmaya idim de haylaz kalaydı, kaydırak oynaya idi, bir büyük adam oldu ki pir... Gölgesinden dünya ürktü, dünyayı kendisine dar gördü, başımıza

Nemrut kesildi. Elinden tuttum, civarda bir mahalle mektebi vardı, hemen boynuna bir cüz kesesi, başına yeni bir fes, mavi donunu da değiştirdik, aldım götürdüm:

— Derisi benim kemiği senin, ne yaparsan yap!

Mukaddimesiyle Enver'i muallimin önüne oturttum; hoca:

— Elif! dedi, Enver yarı peltek tekrar etti:

— Eyif! İlh...

Musibet çocuk sonra elifbaya bile musallat oldu, yazıyı bile altüst etti ya! Hocanın eli de amma uğurlu imiş!... İyi hatırımda değil ama, galiba, derse acele ile besmelesiz mi başladı, ne oldu?...

İşte Enver'i ben bu yaşta tanıdım, mektebe ben başlattım; Manastır'da bulundukça ve yolda tesadüf ettikçe gelir elimi öperdi. Aradan zaman geçti, ben diyar diyar dolaştım, daha ne kondüktörlerle ahbap oldum, ne Enverler gördüm, hatıralarım birbirine karıştı. Derken meşrutiyet ilan olundu, bir Enver'dir gidiyor, kahraman-ı hürriyet Enver! Kendi kendime:

— Ahtım olsun, şu aslan kimse hele bir gelsin, muhakkak elini öpeceğim!

diyordum... Ben de herkes gibi (Yaşasın Enver!) diye haykırıyordum... O sırada köprüde biri elimden tuttu, iri boylu, güçlü kuvvetli kıranta bir adam, gözüm ısırıyor ama kim? Bir türlü çıkaramıyorum.

— Ayol, dedi. Tanıyamadın mı, ben kondüktör Ahmet değil miyim?

“Vay sen misin?” dedik, sarıldık. “Nasılsınız?” dedim, “Allah’a çok şükür, iyiyiz!” dedi, o zaman bir oğlu olduğunu hatırladım.

— Ya mahdum²¹⁵? O da afiyettedir inşallah, nerelerde, ne işle meşgul? diye aptal aptal sordum.

— Enver mi? Haberin yok mu canım, (kahraman-ı hürriyet) oldu! Demesin mi?

En garibini anlatayım; o benim elimi şapır şupur öpen Enver'in meğerse ayağına kapanmak, ayağını öpmek kaderimde yok mu imiş?.. İşte asıl buna yanıyorum;

²¹⁵ Erkek evlât, oğul [Kelime bu anlamı Türkçe'de kazanmış olup daha çok saygıya değer insanların erkek çocukları için hürmet ifâdesi olarak kullanılırdı]

Akrabamdan birini idama mahkûm ettiler, o zaman harbiye nazırı idi, üç gün çalışa çalışa, nihayet yanına girmeye muvaffak oldum, yalvardım, yakardım, eski günleri hatırlattım, kendisini mektebe elimle başlattığımı söyledim, sakalımı göz yaşımıyla ıslattım, ayağına kapandım, dizini, bacağını, ökçesini, neresini gelirse öptüm, fakat hiçbir tesir etmedi:

- Kanun kanundur, hükmü icra edilir!
dedi, ağzından başka bir kelime çıkmadı. Ben de kendi kendime dedim ki:
- Sana bu revadır herif, yılan yavrusuna “Paşa ol! Büyük adam ol! El öpenlerin çok olsun!” diyen, kaydırak oynarken ilk metaini tutup mektebe başlatan sen değil misin? Şimdi çek cezanı!

Refik Halid

[*Peyam-Sabah*, nu: 713-11143, 29 Teşrînisânî 1920, s.3]

1.23 NAKŞ-I BERAB

1.23.1 İki Ortası

Anlayamadık gitti, acaba hangisi doğru? Kimi diyor ki:

- Asayiş yoluna girdi, başının üzerine altın koy, gez, kimse ilişmiyor; Erzurum’a hat yapıldı, her gün muntazaman trenler işliyor; şoseler tamamen tamir edildi; Atina’dan kalk, sarsılmadan, sendelemeden tıkr tıkr Samsun’a in... Ermeni cephesinden, ta Kars’tan Ankara telefonla görüşebiliyor, ekseri şehirler elektrikle tenvir²¹⁶ edildi, tramvaylar bile başlamak üzere... ya cephe, top, kumaş fabrikaları? Görülecek şey, ordunun bütün ihtiyacâtını belagan mablag temin ediyor, fazlasını da satıyorlar... Maaşlar her ayın yirmi dokuzunda veriliyor, hatta peşin îtâsı²¹⁷ bile düşünülmektedir; malarya²¹⁸, verem ve frengi gibi hastalıkların önü alındı, ahali demir gibi sağlam.. Adliye ıslahatı ikmal olundu, yirmi dört saatte adilane bir hüküm almak kabil.. Ahalinin şevk ve süruruna payan yok, ticaret yolunda, ziraat fenni bir tarzda inkişaf²¹⁹ etmekte, zahîre²²⁰ bol, her tarafta ucuzluk, günde bir çarıkla bey gibi geçinirsin... ispiro memnu, kumar yasak, fesad-ı ahlakın önüne geçildi; ihtilaf yok, ayrılık, gayrılık kalmadı, herkes birleşti, birbiriyle sarmaş dolaş, hülâsa Anadolu cennete döndü! Tam yaşanacak yer orası!

Diğer biri diyor ki:

- Eşkıyadan burnunu dışarı çıkarmak acaba kabil mi? İnsanın ayağından donunu bile alıyorlar, ne haddine yanında para gezdir... Kömürsüzlükten, tamirsizlikten trenler işlemez oldu, şoseler harap, kasaba içinde arabalar bile işleyemiyor. Piller tükendi, telgraflar muhâberatı²²¹ bile ekser yerde munkatı²²², kağıtlar bile ortadan kayboldu... Ya cephanesizlik? Bir kurşun için bir adam öldürüyorlar, kumaşsızlıktan asker pöstekiye bürünüyor... Üç aydır memurlar maaş yüzü görmedi, bu gidişle de göreceği yok! Malarya, verem, frengi artık hal-i işbâda²²³, ne sulfato var, ne salvarsan²²⁴, ahali gazel yaprağı gibi olduğu yerde düşüyor.. Adliye tezebzüp²²⁵ içinde, altı ayda bir hüküm almak kabil değil... Ahalinin yeis ve sefaletine payan yok, ticaret durdu, ziraat kadınlar elinde, kıtlık baş gösterdi, her tarafta matem, her köşede bir dar ağacı... Güya ispiro menedildi, kumar yasak, fakat mütegalibe²²⁶ her saat sarhoş, fesad-ı ahlak korkunç bir hal aldı, ihtilaf gırla, herkes hırslıyor, yer yer

²¹⁶ Işıklandırma, aydınlatma

²¹⁷ Verme, verilme

²¹⁸ Sıtma

²¹⁹ Gelişme, açılma

²²⁰ Gerektiğinde kullanılmak üzere saklanan hubûbat, erzak

²²¹ Haberleşmeler, yazışmalar

²²² Kesilen, kesilmiş, kesik, aralıklı, fâsılah.

²²³ Karnımı doyurma

²²⁴ Frengi ilacı

²²⁵ Kararsızlık, karışıklık

²²⁶ Zorba takımı, derebeyi zümresi, zorba

kıyâmlar, halk birbirinin boğazına sarılıyor, hûlâsa Anadolu cehenneme döndü! Kaçıp kurtulabilene ne nimet!

Ben de kendimce şu hükmü verdim:

- Biri çok iyi, inanamam; diğeri çok fena, dayanamam; ne o yalancı cennet, ne bu kızgın cehennem, ben yine ikisi ortası bir yerde, arafta, İstanbul'da kalayım!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 714-11144, 30 Teşrînisânî 1920, s.3]

1.24 NAKŞ-I BERAB

1.24.1 İki Liman

Ah geçen sene ki hayat, hayat-ı matbûat! Ne eğlenceli, ne ateşli, ne canlı idi... Mevzu bulmak için hiç güçlük çekmez, üzülmezdik, hangi birini yazalım diye şaşırır, kalırdık...

O zaman da Anadolu ile müzakereler olurdu, fakat netice verirdi, murahhaslarla²²⁷ mülakatlar olur, kararlar alınırdı. Derken bir intihâbattır²²⁸ başlamış, amele mebusu diye bir mahluk ortaya çıkmış, hepimize aylarca sermaye teşkil etmişti. Bir şair ve deli mebus vardı ki manzum tekrarlar verirdi, Talat'ın meftunu Edirne mebusu Şerif dîvân-ı âlî²²⁹ meraklısıydı, dağdan inme bir haydut da aralarına katılmış, Manisa mebusu olmuştu. Ben onlara “Ankara keçileri, Sivas kuzuları” derdim, onlar bize “Parmakkapı oyunbazları!” derlerdi... Gazeteler iki parti olmuş, birbirlerine atıp tutarlar, sövüp sayarlar, karikatürler koyarlar, hicviyeler yazarlar, vesikalar, jurnaller neşrederler, adam akıllı didişir, boğuşurlardı. O zamanki (İleri) böyle bî-nevâ²³⁰ mı idi? O ne kiyâsetli²³¹ baş makaleler, o ne ahlaki romanlar, ne marifetler derc²³² ederdi. Yalnız (Tacire-i Facire) bizi bir ay meşgul etmişti sonra ancak yaşlı bir (Tarik) vardı, satılmaz, okunmazdı ama müvezzilerin olsun ağzını doldurdu; ya (İstiklal) ve onun gözlüklü, beceriksiz muhariri... Ya şehbender-i mersum ve müşterisiz (İfham)ı... Deli, dolu ne saçmalar yazardı, ille bir mizah muharriiri vardı, şimdiki (İstanbulunun Defteri)ni yazandan bir gömlek daha soğuk, daha feci tuhafıklar ederdi. (Alay) ismiyle bir de tulumbacı ağızı, bıçkın eda bir mecmua çıkar, muhalifleri köpeğe, eşeğe benzetir, (Ankara)ya yaranmaya savaşırdı... Hülâsa matbuat canlı, kanlı idi, halkı eğlendirir, İstanbul'u şenlendirirdi... Eyvah ki bugün o neşeden, o şevkten eser yok; herkes tövbeli, sakit²³³ ve ihtiyatkar... Bize bu dersi kim verdi? Şu ihtiyat ve basireti kim taallüm²³⁴ etti? Neden artık ulu orta onlar İttihatçı değil, biz de İtilafçı değiliz? İttihatçılara kurdun ölümü ders oldu: hani katır, tilki, arslan arkadaş olmuşlar, bir

²²⁷ Yetkili olarak bir yere veya birinin katına gönderilen kimse, delege

²²⁸ Seçmeler, seçilmeler.

²²⁹ Osmanlı Devleti'nde 1876 Kânûn-ı Esâsî'sine göre gerektiğinde nâzırları, temyiz başkan ve üyelerini muhâkeme etmek üzere pâdişâhın irâdesiyle kurulan yüksek mahkeme.

²³⁰ Zavallı, nasıbsız, muhtaç, çaresiz

²³¹ Uyanıklık, anlayışlılık, akıllılık

²³² (Kitaba, gazeteye vb.) Yazma, koyma, geçirme, kaydetme.

²³³ Ses çıkarmayan, konuşmayan, susan, sessiz

²³⁴ Ders alarak öğrenme, belleme

ceylan öldürmüşler, katır üç paya ayırmış, arslanın bir pençesiyle devrilince hemen tilki avı takımıyla gazanferin önüne itmiş, kendine bir kulak ayırmış ve “bunu kimden öğrendin?” sualine de “katırın ölümünden!” demiş, işte o hikâye. Bizimki de: adamın biri rüyasında bir torba altın sırtlamış götürüyormuş, uyanmış ki torba yok, fakat omuzunda ağrısı var..

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 715-11145, 1 Kânûnuevvel 1920, s.3]

1.25 MEMNUNLAR ÂLEMİNDE!

Ben diyordum ki:

- Bilmem halinden memnun, vaziyetinden hoşnut, yaptığını beğenir, keyfi yerinde dünyada adam kaldı mı? Her tarafta bir memnuniyetsizlik, bir hoşnutsuzluk görüyorum. Dünya baştan aşağı şikâyetle, dertle dolu... Eski günleri herkes arıyor, hasretini çekiyor!

Ankara'dan yeni gelmiş ve rical-i hamiyet ile düşüp kalkmış bir zat itiraz etti:

- Hiç de öyle değil, dedi, Ankara rüesâsını²³⁵ bir gör de bak, hallerinden nasıl memnunar, vaziyetlerinden nasıl hoşnutlar... Yaptıklarını beğeniyorlar, şikâyetleri, dertleri yok, eski günleri hiç de aramıyorlar ve mazinin hasretini de çekmiyorlar!

Şöyle bir düşündüm, kendi kendime:

- Doğrudur, dedim, hepsinin bir tesellisi var, ve gözümün önünden her birini ayrı ayrı geçirdim, ne düşündüklerini birer birer tahayyül ettim:

*
* *

[Reis odasında, ağzından pipo, masanın üzeri haritalarla dolu, ayaklarını ocağa uzatmış, yüzü alevlerin ışığından lodos gurubuna karşı gelmiş bir dam horozu gibi parıl parıl, canlı ve neşeli, düşünüyor, gülümsüyor. Vakit gece, kapkara. Ankara bîtap bir uykuya varmış, ara sıra bir köpek uluyor, bir lokomotif pohluyor, bir süvari kolunun nal ve kılıç sesleri duyuluyor, işte o kadar... Dışarıdan yaverler, muhafızlar büyük zatın istirahatine hürmeten sakit²³⁶ fakat emire müheyyâ²³⁷ bekliyorlar, o mütehayyil²³⁸.]

- Münhezim²³⁹ orduları zafere sürükledim, namım dû-cihanda aziz oldu, şanıım âfaka yayıldı. Şöhretim dünyayı tuttu... Tarihin büyük bir siması oldum, (Napolyon)la (İskender)in yanında yerim var! Hâlbuki mütarekeden sonra ne idim? İsmi unutulmuş, kapısı kapalı, yüreği gamlı bir mağlup kumandan!... “Hâk-i siyeh içre kalacak bir tane miyim ben?” dedim ve toprağımı buldum, az zamanda yeşillendim, dal, budak saldı, Anadolu’yu gölgem altına aldım... Bir zamanlar (Enver)in odasına girmek için müsaade beklerdim, şimdi talih

²³⁵ Reisler, başkanlar

²³⁶ Ses çıkarmayan, konuşmayan, susan, sessiz

²³⁷ Hazır, âmâde

²³⁸ Hayal kuran, tahayyül eden, hayâle dalmış

²³⁹ Bozguna, hezîmete uğramış, yenilmiş

bana müsâade etti, onu hudutlarımdan içeri sokmuyorum, karlı hudutlarda titretip bekletiyorum. Konferanslarda, kongrelerde ismim haşyetle²⁴⁰, dehşetle zikrediliyor, bir zamanlar yalnız Almanlar bu yerlere (Enveristan) demişlerdi, şimdi bütün cihan memleketi ve orduları benim namıma nispetle yâd ediyor, beni tanıyor, ayağıma yerli, ecnebi her cins heyetler geliyor; daha ne isterim, ne istenir? Talih gönlüme göre verdi, memnunum!

*

* *

[Rızanur dairesinde, ağzında halis Bafra sigara, masası projelerle dolu, ayaklarını uzatmış, dumanlar içinde kendinden geçmiş, düşünüyor. Dışarıda hademeler pür-hürmet bekliyor, kapı ziyaretçilerle dolmuş, ara sıra çingirak sesleri ve koridorda ayak patırtıları iştiliyor.]

— Ya hâlâ muhalefette akıntıya kürek çekse idim hâlim ne olurdu? Şimdi İstanbul'da boynu bükük, başı eğik, cebi delik dolaşıp duracak, Hürriyet ve İtilaf'ın bir hizbinden diğerine başımı vura vura, her yerden ölçümü ala ala büsbütün sersem, büsbütün sefil olacak, İsmail gibi, Lütfi gibi, nezarete eremeden meydanda dımdızlak kalacaktım... (Akşam)! Ey uğurlu gazete, bana sayfaların ikbal yatağı, mesned bucağı, nezaret uğrağı oldu, geliniz yavrularım, değil yalnız biriniz, beşiniz, hepiniz için müstakbel Ankara Darülfünun'unun kürsüleri emrinize hazırdır... Beni Büyük Millet Meclisi Maarif Vekili yapan (Akşam)dır; hâlbuki (Sabah) Lütfi'yi ancak seyr-i sefain²⁴¹ avukatı yapabildi! Ben sizi nasıl şükranla, minnetle yâd etmeyeyim... (Kendisine hitaben) Rızanur! Allah senden razı olsun ve nur-u ikbalini yüzünde daim etsin! Kader istediğine seni erdirdi; şükret!

*

* *

[Şehbender mersum²⁴² Bolşeviklerden gelen iki torba altın ortasında, biner liralık bir büyük banknot destesinin üzerine tok bir kedi gibi oturmuş, kasa dairesinde hesabını kapatan veznedara bakarak düşünüyor. Dışarıda halk dağılacak paraya intizâren bekliyor]

— Muhalif kalmak bana gelmezdi, şimdi kötü (İfham)a saçma sapan makaleler yazarak, açığı kapatayım diye (Kiev) den getirdiğim kürkleri bile satarak ne berbat, ne acıklı, ne endişeli bir ömür sürecektim! Sekiz günlük nâfia

²⁴⁰ Saygıyla karışık korku, ululuk karşısında duyulan gönül titremesi, yürekte duyulan ürperme, korku

²⁴¹ Osmanlı Devleti'nde gemi işletme işiyle meşgul olan kuruluş, Denizyolları

²⁴² Yazılmış, çizilmiş, resmedilmiş. Bir yazıda "daha önce yazılan, adı geçen, anılan (kimse veya şey)" anlamında kullanılır, merkum, mezkûr [Tanzimat'tan önce müslüman olmayan kimseler için kullanılmıştır].

nâzırlığının²⁴³ tadı damağımda üzüle ezile, didişe hırlaşa çürüyüp gidecektim... Zaten ismim döneğe çıkmıştı, bütün bana yardım dokunanları kırmış, aleyhlerinde bulunmuş, rical-i muhalefetle gırtlak gırtlığa gelmiş, ne hata, ne kusur, ne günah işlemek kabilse hepsini yapmışım; barınmak, uzlaşmak, bir fayda beklemek ihtimali kalmamıştı. Tam zamanında milliyet cereyanı imdadıma yetişti, kendimi içine attım, çırpındım, tepindim, nihayet Ankara'da sahil-i selamete²⁴⁴ eriştim!.. Ferid²⁴⁵! Millet Meclisi Hükümeti'nin hazinesi içindesin, peynir tulumuna girmiş fare gibi elini, eteğini başka taraftan çek, yık, yak, sat, sav, para yap, keyfine bak! Kader nihayet seni bir hazineye soktu, artık memnunum de!

*

* *

[Celaiddin Arif, kaz dolması, su böreği, zerde pilav gibi ağır, kutlu yemeklerle tıka basa dolmuş karnını elleriyle hafif hafif oğuşturarak kanepesinde yarı uyku içinde düşünür:]

— Ooh! İşte vücuduma göre bir memleket, geniş, bol, ucuz... Zaten bakıyorum da muhaliflerden ilk akıllanan, muhalefetin çıkmaz bir yol olduğunu ilk defa keşfeden akıllı ben oldum, Ahrar Fırkası'na vurduğum tekme, yanaştım cemiyete, iyi kötü pek zayıflamadan harb-i umûmîyi geçirdim... Vaktâki İstanbul geniş bedenime dar gelmeye başladı, yeni yetişenlere çattım, kapağı buraya attım... Şayet İstanbul'da, muhalifler arasında olsa idim şimdi muhakkak iğne ipliğe döner, saz gibi incelik, ney gibi bağı yanık, sine delik inler dururdum. Refik Halid'le bir cüsseye, bir hacime girerdim, o şekilde ben ne yüzle sokaklarda gezerdim? Şimdi adalet terazisinin kefesinde çeki²⁴⁶ gibi basıyor, yerimi herkesten iyi dolduruyorum, eski mebusan reisini ne kürsüde, ne hitabette aratmıyorum... Aferin Celal, kendini geniş tut, bin ye, Allah'a bir şükret, şu yağlı kazanın başından ayrılma!

*

* *

[Halide Hanım, önünde parıl parıl ovulmuş sarı pirinç mangal, cezveyi ateşe sürmüş, yer minderine oturmuş, başında salaşpur²⁴⁷ namaz bezi, ayağında sarı pabuç, arkasında parmak dikişli hırka, belinde şal kuşak, boynunda altın kordonlu pırlol²⁴⁸

²⁴³ Bayındırlık bakanlığı.

²⁴⁴ Kurtuluş sahili; güvenli yer.

²⁴⁵ Eşsiz, tek, eş olmayan (kimse veya şey)

²⁴⁶ Odun, taş, kireç gibi şeyleri tartmakta kullanılan 250 kiloluk ağırlık ölçüsü

²⁴⁷ İnce ve seyrek dokunmuş bir çeşit astarlık bez

²⁴⁸ Kapağı kümbet şeklinde olan büyük bir cep saati çeşidi.

mineli saat, sabah keyfine hazırlanıyor; karşısında guguklu bir saat alaturka üçü çalışıyor.]

- Muhakkak ki beni ne Wilson Prensipleri Cemiyeti, ne Darülfünun hocalığı kurtarabilirdi, ne de konferans hatibeliği... Mütareke bütün şaşaamı, bütün şöhretimi sarsmış, gönlümü hüznle doldurmuştu; bana kamçı gibi şaklayıp asabıma kuvvet verecek bir vaka, başka zemin, başka mekan lazımdı, bunu işte burada buldum, milletin kızı bile olmadığım halde işte anası oldum; elimi öpenlerin, duamı alanların, ziyaretime koşanların hesabı yok, hacet penceresi, türbe parmaklığı gibi kapımın üzeri iplikle, adakla doldu, saf halk hürmetten yüzüme bakamıyor, her sözümü kulağına küpe ediyor, rical ise bir dediğimi iki etmiyor... Her gün konferans vermek, keyfime gittiği gibi söylemek, ağlayarak, gözyaşı dökerek ahaliyi heyecana getirmek, arkama takıp sürümek kabil... Lakırtı söylemesini, yazı yazmasını bilen yegâne kadın bu diyarda benim, daha ne isterim? Şimdi İstanbul'da kalmış olsa idim mektepten eve, iki büklüm gidip gelmekten başka ne yapabilirdim, sesimi kime işittirebilir, kimi etrafıma toplayabilirdim! Rüyamda kendimi İstanbul'da görsem hayra yormam, burada mesudum, memnunum!

*

* *

İşte bu minval üzere kahraman Ethem silah elde keyfince dağ, tepe vurup yıkmaktan, Hamdullah Suphi avaz avaza nutuklar söyleyip gezmekten, Yunus Nadi istediği kadar Talat'ını, Enver'ini methetmekten, kimi dizde tozluk, belde mavzer eskisi gibi atıp tutmaktan, kimi kayıtsız, hesapsız para alıp yutmaktan memnun, şikâyetsiz dertsiz yaşıyorlar. Onlar muratlarına ermişler, biz bakalım çaremize!

Refik Halid

[*Peyam-Sabah*, nu: 716-11146, 2 Kânûnuevvel 1920, s.3]

1.26 AHVAL HAKKINDA HAYVANAT NE DER, NE DÜŞÜNÜR?

Yeryüzünde bir arada düşüp kalktığımız, dost veya düşman bir havayı tenefüs edip neşe veya gam aynı muhtelif hislerle ömür sürdüğümüz, beraberce eza çektiğimiz veya ferah gördüğümüz hayvanların ahval ve hadisât-ı âleme dair ne mütalaada bulunduklarını bilmem siz hiç merak etmez misiniz? Harp veya sulh, asayiş veya ihtilal, zarûret veya refah, hayvanların da insanlar arasında bütün bu tebeddüllerle²⁴⁹, bu meselelerle yakından alakaları vardır; elbette hayvanların da yeni vakalar, yeni hadiseler karşısında, ne kadar basit olsa yine bir düşünceleri, bir mütalaa veya tahassüsleri²⁵⁰, hiç olmazsa, memnuniyet veya şikâyet, bir hisleri vardır ya!... Hatta benim tahminime göre eşek gibi, deve gibi feylesof ve derin mahlukatın, veya tilki gibi zeki, karınca gibi muktesit²⁵¹ hayvanların mütalaa ve muhakemeleri pek de basit, insanlarınkinden aşağı olmasa gerektir... Ahvale dair her hayvanın, her insan gibi bir fikri olmamasına imkan göremiyorum... İşte bu itibar ile dün sabah pencereimin önüne geçtim oturdum, hayvanları muhayyilemden birer birer canlandırıp zamana ait ne mütalaada, ne histe olduklarını takriben şu surette keşfettim:

*
* *

Tanzîfat²⁵² bargiri²⁵³ - [Süprüntücünün yükletip getirdiği yarı boş tenekeye bakarak müteselli²⁵⁴] pırasayı yapraklarına, lahanayı dış kabuklarına, soğanı üst zarına kadar yiyip süprüntülüğe atmadıklarına nazaran insanların hali de bizimkinden kötü!

*
* *

Sokak köpeği – [Karnı karnına yapışmış, kamburu çıkmış, her tarafa baş vurarak mütesellim²⁵⁵] emanet! Bari canımızı bir an evvel alacak olan zehirli eti imdadımıza yetiştirir, bir zaman kaçırdık, şimdi arıyoruz, fakat onu bile bulamıyoruz!

*
* *

²⁴⁹ Başka şekle girme, değişme, tagayyür

²⁵⁰ Duygulanma

²⁵¹ Gereksiz yere para harcamayan, savurgan veya cimri olmayan (kimse), tutumlu

²⁵² Temizlemeler. Şehirlerde belediyeler tarafından yürütülen sokakları temizleme, çöpleri kaldırma işi, temizlik işleri.

²⁵³ Beygir kelimesinin eski metinlerde kullanılan asıl şekli

²⁵⁴ Acısını, kederini, derdini unuttur gibi olan, avunan, teselli bulan

²⁵⁵ Teslim edilen şeyi alıp kabul eden.

Maymun – [pür-azamet] yahu! Bir aydır bana ne oldu? Dünya karşımda lerzan²⁵⁶, ahali çil yavrusu gibi önümden kaçıyor, sahibim (İbo)yu bile ürkeklik almış, insanlar beni oynatmak nerede, biraz dişimi sıksam ben insanları oynatacağım! Galiba arslan öldü, hayvanatın padişahlığını bana bıraktı, haberim yok!

*
* *

Ayı – [müteesir düşünür] şimal ayısı parçalandıktan, maymun da şu ehemmiyeti aldıktan sonra benim nüfuzum büsbütün sıfıra indi!

*
* *

Papağan – [Lisan-ı haliyle millici sahibine yalvarır] Bana “Yaşasın Mustafa Kemal (Paşa)!” diye öğretme, hiç olmazsa “Kemal”inden vazgeç, sade “Yaşasın Mustafa (Paşa)!” diye bağırayım, belki Kemal’i gelemes de yine sade Mustafa’sı gelir, sonra başımı koparır!

*
* *

Kargalar – [Sürü sürü hududa hicret ederlerken bir âvâze dua ederler] Sulh canımıza okumuştı, millicilerin ömrüne bereket, yine laşesiz²⁵⁷ kalmadık!

*
* *

Leylekler – [Anadolu köylerindeki harap bacalara döndükleri zaman] olur şey değil, bacalar büsbütün tütmez olmuş, evvelleri boş yer bulamazdık, şimdi her taraf hâlî²⁵⁸ ve harab iken beğendiğini!

*
* *

²⁵⁶ Titreyen, titreş

²⁵⁷ Leş

²⁵⁸ Boş. Tenhâ, ıssız

Kedi – [Boş mangala ciğere bakar gibi bakarak] emanet kömürü bir verse, sırtımın tüylerini kavuruncaya kadar mangalın altından çıkmayacağım. Ama o güne yetişebilecek mi?

*

* *

Horoz – [Uzun bir ötüştten sonra meyas²⁵⁹] çöplükler bom boş, ne kadar eşinsek nafile! Tavukları artık avutamaz oldum!

*

* *

Tavuklar – [Memnun] harp erkekleri azalttı, şimdi kadınlar da bize döndüler, bir horozun ardında beşi, onu dolaşıyor!

*

* *

Develer – [Filistin ve Kanal çilelerini hatırlayarak gözlerinde derin bir husumet] şu deve kiniyle şimdi hepsini boğardık!

*

* *

Kırlangıç – [Avdetinden köy kahvesi tavandaki yuvasını dağılmış görünce] elin kırılısın, Ethem! Mazarratın bana da mı yetiştı?

*

* *

Tilki – [Uzaktan Ankara'ya bakarak] tuzağa düşünce benim gibi diri iken ölü taklidi yapmak ve tam zamanında canlanıp kurtulmak daha doğru olurdu, ama o akıl sizde nerede? Çırpına çırpına kolunuzu, kuyruğunuzu nafile parçalıyorsunuz! Onun zamanı vardı...

²⁵⁹ Ümidi kalmamış, ümitsizliğe düşmüş, ümitsiz, karamsar, üzgün

*

* *

Yeşil bir akbaba - [Gözlerinde son bir ümit] acaba gelirse bu defa da beni kabineye alır mı dersiniz?

*

* *

At – [Ankara’dakilere telmihen] gemi azıya aldılar²⁶⁰, artık terbiye-i dizgin bile para etmez! Tatlı sözle önüne geçmeye çalışanın şaşarım aklına..

*

* *

Fare – [Kasa içinde] Ay! Ben düştüm, başım yarıldı! Nasıl oluyor da onlar düşmüyorlar?

*

* *

Baykuş – [Mülkün her tarafını gezdikten sonra memnun ve mutmain²⁶¹] artık ötmeye sebep kalmadı, işte muradıma erdim! Nereye vardım ıssız, nereye konsam virane!

*

* *

Uskumru – [Müftehir²⁶²] bir yiyin bin şükredin, ben olmasaydım hepiniz çiroza dönerdiniz!

*

* *

²⁶⁰ (At) Gemi azı dişleri arasına alıp etkisiz bıraktıktan sonra binicisini dinlemeyip alabildiğine koşmak. mec. Hiç kimseye aldırmadan başına buyruk davranmak, azgın duruma gelip söz dinlemez olmak, serkeşlik etmek

²⁶¹ Şüphe, korku ve endişelerden kurtulup rahatlamış, gönül huzuruna kavuşmuş, emniyete ermiş

²⁶² Övünen, iftihar eden (kimse)

Manda – [Müteaccip²⁶³] ne var benim gibi, yaptığı murdarlığın²⁶⁴ üstüne azametle kurulup lâkaydâne geviş getiren adam mı yok?!

*

* *

Ev köpeği – [Kendisine hiddetlenerek] şu insanlar da bir mal değilmiş a, bazen tabasbus²⁶⁵ ettiğime utanıyorum, dördü bir araya gelip de bir iş beceremiyorlar!

*

* *

Koyunlar – (Şaşkın) İttihatçılar da hâlâ bizim gibi bırakıldıkları yerde otluyorlar!

*

* *

Ördekler – [Türklere acıyarak, hep bir ağızdan haykırırlar] Vak! Vak! Vak! Vak!!!!

*

* *

Karınca – [Yığdığı zahîreyi yerken] şehremaneti kışın geleceğini yazdan düşünecek kadar da akılsızmış ha!

*

* *

Arpacı kumrusuyla ispinoz²⁶⁶ - [Bermutat tefekkürde] insanlar bize düşünceli derlerdi ama şimdi hepsi bizden fazla düşünüyorlar.

²⁶³ Şaşan, şaşkın

²⁶⁴ Kirli, pis, iğrenç.

²⁶⁵ Yaltaklanma

²⁶⁶ Ötücü kuşlar takımının ispinozgiller familyasından, gagası kısa ve koni biçiminde, erkeğinin tüyleri parlak gök mâvisi ve yeşilimtırak mâvi, boynu ve karnı kırmızımsı, güzel sesli bir kuş türü

*

* *

Tahta kurusuyla pire - [İstikbalden tevahhuşla²⁶⁷] bu gidişle galiba benî
âdem²⁶⁸ bizim kanımızı emecek...

*

* *

Bülbül – [Son edebiyat cereyanını tetkik ettikten sonra kemal-i nezaketle] ben
cenabınızda aruz vezni taraftarıyım!

*

* *

Keçi – [Beşuş] şimdi onlarınki de açık kaldı!

*

* *

Kurt – [canı sıkılarak, kıskanarak] ismim boşuna korkunca çıkmış, Azmi ile
Ethem'in yanında tespih böceği gibi kalıyorum!

*

* *

Turna – [Kani] bu yıl beni gözümünden feylesof vurdu!

*

* *

Yılan – [Zehirli bir tebessümle] gazetelerdeki tuhafliklar benden daha soğuk a!

Refik Halid

[Peyam-Sabah, nu: 718-11148, 4 Kânûnuevvel 1920, s.3]

²⁶⁷ Yabânî hayvanlar gibi ürkeklik gösterme, ürkme

²⁶⁸ Âdem oğulları, insanlar

1.27 NAKŞ-I BERAB

1.27.1 Kurtuldu!

Hah, işte şimdi oldu, iş yoluna girdi,

[...]

O sokakların murdarlığı, o satıcıların izdihamı, o kömürsüzlük, o pahalılık, o ihtikâr, o tezezbüp, o aciz hep önden, gidenden ileri geliyordu... Hâlbuki artık sokaklar bal dök de yala, öyle temiz olacak, süprüntüler kalkacak, yollar yapılacak, kömürler dağılacak, kuyular kapanacak, lağımlar açılacak, fenerler yakılacak, numaralar asılacak, tarifeler sönecek, İstanbul şehre dönecek! Evet, kabahat hep onun, gidenin idi; kim bilir gelenin ne derin tettebbu mahsulü projeleri, ne muhteraata²⁶⁹ fikirleri, ne emelleri vardır; mekik gibi bir taraftan bir tarafa gidip gelecek, didişecek, uğraşacak, ceza verecek, mükafat edecek, para bulacak, hülâsa İstanbul'u gülzara çevirecek!

1.27.2 Maymunların Oyunu

Geçen sene, hani şu Nûman ustayı mebus çıkaran intihabat esnasında ve sonraları, İstanbul'un İttihatçı muhitini bir yaygara, bir nümâyîş, bir sevinç kaplamıştı; o ne sıçrayış, o ne oynaşma, o ne çığlık, ne kahkaha idi... Ta bir vakte kadar sürdü, sonra derin bir sükut, bir acıklı melâl! Bakıyorum, yavaş yavaş yine şurada, burada bir kıpırdanma, bir ayak oyunu, dil şakası, bir yarı neşe başladı... Bana kalırsa seli görmeden paçaları sıvamak doğru olmaz, inşallah dedikleri gibi olur ama, ya olmayıverirse? Bir seyyahın tettebbuna nazaran Ganj ve Send nehirleri kenarındaki yemişli kocaman ağaçlar üstünde maymunların pür-neşe oynamak, daldan dala, raksan ve handan şakalaşmak, sıçraşmak adetleri imiş... Bağırma, ısırma, kaçışma, koşuşma, bir hal ki temaşası insana şevk, zevk verirmiş... Fakat bu sırada, ne kadar çevik olsalar, yine içlerinden bir, ikisi, kazara nehre düşüverdi mi hepsine bir sükut gelir, koşuşmalar durur, sıçrayışlar kesilir, ormanı bir matemdir, bir gamdır kaplarmış, ta ki suya kapılanların cesedi kaybola... ondan sonra yine oyunlar, yine pür-neşe

²⁶⁹ İcat edilen şeyler, buluşlar

atlamalar ve sıçramalar! Galiba burada da aynı hal, gidenler görünmez oldu, unutuldu, oyun başlıyor!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 719-11149, 5 Kânûnuevvel 1920, s.3]

1.28 NAKŞ-I BERAB

1.28.1 Talat Yine İkbalde

Zavallı Anadolu, nihayet işte, iki buçuk senelik hasretten sonra bunu da idrak ettik. Bugüne de tekrar yetiştik: (Yeni Gün) Talat'ın zerdüz²⁷⁰ formalı bir resmini baş sayfaya koydu, namını hürmetle yâd edip icraat ve faaliyetini lisan-i şükranla sütunlarına geçirdi, Türklük âleminin bu asil ve fedakar kahramanı şöhretine layık, hizmetine muvâfık bir tarzda takdis ve tebcil²⁷¹ etti... İki buçuk senelik şu kahredici isyanların, katl ve idamların, harp ve darpların sonu buna mı varacakmış? O hamiyetfuruşluklar, o milliyetperverlik, o nutuklar, o yazılar, o yaygaralar altında (Talat)ın bed-likâsı²⁷² mı saklı imiş? (Talat)ın sereserbest ismini zikir, resmini nakil, methini tastir²⁷³ için mi iki buçuk senedir Anadolu kan ve yangın içinde bunalmış, boğulmuş, harap olmuş?.. anlaşılıyor ki İttihatçılık o milli kisvede tebdil gezer gibi Anadolu'yu geziyor, tebdil-i kıyafetle oralarda ferih fuhur²⁷⁴ barınıyor, duyuyor ve yaşıyor. Nasıl ki geçen sene İstanbul intihabatında (Talat)ın bendesi²⁷⁵ bir Nûman Usta gaybtan mebus çıkıvermişti, yarın da Anadolu'nun her tarafından böyle birinde baş gösterecek, her taşın altından kıvrıla büküle hep Talatisler çıkacak ve Kemalistlerin az zamanda yerlerinde yeller esecek!

Bugünkü bağı yanık Anadolu'nun göbeğinde, harp-ı umuminin yüklediği felaketleri tamire çare aradığını söyleyen bir yerde (Talat) gibi Türk'e cehli, huysuzluğu ve ahlaksızlığıyla en büyük fenalığı yapan bir katilin adı hürmetlerle, taktirler ve sitayişlerle nasıl yâd edilir? Her hareket ve her sözün cezasını (idam) diye gösteren ve tatbik eden bir isyan ocağında neden bunu muhakeme edecek bir dimağ ve cezasını verecek bir kuvvet yok!

Bugünün milliciliğine sarf edilen gayretlerle yarının İttihatçılığı doğacak olduktan sonra lehimize ne kazanılsa üç günde kaybedileceğine ne şüphe?.. şu milli

²⁷⁰ Altın tel ve sırma ile işlenmiş

²⁷¹ Ululama, ağırlama, saygı gösterip ikram etme

²⁷² Yüzü çirkin olan, çirkin yüzlü

²⁷³ Satır hâline koyma, satır hâlinde yazma

²⁷⁴ Rahat, geniş, ferah, rahat rahat, geniş geniş, ferah fahur

²⁷⁵ Kul, köle, abd, memlûk

hareket girdiği m¼cadelede ne kadar muzaffer ¼ıksa bize eski hudutları, eski mevkiyi temin edemez ya? Onu on sene de bitirenler bunu on ayda harita-ı âlemde siliverirler!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 721-11151, 7 Kânûnevvel 1920, s.3]

1.29 NAKŞ-I BERAB

1.29.1 Bakalım!

Hele durun bakalım, netice ne olacak? İkisinden biri, tarafından bir taraf öbür tarafı çecek, kendisine celp edecek ama acaba hangisi hangisini?.. İşte bunu pek yakında anlayacağız; hangisi diğerini kendisine benzetecek, bunu öğreneceğiz:

Hırsızın biri birinin evine girmiş, fakat bir şey almaya vakit bulamadan ev sahibi uyanmış:

— Merhaba!

Hitabıyla hırsıza nazikane selam vermiş, hüsnükabul göstermiş, köşeye oturtmuş, yaptığı işin fenalığından bahis ile tövbe ve istiğfara davet etmiş, abdest aldırılmış, namaz kıldırılmış, ertesi günü yanına almış, camiye götürmüştü... Bir yabancı ile beraber gezinip ibadet ettiklerini görenler merak etmişler, sormuşlar, ev sahibi demiş ki:

— O bizi çalmaya gelmişti, biz onu çaldık!

Bak hırsız mı ev sahibini çalacak, yoksa ev sahibi mi hırsızı çalacak?

1.29.2 Gömlek Hikâyesi

Fakirin biri bir zenginin evine misafir olmuş, sormuş:

— Şurada ölü verirsem ne yaparsın?

— Kefene sarıp defnettirim!

— Hele sağlığımda bir gömlek ihsan et, vefatımda kefensiz gömdürürsün! Demiş!
Aydede

[Peyam-Sabah, nu: 722-11152, 8 Kânûnevvel 1920, s.3]

1.30 EŞYANIN DİLİ

Kim bilir eşyanın dili olsa neler söyler, hakayık-ı âleminden ne haberler verir, ne şikâyetler ederdi... Her konuşmayanın düşünmediğini, için için zihninden, fikrinden bazı mütalaalar, mülahazalar yürütmediğini kim iddia edebilir? Hatta bana öyle gelir ki natika-perdazlardan²⁷⁶ ziyade sessizler, iyi düşünürler, dünya ahvalini gevezelerden fazla sükutiller tetkik ederler, dili ve ağzı olmayan mevcudat, yani eşya, insanlardan, hayvanlardan, hülasa canlılardan daha derin, daha fâzılâne surette bizi tenkit, takdir veya tâyib²⁷⁷ ederler. Sade zîhayat²⁷⁸ olanlardan değil, cemadattan²⁷⁹ da ihtiraz²⁸⁰ lazımdır. Hatta ahlakın esasını sade (İnsanlar ne der?) değil, (Eşya ne düşünür?) suali, bu korku, bu mülahaza teşkil etmelidir. Eşyanın gözünden, eşyanın bakışından ve düşünüşünden de korkmalıdır; velev ki dilleriyle söylemesinler etrafımızı dolduran cansızların bir hissi, bir mütalaası olmadığını nasıl inkar edebiliriz?.. Ben ekseriya, yolda bir ağacın, odamda lambamın, yatakta yastığın, hamamda tasın bana bir canlı gibi baktığını, hatta bir canlıdan daha ileri vararak fikrime bile nüfuz ettiğini gördüm, duydum ve çok defa zihnimden geçirdiklerimden utanarak şaşkın ve mahcup kaldım! Hem insanlarla eşyanın şu farkı vardır ki biri söyler, fakat zihnimize kadar giremez, lakin öbürleri, ta yüreğimizden geçenleri bile anlamadığını pek iyi bilmediğimizden, bizi daima şüphe, tereddüt ve korkuda bırakır... Eşyada gam, neşe yok mudur? Mesela servi bir gamlı ağaçtır, çınar neşeli... Ahırkapı feneri matem saçar, Kız Kulesi beşâşet²⁸¹... Bâbîâlî'nin taş merdivenlerinde acı, zehirli, yaşlı bir tebessüm vardır, Dolmabahçe Sarayı'ndakilerde kıvrak, genç ve şakrak bir gülüş... Mesela bir masa alırsınız ki somurtgan, kasvetlidir, bir kanepa görürsünüz ki beşuş, müsterih... Birinin can sıkıcı, yürek üzücü bir bakışı vardır, diğerinin ise ferah veren, huzura sükun vaad eden bir duruşu... Ben öyle farz ederim ki eşya dahi insanlar arasında bazen ızdırab çeker, bazen memnun olur, bazen bedbindir²⁸², bazen nikbin²⁸³! Eşyanın dahi zekisi vardır, ahmakı olduğu gibi... Mesela bazı iskarpinlere tesadüf ederim ki keskin, çapkın, küstah tavırlı, hülasa zeki çehreli, tabiatı genç, güzel bir delikanlıyı andırırlar,

²⁷⁶ Güzel ve doğru söz söyleyen, fesâhat ve belâgatla konuşan, natuk.

²⁷⁷ Ayıplama

²⁷⁸ Canlı

²⁷⁹ Cansız cisimler

²⁸⁰ Çekinme, kaçınma, sakınma

²⁸¹ Güler yüzlülük, güleçlik, beşuşluk

²⁸² Her şeyin kötü tarafını gören, kötüye yoran (kimse), kötümser, karamsar.

²⁸³ Her şeyi iyi tarafından alan (kimse), iyimser.

insana keyif verirler, sonra bazı ayakkabıları vardır ki bana hantal, gabi²⁸⁴, bön yüzlü, gibi görünürler, bunları dirayetsiz ve beceriksiz, fakat aynı zamanda muntazam ricale benzetir, sıkılırim... Etrafımda eşya namına ne varsa bence insanların ve hayvanların, yani zevi'l-ervahın²⁸⁵ haiz olduğu bütün hassasiyeti, bütün tesirâtı haizdirler. Onlarda aşk ve alaka, hürmet ve takdis²⁸⁶ bile mevcuttur. Mesela meşhur bir güzelin, bir nefis ve mûtenâ²⁸⁷ kadının aynası, pudra tonu, boası²⁸⁸ ve manşonu²⁸⁹ acaba sahibesine aşık değil midir? Sahibesinin aksine, temasına, hararetine mütehassiren yaşamaz mı? Ve bir gün ondan ya eskiyerek, ya bıkılarak, yahut da, kırılarak ayrıldıkları gün bizim, insanların göremeyeceği, anlayamayacağı, künhüne²⁹⁰ varamayacağı bir teesürle matem tutmazlar, öksüzlük ve hicran duymazlar mı? Acaba Sultan Abdulaziz'i , Abdulhamid Han'ı saraylar aramıyor, hüznle, hürmetle yâd etmiyor, meserretini²⁹¹ çekmiyor mu? Yanan odunun ıztırabı, çivi yiyen tahtanın acısı, değirmende çekilen kahvenin bir sızısı yok mudur?...

İşte ben, bu minval üzere, eşyada daima bir can, bir hayat ve hassasiyet farz ederim... Bana onlar, bizi görürler, ayıplarlar veya beğenirler gibi gelir. Mütalaa ve mülahazalarını ancak dilleri olmadığı için söyleyemediklerine inanırım ve ekseriya, [isterseniz bana da her büyük adama denildiği gibi deli deyiniz!] hayalimden eşyayı konuşturur, dinler ve eğlenir, ibret alırım. Hatta şunu da söyleyeyim ki insanların sohbetinden ziyade eşyanın sohbetiyle mütelezzez²⁹², hatta müstefid olduğum da çoktur!

*

* *

Mesela Talat'ın ilk dâhiliye sandalyesine geçtiği gün nezaret odasının bütün eşyası kim bilir nasıl şaşmışlar, nasıl kızmışlar, birbirlerine:

— Eyvah! Ne kadrimiz kaldı, ne haysiyetimiz, berbat olduk!

²⁸⁴ Anlayışı kıt olan, kalın kafalı (kimse), bön, ahmak

²⁸⁵ Canlılar

²⁸⁶ Kutsal sayma, mübârek kabul etme

²⁸⁷ En iyi ve en güzel olması için dikkat ve özen gösterilmiş, özenilmiş, özenli, itinâlı

²⁸⁸ Kadınların boyunlarına koydukları yılan gibi ince ve uzun kürk.

²⁸⁹ Kadınların soğuktan korunmak için ellerini, açık olan iki başından karşılıklı olarak içine soktukları silindir şeklinde dikilmiş ve astarlanmış kürk

²⁹⁰ Bir şeyin aslı, özü, gerçeği.

²⁹¹ Sevinç

²⁹² Tat alan, lezzet bulan, hoşlanan, zevk alan

diye nasıl söylemişlerdir?... Ya Çırağan? Diyebilirim ki, o kaba, hantal adamlara ezilip me'vâ²⁹³ olmaktan, o kötü, hödük nutukları dinleyip hakaret görmekten bezdi, gücüne gitti, ar etti, kendi kendisini yaktı, intihar etti. Sadâret dairesi de mütarekeden beri, bir gidip, sonra yine dönüp gelenlere bakarak, ikide bir:

— Yine mi bunlar! Yine mi onlar?

diye söylenip duruyor. Ankara'da İttihat ve Terakki kulübü olmak üzere yapılıp bir müddet boş kalan, fakat bu defa Büyük Millet Meclisi'ne mesken olan binanın ise şu mazhariyet ve ikbalen şımarmış, fındıklı dairesine uzaktan dilini gösterdiğini:

— Sen kim oluyorsun?

dediğini görür ve işitir gibi oluyorum. Maliye nezaret odasında ise daima Cavid'e muntazır²⁹⁴, ona mütehassir²⁹⁵ bir ümitli duruş, bir bekleyiş var ki ne zaman girsem gözüme çarpar! Bilmem sakın Ankara binaları iki senedir başlarında havan döğen millicilere karşı nasıl bir hisle mütehassirdirler²⁹⁶, ne düşünürler ne derler?

*

* *

Dün kırk lirayı aşan faturayı tesviyeden avdet etmişim, eve girince telefon, benim telefonum bana şöyle, vaziyet-i maliyeme âgâh²⁹⁷ bir sırdaş gözüyle, bî-aman baktı, baktı da âdeta işiteceğim acı, zehirli bir sesle:

— Yakışmış kel başa şimşir tarak!

diye söylendi... Utandım, odanın ortasında dona kaldım!

Sobamda ise, aşağıda ki odunun tükendiğini anlamış gibi bana karşı bir serzeniş, hüznü duruş seziyorum, her odun atışımda:

— Peki ama ya sonra ne olacak? Sönecek miyim? Soğuyacak mıyım?

diye sızlanıyor. Onu ben de kati surette kestiremediğim için cevap bulamıyorum, şaşalıyorum!

²⁹³ Sığınacak yer, makam, yurt, mesken

²⁹⁴ Bekleyen, gözleyen, intizar eden

²⁹⁵ Özleyen, özlem duyan, hasret çeken

²⁹⁶ Hislenen, duygulanan, duygulu

²⁹⁷ Haberi olan, haberli, haberdar

Lambam, altında sırayla duran gazeteleri, son Yunan, Anadolu ve Londra haberlerini iyice okumuş, tahlil etmiş olmalı ki bana lisan-ı haliyle, mûnis, tatlı, dost sesiyle şöyle söylendi:

- Oğlum, on bir senedir benim aydınlığım altında yazı yazarsın, seninle karşı karşıya tatlı, acı hayli zamanlar geçirdik, birbirimize alıştık, arkadaş olduk, ahvale ne diyorsun? (İstiklal) Mahkemelerinin İstanbul’a da tatbiki ihtimalini hiç kale almıyor musun? Darağacı hayalinden geçmiyor mu? Kahraman Ethem’in kanlı gözleriyle karşılaşmaktan, Kara Bekir’in karşısına çıkmaktan korkmuyor musun? Sağdan geri edemez, lisanını değiştiremez, milliciliğe dönemez misin? Ya, maazallah sana bir hal olur da beni mesela Köprülüzade gibi bir küçük allame, Hüseyin Daniş gibi bir Farisi üstadı, Aynizade kâbında²⁹⁸ bir Arapça meraklısı alır ve masasının üstüne koyarsa o senin sade, açık, oynak ve şakrak lisanına alışan ben, anlamadığım kelimeler, lugatlar ve mevzular üstünde esnemekten başka ne yapabilirim? Can sıkıntısı, baş ağrısı ve üzüntü beni muhakkak helak etmez mi?

Kalemimde bu mütalaaya iştirak etti, âdeti veçhile çabuk çabuk, kısa kısa, açık Türkçe şöyle söyledi:

- Alayı bırak, şaka uğruna gideceksin, ona yanarım, ikisi, biri yok insanı tutarlar, asiverirler! El oğlunda insaf mı ararsın? Beni de “melunun kalemi!” diye dört parça ederler!

Bir zaman geldi ki bütün eşya bu nasihate iştirak etti, sağıma döndüm, kanepem dile geldi:

- Bende bulduğun rahatı zindanda ararsın ha!
dedi. Sola baktım, asma saat kendisini gösterdi:
- Nah, işte, benim sallandığım gibi, fakat sesin çıkmamak şartıyla... Bir iki kımıldarsın sonra durursun, hem bir daha da kurulmazsın, işleyemezsin, gözünü aç!
diye seslendi. Arkamdan kitaplarım hep bir ağızdan mırıldandılar:
- Bizim de dağılmamıza sebep olursun, rahatımızı menfâya²⁹⁹ gittiğin gibi, yine bozma!

Bu sırada odada bir aleyhtar gözü, bir diş gıcirtısı, bir yabancı hissettim; arandım, baktım, (İleri) gazetesi bir tarafa sinmiş, kendi kendisine diyor ki:

²⁹⁸ Seviyesinde

²⁹⁹ Bir kimsenin sürgüne gönderildiği, sürgün edildiği yer, sürgün yeri

— Hani o günler?!

Tutup sobaya attım, kıvrılıp boğulurken anud³⁰⁰ ve mutmain³⁰¹:

— Zıyanı yok, intikamımı onlar alırlar!

diyordu. Son sözü:

— Kahrolsun muhalifler!

Oldu, fakat sobam buna kızdı, ve bir alevde gazeteyi kül, kömür etti.

Bir eski vezir terekesinden³⁰² aldığım masam, ciddi, ağır başlı, seci, ve kafiye alışkını bir masa, pür-vakar susuyordu. O, hiçbir zaman benim tarz-ı tahririme, neşeme alışmamıştı. Ekseriya:

— A çocuk, bu abuk sabuk, kırık dökük koca karı lafları da nedir?

dediğini de duyar gibi olurum. Bana, yeni sahibine hiç ehemmiyet vermez, itibar etmez, müstesni ve müteazzimdir³⁰³. Mesnede geçtiğim veya ehemmiyet kesp etmediğim zaman karşısında biraz mahcup dururum, bana lisan tenkidi:

— Ne günlere kaldık ey gazi hünkar!

der, durur, kaderinde bir yeni Türkçe şairine, genç nazımlara kısmet olmak varsa işte o zaman beni arar:

— Neredesin Refik, senin yazıların bununkilerin yanında Tercüme-i Telamak gibi ahenktar ve secidar kalırdı, parmak hesabı vezinle, tokmak gibi kafiyelerle kafam şişti!

diye sızlanır.

Kâğıtlarım ise hodbindirler.

— Sen olmasan bir başkası yazar! derler, doğru ama hayvanları, eşyayı dile getiren bir muharriri insan bu diyarda kolay bulamaz. Çoğumuz insanları bile konuşturmadan aciziz!

Refik Halid

[Peyam-Sabah, nu: 723-11153, 9 Kânûnuevvel 1920, s.3]

³⁰⁰ İnatçı, dediğinde ve yaptığında ısrar eden, dik kafalı (kimse), direngen

³⁰¹ Şüphe, korku ve endişelerden kurtulup rahatlamış, gönül huzuruna kavuşmuş, emniyete ermiş

³⁰² Ölen bir kimseden kalan eşyâ, mal mülk vb.

³⁰³ Kendini büyük gören, büyüklenen, kibirli

1.31 NAKŞ-I BERAB

1.31.1 İttihatçı Olsaydım

Evet İttihatçı olsa idim şimdi ben de bir taraftan millici, bir taraftan hükümetçi olurum, verilmeyene verildi, veriliyor, gelmeyene geldi, geliyor derdim; hayalhanemde muvâsalat³⁰⁴ telgrafları düzer, mektep talebesini istasyonlara dizer, nutuklar okutur, ilahiler söyletirdim; ne kahramanlıklar icat eder, ne hikâyeler uydurur, ne tefsirler yapar, ne ümitler saçardım.. Evet, ben de İttihatçı olsa idim, ben de o devrin ihşanı, atâsıyla³⁰⁵, mevkii, mesnediyle, parası, formasıyla, debdebesi cakasıyla melûf³⁰⁶ ve müte'ayyiş³⁰⁷ olsa idim şimdi ben de, hakkımdır, onlar gibi söyler, onlar gibi yazardım:

“Muhalefet de nedir? Buna ne lüzum, ne sebep var? İşler yolunda, intizam ve asayiş müemmen³⁰⁸, sızıltı yok, şikâyet kesildi, sıkıntı bitti, herkes alacağını alıyor, vereceğini veriyor, gül gibi geçiniyor, artık itiraz neye? Muhalefet niçin?” derdim. Fakat içimden, kendi kendime de şöyle söylerdim: “Anadolu’da amma asıyorlar, amma yakıyorlar, amma yıkıyorlar, parasızlık da her tarafta cana amma tak dedi, o kıyamlar, o isyanlar, o çeteler, o harpler, o darplar da amma uzadı, amma adam tükeniyor, amma pahalıya oturuyor, elbette böyle vukuat içinde bir itiraz yükselir, bir muhalefet türer, elbette şöyle siyasetin bir muârızı³⁰⁹ olur... Fakat bunu söylememeli, zira, hani ya o günler... Bir defa milliciler galebe³¹⁰ etsin, arkasından derhal bizimkiler yetişir, (Enver)le (Talat), hatta (Cemal) eski yerlerine geçer, onların yokluğunda meydan bulan safdiller, bugünün kahramanları birer birer küser, söner, gider, o zaman yine o kazançlı, ikballi, şaşaalı günler bizim için hulul eder³¹¹! Vazifemiz şimdi millicilere: Ha gayret! Diye bağırmak muhalifleri: sen sus! Diye susturmaktır!” işte bu ümit, bu planla: “muhalefet mi? Hâlâ uslanmadı, arlanmadı mı? Hâlâ sesini çıkarıyor, işe karışıyor, ortalıkta geziyor, ikbali düşünüyor mu? O nihayetsiz suistimaller, o haksız idamlar, o hükümsüz cezalar, o kanlı işkenceler, o görülmedik mezâlim³¹², o

³⁰⁴ Bir yere ulaşma, varma, varış

³⁰⁵ Cömertçe verme, ihşan, bağış

³⁰⁶ Ülfet etmiş, alışmış, alışık

³⁰⁷ Zevk ve safa içinde olan

³⁰⁸ Güvenliği sağlanmış, güven altına, emniyete alınmış

³⁰⁹ Birine veya bir fikre karşı olan, karşı çıkan, muhâlefet eden kimse, muhâlif

³¹⁰ Dövüşte ve savaşta yenme, gâlip gelme, gâlibiyet

³¹¹ İçine girmek, nüfuz etmek.

³¹² Zulümler, işkenceler, eziyetler, haksızlıklar

duyulmadık ve rezâil³¹³ üstüne hâlâ mı muhalefet, mesned iddiasında!.." diye yazar, bağırırdım, fakat yine içimden, kendi kendime şöyle söyledim: "adam, ben de amma mübalağa ediyorum, astıklarının yekunu dörde varmaz, suistimaller diye diye habbeyi kubbe ettiğimiz nesne biraz kömür, birkaç miskal sülfat, bir nebze de usul haricinde eytam sandığından istikraz... Dört kişiden başka bütün rical-i muhalefet beş parasız dolaşüyor. Hatta bugün bizim bağırıldıklarımızı onlar o zaman kendiliklerinden meydana koymuşlar, birbirleriyle bozuşmuşlardı... Asmayı, basmayı, yakmayı, yutmayı eski İttihatçılarda görmeli idi... Fakat bu ciheti açmaya gelmez, muhaliflerin o üç buçuk kabahat ve kusurunu öyle büyük, müthiş, mahuf³¹⁴, yürekler dayanmaz, havsalalar almaz gibi göstermeliyiz ki hem İttihatçılarınki gölgede kalsın, hem millicilerinki örtülsün, hem de muhaliflere bir ürkeklik gelsin, sinsinler, şaşırınsınlar, cesaretleri kırılsın!"

Evet, İttihatçı olsa idim şimdi ben de kabıma sığamazdım, ben de kendimi uçar gibi hafif bulur, tatlı rüyalar görür, hoş ümitlere kapılır, zevkli hülyalara dalar, ne keyifli yaşadım, kendi kendime, pür-heyecan: "acaba bu işlerin altından beklediklerimiz çıkar mı? Yine eski günler hulul eder, yine (Enver)i harbiyeden çıkarken pür-debdebe, yine (Talat)ı sadarete girerken mütebessim, yine (Cemal)i istimbotla geçerken pür-vakar görmek bize müyesser olur mu? Şimdi bir türlü ezip vücudunu kaldıramadığımız muhaliflerin ortadan büsbütün kalktığını, menfalarda, mahbeslerde zincire vurulduğunu, deliklere kaçtığını acaba yine idrak edecek miyiz? Evet tam bir istiklal isteriz, tam manasıyla serbest kalmalıyız, ta ki muhalefetin kökü kazınsın!"

Evet, İttihatçı olsa idim, gazetem olsa idi heyet-i tahririyye müdürüne şöyle emir verirdim: "her gün, ama her gün bir sütun yazı isterim ki muhalifler zamanına ait suistimallerden, haksızlıklardan, kusurlardan bahsetsin... Mesele ne kadar ehemmiyetsiz olur ise olsun, ziyanı yok, fakat birbirinden büyük, ayrı çeşit hurufat ile göze batar, merakı celbeder serlevhalar bulmalı, ilk sayfayı koymalı... Mesela eytam sandığı istikrazı değil mi? En üstüne otuz altı punto hurufat ile karnı yarık bir: (saçı bitmeden yetimlere acıyalım!)... Altına yirmi dört punto ile: (beş para etmez mal beş bin lira)... Onun altına ruk'a hurufat ile: (Yağma Hasan'ın böreği!) daha altına on altı

³¹³ Utanılacak alçakça işler, ayıp hareketler

³¹⁴ Korkunç

punto hurufat ile: (Çok hacıların çıktığı haçı zîr-i bagalden) mısraı... En altına: (Hükümet tahkikat-ı adılaneye germiyet³¹⁵ verdi)... İşte bu minval ile Allah'ın günü bir seyyiat³¹⁶ sütunu! Anlaşıldı mı?" sonra ben de bir baş makale, veya bir fıkra, bir mülahazacık olsun yazardım, mesela gözümün önüne (Cemal)in sıra sıra, burada ve Suriye'de astıklarını getirir, müteheyyiç olur: "muhalefet dar ağaçlarıyla ikbale tutundu!"; topalından başlayarak bütün mürtekip³¹⁷ ve mürteşî³¹⁸ İttihat rüesasını şöyle bir hatırımdan geçirir, hiddetlenir: "muhalefet milleti soydu, soğana çevirdi!"; Talat'ından tutup bütün o hiçten nazır, vali, müsteşar olanları hatırlar, kızar: "muhalefet cahiller, nadanlarla iş gördü!" der, öyle düşünür, fakat böyle yazardım!

Evet, keşke İttihatçı olsaydım, öyle düşünüp böyle söylesem, böyle yazsaydım, milliciler ardından İttihatçılar gelince şu hizmetimin mükafatını görseydim, meramıma erseydim... Yine (Bedri) ile düşeydim, yine (Azmi) ile kalksaydım, yine (Talat)a yaransam, merkeze dayansam, yine talim-i yaver olsaydı: (Cemal)e yar olsaydım, (Enver)e yaver olsaydım!

Keşke bu hülya ile her gün "kahrolsun muhalefet!" diye haykırısaydım, avunup aldansaydım!..

Fakat bir gün de yine, geçen seneki gibi, apışıp kalmasaydım!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 726-11156, 12 Kânûnuevvel 1920, s.3]

³¹⁵ Çabukluk, sürat.

³¹⁶ Suçlar, kabahatler, günahlar.

³¹⁷ Rüşvet alan, rüşvet yiyen (kimse), yiyici

³¹⁸ Rüşvet alan, rüşvet yiyen (kimse)

1.32 RÜCUNAME

Geçen gece çokca yiyip erkence yatmıştım, uyandım ki saat daha iki, fakat uykumu iyice almışım, yatakta sabaha intizar âdeta eşeddü mine'n-nar, boğulmak, tıkanmak işten bile değil... Nâçar kalktım, kimseyi uyandırmamaya, patırtı etmemeye çalışarak, titreye üşüye, yarı sersem yazı odama geçtim, evvela lambayı, sonra sobayı, daha sonra da cigaramı yaktım, oturdum. Çamuru ve ıslaklığı içeriden, sıcak odadan bile duyulan sırsıklam bir hava... Karanlığı aydınlık yerde bile yüreği dolduran kapkara bir gece... Kendimi tehlikeli bir yolda, yapayalnız, silahsız ve yardımsız zannettim, içime bir kasvet çöktü, hüznü hüznü düşünmeye başladım. Ara sıra bir polis düdüğü bu sükûnet ve zulmeti³¹⁹, atlas³²⁰ ve gergin bir kumaşı ikiye biçen bir makas gibi boylu boyuna parçalayarak hâinâne yarıyor, hiçten bir sebeple ve kemal-i şiddetle birden, hiç yoktan, boğuk ve tiz, titrek ve serî öyle canhıraş bir ses çıkarıyor ki insana sanki hayırsız ta yanınıza gelmiş; bıçağını gırtlığınıza dayamış, hemen vurmak üzere duruyor da bunu uzaktan gören zabıta ikaz için feryat ediyor tesirini yapıyor, lüzumsuz bir helecan ve esassız bir korku veriyor. Yahut da onu öyle, o derece tüyler ürpertecek tarzda çalmak için dışarıda bir vaka olduğunu zannediyorsunuz, ürkerek dinliyor, bekliyorsunuz... Bekçi sopaları da bir dert... Herkesi sıcak yataklarında yatıp uyurken beklemeye mecbur olduklarından dolayı hiddetlerini taşlardan alan ve ahaliyi ta-be sabah³²¹ uyandırmaya çalışan, bu vazife ile mükellef olan şu adamların da faydası nedir? Anlayamadım gitti... Biri susarken biri başlıyor, sopası ve düdüğüyle bu iki heyet etrafa her gece fuzuli havf³²² ve haşyet³²³ salıyor! Ya yağmur borularından tıngırdayarak, mütemadiyen, damla damla dökülen, insanın asabını kıvrım kıvrım büken o üzücü sesler!... Bu üç gece namesini dinleye dinleye bunaldım, yüreğime sıkıntı bir kahve telvesi gibi çöktü, aklımı kasvet kundak gibi sımsıkı sardı, sarmaladı, boğulacak gibi oldum. Baktım fena düşüncelerle vehim getireceğim, biraz avunmak için şu rücnameyi yazmaya karar verdim:

*

³¹⁹ Karanlık

³²⁰ İpekten sık dokunmuş, yüzü parlak, dâima düz renkli, üstünde motif bulunmayan, sertçe, tüysüz, makbul bir kumaş çeşidi

³²¹ Sabaha kadar

³²² Korku

³²³ Saygıyla karışık korku, ululuk karşısında duyulan gönül titremesi, yürekte duyulan ürperme, korku

* *

İşte pâyna türap³²⁴ olmaya, hâkine yüz sürmeye, ayağına kapanmaya geldim, boynum bükük, yüreğim yaralı, gözlerim yaşlı olarak senden af talebine geldim, hak yolundan sapmış, batıla dalmış, gırtlığına kadar muhalefet çukuruna batmış, hülâsa şeytana kanmış, bu uğurda yanmış olan bana merhamet kabil, bir çocukluktur oldu, bir yanlışlıktır yaptım, bir hatadır işledim, bunu çok görme, büyüklük et, affına mazhar olayım, hem bir defa sor, belki (Adnan)da şefaât: belki (Hakkı Behiç)de şehadet eder, belki (Rızanur) da lehimde bulunur, (Halide) Hanım da – ne kadar olsa yine kadındır - rikkat eder, kefalet eder... Sâyenize sığınır, tövbe ve istiğfar eder, yaşarım.. Hem ben mesned ve mansıb dahi istemem, boğaz tokluğuna da hizmete hazırım, zira gidişe bakılırsa, burada o bile kabil olamayacak, orada ne dersiniz ona şakir, ne kabilseniz ona şah, nasıl olsa yine yaşar giderim!

Haşa, hata etmişim! Benim kırılışı kalemim nasıl olmuş da size aleyhtar olmuş? Benim kuruyası ağzım ne cesaretle sizin aleyhinize yürümüş? Ben ne gözü görmez bir kör imişim ki şarktan doğmaya başlayan kıpkızıl günleri görememişim? Ben ne kulağı işitmez bir sağır imişim ki o istihlâs³²⁵ davulunu işitmemiş, istiklal şenliğini duymamışım? Aman Allah'ım, orada sizler böyle hayli kanlı, şeci ve bahadır dururken ben burada kimlere takılmış, ne kervanlara karışmış, ne uyuşuklarla ömür sürüp ne atıllarla vaktimi heder etmişim? Ben gölgeleri insan sanmışım, hayaletleri hakikat... Korkuluklardan korkmuşum, korkulacakların üstüne yürümüşüm... Develeri cüce görmüşüm, habbeleri kubbe... Ben meğerse, ne münasebetsiz, ne sersem bir adam imişim. Ne saçmalar savurmuşum, ne haltlar karıştırmışım, ne budalalıklar etmiş, ne çamlar devirmişim!!!

Haşa, kabahat etmişim, cinayet işlemişim, nedâmet³²⁶ ettim, payınıza düştüm, artık muhalefetten döndüm, size geldim, sizinle hal ve hamur olmaya geldim! İsterseniz beni asın, boynum kıldan incedir [cinâs manasına almayınız. Hakikaten de öyledir] isterseniz affedin, kalemim emrinize hazırdır. Muhâlifler için (Nakş-ı Berab)lar yapardım, unutulur giderdi; sizler için (Nakş-ı Ber Hak)lar yapayım, dünya durdukça payidar olsun! Artık (Kazım Karabekir)e (Kazım Sütbeyaz) diyeyim.

³²⁴ Toprak

³²⁵ Kurtarma, kurtarılma

³²⁶ Yaptığı iş veya davranışın sonucunu beğenmeyip yaptığına hayıflanma, pişman olma, pişmanlık

(Ankara) kalemimin ucunda (en ak) olsun! Şehbender mersuma³²⁷ artık böyle hitap etmeyeyim, şehbenderi sefire terfi edeyim, merkumu müşârünileyhe³²⁸ tebdil eyleyeyim, sefir-i müşârünileyh diyeyim... İsterseniz (Akşam)a ortak olayım, o zulmeti zekayla (Sabah)a benzeteyim, parlasın, etrafa ışık salsın... Siz ferman buyurunuz (Ali Kemal)in aleyhinde bir de ben bulunayım, bakınız sizin muharrirlerinizinkine benzer mi, ona kalemini ben kırdırayım, yazıya ben tevbe ettireyim... Hele rical-i muhalefeti bir de ben tasvir edeyim, hepsini ayrı ayrı, cins cins bir de ben sahife-i tenkidimden geçireyim, ben hicvedeyim, bakalım bir daha siyasete karışmaya yüzleri kalır mı? Hatta daha ileri varayım, kendi kendime yazayım, bir de kendime ben zem ve hicvedeyim, bakalım şimdiye kadar sizin yazdırdıklarınız yanında kale hiç alınır mı? (Lenin) için kasideler yapayım, (Troçki)ye methiyeler düzeyim, kahraman Ethem ölürse mersiyeler söyleyeyim, hülâsa artık, bir az da, sizlere kul köle olayım!

Ben her türlü, her şekilde de yazarım, bir defa sizden tarafa geçeyim, hamiyetim tasdik olsun, ismim millet defterine geçsin, gazalarınız için şehnameler vücuda getirir, şöyle, bi-tarz-ı atik ve pür-seci eserler çıkarırım:

“Ey cihangir-i dilber, vey³²⁹ şîr-i şehir, tâli’in münir, ref’ olan rûtben ankarîb³³⁰ vezir ve müşîr³³¹ olsun ve hak-ı sedir sadareti zatına cedir³³² ve aşîyanını³³³ harirden³³⁴ hasırlar³³⁵ ile tevkîr³³⁶ ve sîmin³³⁷ peşkir³³⁸ ile tebzir³³⁹ eylesin ve zahirin kesir³⁴⁰ ve nazırın vefîr³⁴¹ olsun! Şimşîr kamtaririn³⁴² elhak³⁴³ adûv-i tedmir, mülkî fesad ve fitneden tathîr³⁴⁴ etti, tenşîr³⁴⁵ eylediğin tohum-ı milli beyâban-ı abad devleti

³²⁷ Yazılmış, çizilmiş, resmedilmiş

³²⁸ Adı geçen, sözü edilen, anılan, işaret edilen kimse [Yazılı, sözlü ifâdelerde ve bilhassa resmî yazışmalarda makam ve mevkiye yüksek kimseler için kullanılırdı]

³²⁹ Ey

³³⁰ Yakın

³³¹ Askerlikteki en üst rütbe ve bu rütbeyi taşıyan asker, mareşal

³³² Uygun, yaraşır, lâıyk, münâsîp

³³³ Kuş yuvası, ev, oturlan yer, mesken.

³³⁴ İpek

³³⁵ Saz ve kurumuş bitki saplarından örülmüş taban örtüsü

³³⁶ Karşısındaki yüksek tutma, ululama

³³⁷ Gümüşten yapılmış, gümüş

³³⁸ Pamuk ipliğinden dokunmuş havlu

³³⁹ Dağıtma, serpmeye.

³⁴⁰ Çok, bol.

³⁴¹ Çok, bol, vâfir

³⁴² Şiddetli

³⁴³ Doğrusu, gerçekten, hakikaten

³⁴⁴ Temizleme, paklama

³⁴⁵ Saçma, açma, yayma

câbecâ tahfir³⁴⁶ ve esmar-ı hamiyet ve şecâati teksir ve tevfir eyledi. Darırlar³⁴⁷ bile zamirden habir, dilgirler³⁴⁸ bile mezâmîr u menâşîr-i kelle zir-i kasvetten serir-i tesrire evc-gir³⁴⁹ oldu, sunduğun şerbet-i iksir gibi tesir edip pırlar bile, misal-i şîr, teşmir-i gayretle emirine zahîr oldu. Zemherirde mekanın misal-i sair ve hecir-i müstenir ve ayam-ı bâhurda sana temeyyüz [?] ve masîr [?] vakfe-gir olsun! Ben bir ahmak-ı nahak imişim ki elhak-ı evfak ve pür-revna olan efkârını gayetle görüp laklak ile ta-be-şefk [?] -- geçirdim ve zevrak muhalefetinde müstağrak-ı arak mu'avvak olup şu cezaya müstahak oldum, hendek-i kahra düşüp ilanihaye başımı münşakk eyledim, varak-ı zambak misali pak ve pür-revna olan cism u canına nahak yere harf-endaz-ı efsak oldum! Efsus³⁵⁰ bana!”

(Yeni Gün)nüzde bunları yazacak muharririniz var mı? Varsa bırakınız kalayım, fakat yoksa çağırınız geleyim, terazi sizin tarafa meyleder gibi görünüyor benim de, ne olur, şu çorbada kaşığım olsun!

Refik Halid

[*Peyam-Sabah*, nu: 727-11157, 13 Kânûnuevvel 1920, s.3]

³⁴⁶ Çukur açma, çukurlaştırma, kazma

³⁴⁷ Anadan doğma kör, âmâ

³⁴⁸ Gücenmiş, kırgın, gönlü incinmiş

³⁴⁹ En yüksek dereceye erişmiş

³⁵⁰ Yazık, eyvah

1.33 NAKŞ-I BER- ÂB

1.33.1 Hayat-ı Muhayyel

Ah, ne hoş emel, ne tatlı hayat! Acaba kabil mi? Acaba öyle mesut günleri idrak bize müyesser olacak mı? Biz de artık insan gibi emin ve huzur içinde, adalet ve dirayetle idare olunarak, müreffeh ve hoşnut yaşayacak, biraz rahat yüzü görebilecek miyiz? Mesela istikbali şöyle bir tasvir edelim: “muâhede³⁵¹ tâdil ediliyor³⁵², Türk’e hakiki ve tabii hudutları veriliyor, istiklal ve hakk-ı hayatımız temin olunuyor, haydi, görelim sizi, şu cehennemi cennet yapınız, şu harabeyi mâmur³⁵³ ediniz, şu enkaz ümrana³⁵⁴ kalp olsun³⁵⁵!” diyorlar. Bu müsâade ve bu salâhiyet üzerine bütün halk birer türlü insafa geliyor, İttihatçılar şu kararı veriyorlar: “Artık biz siyasete vedâ edelim, kendi işimize bakalım, on senedir şu zavallı mülke yaptığımız fenalıkları kafi görelim, harp nedir? Çete ne fayda verir, talim ile, cebir ile, kahır ve tedip³⁵⁶ ile, idam ile, tağrib³⁵⁷ ile devlet mi idare olunur? Artık kardeş kanı dökmekten, evlat katili olmaktan, ana, baba laneti almaktan feragat edilsin, kanunlar mutâ³⁵⁸ olsun, Talatlar, Enverler nefretle yâd edilip milletin sopasız, tehditsiz hükümete getirdiği rical müzâheretimizi kazansın!.” Muhalifler de desin ki: “hayır, artık bize de kanaat geldi, aramızda bir türlü meveddet³⁵⁹ ve muvâfakat hasıl olamıyor, ne kiyâset ve dirayetle iş görebiliyoruz, ne de tam bir zulüm ve şiddet gösterebiliyoruz, niçin bu çıkmaz yolda ısrar edelim, neden teşkilatımızı yapmadan, medeni milletlerde olduğu gibi tekemmül etmeden mesned arzusuna kapılalım, bırakalım halkın can ve yürekten istedikleri kimseler ikbale gelsin, biz de mezâhir³⁶⁰ olalım, yardım edelim!” Kemalci kahramanlar da şöyle düşünüyorlar: “vazifemiz bitti, milletin şükranıyla, teveccühüyle iktifâ³⁶¹ edelim, kılıcımızı kınına sokalım, ortadan çekilelim, ta ki ahali taht-ı tesirimizde kalmasın, dilediği gibi işlesin, beğendiğini mevkiye getirsin... Biz de

³⁵¹ Devletler arasında imzâlanan yazılı anlaşma, antlaşma

³⁵² Düzeltmek, doğru hâle getirmek:

³⁵³ Gelişip güzelleşmiş, bayındır duruma gelmiş, şenlikli

³⁵⁴ Medeniyet, ilerleme

³⁵⁵ Değişmek, çevrilmek, dönüşmek

³⁵⁶ Haddini bildirme, yola getirmek için gerekeni yapma, terbiyesini verme

³⁵⁷ Memleketinden uzaklaştırma, başka bir yere sürme

³⁵⁸ Emrine uyulan, önünde boyun eğilen, sözü dinlenen, itâat edilen

³⁵⁹ Sevme, sevgi, muhabbet

³⁶⁰ Ortaya çıkmış, zuhur etmiş şeyler, varlıklar, mevcûdat

³⁶¹ Olduğu kadarını yeterli bulma, kâfi görme, fazlasını istememe, yetinme

efrad-ı nâs gibi kitle-i millete karışalım ve ekmeğimizi alın teriyle kazanmaya bakalım!”

İşte bu musip mütâlaalar üzerine nüfuzsuz, tesirsiz bir intihab yapılır, meclis açılır, artık elvan elvan³⁶² kanun-ı muvakkatlar kalkar, fuzuli masraflar, israflar biter, gayr-ı kanuni tevkiflerin, keyfi kararların önüne geçilir, her makama ahali oturur, ticarete vüs’at³⁶³ verilir, ziraat tâmim edilir³⁶⁴, yollar yapılır, mektepler açılır, kimse kimseye artık satılmış, hain, casus demez, “hin oğlu hin!” gibi muhık³⁶⁵ hitaplar için artık sebep kalmaz, deliler tımarhaneye girer, hastalar sanatoryuma, ortada taşkın ve hasta muharrirler kalmaz, kuyular kapanır, kömürler dağılır, ilme, irfana rağbet edilir, hülâsa böyle, huzur içinde, pür-refah, mümin, mesut bir ömür sürülür!

Ah ne hoş emel, ne tatlı hayat, ey hayat-ı muhayyel!!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 728-11158, 13 Kânûnuevvel 1920, s.3]

³⁶² Renk renk

³⁶³ Genişlik, bolluk

³⁶⁴ Umûma yaymak, genel duruma getirmek

³⁶⁵ Doğru, haklı

1.34 NAKŞ-I BERAB

1.34.1 Durub-ı Emsal

Cetlerimiz, tecrübe ve tetebbu üzerine, ne derin, ne belîğ, fakat zâhiren ne sade, ne basit sözler söylemişler, açık Türkçe ne munis, ne şiveli lakırtılar bulmuşlar, ne hoş, ne zarif ifade-i meram etmişler. Uzun konuşmaya ne hacet, insan babalarımızdan yadigar kalmış birer kısa cümle ile ahval-i hâzırayı ne güzel, ne sarîh ve ne mükemmel telhis³⁶⁶ edebilir. Mesela Kuvâyimillîye ile İttihat ve Terakki için “ha Hoca Ali, ha Ali Hoca – ha Hacı Veli, ha Veli Hoca” dedik mi bütün maksat ve mütalaamızı, ne düşündüğümüzü derhal anlatıvermiş oluruz. Onun gibi şu tarzda bir hülâsa cetveli yapabiliriz:

Her kabinenin beyannamesi: yoğurdum karadır diyen olmaz! - Anadolu halkı millicilere ne der: yağmur yağar taş üstüne, her ne dersin baş üstüne!- sabık kabine zamanında tahsîsât-ı mestûre³⁶⁷: neler geldi, neler geçti felekten, duyulmadı deve geçti elekten! - rical-i sabıkanın müdafaatı: kişiye her işi ala görünür, kuzguna yavrusu anka görünür – memurin: sandıktaki arkamda, ambardaki karnımda; aç a dokuz yorgan örtmüşler yine uyuyamamış! - bu parasızlıkta otomobil: ayrıyok içmeye, gümüş köprü ister geçmeye!- (İkdam) gazetesi: alçak yerde yatma sel alır, yüksek yerde yatma yel alır- (Vakit): süt içerken ağzı yandı, yoğurdu üflüyor –(Alemdar): her boyayı boyadık, bir de fıstıkî rengi kaldıydı... -(İleri)ye nasihat: ne şaşkın ol basıl, ne taşkın ol asıl! – (İkdam)ın hücumları: yıkılan ağaca balta vuran çok olur. – (Tercüman-ı Hakikat): her deliğe elini sokma, ya yılan çıkar, ya çıyan! – şehremanetinin vaadleri: dilden gelen elden gelse fukara bahtiyar olur!- istikbalimiz: Allah bilir ama kul da sezer! – sulh ve sükun ne zaman: ne vakit tavuklar dış çıkarırsa... - Muhacirlere yardım: her sakaldan bir tel çekseler köseye sakal olur! – parası olup da burada oturanlara: atın yörük ise durma kaç! – azilden evvel ne düşündüydü: kedi yavrusunu yiyeceği vakit “fareye benziyor!” dermiş – maaştan başka her işten bahseden mülakatlar için: hay hay!.. güzel ama arpacı para istiyor! – seyrisefâin: oğlan yer oyuna gider, çoban yer koyuna gider! – fırkasız hükümetler için: sapsız balta suya batar. –

³⁶⁶ Uzun bir şeyi özetleme, hülâsa etme

³⁶⁷ Örtülü ödenek.

nezaret otomobilleri: hamam peştemalı gibi girerken tutulunur, çıkarken bırakılır! – Bolşeviklerin Anadolu’ya gönderdikleri altın: imam evine baklava gitmiş sana ne? –

[...]

-nazırlık beklerken seyrisefain avukatı olan zat: yüksek uçan alçak konar! – tekrar canlanan Sulh ve Selamet Fırkası: donsuzun gönlünden dokuz top bez geçer! – Hürriyet ve İtilaf: ettiği hayır ürküttüğü kurbağaya değmez! -İttihad ve Terakki: öldüğüne bakmaz da ceviz ağacından tabut vasiyet eder!- müsâlemet ittifakı: sabır ile koruk helva, dut yaprağı atlas olur. – kendime: taşkınlığın sonu şaşkınlıktır!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 729-11159, 15 Kânûnuevvel 1920, s.3]

1.35 RİCAL-İ MEŞRUTİYETİN SON GÜNLERİ

Her fırkaya, her heyete, her zümreye sormalı, demeli ki:

- Meşrutiyet'ten beri şu felaketten kadit olmuş memlekette kim mevkie geçti, nüfuz kazandı, şöhret temin etti ki ondan devlet fayda gördü? İsmi hayır ile yâd edeceğiniz rical-i devlet kimdir? Hangi adamdır ki siyaset tarlasında ektiğinden semere almışız, biçtiğinden istifade etmişiz, tohumundan menfaat toplamışız?... Hangi vezir veya hangi nazırdır ki minnetimizi kazandı, şükranımızı celb etti?... Hayır, böyle bir anka bu diyara konmadı, böyle bir inci bu denizde yetişmedi, böyle bir derviş bu tarafa uğramadı, böyle bir nimet bu memlekete nasip olmadı... Ali veya Veli, İttihatçı veya muhalif, asil veya bedmave³⁶⁸, alim veya cahil, genç veya ihtiyar, asker veya sarıklı, şehirli veya köylü, Türk veya Kürt, Arnavut veya Arap, Pomak³⁶⁹ [...] hiçbir devlet adamı görmedik ki dirayetle, kiyâsetle, fetanetle³⁷⁰ idare-i umura kadir olsun ve şu bedbaht mülke birkaç sene huzur veya refah verebilsin? O halde, behey izansızlar, behey harisler³⁷¹ ve münafıklar, hâlâ neden dudaklarınızda aynı isimler? Hâlâ niçin aynı teraneler, aynı temenniler? Vazgeçin şahsi endişelerden, millet bir karar versin, “on bir senedir gerek mevki-i iktidara geçmek ve gerek siyâsiyât âleminde bir şöhret temin etmiş bulunmak cürümleriyle maznun³⁷² olanların badema politika ile iştigalleri memnudur” desin ve bu karar o derece kuvvetle, şiddetle bilâ-tebdil ve tâdil³⁷³ tatbik olunsun ki malum ve maruf politikacılar ümitlerini kessinler, sahne-i siyasetten çekilsinler ve başka işlerle uğraşıp memleketi rahat bıraksınlar! İşte o zaman, bu taşkın ve şaşkın fakat herhalde muzır³⁷⁴ ricalden kurtulan millet yeni ve mutedil ellerde feyz-yap³⁷⁵ olur, olduğu sükuna erer, terakki ve temeddün³⁷⁶ eder!

Acaba bu karar üzerine bildiğimiz, tanıdığımız şu rical-i mârufa, rical-i meşrutiyet, o nâmedarlar ne olurlar, nasıl bir akıbeta uğrarlar? İşte bunu düşündüm ve son günlerini, akıbetlerini şöyle tahmin ettim:

*

* *

³⁶⁸ Soysuz, sütü bozuk.

³⁶⁹ Kendilerini büyük ölçüde Türk olarak takdim eden, Rumeli'de çoğunlukla Rodoplar bölgesinde yaşayan müslüman bir topluluk

³⁷⁰ Yaratılıştan gelen çabuk anlama yeteneği, zihin açıklığı, anlayış, kavrayış, sür'at-i intikal

³⁷¹ Bir şeyi elde etmek hususunda aşırı derecede istekli olan, hırslı

³⁷² Kesinlik kazanmamış olan, kesin olarak bilinmeyen, şüphe ve tereddüt edilen, zannolunan

³⁷³ Değiştirme, değişiklik

³⁷⁴ Zarar veren, zararlı

³⁷⁵ Feyiz bulucu, feyiz bulan

³⁷⁶ Medenîleşme, medeniyette ilerleme

(Enver) bir defa daha Kafkas'a koşar, bir şey yapamaz; Turan'a dalar, meramına eremez; Moskova'ya döner, ruy-ı kabul göremez; Almanya'ya gider, eski teveccühü bulamaz; sağa sapar, başını vurur; bu sola sapar, yolunu şaşırır; bakar ki çıkar iş değil, ne kendi memleketinden, ne de komşu ülkelerden ümit yok, birden cihargirliği terk eder, kişver-küşâlıktan³⁷⁷ vazgeçer, kahramanlığa yekun çizer, kendisini ibadete, diyanete teslim eder: sırtında soluk bir cübbe, başında dağınık bir sarık, seccade yerde, tesbih elde, nurani sakal göbeğinde, perhizden dudakları belirmiş, uykusuzluktan pembe yanakları sararmış, hatim ve kırâattan gözleri yaşarmış, bir pir-i salhurde³⁷⁸ hâlinde hafız olur, hacca gider, hastaları okur, dertlileri üfler, işte böyle, sabık başkumandan vekili kişver-küşâ Enver Paşa, (Hacı Hafız Enver Efendi) ismi altında, bir gün ücra bir beldenin fakir bir cami' meşrutasında³⁷⁹ tehlil³⁸⁰ getirerek ikmal-i enfas eder!

Cemal (Paşa) ya bir azab-ı vicdan arz olur, artık ne içki, ne kadın, ne kumar, sefâhatın hiçbir şekli yüreğini kaplayan sıkıntıyı defedemez, gece gündüz, odasında döner, dolaşır, ah eder, göz yaşı döker, en hâzık³⁸¹ etibbâ³⁸² çaresini bulamaz, ilacını keşfedemez, tedavisine muktedir olamazlar... O zaman İstanbul'dan ziyaretine gelen bir eski dost kendisine mütalaa, kitap, şiir tavsiye eder, (Cemal) nihayet şair olur, şuaradan, üdebâdan³⁸³ ne kadar ahabları, eski minnettarları, erzakıyla, ifamıyla³⁸⁴ yaşamış ezkiyâyı³⁸⁵ bendeganı³⁸⁶ varsa nezdine³⁸⁷ celbeder, ormanlar, güller içinde تنها ve kadim bir şatoyu onlara tahsis ederek bol et, şampanya, şarap, şu zümre-i urefâ³⁸⁸ içinde tahrir ve inşat³⁸⁹ ile vakit geçirmeye başlar. Akşam olunca hepimiz - zira ben ilk koşanlardan biri olurum, sermuaharririmiz de ümit ederim ki arkamdan gecikmez- Havana cigaralarını yakar, karşısına toplasınız; uzun saçlı, soluk yüzlü, uyanık bir şair, bir aşk-ı ezeli;

³⁷⁷ "Memleket açan" Bir ülkeyi fetheden (kimse), fâtih

³⁷⁸ Kocamış, çok yaşlı, saldıde

³⁷⁹ Câmilerde imam, müezzin, hatip vb. hizmetlilerin, hastahâne, imâret gibi kuruluşlarda çalışanların oturmalarına ayrılan yer

³⁸⁰ Kelime-i tevhîd, "Lâ ilâhe illallah" sözünü söyleme

³⁸¹ Usta, mahâretli [Bilhassa hekimler için kullanılır]

³⁸² Tabipler, doktorlar

³⁸³ Edipler, edebî eser yazan kimseler, edebiyatçılar

³⁸⁴ Doldurma

³⁸⁵ Saf, temiz kimseler

³⁸⁶ Köleler

³⁸⁷ Yanına

³⁸⁸ Ârif kimseler, ârifler

³⁸⁹ Bir şiiri topluluk önünde mânâsına, veznine uygun şekilde, sözlere ses tonu ve vurgularla etki gücü katarak yüksek sesle okuma

Kadın! Kızın ne de bitkin

Beli ince, göğsü şişkin

Tarzında zendostane, hece vezninden bir şiir okur, bunu Yakub Kadri'nin tûrânî bir mensuresi takip eder: “Ayakları kıllı, keçi yüzlü çoban dedi ki: Bal gözlü vahşi kız! Yüreğinin menbaında bırak sakalımı yıkayayım, bana ağzının hoşafından bir damla sun ve sonra iki diz üstüne gel, Sicilya Denizlerinin ak köpüklerinden doğan ilahiyi takdis et!” bu mûtenâ³⁹⁰ parçayı bir alkış fırtınası bastırır, Hamdullah Suphi avizeleri çınlatan gür ve sert bir nutukla tenkîdatını yaptıktan sonra şiire yeni bir ses getiren dâhi kalkar, iki seneye kadar ikmal edeceği bir şiirin şimdiden hazırlanan dört kafiyesini bin ısrar üzerine söyler:

....aveng³⁹¹

....bihreng

... reng

...jeng³⁹²

Herkesi bir takdir, bir vecd u mestîdir kaplar... İşte böyle cihan-kıymet eserlerden feyz alan Cemal (Paşa) da bir gün (Şam'da Şanlı Akşam) ünvanlı bir manzume ortaya koyar:

Fağfur³⁹³ minareler

Yandı birer birer! İlh...

Dinleyenler cuş u huruşa³⁹⁴ gelir, içimizden birisi “Milli Edebiyat sizden doğacak!” der, ben “onu siz besliyorsunuz, siz yaşatacaksınız!” derim, Ali Kemal Bey de: “Mîrim! Bu ne nâcîyane kıt'a!” diye en büyük methini ibzal³⁹⁵ eder. İşte o asan, basan, yakan, yıkan Arabistan diktatörü böyle edebi bir ömür içinde vatanperverane, hazin şiirler okuyarak, sâkinâne, edebiyâne terk-i can eder!

³⁹⁰ En iyi ve en güzel olması için dikkat ve özen gösterilmiş, özenilmiş, özenli, itinalı

³⁹¹ Kurutulmak üzere ipe geçirilmiş üzüm, incir vb. meyvelerin askısı, heveng.

³⁹² Kir, pas, küf

³⁹³ Çin işi, porselen (evâni)

³⁹⁴ Kaynayıp taşma. Neş'e ve âhenk. Coşup taşma.

³⁹⁵ [Türkçe'de türetilmiştir] Esirgmeden bol bol verme, kullanma, yapma, söyleme

(Talat)ın talihi büsbütün bozulur, kâr yine kesat gelir, meyhanesi işlemez olur, hangi işi tutsa yürütemez, ne yapmaya kalkışsa beceremez, gittikçe fakr u sefalet yakasına yapışır, bir deri, bir kemik kalır, tanınmaz hale gelir. İsmi cismi o kadar unutulur ki sağ mıdır, ölü müdür, kimse farkında olmaz. İşte bu nisyandan³⁹⁶ cesaret alarak ve tanınmayacağına emin olarak memlekete girer, bir zilsiz defle bir terbiyeli mahluk tedarik eder, böylece münzevi, mensî³⁹⁷ geçinir, gider! Vatanında zabıta bile şu palaspare³⁹⁸ be-dûş biçare de kimdir? Ne idi? Farkında olmaz, belediye tabibi de “zafiyet-i umumiyyeden vefat eden bilâ-resim” diye bir rapor verir, gömüverirler; o afette şu vechle zâil olur, biter!

(Topal İsmail) bakar ki son günü yaklaşıyor, ecel gelmek üzere, seke seke odasında hem gezer, hem de kendi kendisine şöyle söyler:

— A hain, ne duymaz gözün, ne uzun elin, ne utanmaz yüzün varmış? Kapmadığın, yutmadığın, yapmadığın ne kaldı? Zaten bir tek ayağın var, o da işte çukurda, yarın mezara malını beraber mi götüreceksin? Senin bir defa olsun hayır işlemekten nasibin olmayacak mı? Ne duruyorsun, mahal-i cürm ve habâsetin olan daire-i harbiyeyi satın al, orayı, “topallar imârethânesi”ne kalp ederek bütün dünyanın tek bacaklarını bir dam altında topla, iâşe³⁹⁹ ve ibâte⁴⁰⁰ et!”

Bu fikir üzerine hakikaten o yerde bir topallar Darülacezesi küşat edilir ve Bayramzade de o zamana kadar fakr u sefaletе düşmüş, bir lokma ekmeğe muhtaç kalmış, kırk gündür ağzına bir dirhem şeker koyamamış bir hale gelmiş olduğundan karnını doyurmak için kendi arzusuyla bir bacağını tramvay altında kırar ve topalhaneye gider, bakiye-i ömrünü orada imâret fudlâsıyla, çorbaya kuvvet geçirir, gider!

(Azmi)ye bir sinir illeti musallat olur, can yakmaktan, kan dökmekten, kemik kırmaktan, tırnak sökmekten, parmak koparmaktan yılmayan, bıkmayan, korkmayan bu herif birinin eline iğne batsa, bir damla kan görse düşer bayılır, öyle korkak, ürkek, mütevehhim⁴⁰¹ bir hale düşer ki önünde kurbağa sıçrasa, ayağına kedi dokunsa, yanından köpek geçse baygınlığa uğrar, ıspazmozu⁴⁰² tutar, nihayet çıldırır,

³⁹⁶ Unutma

³⁹⁷ Unutulmuş, hatırdan çıkmış

³⁹⁸ Eski püskü, kaba saba dokunmuş, yırtık pırtık kumaş parçası, paçavra ve bunun gibi giyecek

³⁹⁹ Yedirip içirme, yiyip içmesini sağlayıp geçindirme

⁴⁰⁰ Gece yatırma, barındırma

⁴⁰¹ Kuruntulu, vehimli, evhamlı.

⁴⁰² Kasların irâde dışı kasılması, gerginlik ve titreme, çırpınma, ihtilâç, spazm

darülşifasında bir sinek görse gözleri çeşmehanelerden fırlayarak, dişlerini gıcırdatarak, ellerini büküp kıvrarak, karşısında kaplan görmüş de kendisini parçalayacakmış gibi, geri geri kaçarak:

— İmdat! İmdat! Canavar beni boğacak, yutacak, kapacak!

diye avaz avaz bağırır ve bu azap içinde tam yüz yaşında ebedi rahata kavuşur!

(Bedri) ise varını, yoğunu bermutat fuhuş ve sefahat içinde bitip tükettikten sonra işi yan kesiciliğe, karmanyolacılığa⁴⁰³, tavicılığa döker, yirmi kere hapse girer, nihayet bir gece göğsüne bir tabanca yer, kurtulur!

İşte İttihatçılar ve kıs aleyhi'l-bevâki⁴⁰⁴ böyle birer birer dökülürken Kuvâyımillilerde başka başka suretlerle başka türlü, fakat daha hafif akıbetlere uğrarlar; reis dert-i aşka müptela olur, bir yörük kızına tutulur, çarıkları çeker, bir ata biner, dağ tepe düz gider, gezip dolaşmadığı ne Haymana Ovası kalır, ne Erzurum yaylası, fakat meramına eremez, bir saz tedarik eder, yanık yanık beyit okur! Ah çeker, ömrünü böyle kırlarda münzevi ve hicran-zede Ferhat gibi geçirir, ila âhirü'l-emr Leyla'sını arar, Leyla diye ah eder! Şehbender mersumun nimet-i naşinaslığının cezası olarak gözlerine perde iner, elinden tutup gezdirirler; Rızanur Sinop'da dalyan kurar, balıkçılık eder; Celal Ankara'da kasap dükkânı açar; avama karışır, seslerini keser, geçinir giderler.

Muhalefet ricali de sinerler, birer kovuğa girerler, lider bir şeyhe mürid olur ve orada tedricen terakki ederek nihayet posta oturur, ziyaretine giden eski muhibbanına⁴⁰⁵:

— Sadarete eremedim ama dervişlikte şu mertebeye vardım a! Elhamdülillâh!

diye halinden beyan-ı memnuniyet eder. Feylosof kesret-i tevagguldan ateh⁴⁰⁶ getirir, o her şeyi bilen, her nesnenin cevherini bile tahlil eden koca âlim her bildiğini unuttur, iki yaşında çocuk gibi denize bakar:

— Bu ne?

⁴⁰³ Şehir içinde adam tehdit ederek soygun yapma işi

⁴⁰⁴ Gerisini de buna kıyas et

⁴⁰⁵ Bir tarıkata yakınlık duyan, o tarikatın esaslarını benimseyen kimseler.

⁴⁰⁶ Bunama, bunaklık

diye sorar; şimşek çakar, korkar; vapura biner, köpükleri görür:

— Çamaşır yıkıyorlar değil mi?

diye sevinir; saksıyı bardak sanır, kitap bulursa yırtar, duvarlara kurşun kalemle gemi resimleri yapar, gelen geçene dilini çıkarır, işte bu minval üzere tufüliyet⁴⁰⁷ içinde mesut, pür-neşe yaşar! Diğer zevattan kimisi de remmallığa⁴⁰⁸ başlar, kimisi kayyumluğa avdet eder, kimisi cerre çıkar⁴⁰⁹, kimisi bahçıvanlığa vurur; kimisi boyacılıkla, kimisi marangozlukla güzel güzel geçinir, bir yer, bin şükür eder.

Memleket de rahata kavuşur, başını dinler!

Refik Halid

[*Peyam-Sabah*, nu: 730-11160, 16 Kânûnuevvel 1920, s.3]

⁴⁰⁷ Çocukluk

⁴⁰⁸ Remil yoluyla gelecekte haber veren falcı, remilci

⁴⁰⁹ Para toplamak için dolaşmak

1.36 NAKŞ-I BERAB

1.36.1 Nasihat

Pek yüksekten atıp tutma! Yapacağına kendin de pek emin olmadığın lakırdılarla avunma! Sonra beceremezsin, Nasrettin Hoca gibi sen de “Ah, bu ihtiyarlık!” dersin ama biz gençliğini, Yenişehir’den gidişini de biliriz! Nene lazım cihangirlik... Öp maymunun elini, geç yerine, aza kanaat et!

Dizginleri sağlam tutmadan, üzengiye basmadan, kendini şöyle bir tartmadan atı şaha kaldırma, ciride dalma, hülyaya kanat açma! Hele bir mindere yer et, iskemlene ısın, işleri kavra, etrafı dinle, ondan sonra sefere niyet et, karanlığa kurşun sıkma, boşa nefes tüketme!

Geldim diye çok sevinme, daima gittiğini hatırla!... millet beni istedi diye fazla övünme, istemeyeceği ihtimalini de hatırdan tut!... hem azamete de lüzum yok, sana bu tacı bir maymun verdi, olabilir ki bir sinek geri alır!

Güvenme! Nümayişle gemi yürümez, şenlikle iş görülmez, taşkınlıkla memleket fethedilmez! Ahali deniz gibidir, kabarmaya başlayınca kork, taşkınlık görünce çekin, zira dalga gider, hem sahile getirir, hem de kaldırıp götürür!

Avrupa’ya yanaş, gözünü Şark’a dikme! Ne bulacaksan oradan bulursun! Silahı bırak, siyasete bak! Akından sakın, sarayına yakın dur! Dimyat’a pirince giderken evdeki bulgurdan olma, kaş yapayım derken göz çıkarma! Kanatlanmadan yuvandan çıkma! Evvela elindekini sağlamla, kendi postunu yama, sonra ava çık, hem, zinhar, sayd⁴¹⁰ eylemeden satma!

Bu defa ağır otur da sana molla desinler! Sade halkın muhabbeti değil, haricin de emniyeti şart, aşk ve muhabbetle iş bitmez, birinci gelişinde dışarıdakileri gücendirdin, bu sefere içeridekilerden olma!

Tacını önüne koy, şöyle bir düşün: (Venizelos)un dört gözü sana dikilmiş, onu utandır ve asıl şunu bil: Salaha ihtiyacın var! Devletlerin dost salahına sarıl, selamet

⁴¹⁰ Av, şikâr

sükûndadır! Yutacağın lokmadan vazgeç, ahir ömründe rahat etmek istersen (azıcık aşım, sağlıcak başım) sözü düsturun olsun!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 731-11161, 17 Kânûnuevvel 1920, s.3]

1.37 NAKŞ-I BERAB

1.37.1 Benim Zevkim

Evet, sefalet yakamıza yapıştı, buhran gırtlığımızı dayandı, tepe aşağı zarurete düştük, hani adamın biri “dün gece bir lağıma düştüm, topuklarımı aştı!” demiş, dinleyenlerden birisi de: “Öyle ise ehemmiyetsiz!” deyince: “nasıl ehemmiyetsiz baş aşağı düştüm!” demiş... Onun gibi ihtiyaç ve sefalet artık, baştan, festen başlayarak ökçeye kadar bizi sımsıkı sardı... Fakat şöyle bir etrafıma baktığım, aralarında yaşadığım insanları ibret gözüyle bir tetkikten geçirdiğim zaman şu sefalet içinde öyle mecnunane bir sefahat görüyorum ki gülmeye mecbur oluyorum, acı yerine zevk duyuyorum. Mesela evinde bir sıcak çorbası ile bir ılık odası olmadığına yemin edebileceğim bir ahabap bilirim ki her gün iskeleden bir çaryek⁴¹¹ ötedeki sefaletanesine araba ile gider ve her akşam çalgılı kahvede dört dostuyla rakı içer! Be adam parasız isen yaya yürü, fakat sıcak bir odada otur, rakıdan geç fakat karnını doyur! Bir hanım da tanırım ki şiltelerini satmış, yakası kürklü palto yaptırmış; dışarıda cakasına âlemi meftun ediyor, fakat gece ot minder üstünde inim inim inliyor! Dün gece tiyatrodan bir aileye tesadüf ettim ki bakkal, kasap, mahallede ne kadar esnaf var ise evlerini muhasaraya almıştı, fakat locada pür-neşe oturushlarına baktım, kapılarına gelenleri sanki alacaklı değil, iâne talebine gelmiş aceze⁴¹² zannettim!... Ertesi gün vapur parasını hizmetçiden ödünç alacağına kalıbımı basacağım bir zübbe de tiyatro dönüşü otomobile atlamasın mı? Aklımı bozacaktım! Bardak almaya parası yokken bahçeye havuz yaptırmaya, kendisi aç iken at, köpek beslemeye, kâin⁴¹³ peder evine sığmırken misafir davet etmeye ne dersiniz? Ben ne kahkahalara rast geliyorum ki katıla katıla ağlamak yerinde kullanılıyor; ne şanlı arabaya kuruluşlar gördüm ki tekerleklerin altında ezilmeye benziyor; ne davetlere icabet ettim ki her lokmasında, her kaşığında bir yaş ve bir ızdırıp seziliyor!... Köprüde bir bey gördüm ki halinden tirillik akıyor, her tarafı, “kokozum⁴¹⁴!” diye ayrı ayrı bağılıyor, mükellef giyinmiş bir kadının arkasına takılmış, sokulmaya çalışıyor. Kendi kendime düşündüm: şu hanım dönse de: “aç cüzdanını, yahut çıkar fotinini, paranla çorabını göreyim!” deyiverse acaba ne yapar? Kimi Avrupa’ya seyahatten, kimi pokerdeki kayıptan, kimi terzi

⁴¹¹ Çeyrek

⁴¹² Güçsüz, düşkün ve zavallı kimseler, âcizler

⁴¹³ Olan, bulunan, var olan, mevcut olan

⁴¹⁴ Parasız, züğürt

provasından, kimi tiyatro merakından dem vuruyor! Görünüşte hepsi müreffeh, fakat iç yüzleri açlık ve endişe... Bana her iyi giyinmiş, her cakalı adam bir şüphe veriyor; her süste ve her tuvalette ıztırap, kavga, göz yaşı, ayılmalar, bayılmalar, uykusuz geceler, intihar vesveseleri ve talâk⁴¹⁵ davaları seziyorum! Ve işte bunun için, bu sebepten dolayı keseme uygun kılığım la yorganıma göre uzattığım ayağımdan memnun, alâ külli hâl hilesiz, hud'asız yaşamaktan zevk duyuyorum!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 732-11162, 18 Kânûnuevvel 1920, s.3]

⁴¹⁵ Nikâhlı eşini boşama, boşanma, nikâhın sona ermesi

1.38 NAKŞ-I BERAB

1.38.1 Vicdanların Rengi

Dün (İstiklal)imizin sene-i devriyesi imiş, -altı yüz yetmiş ikinci sene-i devriye- bu şerefli, fakat vaziyet-i hazıra içinde hüznü gün yine İttihatçılara lanet için bana bir vesile oldu! Meşrutiyet'ten beri en büyük cinayetler, en akla sığmaz, havsala almaz habâsetler hep böyle ulvî kelimeleri bahane tutarak, hep böyle yüreklerde yer tutmuş şanlı isimler vesile edilerek yapılmadı mı? Hürriyet için, vatan için, istiklal için, hamiyet namına, fazilet namına, milliyet namına girilen işler hep felaketle, nedametle, iflas ve zararlarla kapanmadı mı? Hürriyeti temin, vatani tahlis, istiklali teyit için değil midir ki ne beyhude seferler yaptık, ne takatsız harplere girdik ve ne hesapsız adam ve mal telef ettik, neticede bu üç şanlı ismin de yakışamayacağı bir harabeden başka ortada ne gördük? Millet bu büyük ve yüksek manalı kelimelerden bihakkın⁴¹⁶ ürktü, yıldı, ağzına almaz oldu! Şimdi de Anadolu zorbaları (istiklal) kelimesini bir nevi seyyar sehpalı mahkemelere izâfe ederek nazardan düşürmeye, korkunç bir manaya sokmaya, halktan soğutmaya çalışıyorlar! (Hürriyet)i ilk defa otuz bir mart divaniharplerinin sehpalılarında ezberleyen ahali bugün de (istiklal)i Tevfik Rüştü ve emsali gibi vicdanı bulaşık suyundan kirli, aklı çürük tahtadan kof heriflerin verdikleri hükümlerle darağaçlarına çekilen cesetlerden mi öğrenecek? On bir senedir kirlenmediğimiz, çiğnetmediğimiz, yüzümüze gözümüze bulaştırmadığımız hangi mukaddesat kaldı? Hürmete, takdise layık hangi kelime vardı ki onun etrafında bin habâset, bin soytarılık yapılmasın ve maskaralığa çevrilmesin? Şimdi de aynı oyun: hıyanet-i vataniye kanunları ve (İstiklal) Mahkemeleri, milliyeti ihya ve memleketi tahlis sözleri altında yine darağaçları ve para dolapları... Yine bu kabilden olarak mukaddes bir isim, (hakimiyet-i milliye) unvanını taşıyan bir Ankara gazetesi bana hitaben diyor ki: “Saffet-i vicdanınızdan emin iseniz İstiklal Mahkemelerinden hiç korkmayınız, durmayıp teşrif ediniz!” Âlâ, fakat kendi saffet-i vicdanıma emin olmadan evvel İstiklal Mahkemesi hakimlerinin saffet ve vicdanına emin olmalıyım ki davetiniz mucibince teşrif mümkün olsun!

⁴¹⁶ Hakkıyla, tam mânâsıyla

On parmağında on kara bir hayta herifin elinde evirip çevireceği, muayene edeceği bir vicdan zannetmem ki temiz çıkabilsin! O hâkim bana: vicdanın kara derse, ben de ona, tencere gibi, derim ki:

— Seninki benden kara!

Fakat belki şu cevabı alırım:

— Hayır, benimki kara değil, kan kırmızı, kıpkızıl!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 733-11163, 19 Kânûnuevvel 1920, s.3]

1.39 NAKŞ-I BERAB

1.39.1 Eyvah, Hu!

Galiba bizler, her ferd-i Osmânî, Meşrutiyet'ten beri bin türlü eza, bin türlü işkence geçirmek, akla sığmaz, havsala almaz bir sürü müşkülata uğramak şartıyla nihayet niyâbet⁴¹⁷ alınan bir tarikatin müridiyiz. Hani öyle turuk-ı mezhebiye varmış ki azasından olabilmek, içine girebilmek için çeşit çeşit çileler doldurmak, senelerce ıztırap çekmek, nefsini yenmek, her türlü ezvaktan⁴¹⁸ külliye uzak kalmak şart imiş... Ancak böylece ibraz-ı ehliyet etmekle murada erilir, tarike girilir, sırra vukuf kesbedilip saadet-i ebediyeye ancak o zaman erilmiş... Biz de bunlardanız: on bir senedir nev nev çileler çektik, İttihatçılar elinde ne dayanılmaz, ne yapılmaz işlere baş vurduk, ne eziyetler gördük! Evvela yangınlar başladı: içimizde dört, beş, altı defa evi tutuşanlar, sokakta kalanlar oldu, gık demedik, şikâyet etmedik; o mahalleden bu mahalleye, o harabeden berikine perişan ve çıplak döndük, dolaştık, daima dervişane:

— Eyvah, hu!

dedik! Bu imtihanda kazandık. Sonra sıra harplere geldi. Evvela Yemen'le, Arnavutluk'la ayak alıştırıp Trablus'la, Balkan'la işe giriştik, bunun da uhdesinden geldik. Fakat şeyh efendi kâfi görmedi, bizi harp-ı umumiye soktu. Kanal'dan aldı, Kafkas'a götürdü, Kafkas'dan çekti, Bağdat'a yürüttü, hatta Galiçya'ya bile sürüdü; vurduk, vurulduk; hastalandık, sakat kaldık; fakat inat ettik, mukavemet gösterdik, nihayet bu cümleyi de doldurduk, hep boyun eğdik:

— Eyvah, hu!

dedik! Sonra mide almaz, hazmedilmez nesneleri yedirmek suretiyle bir taam⁴¹⁹ ve gıda çilesi başladı; süpürge tohumu verdiler, yedik; önümüze toprak koydular, yuttuk, kum pastası yaptılar, kapıştık; hülâsa her herzeyi bilâ-iştikâ mideye yolladık, öğüttük, erittik, bermutat:

— Eyvah, hu!

⁴¹⁷ Vekil olma durumu, vekillik, vekâlet, nâiplik

⁴¹⁸ Zevkler.

⁴¹⁹ Yemek, aş

diyor, şeyhin tahsin ve takdirini celbediyorduk. Arada pahalılık tecrübesi de yapıverdik: şükür elliye dediler, aldık; yüze, iki yüze, üç yüze dediler yine aldık, bir ayakkabına yirmi lira verdik, bir teneke gazı on liraya sattılar, bermutat dervişane:

— Eyvah, hu!

dedik. Alamaz hale gelince de nefesimizi hepsinden menettik; şekere de veda ettik, ayakkabından da geçtik, lambayı da söndürdük, daima:

— Eyvah, hu!

Demekten, itaat ve kabulden geri kalmadık. O esnada şeyh gitti, bir yenisi geldi. “haydi evlatlar, ey ihvan, ey müridan yine harp!” dedi. İzmir’e koştuk, Ermenistan’a aktık, sağa yetiştik, sola atıldık, onu da bilâ-itiraz:

— Eyvah, hu!

diye diye yapmaya başladık!.. şimdi de son emir verildi. Son çile bildirildi: parasızlığa tahammül! İşte tam ihtiyat, basiret, perhiz, dikkat devresi geldi, kiyâsete, dirayete fedakârlığa, azami tahammüle asıl şimdi muhtacız. Haydi çile-keşan ümmet, gayret! Bermutat buna da:

— Eyvah, hu!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 735-11165, 21 Kânûnuevvel 1920, s.3]

1.40 NAKŞ-I BERAB

1.40.1 Selamet Yolu

Dün ılık güneşten istifade etmek için Kadıköyü'nden rıhtım boyu Haydarpaşa'ya doğru yollandım, öğle üstü, aydınlık ve sıcak içinde bu kânun⁴²⁰ günü gezinmek sahında⁴²¹ olanların kaçırmaması lazım gelen bir fırsattı. Niyetim bu yolu düşünme düşünme, yapayalnız bitirmek, derunumu dinleyerek avunmak, teskin-i ızdırıp etmektir. Fakat beş, on adım atmıştım ki yanıma yakası samur kürklü, cübbe biçimli, havı dökülmüş⁴²², bir paltoyu lâbis⁴²³, mâzul belediye reisi kıyafetinde sakallı, gözlüklü bir zat yaklaştı. Ya fırkada, ya taşrada görüştüğüm birine benzettim ama adını bir türlü çıkaramadım:

— Biraz teferrüç⁴²⁴ mü efendim...

Mukaddimesiyle başladı, anladım ki muhalif imiş. Ahval-i hâzırayı bedbin fikirleriyle adam akıllı tenkit etti:

— Efendi oğlum. dedi, ben gidişi beğenmiyorum, öyle (Tan)ın makalesiyle, (Matin)in telgrafnamesiyle sevince düşmek, gelin güveyi olmak doğru olmaz... Ötekinin beyanatını okudunuz a, ne diyor? Sonra Kostantin'in seferlerden bahsediyi?... Hâlâ Anadolu'dan da ses yok... ya bu parasızlık? O asmalar basmalar, o yüksekte atıp tutmalar, onlara ne buyrulur? Hani olup bitecek, ihtilaf bir taraf olacaktı? Nerede? Hepsi boş, hepsi laf! İttihatçılar da baş kaldırdı, [...]

Bana kalırsa ahval vahim, vaziyet berbat, ümit ve felâh yok... Siz ne dersiniz?

Dinlemedim bile... Fakat can u gönülden:

— Çok doğru, hakkınız var, ben de sizin fikrinizdeyim!

dedim... Memnun ayrıldı; kendi kendisine:

— Tam bir muhalif, kıymetli çocuk vesselam! dediğine hiç şüphem yok!

O söylediği müddetçe ben kırları, denizleri, gülüp geçenleri seyretmiş, işlerimi, yazılarımı, hesaplarımı düşünmüştüm!

⁴²⁰ Kânûnuevvel ve kânûnusânî sözlerinin kısaltılmış şekli, aralık ve ocak ayları için kullanılan ortak ad

⁴²¹ Evin ortasındaki açıklık, avlu.

⁴²² Eskimiş, üstünde hav kalmamış

⁴²³ Giyen, giymiş

⁴²⁴ Eğlenmek için yapılan gezinti

Vapurda ise yanıma başka çeşit bir adam, başı kalpaklı, ayakları çizmeli, iri yarı bir yiğit yaklaştı. Güvertede idim, geçti karşıma oturdu. Kendisini ya Yeni Mecmua'ya giderken kapıda, yahut da Anadolu'da tehcir kabileleri ardında görmüştüm, lakin gözüm pek de ısıramadı:

- Ne latif hava değil mi bey birader, diye başladı, elhamdülillâh vaziyet de öyle letâfet kesbediyor ki... Pek yakında umduğumuz günlere kavuşacağız, her şey lehimize dönüyor, istiklalimiz, istikbalimiz temin olunuyor, zafer-i nihai işte yüz gösterdi; yarın öbür gün Türk şerefli bir sulhe kavuşacak... Anadolu ile ittifak hasıl oldu, devletler bize dost muhâdenetini uzattı, para meselesi de haber aldınız a, halledildi,

[...]

İşte her mesned ehline tevdi ediliyor, faydalı kanunlar yapılıyor, vatan hainleri cezasını görüyor. Hülâsa ahval iyileşti, vaziyet kesb-i salâh etti, şenlik edilecek günler... Siz ne dersiniz?

Ben vapurlara bakmakla, Selimiye Kışlası'yla tıp fakültesinin camlarını saymakla, için için hülyalar yapmakla meşguldüm. Fakat, derhal:

- Ne diyeceğim, hakkınız var, tamamen sizinle hem fikirim!
dedim. Pek sevindi, elimi koparırcasına sıkıp gitti. Kendi kendisine:
- Muhalifti ama dönmüş, hamiyetli bir genç! dediğine eminim!

Şu iki sohbetten de ne sıkılmış, ne üzölmüş, ne heyecana düşmüş, ne korkuya düşmüş, hülâsa keyfime bakmış, hiç dinlememiş gibi rahat kalmıştım. Eskiden olsa idi kavgadan çıkmışa dönerdim. Köprüde bâlâdan⁴²⁵ bir ses, derûnî bir seda duydum:

- Artık rahat etmenin yolunu bulduk, bundan sonrası selamet, yürü ya kulum!
diyordu.

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 736-11166, 22 Kânûnuevvel 1920, s.3]

⁴²⁵ Yüksek, yüce, âli

1.41 NAKŞ-I BERAB

1.41.1 Yeniler-Eskiler

Sinop'ta iken görürdüm, menfilerin en tatlı meşgalesi, belli başlı eğlencesi Osmanlı sancağını hâmil⁴²⁶ bir vapurun limana yaklaşması üzerine deniz kenarına inerek İstanbul'dan yeni gönderilen sürgünleri karşılamak, onların acemi acemi, şaşkın ve yorgun iskeleye çıktıklarını seyretmektir. Kimler geliyordu, kimler çıkacaktı? Bazen bir de bakarlardı ki en aziz bir ahabap düşüvermemiş mi? Hemen önüne katılırlar, kasabayı gezdirirler, yol, iz öğretirler, evlerine misafir ederler, şerefine saz, eğlence yapıp bu yeni musîbet-dîdeyi ağırlarlar, alıştırlırlardı. Hem bunu ne şevk ile, ne memnuniyetle, bir hemhal bulduklarından dolayı ne derûnî bir zevkle yaparlardı!... o yeni yolcu, yüreği hüznle dolu, kemikleri yataksız, yorgansız geçmiş tevkifhane geceleriyle harap, gözlerinde havf ve telaş, sokakları metin görünmeye çalışarak fakat abdal ve ürkek dolaşır, şununla sarmaşır, bununla öpüşür, İstanbul yürüyüşü, İstanbul kıyafetiyle böyle günlerce acemi acemi yaşar, lakin, nihayet, bakar ki ümit yok, o dahi herkese uyar, muhite alışır, diğerlerine döner, iskele başında yeni sürgün beklerdi...

Anadolu yolunun binnisbe⁴²⁷ açılışı bana bu günleri, o hali hatırlattı; ilâmâşallah yolcular, ihtiyârî menfiler çoğaldı, birer birer kapağı o taraflara atıyorlar. Şimdi Ankara'da, anlaşılan, eski gidenler, istasyon başında, yeni gelenleri bekliyorlar. Tren vakti geldi mi, rıhtıma dizilip merak ve helecan ile hemhallerine intizar ediyorlar. Bir de bakıyorlar ki Ahmet Paşa, Mehmet Bey, Ali Efendi, her ne ise, bir ahabap çıkıvermiyor mu? Hemen sarılmalar, koklaşmalar, kasabayı birlikte temaşalar, ziyaretler, davetler, nihayet uzun bir acemilik devresinden sonra alışkanlık!.. fakat bu yeni yolcular, bana kalırsa, oradakilerin pek de hoşuna gitmese gerektir. Zira her birisi yeni bir rakip... Her yeni ziyaretçi hizmet-i vataniyeye, yani mesned ve mansıba⁴²⁸ teşne... Bu düşünce ile canı canına sığmıyor; hem: "Biz İstanbul'da şöyle çektik, böyle kahrolduk, şu hizmetleri gördük, can feda ettik, mevki hakkımızdır!" diyebilirler de. İki, üç ay evvel Ankara'da bir buhran-ı vükela olurse idi sandalyeleri dolduracak adam bulmak imkansızdı; şimdi her çeşidi mebzul⁴²⁹... Binâenaleyh eskiler yenilere

⁴²⁶ Kendinde bulunduran, sâhip olan, yüklenmiş olan, hâiz

⁴²⁷ Nisbeten

⁴²⁸ Devlet hizmetinde büyük memurluk, erişilmek istenen yüksek mevki, makam

⁴²⁹ Esirgmeden harcanmış, saçılmış, bol, çok

yan baksalar yeridir; bana bu münasebetle aralarında kavga kopacak gibi geliyor... Herhalde şehbender mesfurla Rızanur'u şimdiden bir hafif helecan, bir endişe ve şüphe almıştır; asıl bu gibilerdir ki istasyon başında, hatta daha geriden telgrafla haber beklerler... (Yalova Sefası) oyununda olduğu gibi:

— Ben de gittim yarimin aşkına hey!

İyi ama yine o oyunda olduğu gibi bu kalabalıktan bir maraza çıkmasa!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 738-11168, 24 Kânûnevvel 1920, s.3]

1.42 NAKŞ-I BERAB

1.42.1 Para Yokluğu, Para Çokluğu

Dün gece, tiyatro dönüşü, bizim mahallenin bekçisiyle biraz hasbihal ettim; karanlığa gömülü evleri şöyle, sopasını elinde döndürerek çepeçevrem bir gösterdi de:

- Işık olmadığına bakma, dedi, hele ver kulağını, bir dinle, kimsenin gözüne uyku girmiyor!
- Neden bekçi baba? dedim.
- Neden olacak, paranın, yokluğundan! dedi.

Sahih öyledir. Tevekkeli⁴³⁰ “Parasız dokuz yorgan örtmüşler, yine uyuyamamış” dememişler, doğrudur, uyutmaz!..

Fakat ben sade bekçi ile değil imamla da sohbet ederim. Dün anlatıyordu:

- Mahallemizde bir haftada dört talâk⁴³¹ vaki oldu...
- Neden, imam efendi? dedim.
- Neden olacak, dedi, parasızlıktan!

Karakolun önünden geçerken komiser yanıma, yaklaştı:

- İllallah, dedi, başımızı kaşıyacak vaktimiz yok... Sirkat⁴³² ve darp vukuatı arttıkça arttı, sekiz yaşından seksen yaşına kadar civarda ne kadar adam varsa birbirini soyuyor ve birbiriyle dövüşüyor!
- Neden, polis efendi? dedim.
- Neden olacak, dedi, kokozluktan⁴³³!

Mahkeme reisi olan komşum da öyle müşteki:

- Davacıdan göz açamıyoruz, kafamız alacaklı, verecekli dedikodusundan kazana döndü, kardeş kardeşin gırtlığını sıkıyor, baba oğlunun yakasına sarılıyor, kız anasının eteğine yapışıyor, görülmedik bir hal!
- Neden, reis bey efendi?
- Neden olacak, paranın fıkdanından⁴³⁴!

Ahbablarımdan biri, dikkat ettim, evine akşamları en sapa yollardan, arka semtlerden yarı gizli geliyor, sonra arka kapıdan kaçır gibi bellisiz gidiyor.

- Neden birader? dedim.

⁴³⁰ Boş yere değil, bir sebebi olmalı

⁴³¹ Nikâhlı eşini boşama, boşanma, nikâhın sona ermesi

⁴³² Çalma, hırsızlık

⁴³³ Kokoz olma durumu, züğürtlük

⁴³⁴ Yokluk, bulunmama, eksiklik

— Neden olacak, müflislikten⁴³⁵! dedi.

Doktorlar da şöyle söylüyorlar:

- Hastahaneler adam almıyor, tımarhane artık taşı, çocuklar hep sıksa, kadınlar hep hasta!
- Neden efendiler? diyorum.
- Neden olacak, parasızlıktan! diyorlar.

Birisi kendini vurmuş: parasızlıktan! Bir kız fena yola sapmış: parasızlıktan! Ahmet Bey aklını bozmuş: parasızlıktan! Mehmet Efendi dilencilığe vurmuş: parasızlıktan... Hatta, buradan Anadolu'ya niçin gidiyorlar? Parasızlıktan... Peki geri gelmeyenlerinki neden?

- Yine parasızlıktan; para veremeyeceğiz, para alamayacağız, diyorlar, o halde ne zahmet!

Parasızlığın yaptırdığı cinayetler kabil-i tadad mıdır? Seyyiatı parasızlık doğurur. Gel de yokluğu bu derece muzır olan paraya lanet etme!

Fakat acaba varlığı faydalı mıdır? Hayır! O zaman da bekçi, tiyatro dönüşü, bana her odasında lamba yanan ve ahenk sesi sokaklara taşan evleri göstererek:

- Sabaha kadar saz, söz, halkın gözüne uyku girmiyor ki... derdi.
- Neden, bekçi dayı?
- Neden olacak, gözü kör olası paradan!

İmam da aynı fikirde idi:

- Yine karısını boşadı, yeniden evleniyor, bu dördüncü..
- Neden?
- Neden olacak, paranın bolluğundan!

Komiser de şikâyet ederdi:

- İçip içip kuduruyorlar, camları, çerçeveleri kırıyorlar, ahali azdı mı azdı...
- Neden?
- Dün maaş verildi ya, ondan!

Doktorlar da başka türlü söylemezdi:

⁴³⁵ Parasız pulsuz, beş parasız (kimse), züğürt

— Zevk ü sefa ile, eğlence ve eğlenti ile, işret⁴³⁶ ve müskirat⁴³⁷ ile vücutlarınız bitiyor, herkes cinnetle vereme müstaid; para işte bizde böyle fenalığa sebep olur!

Paranın yaptırdığı habâsetler⁴³⁸ kabil-i hesap mıdır? Habâseti para doğurur. Gel de varlığı bu derece muzır olan paradan nefret etme! Varlığı da fena, yokluğu da... Böyle iki ucu belalı bir dertten yakasını sıyırmak ne şeref!

Artık para için değil şerefe çalışıyor, şerefe yaşıyoruz!

Ne mutlu!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 739-11169, 25 Kânûnuevvel 1920, s.3]

⁴³⁶ İçki içme, içki

⁴³⁷ Sarhoşluk veren şeyler, alkollü içkiler

⁴³⁸ Habislik, kötülük, alçaklık.

1.43 NAKŞ-I BERAB

1.43.1 Vahşiliğe Tahassür

Şu soğuk, buhranlı, müzâyakalı⁴³⁹ zamanlarda bilmem siz de benim gibi, gönül avutmak için olsun, bir vahşi hayatının letafetini, elbise, para, ihtiyacı duymadan ılık bir hava içinde meyve ve balık ile, kaygısız , dertsiz yaşamak hülyasını hoş, eğlenceli bulmuyor musunuz? Öyle bir iklim ki eve ihtiyaç yok... Binâenaleyh süknâ derdinden, kira masrafından, o mahalle mahalle taşınma, yerleşme müşkilâtından kurtuluyorsunuz, bittabi soba, odun, döşeme, tamir, aktarma, badana, cam ilh... gibi bilumum masraflarda mülga⁴⁴⁰! Akşam oldu mu, biraz serinlik hissederseniz bir taş kovuğuna, yok, sıcaksa çayıra uzanır, titremeden, terlemeden düşüncesiz, derin bir uykuya yatarsınız. Sabahleyin, zevkinize göre, ya sahilde midye, istiridye toplayıp, yahut ki ormandan muz, Hindistan cevizi koparıp mugaddî⁴⁴¹ bir kahvaltıyı müteâkip palto eskidi, ayakkabı delinti, ceket yırtık veya çamaşır yamalıydı gibi kaygılardan uzak, önünüzde bir hasır örtü, başınızda saz külah haydi kabile erkanıyla sohbet... Sohbet dediğin de öyle siyâsi, mâlî, iktisâdî, hülâsa yorucu değil, havâyî şeyler... Sonra kadın derdi de yok, ne vereyim, ne giydireyim, ne mücevher takayım diye üzölmüyorsun, kolundan çek, saçından yakala, al götür! Aç mısın? Çık ağaca veya gir denize, tikanıncaya kadar ye... Parası ne tutar diye sormayacaksın ki... Susadın mı? Eğil kaynağa, şişinceye kadar iç... Kimsenin malı değil ki bedelini isteyecekler diye düşüneceksin! Hayatını kazanmak, çalışmak derdinden, şuna, buna minnet etmek belasından daima masunsun! Ne tahsil, ne imtihan, ne meslek, ne de ihtiras... Bütün gün, al başını, güneş altında veya gölgelikte gerin, esne, uyu, uyan, gez, türkü söyle, avlan, ne istersen, keyfine ne giderse yap! Akşamüzeri dön kabile merkezine, yansın ateşler, içilsin muz rakıları, oynasın kızlar, esir, filan yakalandıysa, bir Avrupalı, bir beyaz adam, bir medeni ele geçtiyse onu da geçirsinler sırığa, layıktır, pürryan etsinler, afiyetle, eşhâ⁴⁴² ile yiysin, bakın zevkinize!...

Burada maaş, ev kirası, bakkal borcu, terzi hesabı, galâ-yı es'ar, kambiyo farkı, Anadolu vukuatı, buhran-ı vükela, aşk, harp, idam, mahkeme, polis, ilh... Bin türlü

⁴³⁹ Darlık, sıkıntı müşkülât

⁴⁴⁰ Kaldırılmış, feshedilmiş, lağvolunmuş

⁴⁴¹ Besin maddesi fazla olan, besleyici

⁴⁴² Çok (daha, en, pek) sevilip istenen, pek zevkle yenilen

üzüntü, eza, işkence içinde yaşamayı bir düşününüz bir de benim dediğimi... elinizi vicdanınıza koyup doğrusunu söyleyiniz: hangisini tercih edersiniz?

Şu yoksul, nâkıs, noksan, sade üzüntüden ibaret sahte medeniliği mi, yoksa, başı boş, derdi az, ihtiyacı mefkut⁴⁴³ o canım vahşilik mi?

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 740-11170, 26 Kânûnuevvel 1920, s.3]

⁴⁴³ Mevcut olmayan, bulunmayan, yok

1.44 NAKŞ-I BERAB

1.44.1 Cins Meselesi

Maarif vekaletinden tahkirler⁴⁴⁴, tezyifler⁴⁴⁵ ve gazete tecavüzleri üzerine pek acıklı, pek sefil bir tarz da atılan (Rızanur)u şimdi, yine derin bir düşünce almıştır. Zavallı akılsız o mevkie ermek, İttihatçıları kandırmak, Kuvâyımilliyeciliğe istihkak kesb ettiğini âleme anlatmak için ne adi vasıtalar, ne desîse⁴⁴⁶ ve ne hilelere müracaat etmiş; eski arkadaşlarını çürütmek, fırkasını düşürmek için ne sırlar meydana dökmüş, ne vak'alar uydurmuş, ne bayağılıklara tenezzül etmişti... Nihayet, bir gün, tarihte tekerrür çoktur, bir heyet-i itilafiyeye kapağı atarak Ankara'yı boylamış, artık dönmeyerek ne yapmış, ne etmiş, orada nazırlığı kapmıştı. Hem ne milli, ne vatanperver, ne hamiyetli nazır... Hocaların isimlerini dişili erkekli millileştirecek, milli marşlar tertip ettirecek derecede azimkâr ve şedid... Düşünmemişti ki bir gün gelecek, eski muhalefeti ona bir türlü affedemeyen İttihatçılık, artık aralarında bir, iki muhalif de bulundurmak suretiyle ocakçılığını örtmek lüzumundan istiğnâ⁴⁴⁷ hasıl edince, eline pabuçlarını verecek, kendisini kapı dışarı edecekti... Hem zavallı, muhaliflerin oldukça hatırı sayılır talihsizlerindendir de... Yarın, vaktiyle İstanbul'da olduğu gibi, Ankara'da da yaka paça zindanı boylamayacağı, hatta idam sehpasına kadar yükselmeyeceği ne malum... Herhalde Ankara, daha şâyân-ı îtimat⁴⁴⁸, fazl ve kıymeti daha maruf bir takım yeni anâsıra⁴⁴⁹ nail olmuş olacak ki vaktiyle muhalefette bulunmuş yanaşma şahsiyetleri atmaya başladı. Celalettin Arif'i bile defetti. Şehbender mesfur da an-karib⁴⁵⁰ bu akibeti bulacak, layıkına erecektir...

Rızanur belki şimdi de, (Hürriyet ve İtilaf'ın İç Yüzü) gibi bir (Kuvâyımilliye'nin İç Yüzü)nü hazırlar, nasıl onu muhalefetten milliyetçiliğe ulaşmak için bir köprü yaptıysa, bunu da geri dönmek için bir geçit hizmetinde kullanmayı tasarlar...

⁴⁴⁴ Hakâret

⁴⁴⁵ Değersiz göstermeye çalışma, aşağılama, küçültme

⁴⁴⁶ Düzen, hile, entrika

⁴⁴⁷ Elde olana kanâat edip başka bir şeye ihtiyaç duymama, tok gözlülük, gönül tokluğu

⁴⁴⁸ İtimâda lâıyk, güvenilir.

⁴⁴⁹ Bir topluluğu meydana getiren zümreler

⁴⁵⁰ Hemen, derhal, çok geçmeden

Bugün (Rızanur)un başına gelen, yarın şehbender merkumun başına gelecek olan şu akıbetten kendi hesabıma ben mütenebbih oldum⁴⁵¹; iyi, kötü bir tarafın malı olmak ve kadere rıza göstermek daha doğru... Muhalefet ağılında kalalım, zira, görüyorum ki koyunların kurt sürüsünde yaşamasına imkân hiç yok, herkes cinsi cinsine!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 742-11172, 28 Kânûnuevvel 1920, s.3]

⁴⁵¹ Aklını başına toplamak, ibret almak, akıllanmak, uyanmak

1.45 NAKŞ-I BERAB

1.45.1 Eş'ar ile İzah

Anadolu ahalisi – [seferberlik davullarını dinleyip sehpaları seyrederken]

Yarab bu ne şûriş u kıyamet!
Hengâme-i haşre mi alâmet?

Muhalefet erkanı – [yeniden mevki-i iktidara gelirlerse nasıl çalışacaklarını düşünerek]

Ne azim-i kûşe-i rahat, ne meyl-i hâb edelim

Girince damen-i maksut ele şitab edelim⁴⁵²!

Konyalılar – [Bade'l-tenkil]

Hamuş hamuş ederdi efgan

Zafer-i nihai –

Ey va'd-i muhal, ey ebedi kizb-i muhakkak

Amerika seyyahı için –

Yarab nedir bu dehrde her merd-i zû-fünûn

Olmuş belâ-yı akl ile aramadan masun

Büyük Millet Meclisi'nin müzakereleri –

Güm güm öter âsuman-ı sadâdan

Gümgeşte zemin bu maceradan

Anadolu'ya gidenlere –

Ey Bizans'ın çürük, sukûtâlûd⁴⁵³

Kollarından pür-iştiyak suud

⁴⁵² Acele etmek, seğırtmek

⁴⁵³ Kelimenin orijinal imlası şöyledir:

سقوط آلود

Sıyrılan yolcu...

Hududlarımız –

Ser-be-ser ra'd-i heyâhâ-yı velehzâ-yı sufûf

Sû-bes-û berk-i çek-â-çâk-i şerer-nâk-i süyûf

Yeşil feraceli Divanıharbe girerse –

Kat kat düşüp ol peri hicaba

Gark oldu gülab-ı ıztıraba

Beni mevkiye getirecek zata-

Mecma'-ı hilm ü hayâ vü edeb ü ilm ü vakâr

Menba'-ı feyz ü kemâl ü hüner ü lafz u kerem

Anadolu'da –

Esbâb-ı helak hep mukarrer

Âvâze-i ra'd ü berk u sarsar

Memurin –

Ne kânuna, ne cebr ü zûra, ne hünkâra tâbi'dir

Bu bender-gehde herkes dirhem ü dinâra tâbi'dir

Ashab-ı siyaset –

Gideriz böyle cehl ü gaflet ile

Ka'r-ı girdâb-ı mevte hasret ile

... için –

Eyleye sadr-ı sadârette tasaddur heme ân

İstikbâliye -

Hiç sen gelesin meclise de yer mi bulunmaz

Baş üzre yerin var!

Mustafa Kemal der ki:

Şân u cândan istesem dünyâyı tecrid eylerim
 Feyz-i tecîdimle millet cânlı, devlet şanlıdır
 Kesdi sıyt-ı savletim Yunanlının dermânını
 Kahramânlar baş kesik şemşîr-i kahrım kanlıdır

Ben ona derim ki:

Gelsem olmaz mı huzûra a benim aslanım
 Tâ yakından bakayım hüsnünüze hayranım
 Daim olsun paşamın sâye-i lutf u keremi
 Gül biter bastığı yerlerde mübârek kademi

Karabekir – [Erivan’dan]

Efgarımı etme sen de tehyiç!

Tevfik bu nedir?....

Rıza Tevfik Bey – [Londra’dan cevap]

... Zafer veya hiç!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 743-11173, 29 Kânûnuevvel 1920, s.3]

1.46 NAKŞ-I BERAB

1.46.1 Bir Temenni

Matbuat Cemiyeti'nin -verdiği konser hasılatından dolayı- yüzü gülmüş... memnun olduk. Fakat şu münasebetle hatırladım: acaba cemiyetin bugüne kadar gazetecilik âleminde ne hizmeti olmuş, matbuat sahasında vücudu neye yaramış, hangi muharrir ondan bir dest-i muâvenet görmüş ve hangi meselede reyinden, müdahale ve mütalaasından bir fayda husule gelmiştir? Malul gaziler pazarının gazilere yardım etmesinden bahisle gazetelerde bir hayli tenkîdat, haklı makaleler görüyoruz; fakat acaba Matbuat Cemiyeti'nin matbuat-ı malul ve gazilerine ne muaveneti olmuş, ne hizmeti dokunmuştur?... Zaten bizde mühim bir ismin altına toplanarak o işin ve o ismin kale bile alınmasına lüzum görülmeden vakit geçirmek adettir, Malul Gaziler Cemiyeti malul gazilere değil, ticarete bakar; Hanımları Çalıştırma Cemiyeti hanımları değil, dedikodusunu, mağazalarını ve heyet-i idare dalaverelerini düşünür; Matbuat Cemiyeti gazeteciliği, muharrirleri, onların şayan-ı muavenet ve tettebbu olan ahvaliyle meşgul olmaya değil, lâfûgüzaf ile vakit geçirmeye bakar. Hem asıl tuhafı matbuat erkanı ki hükümetleri idarelerinden dolayı tenkit ederler ve nâ-ehil ellerde kaldığını söylerler, kendi cemiyetlerine bir esaslı idare vazedemedikleri⁴⁵⁴ gibi heyetlerine de tamamıyla ehil zevatı bir türlü koyamamışlar, bir türlü isbât-ı dirayet edememişlerdir. Zavallı cemiyet bir zamanlar Muhiddin gibi akıllı kısa, fikri kısır çömezlerle Yunus Nadi ayarında başı dumanlı, eli uzun müflislerin oyuncağı, vasıta-ı ihtikârı oldu. Vaktini hâlâ hesabı verilemeyen bir takım kâğıt ticaretleri ve seyahat simsarlıklarıyla geçirdi. Sonra – mütarekeyi müteakip – kongrede defterler sorulup yekunlar karıştırılınca bir arbededir koptu, Yunus Nadi avanesi münekkitlerin üzerine yürüdü, sille, tokat işi kapatmaya kadar vardı... Daha sonra, bazı oyun meraklıları, hasılat olur, zu'mmuyla⁴⁵⁵ cemiyeti bir kulüp haline sokmaya çalıştı, bu suretle de bir hayli para heba oldu, ya o Beyoğlu apartmanlarına, müdebdep⁴⁵⁶ eşyaya, nakillere sarf edilen para...

Hepsi pür çör oldu... geçen sene de İstanbul intihabatının verdiği feyz ve neşe ile heyete taşkın ve patavatsız adamlar sokularak Ankara ile muhaberele, siyaset-i

⁴⁵⁴ Tâyin ve tespit etmek, ortaya koymak.

⁴⁵⁵ Şüphe, kuruntu

⁴⁵⁶ Debdebeli, gösterişli, şâşaalı, tantanalı

umumiye-i devlete müdahalelere girişildi. Daha sonra da, şöyle sağdan geri bir dönüşle heyete muhalefette sahip-i nüfuz adıyla bazı zevat alındı ki bu siyasetin cemiyete sabık hükümetten yüz liracık koparabilmekten başka bir hayrı dokunmadı!

İşte, hûlasatan cemiyetin mâsebakı⁴⁵⁷ ve hali budur. Matbuatın emektar ashab-ı sa'yı, muharrirler ve muhabirler oradan zerre kadar fayda göremedikleri gibi erkan-ı matbuatta aralarında çıkan ihtilafları hal ve fasıl için ufak bir yardıma bile nail olamadılar... Olan biten işleri, devair-i devleti, siyaset-i cihanı kolaycacık tenkit eden ashâb-ı zekâ ve erbab-ı kalemden daha müsmir⁴⁵⁸ bir faaliyet, daha mükemmel bir idare beklemek hakkımız değil midir?

Temenni edelim ki cemiyet bu yeni sermayesini tasarrufa muvaffak olarak badema matbuatın başında öyle, her rüzgâra dönen bir lüzumsuz dam horozu gibi süs olarak değil, bir siper-i sâika⁴⁵⁹ gibi pür-fayda dursun ve gazeteciliğe -isinin icap ettirdiği vecihle- artık bir hayrı dokunsun!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 745-11175, 31 Kânûnuevvel 1920, s.3]

⁴⁵⁷ Geçmiş, daha önce olmuş olan (şey)

⁴⁵⁸ İyi bir sonuca ulaştıran, müspet netice veren, semereli

⁴⁵⁹ Yıldırım savar, paratoner.

1.47 YENİ SENE DUASI

Yeni sene cümlemize hayırlı ola!

Hayırlar feth ola! Şerler def ola! Müşküller def ola! Hasenat cem⁴⁶⁰ ola!
Fesadât kal⁴⁶¹ ola! Zalimler menola! Zararlar nef⁴⁶² ola! Tohumlar zer⁴⁶³ ola!
Gönüller şem⁴⁶⁴ ola! Dem'ler bel⁴⁶⁵ ola! Zulmetler lem⁴⁶⁶ ola! Adalet vaz⁴⁶⁷ ola!
İhtikâr⁴⁶⁸ kat⁴⁶⁹ ola! Buhranlar nez⁴⁷⁰ ola! Eşyalar bey⁴⁷¹ ola! Amin!

*

* *

Bu yıl, dilerim ki, artık sulh ve salâh⁴⁷² olsun! Gamlı yüreklerde inşirah⁴⁷³
olsun! Beytülhüzünler müsterah⁴⁷⁴ olsun! Şeb-i yeldâ⁴⁷⁵ bitip sabah olsun! Akıl ve
dirayet ricale cenah olsun! İsyân-ı mübeddel felâh⁴⁷⁶ olsun! Filizler yetişip şah⁴⁷⁷
olsun! Sûrahlar⁴⁷⁸ büyüyüp kâh⁴⁷⁹ olsun! İz'an⁴⁸⁰ bize miftah⁴⁸¹ olsun! Arzum gibi
yazmak bana mübah olsun! Amin!

*

* *

Bu yıl Allah işlere insicam⁴⁸² vere! Yaralarımıza iltiyam⁴⁸³ vere! Ricale ilham
vere? Nisvana⁴⁸⁴ ibtisam⁴⁸⁵ vere! Gençlere garam⁴⁸⁶ vere! İhtiyarlara aram⁴⁸⁷ vere!

⁴⁶⁰ Toplama, toplanma, bir araya gelme, getirilme

⁴⁶¹ Kökünden söküp atma, söküp çıkarma

⁴⁶² Fayda, çıkar, kâr, menfaat

⁴⁶³ Tohum ekme

⁴⁶⁴ Mum

⁴⁶⁵ Yutmak

⁴⁶⁶ Parlama, parıldama, lemean

⁴⁶⁷ Koyma, konulma

⁴⁶⁸ Gerekli maddeleri kâr amacıyla toplayıp ihtiyaç arttığı, fiyat pahalılandığı anda yüksek fiyata satma, vurgunculuk

⁴⁶⁹ Kesme, kesilme, biçme, biçilme

⁴⁷⁰ Çekip çıkarma, koparma, sökme; çekip çıkarılma, koparılma

⁴⁷¹ Satma, satış

⁴⁷² İyi duruma gelme, düzelme, iyileşme, iyi olma

⁴⁷³ İç açılması, gönülde duyulan ferahlık

⁴⁷⁴ Dinlenme yeri. Rahat edecek yer.

⁴⁷⁵ Senenin en uzun gecesi

⁴⁷⁶ Kurtuluş, selâmet

⁴⁷⁷ Dal, budak

⁴⁷⁸ Delik

⁴⁷⁹ Köşk, kasır, kule gibi yüksek binâ

⁴⁸⁰ Anlayış, kavrayış, ferâset

⁴⁸¹ Anahtar

⁴⁸² Bir bütünlük ve düzgünlük içinde devam etme, birbirine bağlı ve uygun olma, uygunluk, düzgünlük

⁴⁸³ (Yara) Kapanma, iyileşme

⁴⁸⁴ Kadınlar

⁴⁸⁵ Gülümseme, gülümseyiş

⁴⁸⁶ Olağanüstü sevgi, şiddetli arzu ve iştiaak, büyük aşk

⁴⁸⁷ Durma, dinlenme

Â'lâmlara⁴⁸⁸ intizam vere! İdamlara insıram⁴⁸⁹ vere! Endamlara⁴⁹⁰ hıram⁴⁹¹ vere!
 Fukaraya taam⁴⁹² vere! Dilsizlere kelim vere! Azgınlara zaman vere! Silahlara
 benam⁴⁹³ vere! Düşmanlara âlâm⁴⁹⁴ vere? Katillere evham vere! Halil Nihat'a siham⁴⁹⁵
 vere! Muhaliflere makam vere! Köprüye izdiham vere! Muhtaçlara in'am⁴⁹⁶ vere!
 Mustafa Kemal bana selam vere! Felakete hitam⁴⁹⁷ vere! Amin!

*

* *

Bu yıl aklımız efzun⁴⁹⁸ olsa! Düşmanın yüreği hun⁴⁹⁹ olsa! Yunan zebun⁵⁰⁰
 olsa! Talat mecnun olsa! İttihatçılar dün⁵⁰¹ olsa! Memlekette sükûn olsa! Selamet
 rûnûmun⁵⁰² olsa! Hayatımız me'mun⁵⁰³ olsa! Emvalimiz⁵⁰⁴ masun⁵⁰⁵ olsa!
 Düyunumuz⁵⁰⁶ metfun⁵⁰⁷ olsa! Hasımlarımız mahzun⁵⁰⁸ olsa! Harabeler meskûn olsa!
 Müflisler karun olsa! Mahbubeler⁵⁰⁹ gülğün⁵¹⁰ olsa! Hazinele meşhun⁵¹¹ olsa! Avrupa
 meftun olsa! Ali Kemal Bey memnun olsa! Amin!

*

* *

⁴⁸⁸ İşâretler, nişanlar, bayraklar, sancaklar, özel isimler, ileri gelenler, reisler

⁴⁸⁹ Kesilme, ayrılma, kesilip bir kenara konma

⁴⁹⁰ Beden, vücut

⁴⁹¹ Salına salına, naz ve edâ ile yürüme

⁴⁹² Yemek, aş

⁴⁹³ Namli, ünlü, meşhur

⁴⁹⁴ Acılar, elemeler

⁴⁹⁵ Sehimler, oklar

⁴⁹⁶ Lutuf ve ihsanda bulunma, iyilik etme

⁴⁹⁷ Son, nihâyet, bitim

⁴⁹⁸ Fazla, çok

⁴⁹⁹ Kan

⁵⁰⁰ Güçsüz, zayıf, âciz

⁵⁰¹ Alçak, soysuz, denî

⁵⁰² Yüz gösteren, görünen, meydana çıkan, rûnûmâ

⁵⁰³ Tehlikesi olmayan, korkusuz, emniyetli, emin, sağlam

⁵⁰⁴ Mallar, mülkler, satın alınan şeyler

⁵⁰⁵ Korunmuş, muhâfaza edilmiş, mahfuz, emin

⁵⁰⁶ Borçlar

⁵⁰⁷ Toprağa gömülmüş, defnedilmiş (ölü)

⁵⁰⁸ Üzüntülü, gamlı, kederli, hüznünlü

⁵⁰⁹ Sevilen kadın, kadın sevgili, mâşûka

⁵¹⁰ Gül renkli, pembe

⁵¹¹ Dolu, dopdolu, memlû, mâlâmal

Bu yıl hemen hak yüzümüzü münevver ede! Tevfikini rehber ede! Milleti âzâde-ser⁵¹² ede! Ejderleri ebter⁵¹³ ede! Esterleri⁵¹⁴ pîşever⁵¹⁵ ede! Gözleri bihter⁵¹⁶ ede! Çirkinleri hubter⁵¹⁷ ede! Sahnları⁵¹⁸ lenger⁵¹⁹ ede! Sularımızı kevser ede! Murdarları⁵²⁰ mutahhar⁵²¹ ede! Kokmuşları muattar⁵²² ede! Yaşlıları muammer⁵²³ ede! Mağlupları muzaffer ede! Korkakları dilaver ede! Püserleri⁵²⁴ peder ede! Fenaları ender ede! Şecerleri⁵²⁵ anber⁵²⁶ ede! Hacerleri⁵²⁷ cevher ede! Tedavileri kârger⁵²⁸ ede! Tâlihimizi yaver ede! Amin!

Refik Halid

[*Peyam-Sabah*, nu: 747-11177, 2 Kânûnusânî 1921, s.3]

⁵¹² Başı dinç, rahat, hür

⁵¹³ Kendisinden sonra zürriyeti kalmayan (kimse)

⁵¹⁴ Katır

⁵¹⁵ Sanatkâr, sanatçı, usta, pîşeger.

⁵¹⁶ En iyi, daha iyi, pek iyi

⁵¹⁷ En güzel, pek güzel

⁵¹⁸ Evin ortasındaki açıklık, avlu.

⁵¹⁹ Gemileri durduğu yerde tutabilmek için denize atılan demir zincir ve ucundaki çapa, gemi demir

⁵²⁰ Kirli, pis, iğrenç.

⁵²¹ Maddî ve mânevî kirlerden temizlenmiş, pâklanmış, arınmış

⁵²² Güzel kokulu, ıtırılı

⁵²³ Yaşayan, hayatta bulunan (kimse).

⁵²⁴ Erkek evlât, oğul

⁵²⁵ Ağaç.

⁵²⁶ Güzel koku

⁵²⁷ Taş

⁵²⁸ Etkili

1.48 NAKŞ-I BERAB

1.48.1 Güle Güle Eskitiniz!

— Maşallah, hanımefendi, mantunuz pek şık, pek kibar, pek ağır... Hem de ne yakışmış, ne zarif duruyor, ne şanlı! Gözlerimi aldı... Ya o yolluk içinde vücudu tersim⁵²⁹ eden mahirane biçim, kumaştaki o yumuşaklık ve sıcaklık, yakadaki kürkün o meftunane dolanıp sarılışı, o etekteki tüylerin yürüdükçe canlı canlı dalgalanıp kıvranışı, olur şey değil.. Neresi rast gelirse hemen çömelip arkanızdan uzun uzun bakmak, memnuniyet ve hayretle, hayret ve taktir ile, gurupları, tulûları⁵³⁰ seyreder gibi yüreğim şiirle, hülya ile dolu, derin derin temaşa etmek istiyorum. Zaten o içine kaplattığınız turunculu tirşeli⁵³¹, penbe-i müsemmâ ve kehribar-ı müsemmâ, elvan elvan kumaş yok mu, hakikaten bir lodos gurubuna benziyor... Çin'den ve Japon'dan bir manzara gibi acaip ve hoş... Belli ki mantunuz size pek pahalıya mal olmuş... Kim bilir ne verdiniz? Bu (lutr⁵³²)un metresi otuz liradan aşağı alınmaz, üç metre gitse doksan lira eder, yaka ile eteğin kürkleri ise hakik⁵³³ kürk, kelepirci bile düşürmüş olsanız yüz kâğıttan aşağı kapatamamışsınızdır ya?. Etti yüz doksan... İçinin (سوادیون)u da sekiz liradan yirmi dört lira: İki yüz on dört; terziye kırk lira, yekunu: iki yüz elli dört lira... Vallahi pek de pahalı sayılmaz... Hele size verdiği şu şekle, gelip geçenlerin başını döndüren şu tesire bakınız? İçinde nasıl rahatsız, nasıl mağrur duruyorsunuz, dünya size ne latif, ne dertsiz görünüyor, yüreğiniz yaşamak arzusuyla taşıyor, mütebessimsiniz⁵³⁴, mesudsunuz, tebrik ederim, güle güle eskitiniz, daha âlâlarını giyersiniz inşallah!

... Fakat o yanınızdaki eski paltolu, yorgun yüzlü, gözleri kederli, gönlü hüznü adam kim? Zevciniz mi? Ne kadar da meyus⁵³⁵ canım! Sizin neşenize, sizin saadetinize zerre kadar iştirak etmiyor, çeneleri kilitlenmiş gibi duruyor, zihni adi şeylerle, ev kirası, bakkal borcu, faiz hesaplarıyla meşgul... Belli ki son günlerde büyük bir sıkıntı çekmiş, büyük bir derde düşmüş, çok üzülmüş, çok ezilmiş... Ne idi kederi acaba? Böyle belini büken, yüzünü çökerten, hayatı kendisine tahammül edilmez bir yön haline getiren nedir? Kimdir? O belanın adı ne? Bu illete ne isim verirler? Zavallı adamı böyle kahreden afetin adı nedir?

... Adam sen de, şimdi onu geçelim, benim gözlerim de işte böyledir, sizin o canım mantonuzu bırakır, zevcenizin derdiyle meşgul olur, derdinin sebebini araştırır!... Maşallah, hanımefendi, mantunuz pek şık, tanıdıklarınızı hasedlerinden çatlatacaksınız, ne ailelere hayatı bununla zehredeceksiniz... Muvaffakiyetinizi tebrik ederim, güle güle eskitiniz!

⁵²⁹ Resmini yapma, şeklini çıkarma, çizme

⁵³⁰ (Gök cisimleri için) Doğma, doğuş

⁵³¹ Açık yeşille mâvi arasındaki renk

⁵³² Su samurunun postu.

⁵³³ Haklı, hak kazanmış, lâyük, müstehak.

⁵³⁴ Gülümseyen, tebessüm eden

⁵³⁵ Ümidi kalmamış, ümitsizliğe düşmüş, ümitsiz, karamsar, üzgün

Fakat, bu gidişle, siz güle güle, o ağlaya ağlaya, kocanızı daha çabuk eskiteceksiniz!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 748-11178, 3 Kânûnusânî 1921, s.3]

1.49 NAKŞ-I BERAB

1.49.1 Niçin Bekliyorlar

Geçen akşam zengin ve bittabi İttihatçı bir zata yemeğe davetli idim; on türlü nadide mezelerle donanmış rakı tepsisinden sonra mükellef bir yemek masasına oturduk ve hindisiyle, yüreğiyle mükemmel bir taamı mütakip küçük salona geçtik, birer nefis Havana sigarası yaktık ve en mûtenâ markalı konyaktan yudum yudum içerek tatlı bir sohbete daldık. Ev sahibi diyordu ki:

Koca herifler! Dünyaya yeni ve doğru bir şekil vermek, herkesi, bilâ-tefrik, refaha, selamete sevk etmek için ne gayretle, ne cansiperane çalışıyorlar, hayran oluyorum ve muvaffakiyetlerini can u yürekten dua ediyorum. Başka çare-i halâs yoktur azizim, beşeriyeti ancak Bolşeviklik saadete erdirebilir!

Ne cevap vereceğimi şaşırdım, zahiren “hay, hay öyledir!” dedim ama içimden:

- Hele o beklediğin olsun, sen hindi dolmasını rüyada yer, Havana sigarasını hülyada içersin; haydi herkese ne ise ama sana ne oluyor, rahatın battı mı? Şöyle başını çevir de evden eve kolunda kumaş satan Kırım muhacirlerine bak, yarın senin de bir yabancı memlekette yapacağın odur, behey şaşkın adam!

Geçen gün de bir çapta boynunda üç sıra inci, kulaklarında fındık iriliğinde pırlanta küpe, parmakları zümrüt ve yakutla örtülü bir İttihatçı hanım diyordu ki:

- Hepsi birer aslan! Dünyanın çirkinliklerini, insanlar arasındaki o zalimane farkları, o câyane adaletsizlikleri kökünden kaldırmak için ne çalışıyorlar, ne uğraşıyorlar, vallahi meftun oluyorum... Dört gözle muvaffakiyetlerini bekliyor, bunu görmeden ölmekten korkuyorum!

Ne söyleyeceğimi bilemedim, yalnız: “inşallah görürsünüz!” diyebildim. Bu akılsız hanımefendi ile gurbet ellerinde lokanta hizmetçiliği ederken, ancak o zaman konuşmak isterdim. Talih, şüphelerimizi izâle ve numunelerini teşhir için vapur vapur mostralara getirdi, önümüze serdi, gözümüze soktu da hâlâ mütenebbih olmadık, hâlâ ibret almadık... Fakat, doğrusu, biz kızıkları, şeytan gibi altından İttihatçılık çıkacak diye istiyor, bu ümitle propagandasını yapıyor, bunun için bekliyoruz. Diyoruz ki:

- İttihatçılık bu şekilde bir kere geri döndü ve istiklal tam ile memlekete yerleşti mi, Bolşevikliği de -meşrutiyet gibi- kendine uydurur, yine eskisi gibi eski, sadık ihvana faydası dokunur!

Bu Bolşevikliğe İttihatçı bey Havana'sını daha emniyetle içmek, İttihatçı hanım küpesini daha şaşaalı takmak için muntazır!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 750-11180, 5 Kânûnusânî 1921, s.3]

1.50 NAKŞ-I BERAB

Sehâveti⁵³⁶ parasından bol, iyi yürekli ve temiz vicdanlı bir arkadaşım anlatıyordu:

- Halim müşkülleşti, her gün birkaç tanıdık müracaat ediyor ve para istiyor, benim de vermemek elimden gelmiyor; böyle giderse, memlekette oturamayacağım, ne muâvenete⁵³⁷ imkân kalacak, ne şu sefaleti, temaşaya yürek dayanacak.... Başımı alıp bir uzak ve yabancı beldeye kapağı atmaktan başka çare bulamıyorum, mesela geçen gün biri geldi: “Vallahi, evde yakacak bir dirhem kömür yok, titreşiyoruz!” dedi; başımı pencereye doğru uzattım, rutubetli, çipil, puslu bir hava, insanın soğuk iliklerine işliyor, acıdım, verdim. O çıktı, bir başkası elinde reçetesiyle müracaat etti: “Çocuğum hasta, ilacını bile yaptıracak halde değilim, merhamet!” dedi; gözümün önünde baygın, bî-ilâç yatan mini mini yavrusu tecessüm etti, dayanamadım, iki lira da ona uzattım. Arkasından diğer birisi de ekmeğin kalan son dilimini de mektebe giden çocuklarının eline verdiğini ve akşama maaile, tam manasıyla aç olduklarını söyledi; yüzüne baktım ki rengi sapsarı ve gözleri dolu dolu... onun da hatırını hoş ettim. Biraz geçmedi, başka bir ahabp telaş içinde koştu: “On lira olsun ver, ev sahibi dışarı, atıyor, sokakta kalacağız, ne yaparız?” dedi; evet, çoluk çocuk, bu kışta, bu süknâ buhranında nereye giderler, parasız nerede yer bulurlardı? Onu da verdim. Fakat baktım ki bir müddet daha evimde kalsam akşama ben de aç kalacağım ve yarın ben de avuç açacağım, kendimi dışarı attım ve kapının önünde diğer birisiyle, bir başka ricacı ile karşı karşıya geldim. Lakin ona vermedim, hem istediği bir meciddiyeyi bile vermedim. “Allah akıllar versin!” dedim, yürüyüverdim.

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 751-11181, 6 Kânûnusânî 1921, s.3]

⁵³⁶ Cömertlik, el açıklığı

⁵³⁷ Yardım

1.51 BİR MUHALİFİN İNTİHARI

Acıklı ve ibret-âmiz⁵³⁸ dram bir sahne

[Vaka İstanbul'da geçer]

[Sahne: Sefil bir otel odası, camlar kırık, perdeler kopuk, eşya çarpuk, çurpuk ve yatak yırtık, pırtık – mevsim: zemheri – vakit: gece yarısı – semt: Sirkeci'nin basık, bataklık, berbat bir sokağı – masanın üzerinde akar ve kokar bir mum sonuna yaklaşmış, titrek ve ürkek bir ışıkla zaman zaman ancak etrafını aydınlatır ve bu yarı karanlık içinde palaspâreler⁵³⁹ giymiş, iki büküm, kadid bir adam, hayalet gibi ağır ağır yürüyerek yüksek, boğuk bir sesle kendi kendine deli gibi konuşur:]

Vakit geldi, işte üç gün evvel köprüdeki çığırtkan satıcılardan bir yüzlüğe aldığım ve o günden beri ceste ceste⁵⁴⁰ bakıp karşısında derdime yandığım mum bitmek üzere... Bir daha almak da zaten kabil değil! [boş bir sarnıç gibi ikim ikim ikileyerek] ah muhalefet ah! Nihayet bizi büsbütün yaktın, büsbütün mahvettin a! Şu halimize bakın, kim derdi ki mütarekeden sonra yine muhalefet şu akibete düşsün, yine öksüz evlad gibi boynu bükük, karnı aç, gözü yaşlı, yüreği ürkek, köşelere sinsin ve kapı kapı sürünsün, sürtünsün! [eski zamanı yâd ederek mülayim bir sesle] haydi, harb-i umûmîden evvel ne ise, diyelim ki acemi idik, yanıldık; şaşkın olduk, Bâbîâlî'de basıldık, Yavuz olalım dedik, Beyazıd'da asıldık; o zamanlar her bela, her musibet yine bizim içindi ama mukavimdik⁵⁴¹, sebilhaneden su içer, imaretten⁵⁴² çorba, vücuttaki eski maya sayesinde dayanırdık... Geceleri arkamızdan gelirler (dan!) diye yere sererlerdi, korkmazdık! Gündüzleri yakamızdan tutarlar, (şark!) diye darağacına çıkarlardı, bayılmazdık! Keyiflerine gelir, elimizi ayağımızı nalbant gibi bağlarlar, tırnaklarımızı sökerler; bazen halı gibi iplere gererler, vücudumuzu sopa ile silkerlerdi, aldırmazdık! Bu yüzden ne kemikler kırıldı, ne deriler yüzüldü! Ne saçlar yolundu, ne başlar ezildi, bakmazdık! İkide bir kimimiz Avrupa'ya kapağı atar, kimimiz tavan arasına saklanır, kimimiz menfayı⁵⁴³ boylar, kimimiz Mısır'a kaçardı, yine metanetten geri kalmazdık! Bütün ümidimiz harbin sonunda, yakıp yıkma, kırıp kesme siyasetinin hatasında idi! Fakat, eyvah! Efsus⁵⁴⁴! Heyhat ki bu da boş çıktı, bunda da aldandık,

⁵³⁸ Ders verici, ibret veren

⁵³⁹ Eski püskü, kaba saba dokunmuş, yırtık pırtık kumaş parçası, paçavra ve bunun gibi giyecek

⁵⁴⁰ Azar azar, yavaş yavaş, parça parça.

⁵⁴¹ Dayanıklı, dirençli, güçlü, sağlam.

⁵⁴² Yoksullara ve öğrencilere yiyecek dağıtmak için kurulmuş hayır kurumu,

⁵⁴³ Bir kimsenin sürgüne gönderildiği, sürgün edildiği yer, sürgün yeri

⁵⁴⁴ Yazık, eyvah

bunda da elimiz böğrümüzde, parmağımız ağzımızda kaldı... Aman Allah'ım, mütarekeden beri Bâbîâlî kapısından giren nazırları düşündükçe aklıma veleh⁵⁴⁵ geliyor, sayılır gibi değildi ki... Fakat aklımızda hiç biri kalmadı, hiç biri yer etmedi, iz bırakmadı. Geldiler, durdular, gittiler... Yine geldiler, yine durdular, yine gittiler ve yine gelecekler, yine duracaklar, yine gidecekler... Fakat bende artık bundan sonrasını görecektüvân⁵⁴⁶ kalmadı, yine batacağız, sağdan biri çıkacak, beli bükük, ak sakal... sola sönüp göreceğiz, biri gelir, ne adı var, ne şanı... Arkasından bir hayalet, nefes alsan düşecek... Daha sonra bir korkuluk, ne dili var, ne cismi... Hayır, artık bu panoramayı seyir için aç, susuz, şu belalı dünyada duramayacağım, dayanamayacağım... Ne fırkasından hayır gelir ne gazetesinden meram anlaşılır: bugün methederiz, yarın zem⁵⁴⁷... Şimdi kaka deriz, birazdan cici... İmrenirken tiksiniyoruz, el verirken ayrılıyoruz, hülâsa birleşip bitişip bir iş göremeyiz, bir kuş tutamayız! Hâlâ bekleyeyim mi? Sene on bire vardı, artık ne sandıkta giyecek kaldı, ne kilerde yiyecek. Bin ümit ile beklediğimiz bu devirde de hevenk hevenk asılanlar, evleri basılanlar, eşyası satılanlar, zindanlara atılanlar yine biziz, yine muhalifleriz... Altı ay, bir bir üstüne oh çekemedik, üç kişiye sağlam bir yer veremedik, dünyada rahat varmış diyemedik... Artık neye durayım? Yedi tecrübede el vermedi mi? Boşuna ne bekleyeyim! İşte biz İstanbul'da sıkıştık, kaldık; fakat İttihatçılara yine meydan geniş, burada aç kalanı, oraya can atıyor; burada tehlike göreni, orada selamete eriyor; burada mesnetsiz kalan orada mansıba geçiyor... Fakat bizim için öyle mi? Ekmeğin okkası burada liraya çıksa, orada bedavaya verilse adımımı atamam; yarın onlar da buraya gelse, param yoktur, kaçamam! Bu hale can mı dayanır? On bir sene bekledim, sakalımı bu uğurda fırça ettim, sürüdüm; sinemi siper ettim, belalara yürüdüm, nihayet işte şu mükafatı buldum, şu nimete erdim, şu akıbeta uğradım! Daha ziyade durulur mu? [yastığın altından bir kötü tabanca çıkarır] beni rahata ancak sen kavuşturacaksın, nazırlardan ümit kalmadı! Beni saadete ancak sen nail edebilirsin, fırkadan meded yok! Anadolu yolu bize kapalı, fakat cennetin yolunu sen bana açabilirsin! [şakağına dayar] yalnız bir kurşun elde edebildim, onu da bin minnetle, bin zahmetle, boşuna gitmesin, elim titremesin, tam yerinden vurayım... [Etrafına bakar] elveda ey köhne dünya, ey azablı ömür, ey felaket-dide ihvan! [birden tahatturla⁵⁴⁸] sebab-i intiharımı yazmak

⁵⁴⁵ Şaşkınlık, şaşma, hayret

⁵⁴⁶ Güç, kuvvet, tâkat

⁵⁴⁷ Kötülüğünü söyleme, yerme, çekiştirme

⁵⁴⁸ Hatırlama

lazım! [bir güdük kurşun kalemle buruşuk bir kağıda şöyle yazar:] muhalifler beni aziz canımdan bezdirdi, ölüyorum! [tekrar tabancayı şakağına dayar] beceriksiz muhalifler elveda! [tetiğı çeker, müthiş bir ses duyulur, kocaman bir duman sıyrılır, fakat adama bir şey olmaz] eyvah, kurşun sekti, ben de bunu beceremedim! Kimin kime ne demeye hakkı var, yazık bize!

[Hiddetinden düşer, bayılır ve ayılması uzun süreceğı için perde de iner]

Refik Halid

[*Peyam-Sabah*, nu: 752-11182, 7 Kânûnusânî 1921, s.1]

1.52 BABALARIMIZDAN UTANDIM!

Evvelki Cuma, çoktan beri görüşmekten mahrum kaldığım bazı eski ahbabları, aile ve baba dostu, yaşlı ve muhterem zevatı eski semte ziyarete gittim. Baktım, köşkları harap, bahçeleri viran olmuş; duvarlar yıkılmış, balkonlar çökmüş, sıvalar düşmüş, boyalar solmuş, yolları otlar basmış, dikenler örtmüş, o eski itina ve eski umrandan hiç birinde eser kalmamış.. Büyük kapılar hepsinde örtülü, belli ki artık misafir kabul edilemiyor; eve arka kapılardan, ufak, dar dehlizlerden giriliyor, perdeleri inik soğuk ve rutubetli sofalardan geçilerek mangalla ısınmış küçücük odalarda oturuluyor ve gamlı, hâzinli sohbetler ediliyor. Evvelleri o yerlerde uşaklar, seyisler insanı karşılar, mermer merdivenlerden çıkılır, kocaman kapılardan girilir, avizeli sofalardan dolaşarak çini sobalarla ısınmış geniş salonlarda oturulur ve yemekten, gezmekten bahs olunarak neşeli sohbetler yapılırdı. Şimdi kapıların çingiraklarına ev sahipleri cevap veriyor ve kahveleri evin ufak çocukları getiriyor. Zavallılar müzâyaka ve ihtiyaç içinde iki büklüm ve ak saçlı olmuşlar, felaketin azameti karşısında ürkek ve yılgın ufalmışlar, birer kadide dönmüşler... Fakat bu hengameyi yine büyük bir metanetle, yine sakın ve mütevâzi, yine mütevekkil⁵⁴⁹ ve kibar, pek müdebbirâne⁵⁵⁰ geçiriyorlar, ayaklarını yorganlarına göre uzatıp israftan, sefahatten uzak, yine ellerinde kalanı muhafazaya çabalamaktan geri kalmıyorlar, şu musibete de yine bizim nesilden daha meziyetle, daha dirayetli göğüs geriyorlar, bizden daha sağlam bir fikir ve daha dinç bir yürek gösteriyorlar.

Ben bu ziyaretlerimde hicabımdan boğuldum, arımdan yerlere geçtim!

Neden mi diyeceksiniz? Neden olacak? Onların şu felaketine sebep biz, yeni nesil, gençler değil miyiz? Onları da, kendimizi de, memleketi de bugünkü musibete sokan hırçın ve afacan, azgın ve zorba nesil bizimki değil midir? Hele hatırlayalım, o ne yüksekten atıp tutarak ve ne küstahane tavırlar, ne şımarık edalar alarak, ne şaşaa ile meşrutiyeti ilan etmiş, onlara karşı ne mecnunane tefâhürlere⁵⁵¹ kapılarak ne çılgın yaygara koparmış, ne hakaretlere kalkışmıştık! Birer birer kollarından tutup atıyor, sakallarından çekiyor, burunlarına gülüyor ve yakın bir istikbalde gözlerinin önünde

⁵⁴⁹ Olmuş ve olacakların Allah'ın küllî irâdesine bağlı bulunduğuna inanarak her işinde O'nun istek ve rızasını gözetmek sūretiyle üzerine düşeni yaptıktan sonra O'ndan gelene râzı olan, her hususta Allah'a güvenen, tevekkül eden

⁵⁵⁰ Müdebbir bir kimseye yakışır tarzda, gerekli tedbirleri alarak

⁵⁵¹ Övünme

ne sağlam, ne şerefli, ne emsalsiz bir devlet tesis edeceğimizi söyleyerek mütemadiyen umranlardan, medeniyetlerden, şanlı, şöhretli hareketler dem vuruyor, mütemadiyen saadetler, refahlar vaat ediyorduk. Nerede yüksek bir yer bulursak horoz gibi üstüne sıçırıyor, mütemadiyen böbürleniyor, mütemadiyen istikbalin parlaklığından ve mazinin sönüklüğünden bahsediyor, şöyle diyorduk:

- Memleket bunaklar, cahiller elinde, yani sizin elinizde şu hale geldi; şu sefalete, şu felakete, şu izmihlâlâ⁵⁵², şu uçuruma devleti müstebitler⁵⁵³, hafiyeler düşürdü, yani siz düşürdünüz. Ey miskin, müdâhin⁵⁵⁴, tahsilsiz ve mutaassıp⁵⁵⁵ babalarımız! İşte biz geldik, bizim elimizle viraneler şeref-i abad olacak, ıssız, ışıksız beldeler seyrangâha⁵⁵⁶ dönecek, boş keselerimiz altınla, boş kafalarımız ilim ve irfanla, boş tarlalarımız tohum ve mahsul ile dolacak, Türkiye cennet olacak! Siz çekilin, biz geldik, uyuşuklar minderlerine dönsün, becerikli ve çalışkan evlad-ı vatan mevkilerine geçsin! Artık mesnedler ehillerine verilecek, iltimas ve irtişâ⁵⁵⁷ bitecek, sefaletler elimizde refaha, felaketler saadete, inkırazlar⁵⁵⁸ şereflere kalp olacak!

Evet, böyle demiş, böyle söylemiş, böyle atıp tutmuş, fakat işte bunu yapmış, memleketi bu hale sokmuş, beğenmediğimiz babalarımızı da tehî-dest ve tehî-hane bırakıp şu felakete biz sebep olmuştuk! Binaenaleyh karşılarında ar etmemek, bir o kuru tefâhurları, bir de şu musibetleri düşünüp mahcup olmamak kabil mi? Onlar bugün bize, dışlarından demeseler bile, içlerinden şöyle söylemezlerdi:

- A akılları başlarından taşkın, irfanları kafalarından aşkın çocuklar, a şaşkınlar! Yaptığınızı beğendiniz mi? Hani viraneler şeref-i abad olacaktı? Her taraf baştan başa virane!.. hani ıssız ve ışıksız beldeler seyrangaha dönecekti? Her yer karanlık ve her ev ışıksız!.. hani boş keselerimiz altınla dolacaktı? Üstelik elimizdeki de gitti... hani boş kafalarımız irfanla dolacaktı? Bildiğimizi de unuttuk... hani boş tarlalarımız tohumla dolacaktı? Hepsi kerpiç kesildi... Türkiye cennete değil, cehenneme, gayyâ⁵⁵⁹ kuyusuna döndü. Biz çekildik, uyuştuk; siz geldiniz, çalışkandınız, bizim uyuşukluğumuzla devlet otuz üç sene yerinde durdu, sizin gayretinizle on sene de çarşaf kadar arazi çora kadar küçüldü... Allah için mesnedler ehillere verildi: Talat Efendi numunesi... Allah için iltimas bitti, irtişânın⁵⁶⁰ önü alındı: Topal İsmail ile harp zenginleri

⁵⁵² Yok olma, mahvolma, yok olup bitme, yıkılma, çökme

⁵⁵³ Kendi keyfine göre hareket eden, zor kullanan

⁵⁵⁴ Müdâhene eden, dalkavukluk yapan (kimse), dalkavuk

⁵⁵⁵ Benimsediği fikir ve inanışa aşırı derecede bağlı olup başka düşünce ve inanca hak tanımayan, yenilikleri kabul etmeyen, taassup sâhibi (kimse), bağnaz, fanatik

⁵⁵⁶ Gezme ve seyir yeri, gezi, mesîre

⁵⁵⁷ Rüşvet alma

⁵⁵⁸ Bitip tükenip yok olma, sonu gelme, son bulma, çökme, yıkılma

⁵⁵⁹ Cehennemdeki bir kuyunun adı, gayyâ kuyusu

⁵⁶⁰ Rüşvet alma

bu iddiaya bürhan⁵⁶¹... Allah için sefaletler refaha kalp oldu: hepimiz dilenciye döndük... Allah için felaketler saadetle neticelendi: her ev bir felakethane oldu... Allah için inkırazdan kurtulduk, şerefler kazandık: İzmir'le Bursa şahdı! Haydi yine yüksek yerlere tüneyip tefâhurlara başlasanız, yine bizlere refahtan, şereften, umrandan bahsetsenize!...

İşte ben onlarla, bizden evvelki nesil ile karşı karşıya gelince sanki daima bu sözleri, bu haklı itapları⁵⁶² dinler ve yıkık duvarlara, çökük damlara, ot basmış bahçelere, matem bürünmüş melul çehrelere baktıkça bu kaderini bilemediğimiz ve önlerinde maskara olduğumuz nesilden utanır, yüreğim azabla dolar, arımdan yerlere geçmek ve iki diz üstü kapanarak onlardan yana yakıla, sıcak göz yaşları döke döke, hıçkırı hıçkırı af dilemek isterim!

Bilmem siz de öyle misiniz? Siz de benim gibi öyle bir hicap duyar mısınız?

Refik Halid

[*Peyam-Sabah*, nu: 754-11184, 9 Kânûnusânî 1921, s.1]

⁵⁶¹ Kanıt, delil, hüccet, beyyine

⁵⁶² Azarlama, paylama

1.53 NAKŞ-I BERAB

1.53.1 Yeni Cemiyetperverler

Şu son posta ile Anadolu'ya benim tanıdığım üç zat, hamiyetli ve vatanperver üç zat-ı muhterem gitti. Biri diyordu ki:

- Hayır, burada oturup beklemek, onları yardımsız bırakmak doğru değil, hamiyet birleşmeyi, beraberce çalışmayı, vatana müttehiden⁵⁶³ hizmeti icap ettirir... hem şu sefil muhitten uzaklaşmak ayrıca bir şereftir, oranın havâ-yı istiklali insanın ruhunu besler, ben gidiyorum, Allah ısmarladık!
- Güle güle, selametle! dedim ve güldüm bu zatı yakından tanırdım, icabında bin liraya kâğıt çeken azılı kumarbazlardandı. Masa başından kırk sekiz saat kalkmadığı olurdu. Her kumarbaz gibi bazen cebi dolu gezer, bazen meteliksizdi. Ama şu son zamanlardaki kadar hiçbir vakit kötülememiş, şansı bozulup bu derece berbat bir hale hiçbir zaman düşmemişti. Borçlarını ödeyemediği için kulüpler ismini ilan etmişler, ahbablar yüz çevirmişler, ailesi ayrılmış, eşyası satılmış, metresi darılmış, hülâsa iler tutar yeri kalmamıştı. Hemen hemen intihar etmek üzere idi, Anadolu'ya gitmeyi tercih etmiş, hem de üstelik bir de hamiyetperverlik takınmak şartıyla... hayrını görsünler!

Diğeri de aynı suretle söyleniyordu:

- Ayrı, uzak durmak cinayettir, azap-ı vicdandan boğulacağım, hem şu berbat memleketten kurtuluş yok mu? O ayrı bir nimettir, orada havâ-yı hürriyetle insanın canına can katılır! Allah ısmarladık!
- Hak selamet versin! dedim ve güldüm bu zat sefahat âlemlerinin pek maruf, pek meşhur bir simasıydı. Tâ-be-sabah barlarda, bahçelerde dolaşır, ömrünü zevk ve sefa içinde geçirirdi. Fakat son günlerde varını, yoğunu tüketmiş, sürünür hale gelmişti. Şundan, bundan bir lira ödünç istediği oluyordu; hemen hemen dilenmek üzere idi, Anadolu seferini müreccah bulmuş, hem de üste bir de vatanperverlik taslamak şartıyla... kıymetli parçadır, safa-yı hatırla kullansınlar!

Üçüncüsü de öyle diyordu:

- Vatan her zevke müreccahtır, uğurundan canımı feda etmeye gidiyorum!
- Uğurlar olsun! dedim ve güldüm. Gitmesin de biçare ne yapsın? Mahkemelerden sadır olan⁵⁶⁴ haciz kararları, îlâmlar desteler teşkil etmişti, polis arkasında dolaşılıyor, her sokaktan önüne bir alacaklı çıkarak yakasından yapışıp karakollara sürüklemeye kalkışıyordu. Dayanılmaz bir vaziyette,

⁵⁶³ Birlik olarak, birlikte, beraberce

⁵⁶⁴ Ortaya çıkmak, meydana gelmek, zuhur etmek

perişan bir halde idi, hapse giremektense Anadolu'ya gitmeyi tercih etmiş... ahlaksızın biriydi, alıp başlarına taç etsinler!

İşte, böylece, İstanbul'da ipliği pazara çıkanlar, artık dikiş tutturamayacaklarını anlayanlar son habbe-i servetini de sefahatta tüketip Amerika'ya altın arayıcılığına giden eski Avrupa miras yedileri gibi, hem de fazla olarak vatana hizmetten, millete yardımdan bahsedip devletin saadeti için kendi refah ve saadetlerini feda ettiklerinden bile dem vurarak ve zavallı şehrimize tahkirler yağdırarak, şetmler⁵⁶⁵ savurarak, lanetler okuyarak sergüzeşt peşinde birer birer savuşuyorlar. Anadolu da beslesin bu kargaları, sonra gözünü oysunlar!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 755-11185, 10 Kânûnusânî 1921, s.3]

⁵⁶⁵ Küfretme, sövme

1.54 NAKŞ-I BERAB

1.54.1 Haberlere Dair

İnsan her sabah gazetelere bir defa hırz-ı can⁵⁶⁶ ile sarılıyor, şöyle, alelacele, bir göz gezdiriyor, fakat bakıyor ki o her gün bin ümit ile bekleyip de bir türlü bulamadığı hayırlı haberler yok, somurtup kalıyor, gecelerin gebe olması iddiasına rağmen yine bir şey doğurmadığını görüp meyus ve münfail⁵⁶⁷ köşesine yeniden büzülüyor ve elini şakağına dayayıp düşünmesine yeniden devam ediyor! Evet can alacak, dişe dokunacak haberler bu esnada mefkud⁵⁶⁸... Fakat onların yerine dört alakadarından başka kimseye taalluku⁵⁶⁹ olmayan veya bir incir çekirdeği dolduracak kıymeti bulunmayan bir sürü havadis sütun sütun dolu... mesela dünkü gazetelere göz gezdirelim: “Meclis-i İdare-i Vilayet içtima ederek giden paşa ile tavuk pazarında üç haneye kıymet takdiri ile meşgul olmuştur.” Nasıl, mühim değil mi? Alakadar olmadınız mı?... İnsanın Meclis-i Vilayete de, o kıymet takdir edilen hanelere de, kıymeti takdir edenlere de âdeta gazez⁵⁷⁰ olacağı geliyor... Canım, bundan bize ne?... Sonra, şöyle bir haber daha: “Beyoğlu mutasarrıflığı için bir bina taharrî⁵⁷¹ edilmiş ise de münasibi bulunamamış, îcarın⁵⁷² tenzili teklif edilmiş!” Düşününüz, siz kendi îcarınızın, kendi meskeninizin derdiyle zaten meşgul iken bir de Beyoğlu mutasarrıfınıninkini düşünecek, ona alakadar olacaksınız... Daha ötede diğer bir haber: “Amerika’daki Gülcemal vapuru için dava vekili tayin edilecektir.” Hah, işimiz az da bir de Amerika’daki Gülcemal’in derdini dinleyelim... İşte daha mühim bir havadis: “Şehremaneti bütçesine kantar, kile⁵⁷³ ve çeki⁵⁷⁴ rüsumu⁵⁷⁵ olarak yüz seksen bin lira koymuş, hâlbuki ancak yüz otuz bin lirası tahsil olunmuş...” Kendi kesenizin hesabını tutmaktan izhâr-ı acz etmişsiniz⁵⁷⁶, emanetinkini düşüneceksiniz!.. Bir tane daha var: “Ada çamlarının âdiyet meselesi halledilecekmiş...” Siz bunu merak etmiyor muydunuz, aman, ada çamları evkafın malı mı, şehremanetin mi diye üzülüyor

⁵⁶⁶ Canın sığındığı yer

⁵⁶⁷ Bir şeyin etkisi altında kalan, etkilenen, etkilenmiş

⁵⁶⁸ Mevcut olmayan, bulunmayan, yok

⁵⁶⁹ İlişik, ilgi, bağ

⁵⁷⁰ Birine karşı beslenen kötü niyet, gizli düşmanlık, hınc, kin

⁵⁷¹ Arama, aranma, araştırılma, bir şeyi bulmaya çalışma

⁵⁷² Kirâya verme

⁵⁷³ Tahılın türüne, kullanıldığı yere ve zamâna göre ağırlığı değişen ölçek

⁵⁷⁴ Odun, taş, kireç gibi şeyleri tartmakta kullanılan 250 kiloluk ağırlık ölçüsü

⁵⁷⁵ Vergiler

⁵⁷⁶ Bir şeyi yapamayacağını, yapmaktan âciz olduğunu bildirmek

muydunuz? İşte bu iş yakında hallolunacaktı... Aman yarabbi adayı, adanın çamını bu ana baba gününde kim sorar, kim düşünür! Herkes canını dişine takmış sadra şifa verecek haber beklerken tavuk pazarındaki evin kıymetiyle kile rüsumunun hesabını aklına mı getirir... Gazetelerinki havadis vermek değil, âdeta münasebetsizlik... Bir hikâye vardır: Adamın birine Münasebetsiz Ahmet Efendi derlermiş, padişaha kadar şöhreti aksetmiş, çağırın göreyim! demiş, nâçar emre itaat etmişler, huzura götürmüşler, durmuş, durmuş da padişaha şöyle sormuş:

- Siz ud çalar mısınız?
- Hayır! Ne münasebetle soruyorsunuz?
- Hiç, demiş, ben de çalmam da...

Gazeteler için de böyle... Başka yazacak münasebetli söz mü yok?

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 757-11187, 12 Kânûnusânî 1921, s.3]

1.55 NAKŞ-I BERAB

1.55.1 Bir İstatistik

Benim gibi hayatta eğlencelerini ucuz temin etmek isteyen bir adam havadan, sudan eğlenmesini, yoktan eğlence çıkarmasını bilmezse sıkıntıdan boğulur: istatistik meraklılarının hesabına nazaran - harb-i umûmîden evvel – yetmiş sene yaşayan bir adam bu müddet zarfında içki, süt ve su olarak otuz bin okka meşrubat sarf eder, yirmi bin okka ekmek yer, yuttuğu etler toplansa beş öküz ve otuz beş koyun ve keçiden mürekkep azametli bir sürü hasıl olur, sebze miktarı ise on beş bin okkayı, meyve yetmiş bini geçermiş! Yani birkaç yük treninin bile taşıyamayacağı kadar ağır siklet, kendi cüssesinin tam bin misli fazlası!... Hatta içtiği cigara Beyazıd Kulesi'nden, yediği şeker Galata Kulesi'nden büyük!...

Acaba şimdi, harb-i umûmîden sonra nasıl? Dün, üst kat penceresinde oturup mahalleyi tedkik ve temaşa ettim, şöyle bir takribi hesap yürüttüm, zamane insanların yetmiş sene de kendinden bin misli ağırlığını katiyen yiyemeyeceklerine kanaat getirdim. Zira, on dokuz evden ancak beşine sütçü uğradı, ikisi sahlep aldı, altısı simitciyi çağırdı, portakalcıdan üç, sebze ve etçiden beş ev alışveriş etti. Bakkaldan her eve ancak ikişer okkayı geçmez değersiz ve ehemmiyetsiz bir takım paketler geldi... Yalnız ekmekçi her eve uğradı ve hemen hemen her ev tahin helvası aldı ve akşamleyin her ev sahibi elinde bir kangal uskumru ile geldi... Yani gıda: ekmek, balık ve helvadan ibaret, iş buna dayanmış!.. Binaenaleyh imkan bulup da yetmiş sene bu şerâit⁵⁷⁷ ile yaşayabilen bir İstanbullu ömrünün sonunda Kayış Dağı kadar ekmek, Çamlıca kadar helva ve Kız Kulesi kadar da balık yemiş olacak, şeker gibi, süt gibi, et gibi nadide gıdalar devede kulak kabilinden kalacak! O koyun sürüsü ile o şeker kulesinin yerinde yeller esecek!

İnsanların sarf ve istihlâk⁵⁷⁸ ettiği şu azîm⁵⁷⁹ miktara kıyasen bir de on senede İttihad ve Teraki'nin neler telef edip neler yuttuğunu ve neler mahvettiğini düşünelim: İşkodra'dan Basra'ya kadar, bir ucundan öbürüne iki ayda varılmaz bir hudud... Demek ki elinde olsaymış – bu hesaba göre – bütün Avrupa'yı bir diğer on senede;

⁵⁷⁷ Şartlar, koşullar

⁵⁷⁸ Kullanmak sûretiyle tüketme, sarfetme, tüketim

⁵⁷⁹ Büyük

Asya, Afrika ve Amerika'yı da kırk beş senede, Okyanusya'yı da – meyve gibi – üstüne beş sene de ifna⁵⁸⁰ edecek, yani tek mil-i dünyaya sahip olmuş olsa idi – şu on senedeki sarfıyatı mucibince – bu bütün dünyayı yetmiş senede elinden çıkarabilecekmiş!

Allah esirgesin, şu son tebliğlere bakıyorum da kuvâyımilliyemize de, atıp tutmalar hariç, baki kalan Anadolu, bu gidişle üç, dört ay dayanamayacak! İnsanların midesine me'kûlât⁵⁸¹ dayanmıyor, İttihatçı kafasına kıtaat⁵⁸²!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 758-11188, 13 Kânûnusânî 1921, s.3]

⁵⁸⁰ Yok etme

⁵⁸¹ Yenecek şeyler, yiyecekler

⁵⁸² Kıt'alar

1.56 İKİ OĞULUN HİKÂYESİ

Geçenlerde ılık ve güneşli bir kış gününün letâfetinden istifade ederek yürüye yürüye Çamlıca'ya kadar çıktım, harap ve hazin kâşâneler⁵⁸³ arasında gamlı gamlı dolaştım, yüreğim şişkin ve gözlerim dumanlı, müteessirane dönüyordum, bir çeşme başında oturup dinlenen ihtiyar bir adam bana selam verdi.

— Tanıyamadınız mı? dedi.

Baktım: eli değnekli, iki büklüm, cenaze gibi sarı ve ceset gibi zayıf bir felaket-dide... belli ki çok dert görmüş, çok eza çekmiş, mütemadi felaketlerle, musibetlerle didişe dövüşe böyle çökmüş, kadide dönmüş... Yüzünde mana ve hayattan nişan kalmamıştı ki tanıyabileyim?... Fakat gözlerine bakınca, iri, vakur iki göz, derhal tanıdım:

— Siz, bu halde, buralarda? diye kekeledim.

— Evet, dedi, ben, bu halde ve buralarda!

İnanılır şey değildi, hayretimden dona kaldım; bu zat, daha sekiz, on sene evvel, dünyanın adlı, sanlı, şanlı, şöhretli bir zengini, bir asilzadesiydi; İşkodra'dan Edirne'ye kadar Rumeli'de hesapsız çiftlikleri, Anadolu'da hududu nâ-malum arazisi, Basra'da hurmalıkları, Yafa'da portakallıkları, Trablus'da gül bahçeleri, Yemen'de kahvelikleri, hülâsa üç kıtada her çeşitinden, münbit⁵⁸⁴ ve mahsüldar malikaneleri, paha biçilmez emlakı vardı. Sekiz, on sene içinde bu kadar mal nasıl tükenmiş, bu arazi nasıl olup da elden çıkmış, nasıl bir felaket bu azîm serveti yokluğa kalp etmişti?

— Anlatayım! dedi.

Ben de çeşmenin yıkık bir taşına oturdum, etraf تنها, vahşi ve hazindi, o söyledi, ben dinledim ve şu garip macerayı öğrendim.

*

* *

⁵⁸³ Büyük, süslü köşk, mükellef

⁵⁸⁴ Bol ürün veren, verimli, bereketli

— Ben bu hale iki oğlumun yüzünden düştüm, bu felaketime iki oğlum sebep oldu: birinin hoyratlığı, öbürünün uyuşukluğu... Tam on bir sene evvel, bir musubetli günde, o zorba ve haşarı oğlan, halayıktan⁵⁸⁵ olma küçüğü, Rumeli'deki çiftliklerinde muhafız, korucu, deşt-ban⁵⁸⁶, bekçi gibi eli silahlı ne kadar uşağım varsa hepsini kandırdı ve başlarına geçip bana meydan okudu, “yaşlısın, idare edemiyorsun, işler tezebzüp⁵⁸⁷ içinde, sen çekil, idaresini ben deruhte⁵⁸⁸ edeyim ve bir kazandığımız yerden bin kazanayım!” dedi. Evvela muvâfakat etmek istemedim, zira ahlakına güvenemiyordum, fakat zorladı, tehtide kadar vardı, nâçar boyun eğdim ve ona vekalet verdim.

Zaten bu çocuk, en küçük yaşından beri zalim, hoyrat ve ahlaksızdı. Eline bir çekiç alır, somaki⁵⁸⁹ masalara, billur avizelere, fağfur⁵⁹⁰ kaselere vurur, bin parça eder, bundan zevk alırdı. Evin kedilerini, ayaklarına taş bağlayıp, havuza atar, köpekleri gaza bular, yakar, halayıkların saçlarını dibinden keser, uşakların elbiselerini makaslar, tül perdeleri koparır, masa örtülerini çeker, camları taşlar, aynaları kırar, hülâsa her tarafı altüst ederdi. Çekirgeleri bacaklarından zalimcesine ayırışını, kelekleri avucunda merhametsizce ezişini, bahçedeki güvercin ve tavusları tüfekte insafsızcasına vuruşunu gördükçe istikbalde ne olacağını sezmez değildim... Kavgadan, dövüşten bir dakika rahat durmazdı; tutar komşu çocuklarına, hatta en kuvvetlilerine, sebepsiz sataşır, onlarla gırtlak gırtlığa gelir, şuralarını buralarını dalar, ısıtır, fakat neticede temiz bir dayak yer, eve öyle döner, fakat uslanmaz, daha kanları kurumadan, yaraları iyi olmadan yine fırlar, tekrar hücumu koşardı!... Ömrünü mahallenin azgın oğlanlarıyla kaydırak oyununda, uzun eşekte, kar topunda, kızak eğlencesinde geçirirdi; eve güç sokardık!

Öbürüne, büyüğüne gelince, o kamil bir çocuktü, kavgadan, nizadan hazzetmez, tabanca, hançer oyunlarına yanaşmaz, hoyratlıkları sevmezdi. Katip, çelebi, halim, âdeta derviş meşrep bir tabiatı vardı. Öteki belde piştov, ayakta çizme, başta kalpak nara atıp kadeh kırarak, silah çekip meydan okuyarak dolaştıkça arından yerlere geçer, fakat sözünü geçirtemez, hatta ekseriya onun, küçüğünün dayağını bile yerdü.. Afacan oğlan zavallıya neler çektirmezdi! Biraz tevbihine, tenkidine uğradı mı, “ah kardeşim, ağabeyciğim!” gibi tatlı hitaplarla sinsi sinsi, usul usul yanına sokulur, öper gibi yaparken bir yerinden ısıtır, kaçardı; öbürü bu sahte dillere aldanarak ve koca sakalını daima bu küçücük kopilin⁵⁹¹ eline vererek her zaman aldanır ve her zaman onun eğlencesi olurdu.

İşte küçüğü bir gün geldi ki beni korkuttu, ağabeyisini yıldırdu, mühürü eline aldı ve emlakıma hakim oldu... Evvela ne kadar emektar, mücerreb adamlarım varsa hepsini birer bahane ile savdı, bütün kahyaları değiştirdi, yerlerine beraberce kaydırak oynadığı ve külhanbeylik ettiği soysuzları toplayıp getirdi;

⁵⁸⁵ Esir edilmiş veya satın alınmış kız, kadın

⁵⁸⁶ Kır bekçisi, korucu.

⁵⁸⁷ Kararsızlık, karışıklık

⁵⁸⁸ Üzerine alma, üstlenme, yüklenme

⁵⁸⁹ Çok sert ve damarlı, kızıl ve yeşil renkli bir mermer

⁵⁹⁰ Çin işi, porselen (evâni)

⁵⁹¹ Arsız çocuk, sokak çocuğu

kumar, içki, kadın bir taraftan, zulm, işkence, su-i idare diğer taraftan, iki senede işler çorbaya döndü, bir takım münâzaalı⁵⁹² arazi komşuların eline geçti, vâridat⁵⁹³ azaldı, bereket bitti... Baktım ki olmayacak, birkaç Arnavut tutup zorla elinden mühürü aldım ve büyüğüne verdim. O akıllı idi, felaketi görüyor, böyle har gürle giderse az zamanda hepsini elimizden çıkaracağımızı, sefaletle düşeceğimizi anlıyordu. “Nezaketle, herkese hüsn-i muamele ede ede ve komşularla güzel geçine geçine, kavgasız, marazasız⁵⁹⁴, kemal-i ihtiyat ile hareket etmezsen sonu felakettir!” diyordu, diyordu ama elinden iş gelmiyor, küçük kardeşiyle uğraşamıyor, onun haşarılıkları ile başa çıkamıyordu. Tatlı dillerine aldana aldana, nihayet, bir gün, elinden mühürü kaptırdı, yüzüne gözüne bulaştırdı!

Asıl felaket bundan sonra başladı. O hoyrat, zalim herifle uğraşmak artık hangimizin haddimize... Kudurdu, kudurdu, zabt edilmez bir hale geldi, evvela, kardeşini çiftliklerden birine hapsedti, beni eve tıktı; ondan sonra vurdu, kırdı, dövdü, söktü, yaktı, yıktı, arazimin iler, tutar yerini bırakmadı; rençberlere zulmetti, köylülere angaryada çalıştırdı, eşkıya ile vuruştı, çiftlik beyleriyle nizalar çıkardı, mahkemeleri tehtide vardı, hakimleri tahkir etti, hülâsa cihana meydan okudu, kumar, karı, rakı bir cihetten, satma, yakma, yıkma, öbür cihetten dokuz senede ne Rumeli’nde bir dam, ne Arabistan’da bir fidan hurma, ne Arabistan’da bir dikili ağaç kaldı, hepsi gitti, kendi de bir gün davacılar elinden kaçıp bir tarafa sindi. Kala kala o servetten Anadolu’da beş, altı çiftlik kalmıştı.

Eeh, ne yapalım, dedik, yine aç kalmayız, çıplak kalmayız, kimseye muhtaç kalmayız, geçinir, gideriz... Büyük mahdumu⁵⁹⁵ çağırdım, “al bakalım şu kalan parçayı idare et, göreyim seni!” dedim. Ah, ne yapayım ki, düşüncesi tam, fakat işgüzarlığı noksan olan bizim büyük oğul yine saf çıktı, yine tatlı dile aldandı, haşarı oğlanın bıraktığı bir çocuk vardı, tabiatı babası ahlakta, kavga meraklısı, silah aşkısı, hoyrat ve zalim, çevik ve akılsız... işte ona emanet edip araziye nezaret et diye çiftliklere salâhiyetle göndermedi mi? Sen misin gönderen, geçti başına birleşti babasının dalkavukları ve sefâhat arkadaşlarıyla, şimdi orada vur patlasın, çal oynasın yaşıyor, bir kavga, bir kıyamet, etrafı kasıp kavuruyor... Ümidimiz oradan da kesildi, burada, on parasız, aciz, muhtaç, şaşkın sürünüyor, büyük mahdumla ikimiz başbaşa vermiş beraberce ah edip inliyoruz!

İşte, azizim, beni bu iki oğlum bitirdi, o servetin dibine bu ikisi darı ekti, biri hoyratlığı ve haşarılığıyla, diğeri saflığı ve beceriksizliğiyle... Fakat küçüğünü hiç affetmem... Ne olurdu, Allah’ım, bari birisinden olsun birazıcık yüzüm gülseydi, bu kadar gam yemezdim!?!...

Refik Halid

[*Peyam-Sabah*, nu: 759-11189, 14 Kânûnusânî 1921, s.1-2]

⁵⁹² Hakkında münâzaa olan, ihtilâflı, kavgalı, dâvâlı

⁵⁹³ Gelirler, gelir [Tekil anlamında da kullanılır]

⁵⁹⁴ Anlaşmazlık, kavga

⁵⁹⁵ Erkek evlât, oğul

1.57 NAKŞ-I BERAB

1.57.1 Dünyanın Sonu

Yaşadığımız kürenin akıbetine dair mütefenninler⁵⁹⁶ bir çok faraziyyat serdederler⁵⁹⁷, dünya nihayet nasıl batacak, kıyamet nasıl kopacak, bunu çeşit çeşit kıyâsat ile, güya kendileri üzerinde değilmiş gibi, sakın, bârit⁵⁹⁸, lakayt, uzun uzun anlatırlar. Rivayetlerine göre, arza ya bir diğer küre çarpacakmış, o zaman denizler Himalaya Dağları büyüklüğünde dalgalarla karalara vurup ân-ı vâhitte⁵⁹⁹ su, ateş, toprak birbirine girecek ve insanlar da bu kızgın, boğucu, ezici enkaz altında, gık demeye vakit bulamadan eriyip gidecekmiş... yahud, teneffüs ettiğimiz hava zehirlenecek, benî beşer mecnunane bir neşeye kapılıp misli görülmemiş bir şetâret⁶⁰⁰ içinde, oynaya zıplaya, güle haykıra, pür-kahkaha, mesud bir ölümle tek mil-i enfas edecekmiş⁶⁰¹... Yahud da arzın sıcaklığı gittikçe azalacak, güneşin ziyâsı⁶⁰² gittikçe tükenecek, soğuk ta hattüstüvâyâ⁶⁰³ kadar bastırarak zavallı ahali donup buz kesilmek suretiyle terk-i dağdağa-yı hayat eyleyecekmiş... Beğen beğendiğini, ya yanarak, ya çıldırarak, ya donarak üç çeşit ölüm! Hoş bizler, bu üç çeşidin de küçük birer numunesini memleketimizde tecrübe etmedik değil! Harb-i umûmîde bir kısım ahali Çanakkale'nin su, ateş ve toprak karışmış kızgın dalgaları altında ezilip gitti; bir kısmı Galiçya ve Kafkasların buz dağlarında incimad⁶⁰⁴ edip kaldı, bir kısım harp zenginleri de İstanbul'da ve Berlin'de pür-neşe, pür-kahkaha, çılgın bir şetaret ve sefahat içinde ölüp ebedi sükûnete daldı... Bütün bunlar, ufak numunede gözümüzün önünden geçti, hâlâ da Anadolu'da devam edip gidiyor a... Ahvale baktıkça işte böyle, ister istemez, korkunç ve ölümlü zeminlerde düşünmemek, kıyametten imdat beklememek kabil olmuyor... Bir zamanlar mesut Türkiye, Halley yıldızı çarpacak, dünya batacak diye helecana kapılmış, korkudan ölenler, bayılanlar olmuştu; hâlbuki şimdi böyle bir ihtimal haber verilse, eminim ki, yüzde doksanımız, çekilen bunca ıztırabata artık bir nihayet vaad eden şu beşâretli⁶⁰⁵ haberden memnun, mââile balkonlara,

⁵⁹⁶ Bir ilim veya fennin çeşitli dallarında geniş bilgi ve mahârete sâhip olan, üstatlaşan (kimse)

⁵⁹⁷ İleri sürmek, önermek

⁵⁹⁸ Soğuk

⁵⁹⁹ Aniden, birdenbire, bir an.

⁶⁰⁰ Sevinç, neşe, şenlik

⁶⁰¹ Nefeslerini tamamlamak, ölmek

⁶⁰² Işık

⁶⁰³ Kuzey ve güney kutuplarına aynı uzaklıkta bulunan ve yer küresini ikiye böldüğü farzedilen en büyük enlem dâiresi, ekvator

⁶⁰⁴ Donma, katılaşma, sertleşme

⁶⁰⁵ Müjde

cihannümalara, cumbalara çıkarak, pür-ümit, bu ihtimalin zuhurunu kemal-i meserretle bekleyecek ve bu defa bir çokları, çarpacağı için değil, çarpmayacağı korkusuyla, belki çarpmaz diye yeisinden ölecek, yeisinden bayılacak!

Hey gidi dünya hey!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 760-11190, 15 Kânûnusânî 1921, s.3]

1.58 NAKŞ-I BERAB

1.58.1 Rahatın Yolu

Adam, zamane derdiyle uğraşıp içli kız gibi daima ah ve vah edecek, ihtiyaçtan, ıstıraptan bahs eyleyecek bir ben mi kaldım? Biraz da iç sıkmayacak, gönül üzmeyecek laflara bakalım... Hiç kimse, hatta vazifedar olanlar bile, günün meseleleriyle fazla meşgul olmuyor, kimse fazla yorulmaya, fazla emek sarf etmeye yanaşmıyor, kimsenin ince eleyip sık dokuduğu, derin düşündüğü yok. Herkes, mütevekkil ve sakin, bir çıkarını bulmuş, müteselli yaşamaya, gönlünü ferah tutmaya bakıyor. Bütün fena haberler hüsn-i tevil ediliyor, her musibet bir saadete yoruluyor ve “şöyle olacak, böyle olacak, iyi olacak!” denip geçiliyor; göre göre, bile bile, îmanıma, itikadıma rağmen ben bile artık inanmaya başlayacağım, ben de aldanmaya çalışıp rahatıma bakacağım... Hem, doğrusu, kimse huzurumdan memnun olmamaya başladı, “hah, kara haberci geldi?” diyorlar, beni görür görmez yüzlerini ekşitiyorlar, surat ediyorlar; belli ki içlerinden:

“Aman yarabbi, ne bedbin adam, baykuş gibi sade şeâmet⁶⁰⁶ saçar, musibetten, felaketten dem vurur!” diyorlar, kızıyorlar. Sahih, ben de açık hiçbir teselli kapısı bırakmıyorum... Mesela meys, helecanlı bir çehre ile koşup:

- Aman, diyorum, Yunan ta Eskişehir önüne gelmiş, ne felaket! Tam o esnada, baş başa verip Rus lokantalarındaki keyiften dem vuran rüfekaya bir tatsızlıktır çöküyor, ağzıma tokat vuracak kadar hiddete gelip diyorlar ki:
- Adam, îzam⁶⁰⁷ etme, yarın, öbür gün, hele ilkbahar taaruzu bir başlasın, görürsün!

Sonra dönüp sohbetlerine devam ediyorlar, ben ağzım açık, helecanım yürekte, inanmakla inanmamak arasında mütehayyir, ortada mihlanıp kalıyorum!

Bazen de bir salonda, Paris’de yeni başlayan uzun etek modasından kadın erkek hararetle, salâhiyetle, tatlı tatlı konuşup dururlarken, ben münasebetsizlik edip:

- Ah, diyorum, şu konferanstan evvel bir birleşilse...

Gözlerini üzerime çevirip kin ve husumetle şöyle bir süzüyorlar, sonra:

⁶⁰⁶ Uğursuzluk, nuhûset

⁶⁰⁷ Gereğinden fazla önem verme, üstünde durup büyütme

— Merak etme, birader, diyorlar, çoktan birleşildi, yalnız gizli tutuluyor! Sözümün yarısı ağzımda kalıyor, şaşırp susuyor.

İlle geçen akşam bir müsamerede, perde arası, parasızlıktan bahis açayım dedim, içimizden birisi âdeti üzerime yürüdü:

— Canım, budala mısın sen, dedi, parasız olsak şu tiyatro böyle, tıka basa dolar mıydı?

Baktım, iğne atsak yere düşmez, halk birbirini eziyor: “doğru dedim, îzam ediyorum, hata bende!” ve mahcup önüme baktım!

Yolda, dönerken, düşündüm, kendi kendime:

— A çocuk, dedim, âlemin derdi sana mı düştü, nafîle ne nefes tüketirsin, yüreğine yazık!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 761-11191, 16 Kânûnusânî 1921, s.3]

1.59 NAKŞ-I BERAB

1.59.1 Yine Mevsime Dair

İyi haberler, mart güneşi gibi, kah açıyor, kah kapıyor, bu memleketin siyasetinde de ilkbahar gibi bir istikrar yok ki... “Oh, aman ne güzel, hava günlük güneşlik!” derken, beklenilmeyen bir taraftan ufacık bir bulut, bir kara bulut sökün ediyor, ân-ı vâhitte büyüyerek gelip güneşi örtüyor ve şıpır şıpır bir yağmur, bir kasâvet yağmuru dökülmeye, insanın yüreğini üzmeye başlıyor... İyi ve fena haberler de tıpkı böyle... “Oh, aman ne âlâ, ümit yüzünü gösterdi, ufk-ı siyaset apaçık?” derken, umulmadık bir cihetten kısa bir haber, bir kara haber duyuluyor ve ân-ı vâhitte büyüyerek o açık ufkî ve ümit güneşini simsiyah kapatıyor, bilâ-bârânî gibi acı acı tafsîlât⁶⁰⁸ bir bir ardından dökülerek yürekleri bir kederdir kaplıyor! İnsan, bu diyarın siyaset sahasında iyi ve fena haberlerin hiç birisine güvenmemeli, ne güneşine, ne bulutuna aldanmamalıdır. Sabahleyin baston alıp çıkarsın, öğleye sırsıklam dönersin ve bu defa paltoyu sırtına geçirir, şemsiyeyi eline alır, öyle çıkarsın, güneşten ve sıcağın terlemiş harap bir halde avdet edersin... Mesela bir haberdir işitiyoruz: Eskişehir’e kadar Yunan ordusu dayanmış, herifler borularını öttüre öttüre, mukavemet görmeden yürüyüp gitmişler! Aman Allah’ım, ne kara bir bulut, ne zifiri bir gün, ne elemli bir havadis yağmuru, bunalıp kalıyorsun, yüreğin gamla, kasâvetle doluyor, ta kemiklerine kadar işleyen bu kederli sis altında, nefes alamaz gibi oluyor, âdeta boğuluyorsun... Derken diğer bir haber, bir ferahlı haber bu zulmetin ortasında bir mavi çizgi gibi beliriyor, arkasından tafsîlât bir rüzgar gibi gelip bulutları, sisi dağıtıyor, günlük, güneşlik bir hava insanın ciğerlerine kuvvet, gözlerine fer, gönlüne neşe veriyor. Fakat – maalesef – bu da uzun sürmüyor, şarktan mı olur, garbdan mı, neredense yine bir bulut sönüyor, yine zulmet ve yağmur etrafı kaplıyor! Fakat bir müddet sonra bakıyorsunuz ki yine neşeli horoz sesleri, kuş cıvıltıları, güneş ve eleğimsağma⁶⁰⁹.. Bu derece kararsız bir siyaset havasına gelsin de kabine, fırka, vücut dayansın; yürekler kah sevinçten, kah kederden hoplaya hoplaya illetli oluyor, hem netice itibariyle, bir ölçüsü tutulursa yağmurlu hava açığından çok fazla... Onun için

⁶⁰⁸ Bir şey hakkındaki etraflı bilgi, uzun uzun açıklamalar, ayrıntılar

⁶⁰⁹ Gök kuşağı, alâimisemâ, kavsikuzah

olacak ki ektiğimiz tohum-ı siyasetler ekseriya çürüyor ve bataklık otu gibi bitemez büyümek nerede, daima küçülüyor, yeni filizler daima bodur kalıyor!

On bir sene süren bu kararsız baharın inşallah sonu yakındır; güneşini bulut kapamaz sürekli bir yaz siyasetine kavuşması için can atıyoruz. Her dem mütebeddil⁶¹⁰ havalardan bittik ve bıktık. Neredesin siyâsi yaz?

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 762-11192, 17 Kânûnusânî 1921, s.3]

⁶¹⁰ Bir durumda, bir kararda kalmayan, değişen

1.60 NAKŞ-I BERAB

1.60.1 Cepheye Doğru

Haber doğru ise taze şairlerden bir vatanperver kafilesi geçen gün şehrimizden Anadolu'ya müteveccihen⁶¹¹ hareket etmiş... Hak selamet versin, bugüne kadar durmaları abesdi; hani terziye “göç” demişler; “iğnem başımda!” demiş, onların da kalemleri ceplerinde değil mi? Başka neleri olacak, genç, dinç adamlar, varsınlar biraz da memleketlerini tanısınlar, Bâbiâlî Caddesi'yle Moda çayırından alacakları ilham ile işte ancak yazdıkları kadar eser meydana gelebilirdi... Her neyse, isabet olmuş, şimdi şiirler okuyarak ve kendilerini birer küçük kahraman farz ederek, yüreklerinde bin bir ümit, gözleri hamiyet ateşiyle pür-fer⁶¹², tatlı ve heyecanlı bir seyahat ederler... Sevinçlerine payan yoktur, gençlik bu, Karadeniz'in her denizinkine benzeyen dalgaları, Anadolu sahillerinin her sahile benzeyen kıyıları onlara başka biçim, başka şekil görünür, baş başa verip Ankara'ya tarz-ı muvâsalatlarını kararlaştırırlar, ceplerinde muhakkak, bilhassa ateşli, firaklı⁶¹³ yazılmış milli, tûrânî manzumeler vardır; bunları okur, ispat-ı hamiyet ve hüvviyet eder, hüsn-i kabul⁶¹⁴ görürüz derler. Birbirlerine:

— Aman, dikkat, hep parmak hesabı, hep vatan perverane olsun, cenginden, zaferden bahsetsin!

diye nasihatlar ederler. Yüreklerinde birer ümit arslanı yatar; öyle ya, Ankara'da yeni Dârülfünun açılıyormuş, biri Türkçe edebiyatı, biri Garp edebiyatı, bir diğeri Turan elsinesi⁶¹⁵ müderrisliğine tayin ediliverirler, zaten orada muallim kahtı⁶¹⁶ varmış... Bunlar olmazsa, maarif vekaletinde tedrisat müdürlüklerinden bazılarını da mı vermezler? Bak Kazım Nâmi müsteşarmış, o olduktan sonra... Rahat rahat derslerini verirler, aylıklarını alırlar, gül gibi geçinip giderler, senede bir veya iki de manzume yazarlar, gayet hamiyetperverane, gayet cengaverane...

⁶¹¹ Yönelerek, müteveccih olarak

⁶¹² Çok parlak, çok aydınlık

⁶¹³ İçerici, dokunaklı, tesirli, hüznü verici

⁶¹⁴ İyi karşılama, iyi kabul etme

⁶¹⁵ Diller, lisanlar

⁶¹⁶ Azlık, kıtlık, yokluk

İşte bu ümitlerle o belde-i âmale varırlar. Karşılarına ilk adımda büyük rütbede bir zabıt çıkar: “Kimsiniz?” diye sorar; hemen ceplerinden birer harp ve cenk manzumesi çıkarıp okurlar. Zabıt dinler, dinler, sonra amir bir mülazımı çağırır:

— Al efendileri, der, gönüllü yazılmaya ta İstanbul’dan gelmişler, bizim de böyle genç, dinç askere ihtiyacımız var, giydir, elbiselerini, hemen cepheye sevk et!
Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 764-11194, 19 Kânûnusânî 1921, s.3]

1.61 NAKŞ-I BERAB

1.61.1 Şan ve Şeref Bahsi

Yunan tebliğine nazaran ordu Bursa'ya “şan ve şerefle” dönmüş... Zâhir Yunanlılar şan ve şerefın manasını pek iyi bilmiyorlar; böyle dönüşler için biz de şan ve şerefle değil “süt dökmüş kedi gibi”, “süklüm püklüm”, “ ters pers” tabirleri kullanılır, “öyle bir dönüp kaçtı ki arkasından sapan taşı yetişmedi” derler, hülâsa daha bir hayli tâbirat istîmal⁶¹⁷ ederler, fakat “şan ve şeref”i yerinde kullanırlar, bu dönüşe bir türlü yakıştıramazlar! Hoş, velev şan ve şerefle de olsa o yerler pek dönülür, bırakılır yerler değildi... Karış karış gezdiğim, senelerce yaşadığım için bilir, menfâm olmasına rağmen, sürgünden kurtulduğum halde, İstanbul'a yine pek canım isteye isteye dönmemiştim... O ne münbit, o ne feyz-dar vadiler, ne bahçelikler, ne bağlardır yarabbi... Öyle bir Karasu vadisi vardır, misline cihanda nadir rast gelinir, coşkun bir nehir etrafına iki keçeli dizilmiş yüzlerce değirmenlerin ahenk ve hayat verdiği bir geniş, uzun bir boğaz ki sade ceviz, ayva, elma ağaçlarıyla dolu... Meyve ormanları sekiz, on saat sürüyor ve tepeler, göz alabildiğine bağ, bahçe içinde! Öyle, dağlarında hudâyinâbit⁶¹⁸ bir kiraz biter, daha doğrusu dağlar öyle latif meyveli kiraz ormanlarıyla örtülüdür ki insan tadının çokluğundan yirmi, otuzdan fazlasını yiyemez! Ya içerilerinin ucuzluğu... İyi hatırımdadır, bir yolculuğum esnasında, hattan iki gün içeride bir köyden kırk paraya tam kırk yumurta almıştım, evet kırk yumurta... Bir tepsie diz, altına okkası mecdiyeden yüz dirhem yağ, üstüne okkası on kuruştan yarım okka yoğurt dök, on bir kuruşa işte yirmi kişilik bir taam, ekmeği üzümü de bedava... Ya şarabının kokusu, rakısının çeşnisi, pekmezinin rengi... Hayır efendiler, o yerlerden arzu ve istekle dönülemez, gönül rızasıyla geri gelinemezdi.. Şan ve şeref, dönmekte değil, oralarda kalmakta olsa gerektir!

Öyle, cennet gibi yerlerden adam isteğiyle çıkamaz, ancak zora gelmeli... Döndüğünüze biz inanalım, “Şan ve şeref”ine siz inanınız!

Aydede

[Peyam-Sabah, nu: 765-11195, 20 Kânûnusânî 1921, s.3]

⁶¹⁷ Kullanma

⁶¹⁸ Ekilmeden kendiliğinden biten (bitki)

1.62 NAKŞ-I BERAB

1.62.1 Süslü Hanım

Ellerimde ağır, biçimsiz paketlerle, yorgun argın, akşam üzeri evime dönüyordum, köprü üstünde pek taze, pek süslü, pek şık bir hanım, yüreklere baygınlık çöktüren keskin, iştaha-bahş bir râhiya saçarak yanımdan geçti, sonra tanıdığı için bir intikam mı almak mı istedi, nedir, iyi anlayamadım, döndü, beyaz çehresinin ortasında bir kahve telvesi gibi çukur, derin ve kara görünen çok sürmeli gözlerini üzerime dikerek manidar ve tezyîfkâr⁶¹⁹ bir dudak büküşüyle güldü; benimle, halimle eğlendi. Galiba içinden: “başkalarını bırak da kendine bak, kendini yaz!” diyordu.

Zavallı çocuk, siz benimle eğlenmek isterken ben size ve size benzeyenlere acılamakla meşguldüm! Bütün bu zahiri şatafatınıza, palto kazak biçimine ve çehrenizin süsüne rağmen ben sizi hiç de beğenmiyor, hiç de iyi bulmuyordum. Ev haliniz gözümün önüne geliyordu. Evet, şimdi, şöyle giderken, o kıvrak yürüyüş, o zarif endam, o renkli çehre, o bakışlar, gülüşler veya surat asışlar hiç de fena değil... Lakin, elimle koymuş gibi biliyorum ki, sabahleyin hayli itinasız, hayli dağınık bir yer yatağından kalktınız; üzerinizdeki gecelik de hayli esmer, hayli buruştu... Sokaklık mantonuzu üzerinize aldınız, üşüyerek kalktınız; o da karma karışık, nezaketsiz ve sefil bir halde idi.. yüzünüze, şöyle isteksizce, biraz su çırpınız; boya izleri, sürme ve allık lekeleriyle rengini kaybetmiş çürükçe bir havluya yüzünüzü yarı kuruladınız; ondan sonra sırları⁶²⁰ dökük, kenarları çentik, çerçevesi kaybolmuş, kopuk ve kırık bir ayna parçasını yastığın üzerine, pencerenin aydınlığına karşı dayandınız ve birkaç günden bakiye boyalar üstüne bir kat yağlı kremden, bir kat da yapışkan pudradan geçirdiniz, çehrenizi beyazlattınız; bir tutam sürme ile göz kapaklarınızı kararttınız; bir iri parça macunla dudaklarınızı kızarttınız, letâfetinizi ikmal ettiniz... Hazır ayna önünde iken pelerininizi ve peçenizi de koydunuz, şu maarifetinizi beğendiniz, memnun oldunuz... Tuvaletin en mühim kısmını ikmal etmiştiniz! Artık biricik ipek çoraplarınızı çekip germekten, botlarınızı giymekten, üstüne de ayıplar örtüsü mantonuzu geçirmekten, hepsinin üstüne de mine'l-esbab yarım şişe lavanta sürünmekten başka bir işiniz kalmadı... Ama çorapların parmak yerleri delinmiş, ama

⁶¹⁹ Alaycı, küçümseyici

⁶²⁰ Aynaların arkasına sürülen ince mâdenî tabaka.

Çamaşırlar temiz ve ütölü değilmiş, kim görecek, kim anlayacak? řu dışından, uzaktan görünüş bihakkın⁶²¹ latif! Saçların kıvrımları velev ki, ara sıra tavada balık çevirmeye ve ateş karıştırmaya yarayan mangal maşasında bükölüp hazırlanmış olsun, belli değil a!

Boğazınızdı, nezâfetinizden eşya ve rahatınızdı keserek mantonuza o kadar para vermekte haklısınız, meğerse neleri örtmüyormuş!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 768-11198, 23 Kânûnusânî 1921, s.3]

⁶²¹ Hakkıyla, tam mânâsıyla

1.63 NAKŞ-I BERAB

1.63.1 Kesik Başlar

Kesik başın sahibi bulunamadı... Hoş, burada münâzaunfih⁶²² bir lisan meselesi var: baş mı vücudun sahibidir, yoksa vücut mu başın? Mesela kesik başın sahibi mi demeli, yoksa, kesik başın vücudu mu?... Baş vücuda nisbetle sahipliğe daha layık değil midir? Ne ise, ister baş vücuda veya vücut başa nisbet edilsin, şu kesik kafanın bedeninden hâlâ eser yok! Bulunsa ne işe yarar... Yanyana getirilince canlanacaklar ve kalkıp yürüyüverecekler değil ya! Anlaşılan, zabıta başla bedeni birleştirip evvela aradan şu ikiliği izâle azminde, sonra götürüp beraber gömecek!... Ne olacaksa olsa da gazetelerdeki şu mahuf, müthiş serlevhalar, (kesik baş) lafı artık kalksa... İnsanı hem iğrendiriyor, hem ürkütüyor!

Çocukluğumda, yarı dini bir kitapta bize bir kesik baş hikâyesi okurlardı: bir vücut ki kesilmiş kafasını koltuğunun altına almış, elinde bir yalın kılıç, harıl harıl gaza ediyor ve ser-i maktûndan şıpır şıpır kan damlıyor!

Bakalım yangın yerinde bulunan kesik başın sergüzeşti ne zaman anlaşılacak... Fakat, olabilir ki, bu bir cinayet değil, bir intihardır, baş ile bedenin adem-i imtizacından⁶²³ mütevellid bir intihar: kafa vücuda uygun gelmez, mesela vücut yürümek, didişmek, dövüşmek taraftarıdır, ateşlidir, haşarıdır; baş ise uyuşuk, durgun... Mesela kafa bedene: “bırak hırçınlığı, vazgeç münâzaa ve cidaldan⁶²⁴, ne derseler razı ol, ne kılsalar şad... Rahat rahat, huzur ve sükun içinde oturalım, başını dinle!” diyor; öbürü aldırıyor, ileri atılıyor; baş uyumak isterken vücut çırpıyor! Nihayet bir gün vücudun canına yetiyor, bir bıçak yakalayıp başını kendi eliyle bedeninden ayırıyor.

Zabıta veya Avrupa’da hırçın bedenini bir türlü ellerine geçiremedikleri bu kesik başı önlerine almışlar, hayretle bakıyorlar, ne yapacaklarını bilemiyorlar!

*

* *

⁶²² Hakkında tartışılan.

⁶²³ Uyuşmazlık

⁶²⁴ Savaş, cenk, kavga

Meşhur Muhsin, bir akşam ricalden bir zatın konağında imiş, Edebiyat-ı Cedide muharirlerinden bir kaçı da bulunuyormuş, Cahid akıllılık etmiş, Muhsin'in pek latif, pek nefis olan mülatafalarına⁶²⁵ karşı bârit⁶²⁶ bir tavır almış, somurtmuş durmuş... İstiskalın⁶²⁷ farkına varan Muhsin bir sırasını getirip şöyle bir hikâye nakletmiş:

Doktorun biri insanın kafasını açar, beynini çıkarır, temizler, sonra tekrar yerine koyarmış. Bir gün, yine böyle, müşterilerinden birinin beynini çıkarmış, fakat mühim bir işi çıktığından “yarın gelir alırsınız, bir akşamalık beyinsiz kalınız!” demiş. Bir de ertesi günü ne görsün? Hizmetçi beyni kediye kaptırmamış mı? Adamcağız endişe içinde bütün gün çırpınmış, fakat bakmış, gelen, giden, beyni arayan yok... Böyle haftalar geçmiş, neden sonra sokakta beyinsiz ile burun buruna gelmiş:

— Aman, demiş, bir kazadır oldu, sizin beyni kediye kaptırdık!

Öbürü gayet lakaydane cevap vermiş:

— Ziyanı yok, doktor, bana artık beynin lüzumu yok, dekadadan oldum!

Onun gibi anlaşılan, kesik başın bedenine de artık başın lüzumu yokmuş, kesip atmış, galiba Turancı olmuş!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 769-11199, 24 Kânûnusânî 1921, s.3]

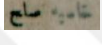
⁶²⁵ Birbirine lâtife etmek. Şakalaşmak. İltifat etmek. Güzel muâmele.

⁶²⁶ Soğuk

⁶²⁷ Hoşnut olmadığını belli edecek tarzda soğuk davranma, yüz vermeme, aşağılama

1.64 NAKŞ-I BERAB

1.64.1 Oğlumun Oyunları

Sabahları pek içim sıkılırsa gönül avutmak ve gam dağıtmak için, küçücük oğlumun odasına gider, bir köşeye geçer, oyunlarını seyrederim. Yaramaz, nedense, kendisine alınan oyuncaklardan hiç hazzetmiyor, hepsini bir tarafa atıyor, yüzlerine bakmıyor; mesela gerdanında çingırağı, boynuzları sivri, sakalı uzun bir keçi, bastırınca ötüyor, yahut, mini mini bir inek, dokununca böğürüyor, yahut da tombalak bir ayı, ağzını açıp homurduyor.. Bunları eline almıyor, hepsini kanepelerine atmış, o, kendine göre oyunlar, oyuncaklar icadıyla meşgul... Soba maşası, esvap fırçası, perde deyneği gibi âlât ve edevat ile haşır neşir.. en büyük hevesi onun da, harp ve darp... çocuğu da olacak, nerede? Beline fırçayı kılıç gibi takmış, eline maşayı tüfek diye almış, boyuna:

— Bom! Bom!

 askeri talimler peşinde... Öyle coşuyor ki kendinden geçiyor, selamını sağa, sola, cama çerçeveye, neresi tesadüf ederse oraya öyle vuruyor, öyle indiriyor ki oda harp meydanına dönüyor, her tarafı yıkık ve kırık... Hatta bu coşkunluk arasında kendi başını da yarıyor, kendi vücudunu da yara, bere içinde bırakıyor, fakat (gık!) demiyor, eskisinden şiddetle işine devam ediyor. Ne olurdu bunun yerine aşçı taklidi yapsa, bahçivan gibi bel bellese, arabacılık oynasa, zararsız işlerle vaktini geçirse, mesela ineğini, keçisini otlatırsa... Hayır, gözü kavgada:

— Bom! Bom!

diyerek vuruyor maşayı, ne varsa döküp kırıyor! Zarar bini aştı, fakat ben, zahir babalık yüreği, keyfini bozmayım diye geçip karşısına seyrediyor, hatta, hoşuna gitsin diye de fazla olarak el çırpıyor, alkışlıyor:

— Benim kahraman yavrum!

diye alnından bile öpüyorum. O da şımardıkça şımarıyor.

Ha çocuğun akli, ha benim aklım, kimin kime ne demeye hakkı var? O oyuncu ben seyirci...

Aydede

1.65 NAKŞ-I BERAB

1.65.1 Benzetmeyelim!

Bir fırsattır daha göründü ki kıymetine paha biçilemez... Aman, bundan istifade edelim, adam akıllı iş görelim, alehusus konferansa gidecek heyeti hüsn-i intihapta büyük bir ihtimam gösterelim, fazla şamatadan, debdebeden, âlâyîş ve nümayişten, husûsâ⁶²⁸ israftan, müsriften çekinelim, bundan evvelkilere benzetmeyelim. Sade, sessiz, fakat müesser, faydalı olsun... Ne idi o geçen seneki, evvelki seneki heyetler, hele bir hatırlayınız! Kimi vapur-ı mahsusla gider, kimi zırhlıya biner, kimi trene atlar, kimi karadan koşar; biri giderken öbürü döner, dönen giderken kalan geri kalır, bir kısmı “hay, hay!” der, bir kısmı “vay, vay!” didişme, çekişme, münazaa, münakaşa hülâsa tasvire, tasavvura sığmaz bir hal, bir hâl-i pür-melâl... Ya tantanası: O ne katipler, ne müşavirler, ne mütehassıslar, neler, ne kafielerdi... Hacısı, hocası, dedesi, dervişi, mahdumlar, akrabalar, lalalar, ağalar, bir alay, bir şanlı mevkibtî⁶²⁹ ki insana Sultan Mustafa’nın av heyetini hatırlatırdı... Yarı faydalı bir iş görülmüş, bu masrafa, bu âlâyîşe göre ele bir şey geçmiş olsa... Hayır, sıfır’l-yed⁶³⁰ dönülür, nizaı burada aylarca sürerdi. Bir hikâye vardır:

Vaktiyle av meraklısı bir padişah kuşbazlar, koruyucular, zağarlar⁶³¹, tazılar, aşçılar, işçiler, hademe, haşeme, bir âlâ-yı vâlâ ile⁶³² sayda giderken bir şifahanenin önünden geçiyormuş, mecnunlardan birine merak olmuş, eliyle şaha işaret etmiş, yanına çağırılmış:

— Böyle bu koca heyetle nereye, ne yapmaya gidiyorsun?

diye sormuş, öbürü:

— Avlanmaya! Demiş.

— Peki, şu masrafa, şu debdebeye mukabil eline ne geçecek?

— Hiç... Bir tavşan veya bir karaca!

Deli bir müddet düşünmüş, sonra demiş ki:

⁶²⁸ Bilhassa, hasseten, özellikle

⁶²⁹ Atlı veya yaya olarak büyük bir zâtin yanında yürüyen, ona refâkat eden heyet, takım, alay

⁶³⁰ “Elinde yalnız sıfır kalmış olan” Elinde hiçbir şey kalmamış olan, eli boş, mahrum

⁶³¹ Bir av köpeği cinsi

⁶³² Gösterişli, debdebeli bir şekilde

— Haydi öyle ise şuradan çabuk geç, tımarhaneci duyarsa beni çıkarır, yerime seni koyar!

İşte o heyetler bana bu fıkrayı hatırlatırdı. İnşallah bu defa ki onlara benzemeyecek, debdebesiz, fakat kârlı, faydalı olacak!

1.65.2 Elkab Merakı

Şu geçenlerdeki mübâhase-i dîniyyeyi kemal-i dikkatle takip edenlerden biri de ben idim, uzakta, bir tilmiz-i pür-hürmet gibi iki diz üstü oturdum, boyunumu büktüm, başımı eğdim, karışmak ne haddime, sade dinledim, ibret aldım, müstefid oldum... O ne nazikane, ne edebiyane, ne hürmetkar, ne tâzimkar bir münakaşa idi, yarabbi... Birbirlerinin ilmine, irfanına, iktidar ve fazlına toz kondurmuyorlardı, ağızlarından bal akıyordu, âdeta, okurken, iki tarafta konuşuyorlarmış gibi gözümde tecessüm ediyorlar, bana eski devirlerin timsali, senalı hasbihallerini, eski ulema ve eski üdebâyı⁶³³ hatırlatıyorlardı. Münakaşanın bu nevine, böyle nezaketlisine ne denir, meftun oluyorduk... Zaten bir aralık mesele o hale geldi ki karşılıklı elkab⁶³⁴ yarışına, elfaz-ı hürmet musâraasına⁶³⁵ bindi, o ne yakası açılmamış, narin ve nazenin, güzide ve müntahap⁶³⁶ tabirler, elkablardı, biri diğerine:

— Üstad edeb-i üstad!

dedi mi, öbürü hemen mukabilen:

— Hâce-i fetanet-i ictihad! i yapıştırıyordu. Yahud o:

— Velînîmet-i irfanımız... derdemez karşıdan bir ses:

— Şah-ı edib-i şairimiz... diye hemen cevabını yetiştiriyordu. Böylece allame-i bi-nazîr, kutbü'l muharririn, sahip-i hâme-i icazkâr, dür-şehvânî-i edebiyat, mefharü'l ulema, eşharü'l fuzalâ, gencine-i bî-hemta-yı maarif, menba-ı lâyetenâhî-i ârif... Daha neler de neler, her çeşidi söylendi, medh u senânın her türlü yazıldı; öyle ki mübâhasenin hitamında bir tarafın diğer taraf için sarf buyurduğu elkab arka arkaya dizilse yarı makaleyi, bî-şüphe, geçerdi.

İspanyol asilleri isimlerinin başına bütün elkab ve rütbelerini sıralamak ve öyle söylemek merakında imişler, bunlardan biri, yabancı bir memlekette, bir gece yolunu

⁶³³ Edipler, edebî eser yazan kimseler, edebiyatçılar

⁶³⁴ Lakaplar, unvanlar.

⁶³⁵ Güreş tutma, güreşme, güreşçilik, pehlivanlık

⁶³⁶ Seçilmiş, seçkin, seçme, güzide

şasırmış, bir ufacık han bulmuş, kapısını çalmış, içeriden bir ses “kim o?” deyince, tesirli olur ümidiyle, ne kadar elkabı varsa saymış, dökmüş... Fakat beklediğinin aksi çıkmış: - o kadar kişiye yerimiz yok! Demişler ve asilzadeyi sokakta bırakmışlar! Bereket ki gazetelerimiz İspanyol’un uğradığı han gibi dar değil, hepsini istîap⁶³⁷ edebiliyor!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 775-11205, 30 Kânûnusânî 1921, s.3]

⁶³⁷ İçine alma, içine sığma, içine sığdırma

1.66 NAKŞ-I BERAB

1.66.1 (Serum)dan Beklediğim

Ben tıptan, her nedense, çok mühim terakkiler, insaniyete faydalar beklerim... Zannederim ki tıp ve cerrahlık öyle kemal bulacak, o derece mükemmeliyet ve fevkaladelik kesbedecek ki insanlar, bir gün, ancak onun sayesinde rahata, refaha, salaha nail olabilecek, ancak tabâbetin⁶³⁸ müessir ve nüfuzlu eli altında gaye-i nihai olan saadete erebilecek... Alelhusus “serum” a pek büyük itimadım vardır, öyle tahmin ediyorum ki bundan yarım asır sonra serum beşeriyetin yegane nâzım harekâtı, velînîmeti, halâskâr⁶³⁹ ve rehâ-kârı⁶⁴⁰ olacak... Her kusur, her ayıp, her hata serumla, çar çabuk tedavi edilecek, her iş serumla görülebilecek... Mesela bakacaklar ki bir adam fazla cömert, fazla müsrif, servetini boş yere akılsızca tüketiyor, ona hemen, nekes⁶⁴¹ adamların kanından, dimağından veya yüreğinden, her neresinden istihsal⁶⁴² edilmiş bir serum zerk edecekler ve ferdâsı⁶⁴³ günü görecekler ki bir metelik için bir saat çekişiyor! Yahut bir insan ki gölgesinden korkuyor, karıncadan ürküyor, tir tir titriyor, derhal, cesur ve bahadır kanından bir serum yapacaklar, ertesi günü dünyaya meydan okuyacak! Hülâsa bu minval üzere, aptallara akıllı, huysuzlara ahlaklı, haylazlara uslu, muhariplere sulhperver serumu yapılmak suretiyle cihan, bugüne kadar ummadığı, görmediği bir feyze, tekâmüle mazhar olacak! Zaten, bu dediğim usul icat edilmedikçe ben kitaplar, mektepler, nutuklar, muallimler vesairelerle insanların islah olacağına, vukuattan ibret alıp felâh bulacaklarına kani değilim... ne ihtilaller, ne harpler, ne terakki dediğimiz hâlât ve hâdisat lüzumu kadar müessir ve müfit⁶⁴⁴ olamıyor... Bugün, şu ümit ettiğim serum tedavisi kabil-i tatbik olsa idi, Londra Konferansı’ndan en mükemmel bir netice istihsali kolaylıkla, katiyetle mümkün olabilirdi: iş, nihayet, birkaç düzine “insaf” , “itidal” ve “izan” serumunun hazırlanmasına ve aza-yı meclise, icabete göre, birer, ikişer, lüzumu miktarı zerkine kalırdı: o zaman konferans (insaf)a gelir, Yunan (izan) gösterir, biz de (itidal) kesbederdik, mesele de hal olur giderdi!

⁶³⁸ Tıp ilmi

⁶³⁹ Kurtarıcı

⁶⁴⁰ Kurtarıcı

⁶⁴¹ Cimri, eli sıkı, hasis

⁶⁴² Meydana getirme, hâsıl etme, üretme, üretim

⁶⁴³ Ertesi gün, yarın

⁶⁴⁴ Fayda veren, yarar sağlayan, faydalı, yararlı

Ah, böyle serumlar icat edilebilse ve İtilafçı kanındaki durgunlukla İttihatçı kanındaki haşarılıktan çıkarılan aşılar mütekabilen her iki fırka azasına aşılansa idi Türkiye’de, ikisi ortası, ne mükemmel bir siyâsi nesil yetişebilirdi!

Zira siyasetin ne çok durgunluğa, ne de çok azgınlığa tahammülü vardır!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 776-11206, 31 Kânûnusânî 1921, s.3]

1.67 NAKŞ-I BERAB

1.67.1 Bir Yeni Tabir

Anadolu'ya sefer ettiklerini yazdığımız dört taze şairden ikisi avdet etmiş...
Bi-çarelere öz vatanının mübarek toprağına ayak bile basmak müyesser olamamış!
Vapur demir atar atmaz bir memur:

- Kimsiniz efendiler? Demiş. Onlar da isimlerini vermişler:
- Yeni şairlerdeniz; yüreğimizde Anadolu aşkı yanıyor, kahraman anamıza el vermeye, yüz sürmeye geldik! Demişler. Memur biraz hasbihalden sonra:
- Peki bir defa soralım!

Cevabıyla gitmiş, Ankara'ya şöyle bir telgraf çekmiş:

“Kendi rivayetlerine göre yüreklerinde öz vatan aşkı yanan ve fakat tahkikat ve netice-i istidlâlîma nazaran mide ve fikirleri tamamen boş bulunan dört şair hakkında yapılacak muamelenin serîan emir ve inbâsı⁶⁴⁵”.

İş bu telgraf, aidiyeti cihetiyle, maarif vekili Hamdullah Suphi Bey'e takdim kılınmış, o zat da katibini çağırmış:

- Şu ikisini muazzezen⁶⁴⁶ buraya göndersinler, şu ikisini de geri çevirsinler!
- Baş üstüne efendim, fakat bir sebep göstermek lazım değil mi?
- Doğru... buraya getirdiklerimiz için (seciyeli) deriz, öbürlerine (seciyesiz)!

Bu tasnif üzerine seciyeliler otomobillere irkâben⁶⁴⁷ ve muazzezen⁶⁴⁸, mutayyeben⁶⁴⁹ Ankara'ya getirilmişler, seciyesizler de muhakkeran İstanbul'a iade edilmişler!

Macera bundan ibaret... İşte milleti yine ikiye ayıran bir yeni tabir daha: seciyeliler, seciyesizler... Bu, İttihatçı ile İtilafçı yerine kaim olacak⁶⁵⁰:

- Ahmet Efendi seciyelidir!,

⁶⁴⁵ Haber verme, bildirme

⁶⁴⁶ Saygı gösterilerek, hürmetle ağırlanarak, ızaz ve ikram edilerek.

⁶⁴⁷ Bindirerek

⁶⁴⁸ Saygı gösterilerek, hürmetle ağırlanarak, ızaz ve ikram edilerek.

⁶⁴⁹ Hatırı hoş edilerek, sevindirilerek.

⁶⁵⁰ (Yerini) Tutmak, (yerine) geçmek

diyeceğiz, mesned, servet, hürmet artık hep onun için ibzal⁶⁵¹ olunacak, (ihvan⁶⁵²), (öz kardeş) ona denecek... Sonra Mehmet Efendi için:

— Seciyesizdir!

diyeceğiz, azil, hapis, nefy⁶⁵³, idam cezaları müselselen⁶⁵⁴ onun hakkında tatbik olunacak, (hain-i vatan), (casus) o olacak, fakat o (seciye) denilen nesne nedir, kimse künh ve mahiyetini anlayamayacak, akıl erdiremeyecek... Akıl erdiremeyecek ama – iskele meselesi gibi – bu seciye ve seciyesizlik uğuruna yine ne kanlar dökülecek, ne kıyametler kopacak, neler olacak!

Hem ne garip iştir ki şu, bir adamın ortaya atıverdiği bir tabir-i garip ile iki genç, hiç bir mahkemenin kararı olmadan kendi memleketine girmek hakkından menediliyor, onlara hududlar kapanıyor, zabıta yakalarına sarılıyor ve her ikisi de yabancı bir yuvaya girmiş arı veya karınca gibi ters yüzüne vatanının bir cüzünden dışarıya atılıyor!

Niçin? Neden? Bu ne keyfi hüküm, bu ne müstebidane karardır ey seciyeli zevat!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 778-11208, 2 Şubat 1921, s.2]

⁶⁵¹ Esirgemedi bol bol verme, kullanma, yapma, söyleme

⁶⁵² Candan dostlar, samîmî arkadaşlar

⁶⁵³ Sürgün etme, sürme, uzaklaştırma, sürgüne gönderme

⁶⁵⁴ Birbiri ardınca, zincirleme olarak.

1.68 NAKŞ-I BERAB

1.68.1 Buna da Şükür!

Bilmem siz de dikkat ediyor musunuz, fırkaların adı, sanı battı. Ne gazetelerde, ne sohbetlerde ismini kale alan kalmadı... Bir zamanalar ne idi o feyz ve bereket, o kesret, o cümbüş! Hürriyet ve İtilaf vardı, Milli İhrar vardı, Sulh ve Selamet vardı, Milli Türk vardı, Milli Talim ve Terbiye vardı, Milli Kongre vardı, Muhipler Cemiyeti vardı, Türk Ocağı vardı, ismini unuttuğum daha neler vardı neler! Halk arı gibi bu kovanların etrafında vızıldar, çalışır, bu yuvalar önünde insanlar karınca gibi gidip gelir, kaynaşırdı! Kime rast gelip de, laf olsun diye “nereye?” diye sorsam:

— Fırkaya!

Cevabını alırdım; fırka muhabbet ve merbutiyeti hadd-ı kusvasına varmıştı... hergün, gazetelerin ilan sahifelerinde, en aşağı sekiz, on fırka davetnamesi bulunur, gece içtimaları, gündüz müzakereleri, idare intihabları sütunlar tutardı. Neye çalışılırdı? Ne yapıyordu? Ne fayda hasıl olurdu? Onu görmezdik, bilmezdik, fakat dedikodusu, münakaşa ve mücadelesi afakı tutardı. Hem (yek-beyza ve sad hezar⁶⁵⁵ dâvâ) bile değildi, memlekete hiç birinden bir yumurta kadar bile fayda gelmezdi... istifalar, intihablar, terkîn-i kaytlar⁶⁵⁶, tardlar⁶⁵⁷; beyannameler, muhtıralar, mitingler, nutuklar, müsamereler... O ne gürültü, ne şamata, ne faaliyeti!

Birden bire hepsi sindi, sustu, söndü... herkes anlaşılan bir müddet fırkalardan payını aldı, çıkarını çıkardı, nihayet ümidini kesti, şimdi para peşinde, maîşet derdinde! Artık bu faslı kapattı... Bir zamanlar düğün evi gibi galebelik, kına gecesi kadar şenlikli olan binalar şimdi kıran vurmuş köy damı gibi matemli ve sessiz! O gürültü, o yaygara, batan bir gemideki faydasız ve neticesiz çığlıklara, feryatlara, itişip kakışmalara benzerdi. Artık ses, seda kesildi.

Pek ala oldu ya... Dünya yine o dünya, vaziyet yine o vaziyet... Bir fırka gürültüsü noksan... Bu da bir kâr! Buna da şükür!

Aydede

[Peyam-Sabah, nu: 779-11209, 3 Şubat 1921, s.3]

⁶⁵⁵ Yüz bin, yüz bin kere

⁶⁵⁶ Kaydını silme.

⁶⁵⁷ Sürme, uzaklaştırma.

1.69 NAKŞ-I BERAB

1.69.1 Selanik – Ankara

Ankara’da bulunurken hiç hatırıma gelir mi idi ki o kara, yanık, ölü şehir bir gün gelsin de bu derece ehemmiyet kesbetsin, adı her tarafa şan salsın, şöhreti afakı tutsun, Selanik’le bir arabaya koşulacak, Selanik’e eş olacak bir mertebeye varsın! Aklımdan geçmezdi, bundan böyle tevbe olsun hiçbir şehri, hiçbir şahsı hakir görmeyeceğim; en hücre beldeden en miskin adama kadar, bir gün belki akıl, havsala almaz bir mevki kazanır ümidiyle, hepsinin karşısında hürmet ve taazzum⁶⁵⁸ duyacak, daima ihtiyatlı hareket edeceğim! Harb-i umûmîden evvel, uzaktan mecidiyeyi göstersek sevincinden raks eden ne sefil, ne serseri adamlar vardı ki altına, servet ve sâmana⁶⁵⁹ gark oldular. Hiçbir zaman, onlardan birinin zengin olacağını hatır ve hayalimden geçirmezdim; bilakis hakir görür, acırdım. Hâlbuki öyle bir yükseliş yükseldiler, öyle az zamanda şöhret ve servet temin ettiler ki bana o hürmetsizliğimden, merhametimden dolayı bir hicab ârız oldu⁶⁶⁰, anlayışsızlığımdan utandım! İşte Ankara için de tıpkı böyle oldu... ilk ayağımı bastığım gün içime bir kasvet çöktü, “Aman Allah’ım, bu ne lüzumsuz, ne kötü, ne şanssız, ne geri bir memleket...” dedim, bağını beğenmedim, bahçesini sevmedim, çarşısından iğrendim, pazarından nefret ettim, Bilecik’e canımı atıncaya kadar iç sıkıntısından, yeisten, hastalık ve sıtmadan harab, perişan oldum... Üç gün, üç gece, cayır cayır yandı, külleri havaya serpildi de bir acıma, yeis duymadım! Meğerse o viranede bir define gizli, o kara kayada bir ilham ve feyz menbaı saklı imiş. Aradan üç sene geçmedi, bir fıskırdı, bir meydan aldı ki feyz ve şerefi İstanbul’u gölgede bıraktı; o keçiler diyarı, koyunlar ağılı, bir gün kahramanlar otağı, bahadırlar yatağı oldu... Ya o İttihad ve Terakki kulübü diye henüz temelleri atılmış olan bina... Her gün önünden geçerdim de bakmaya tenezzül etmezdim... Şimdi (Büyük Millet Meclisi) orada, o talihli, mübarek dam altında toplanıyor, yeni Türkiye’nin esasları orada kuruluyormuş!

Maarif vekilinin kavlince⁶⁶¹, Ankara, bir Anadolu fikir merkezi oluyormuş!

⁶⁵⁸ Büyüklük taslama, kibirlenme

⁶⁵⁹ Servet, zenginlik

⁶⁶⁰ Aslında mevcut olmayıp sonradan ortaya çıkmak

⁶⁶¹ Sözünce, sözüne göre, dediğine göre

Benim zamanımda bütün fikirli zevat Ankara'ya değil, Suriye'ye koşarlar; şuara kafileleri, ulûm⁶⁶² ashabı, heyetler hep evvel canibe giderler, mal alırlar, para değiştirirler, servet yaparlardı... Ankara'dan kuş uçmaz, kervan geçmez, yılan bağırsağını sürümezdi. Ankara menfi yatağıydı. Bu gün bütün Suriye yolcuları orada! Ankara'nın balı meşurdur a, bal alacak çiçeği o fikir arıları bile nasıl da buldular!

Maamâfih Ankara'nın bu ehemmiyeti alacağına dair ortada ufacık bir emare, bir küçük iz, nişane yoktu... Anlaşıyor ki şehirlerle insanların ne olduklarına değil, ne olacaklarına bakmalı; ummadık taş baş yarıyor!

Selanik Kabe-i hürriyeti, Ankara merkez-i istiklal... Bir zamanlar Selanik dedikçe yüreğimizin içi görünüyordu, toprağına yüzler sürdük, namını îlâ⁶⁶³ ettik, aşkıyla yandık, tüttük... Şimdi de Ankara diyor, Ankara işitiyoruz, Ankara rüyalarımıza giriyor! Hülyamızda ne parklar yaptık, ne bulvarlar açtık, ne saraylar kurduk, neler imar ettik... Şimdi onun modası!

Ötekinden, Rumeli'ndekinden memleket bir hayır görmemiş, ettiği hayır ürküttüğü kurbağaya değmemişti! İnşallah Anadolu'daki uğurlu olur... Kaş yapayım derken göz çıkarmaz! Bizi, öbürü gibi, Dimyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan etmez!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 783-11213, 7 Şubat 1921, s.3]

⁶⁶² İlimler

⁶⁶³ Yükseltme, yukarıya kaldırma

1.70 NAKŞ-I BERAB

1.70.1 Kesik Başla Beden

Kesik başın bedeni bulundu, bulundu ama birleştirmek kabil olmuyor... Baş ne kadar:

- Gel bedenim, gel... Bütün kusurlarını mazur görüyorum, ben ettim sen etme, tekrar yapışalım, tekrar kaynaşalım, işte ikimizi birlikte çağırıyorlar, canımıza can katacaklar. Tekrar feyz ve kemal bulacağız, hele müsâade et, omuzlarının üzerine oturayım!

diyor ama beden hâlâ inadında musır:

- Baş istemem, böyle daha rahatım, ben kafasız gezeceğim, kafasız iş göreceğim, hakkımı kafasız müdâfaa edeceğim, yumruğumla, tekmemle... Lafla değil!

diyor... Rica fayda etmiyor. Anlaşılan konferansa baş yapayalnız, elsiz ayaksız, bir tepsi üstünde, başka bir tarikten gidecek... Beden ise başsız, salına salına... Fecî, mahuf bir hal! Orada başa soracaklar:

- Hani bedenin?

Gözleriyle karşıda haşin ve hadid⁶⁶⁴ duran kesik vücudu işaret edecek:

- İşte!

diyecek... Fakat beden çırpınacak, tepinecek:

- Baş tanımam, benim kafam yoktur!

diye ayaklarını yerlere vuracak... O zaman konferans heyeti:

- Birleşiniz! Size yarım saat mühlet!

diyecekler... Koridorda bir mücadeledir başlayacak; kesik baş tepsisinden fırlayacak, bedenin üstüne bir kuş gibi konmaya çalışacak:

- Aman, diyecek, bu iş kafasız olmaz, hiç olmazsa, ele güne karşı, bir müddetcik müsâade edin, üstünüze konayım!
- Olmaz, sen şimdiye kadar ne işe yaradın, ağrını, ağırlığını çekmekten bezdim, iş kola, bacağa kaldı!

⁶⁶⁴ Öfkeli, kızgın, hiddetli

Kavga büyüyecek, beden başı ayağının altına almaya kalkışacak... Nihayet araya girecekler, şu hükmü tebliğ edecekler:

- Bedene zorla başka, yabancı, ağır bir baş takacağız, başa da idare edeceği kadar, ufacık bir çocuk bedeni!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 785-11215, 9 Şubat 1921, s.3]

1.71 NAKŞ-I BERAB

1.71.1 Mâruf Bir Zat

Konferansın davetine pek alaturka icabet ediyoruz, düğüne gider gibi her taraftan fevc fevc⁶⁶⁵ ziyaretçiler peyda oldu, Cavid Bey de hazırlanmış, müşavir-i mâlî imiş; anlaşılan Enver Paşa da müşavir-i askeri, Talat Paşa müşavir-i mülki, Cemal Paşa müşavir-i idari... Hülâsa İttihat ve Terakki tetimmatıyla⁶⁶⁶, irili ufaklı, yenisi eskisi, asisi firarisi, hep med'uv⁶⁶⁷! Londra'da konferans akit eder gibi değil Selanik'te kongre yapar gibi... Kendi kendilerine gelin güvey olmak buna derler, yavuz hırsızlar ev sahibini bastırdılar... Peki ama konferans: “Bunlar da kim?” derse ne cevap verecekler? Biri, anladık, Ankara murahasları⁶⁶⁸, öbürü de İstanbul... O berikiler de ne? Onlar da neci? Meşhur hikâyedir: adamın birini yemeğe çağırmışlar, yanına dalkavukluğunu da almış, giderlerken bir diğer ahaba rast gelmişler, onu da almışlar; derken bir başka ahaba daha peyda olmuş, oda heyete iltihak⁶⁶⁹ etmiş, o esnada tanımadıkları bir adam da aralarına girmiş:

- Siz nereye? Demişler.
- Gittiğiniz yere!
- Ev sahibi sizi tanır mı?
- Gayet iyi tanır!

Böylece ziyafete varmışlar. Hane sahibi hiddetli, haşın bir adammış, davet ettiği misafire yanındakini göstermiş:

- Bu zat kim? Demiş.
- Bir ahaba!
- Ya bu zat?
- O da ehîbbâdan⁶⁷⁰...
- Şu?
- Keza

Nihayet en son katılanı parmağıyla işaret edip hiddetle sormuş:

- Ya bu yüzsüz kim?

⁶⁶⁵ Akın akın, akan bir kalabalık hâlinde

⁶⁶⁶ Bir şeyin tamamlanması için katılan şeyler, tetimmeler

⁶⁶⁷ Çağırılmış, dâvet edilmiş (kimse), dâvetli

⁶⁶⁸ İzin almış, izinli

⁶⁶⁹ Katılma, eklenme, ilâve olma

⁶⁷⁰ Dostlar, ahabalar, tanıdıklar, bildikler

O zaman gösterilen adam hemen heyete dönmüş de:

— Nasıl, beni pek iyi tanıır demedim miydi? Demiş...

Onun gibi Cavid Bey de galiba ismi sorulunca öyle diyecek:

— Beni pek iyi tanırlar demedim miydi?

1.71.2 Bir Hikâye Daha

Sabri Efendi Hazretleri dünkü makalesinde vatani eski hududu ile tanımakta olan metfun bir Türk'ün başını kaldırıp da (İnönü) muzafferiyetinden bahsedildiğini işitince nasıl hayret ve yeise düşeceğini tahmin ediyordu... Evet, bu muhayyel ölü: (İnönü) muzafferiyeti nedir? Diyorsa cevaben:

“Yunanlıları püskürttükte...” denecek... “Yunanlıların orada işi ne?” derse: “İzmir'den ilerlemişlerdi de...” cevabı verilecek; “Ay İzmir'i kayıp mı ettik? Sualine de:

- Evet, harb-i umûmî sonunda Arabistan gitmişti de orasını da Yunan işgal etti! Cevabı verilecek...
- Aman Arabistan şimdi elimizde değil mi? Gibi bir suale de:
- Rumeli'den sonra orası da gitti..

Denecek, hülasa bir (İnönü) سوالinin ardından ne mahuf, ne müthiş cevaplar alınacak, hokka içinden hokka, daha neler çıkacak...

Vaktiyle çoktan beri memleketinden habersiz kalmış bir adam yolda bir hemşerisine rast gelmiş; fakat şom ağızlı hayır söylemez bir herifmiş, “bari ilk önce bizim köpeği sorayım...” demiş, öbürü:

- Ha, köpeği mi, demiş, sizin devenin kemiği boğazına kaçtı da mürd oldu!
- Ay deve öldü mü?
- Evet, pederin mezarına taş götürürken düştü, bacağı kırıldı...
- Demek peder vefat etti?
- Ya, hareminin irtihalinden bir hafta sonra...
- Valideyi de mi kaybettik?
- Öyle... Oğlunun acısına dayanamadı...
- Eyvah, birader de öldü ha? Desenize evimiz büsbütün kapandı?

— Hayır, kapanmadı, bakkala borcunuz varmış, kapıyı kırıp girdiler, ne var, ne yok sattılar!

İşte tıpkı o hikâye...

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 786-11216, 10 Şubat 1921, s.3]

1.72 NAKŞ-I BERAB

1.72.1 (Ankara Murahhasları)

(Ankara)dakiler murahhaslarını intihabta hakikaten büyük bir dirayet ve kiyâset göstermişler... Öyle üstün körü, ehemmiyetsiz ve saygısız bir intihab değil, Türklük âleminin en giran-bahâ⁶⁷¹ incilerini seçmişler, en güzide ricalini ayırmışlar... Öyle maruf, öyle meşhur adamlar ki adları çar-aktar-ı cihanda hayretle, takdir ve sitayişle yâd olunur, şöhrat ve hizmetlerini bilmeyen yoktur! Mesela reis Bekir Sami Bey... Bekir Sami Bey kim mi? Hiç Bekir Sami Bey'i, bu şahsiyet-i mümtazeyi, bu deha-yı siyaseti, onun memlekete şimdiye kadar temin ettiği menâfiyi⁶⁷² bilmemek olur mu? Bekir Sami Bey canım. Hani Vali Bekir Sami Bey, bir aralık Trablus'a tayin edilmişti de harp ilan edilince gidememişti, işte o zat, o uğurlu zat... Rumeli ve Anadolu vilayetleri az hizmetini mi görmüştü? Şoseler yaptırmış, köprüler kurmuş, mektepler açtırmış, hülâsa vatanın maârif ve umranına ne azîm hizmetler etmişti... Müteaddit⁶⁷³ defalar Londra, Berlin, Roma, Paris sefirliklerinde, Hariciye ve Dâhiliye nezaretlerinde bulunmuş, siyaset-i devlete bir şâhrah-ı kemal açmıştı! Ya Yunus Nadi Bey, o seciyeli muharrir, o hüsn-i halk ile muttasıf⁶⁷⁴, kamil, müttakî⁶⁷⁵, mübarek, pür-irfan rical-i millet... (Tasfir-i Efkar) bir zamanlar methini aylarca gazetesine yazmış, tasvir etmişti de yine tamamen hasenat ve hidematı⁶⁷⁶ izaha muvaffak olamamıştı... O ne asil çehre, o ne zarif kıyafet, o ne muhteşem nâsiye⁶⁷⁷, o ne güzide şahsiyettir yarabbi! Kibarlık üstünden akar, kaleminden irfan saçar, edeb ve edebiyat, hayâ ve izan şahsında temerküz⁶⁷⁸ etmiştir, binbir lisana aşına, her fenne vakıf bir zat sûtûde-sıfâtır⁶⁷⁹! Ah Yunus Nadi Bey, sana millet nasıl minnettar olmasın ki lütfen, kerem ve âtîfet⁶⁸⁰ buyurduk, murahhaslığı kabul ettik, Türklüğü (Londra) da temsil vazifesini sen üzerine aldın! Bu, ancak sana yaraşır, seni açardı! Yadigar murahhaslar, isimlerini hayır ile, minnettarlıkla yüreğimizde sakladığımız büyük vatanperverler, o kahramanlar: Trabzon mebusu Hüsrev, Atina mebusu Zekayi beyler! Bunlar da mı

⁶⁷¹ Çok değerli, pek kıymetli

⁶⁷² Yararlar, faydalar, kârlar, menfaatler

⁶⁷³ Çok sayıda, birçok

⁶⁷⁴ Bir hal ve sıfatla nitelenmiş olan, kendisinde o hal ve sıfat bulunan

⁶⁷⁵ Dinin emir ve yasaklarına tam olarak uyan, günah ve haramdan sakınan

⁶⁷⁶ İşler, hizmetler

⁶⁷⁷ Alın

⁶⁷⁸ Toplanma, bir yerde birikme

⁶⁷⁹ Övülmeye değer nitelikleri, huyları olan, sağlam karakterli

⁶⁸⁰ Karşılık beklemeden verme, ihsan etme, cömertlik, kerem

kim? Rica ederim, nasıl oluyor da şark ve garp âleminin adlarını parmak ısırarak yâd ettikleri bu cihanşümül⁶⁸¹ zevatı bilmiyorsunuz! Ah, zaten bizim en büyük kusurumuz bu, büyüklerimizi bilmemek, tanımamak değil midir?

İşte bu mâruf, bu meselsiz, menendsiz, merdümek-i çeşm⁶⁸² iftihar-ı zevat konferansta Türk'ün hakkını müdafa edecekler, devlete ve millete şan, şeref verecekler!

Bana kalırsa (Ankara)dakiler kasten heyeti bunlardan intihab etmişler. Malum a, heyetler için -bu zamanda- gidip dönmemek var... Olabilir ki bunlar da dönmezler, (Ankara)dakiler de bir şey kaybetmiş olmazlar!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 788-11218, 12 Şubat 1921, s.3]

⁶⁸¹ Dünyâyı kaplamış, dünya çapında, dünyâyı kaplayacak ölçüde, evrensel, âlemşümül, universal.

⁶⁸² Gözbebeği

1.73 NAKŞ-I BERAB

1.73.1 (Ankara)cılar

İstanbul'da intişar⁶⁸³ eden (Ankara) gazeteleri şimdi, ortaya yeni bir ümit daha bulup attılar: iki heyetin de duası bir imiş, (Londra) da birleşeceklermiş, binaenaleyh telaşa hacet yokmuş, hatta böyle ayrı ayrı gidiş daha âlâ, daha kârlı, daha nâfi olacakmış! Neden ? Niçin ? Bunun cevapları da hazır: zira (Ankara) buradan gidecek heyetin kimlerden teşekkül edeceğini bilmiyormuş da emniyet edememiş, bir de telgrafla temin-i vifak zor oluyormuş, orada, karşı karşıya gelince, kendiliğinden barışverişler; her noktada ittihat⁶⁸⁴ ediverirlermiş!

İşte gördünüz a; mesele halloldu, hallolmak üzere... Hatta kabahat yine bizde, muhaliflerde imiş, (Vahdet-i Asa) makaleler yazıyor, Anadolu'nun içtihad ve kararlarına karşı köpürüyormuşuz. Hakikaten doğru: Anadolu'nun kararlarında ve içtihadlarında kızacak, köpürecek, muhalefet edecek ne var? Topu topu ne yapmışlar, ne diyorlar ki... Gayet ehemmiyetsiz bazı tadilattan başka ne var: Kanun-i Esasiyi değiştirmekte tenkit ve muhalefete değer mi? Böyle hiçten sebepler için yaygara koparılır, itiraza başlanır mı? Zaten Kanun-i Esasımız eski, çürük, yamalı bir halde idi, zemin ve zamana uygun değildi, hazır (Ankara) da hukuk-ı düvel⁶⁸⁵, siyaset ve idare allameleri toplanmış iken bunu yenileyivermişler... O esnada hükümetin şekli, hatta ismi de değişivermiş... Olur a, bundan ne çıkar? Böyle bir incir çekirdeği doldurmaz ufacık işler, hataçıklar, kabahatler için avaz avaza haykırmaya hiyanet-i vataniye, ihanet-i milliye, ihtiras derler! Hatta denâet⁶⁸⁶... Küçücük, mini mini, zerre miktarı meselecikleri muhalifler âmâde-i izam ediyorlar: Kanun-i Esasi'nin tebdili, devlete yeni bir isim izafesi⁶⁸⁷ gibi hiçten işler için dünyanın neresinde itiraz vaki olur, nerede böyle boş yere muhalefet âvâzeleri koparılır? Bizim bildiğimiz hiç aldırılmazlar, ehemmiyet bile vermezler; bu kabilden tadilat ve teşkilat karşısında cemî-i efrad susar, "pek âlâ, iyi olmuş!" der, geçer...

⁶⁸³ Yayılma

⁶⁸⁴ Bir olma, birleşme

⁶⁸⁵ Devletler hukuku

⁶⁸⁶ Alçaklık, âdilik, aşağılık, zillet

⁶⁸⁷ Mâletme, bağlama, nispet etme

Evet, işte İstanbul'daki Ankaracıların nokta-i nazarı bu.. Ankara çam devirdikçe burada tashihe⁶⁸⁸ uğraşmaktan dalkavuklar harap oldular! Zavallılar düzeltelim, biçimine sokalım, yıldızlayıp yutturalım diye kan ter içinde bunalıp kalıyorlar... Fakat, bana kalırsa, ne kadar gayret edilse bu herzevekillik⁶⁸⁹ faydasız kalır, bir gün gelecek ki, nihayet onlar bile “ben şahımı bu kadar severim!” diyip yaltaklılıktan vazgeçecekler.

Aynı zamanda, akıllarınca, İstanbul'daki Ankara gazetecileri oradakilere akıl da öğretiyorlar, fazla falso yapınca uzaktan ihtaratda, irşadatta da bulunuyorlar...

Bir hikâye vardır a: mirasyedinin biri boyuna saçma ve yalan söylerlermiş, bir dalkavuk da tutmuş, vazifesi bu saçmaları kendisine işaretle ihtardan ibaret.. Bir gün herif, bir mecliste:

— Efendim, demiş, bizim pederin Üsküdar'da bir arsası vardır. Boyu tam yüz bin arşın, arzı da...

Dalkavuk öteden gizlice işaret etmiş, Üsküdar'da yüz bin arşınlık bir arsa olmayacağını ihtara kalkmış... Mirasyedi düzeltmek için ne yapsın:

— Arzı da bir arşın! Demiş... dinleyenler itiraz etmişler:
— Aman efendim, demişler, böyle ipince, upuzun, şerit gibi arsa olur mu?

Mirasyedi kızmış:

— Ben eninide boyuna uyduracaktım ama şu herif bırakmadı! demiş...

Galiba (Ankara)dakiler de birgün, iş falso çıkınca, bu kötü dalkavuklara kızacaklar:

— Enini boyuna uyduracaktık ama şu İstanbul'daki bizim yordakçılar bırakmadılar!

diyecekler!

Hoş şimdiden başladılar: (Hakimiyet-i milliye) hepsini “Siz bizim işimize ne karışyorsunuz be!” diye bir tersliyor ki taraftar gazeteci olsaydım bu hakaret üstüne (Ankara) ismini ömr-i billah kalemime almazdım!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 789-11219, 13 Şubat 1921, s.3]

⁶⁸⁸ Düzeltme, yanlış doğru hale getirme

⁶⁸⁹ Üstüne vazife olmayan şeylere karışan, her işe burnunu sokan kimse, ukalâ dümbeleşti

1.74 NAKŞ-I BERAB

1.74.1 Sadhezar Aferin

Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’nu okuduktan sonra bütün şüphelerim, tereddütlerim zâil⁶⁹⁰ oldu, (Ankara) ricalinin feraset ve dirayetlerine, zeka ve irfanlarına büsbütün hayran kaldım, elan⁶⁹¹ parmağım ağzımda: “Bu ne pür-hikmet bir lâyiha, bu ne muazzam bir eser, bu ne hayret-bahş bir kanun...” diye, söylenip duruyorum, hayret ve takdirden elan, yirmi dört saattir kendimi alamıyorum! Koca adamlar, böyle mühim, böyle biemsal, böyle harikulade bir nüsha-i kemalatı ne kadar da çabuk, sühûletle meydana çıkarıvermişler, nasıl da öyle, her satırına bin bir mani, bin bir hikmet sığıştırabilmişler, işi ne mükemmel, ne seri, ne yaman hale muvaffak oluvermişler... Yahu, meğerse aramızda ne zekiler, ne arifler, ne allameler varmış, meğerse istiridyelerin giran-bahâ inci saklamaları gibi bizde de kafalar ne dehalar yetiştiriyor, ne şayan-ı hayret, paha biçilmez zekalar gizliyormuş, bugüne kadar farkında değildik, Ankara toprağına atılır atılmaz hepsi, ay çiçeği gibi pür-şaa açılıverdiler, etrafa bin bir tohum-ı feraset, tohum-ı dirayet saçmaya başladılar... Yirmi bir maddede bir devleti evc-i terakki ve teâlîye⁶⁹² çıkaracak bütün esasatı, sehl-i mümteni⁶⁹³ denebilecek bir selaset-i elfâz ve selaset-i mani ile temin ve tesbit edivermişler... Evet yalnız yirmi bir madde! Bu yirmi bir maddede unutulmuş, ihmal edilmiş bir ufacık nokta bile yok... Sadeliği nispetinde şümullu, besâtetî⁶⁹⁴ derecesinde muazzam bir eser, bir harika-i zeka, bir nüsha-i numune nema-yı siyaset! Hiç şüphe yok, istikbalde bütün devletler, bütün milletler bunu taklit, bunu meşk edecekler, kendi kanun-i esasilerini bu (Ankara) Kanunnamesi üzerine biçecekler, onu intihal ve tatbik ederek şimdiye kadar vasıl olamadıkları bir derece-i terakki ve temeddüne o sayede mazhar olacaklar!.. Bütün ulema-yı hukuk, bütün felsefe-i cihan, bütün rical-i inkılap ve ihtilal bugün şu vesika-i kemal karşısında engüşt ber-dehan⁶⁹⁵ hayret! Kendi kendilerine:

⁶⁹⁰ Devamlı ve kalıcı olmayan, sona eren, yok olan, ortadan kalkan

⁶⁹¹ Hâlâ, şu anda bile

⁶⁹² Yükselme, yücelme, âli olma

⁶⁹³ Güç, kolaylık

⁶⁹⁴ Açık, düzgün ve rahat konuşma, selâset.

⁶⁹⁵ Parmağı ağzında (olan), şaşıp kalmış, hayret etmiş (olan)

— Bunca senelik âlim, feylezof, inkilapçıyız nasıl olur da şunun bir mislini biz düşünemedik!

diye yeislerinden çırpınıyorlar, nefeslerini tenkit ve tel'in⁶⁹⁶ ediyorlar! Yazık onlara! Şabaş⁶⁹⁷ ve aferin bizimkilere! (Teşkilat-ı Esasiye) Kanunu, tıpkı (Hukuk-u Beşer) Beyannamesi gibi cihan ufuklarında kim bilir ne velveler, ne inkılaplar hasıl edecek, dünyayı nasıl sarsacak, nasıl değiştirecek, nelere, ne tebeddüllere sebebiyet verecek!

Biz sade kendi gözümüzü açmadık, dünyanın da gözünü açıyoruz! Bu kanunla yalnız biz değil, bütün cihan, bütün beşeriyet kurtuluyor!

Büyük Millet Meclisi'nde aza olsaydım işte böyle söyledim!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 790-11220, 14 Şubat 1921, s.3]

⁶⁹⁶ Lânetleme, lânet etme

⁶⁹⁷ Takdir ve beğenme ifâde eder; âferin, bravo

1.75 HEVAYÎ SOHBET

(Ankara) lakırtısı artık can sıktı... (Ankara) diye diye günlerimizi bile şaşırdık; ne yiyoruz, hangi mevsimdeyiz, etrafımızda neler oluyor, farkında bile değiliz. Bir (Ankara) nakaratıdır gidiyor: (Ankara)da şöyle olmuş, (Ankara)dakiler böyle demiş, (Ankara)yı gören birinden haber aldım, (Ankara)dan gelen bir yolcu anlattı, (Ankara)nın fikri bu imiş, (Ankara) şöyle düşünmüş... İllallah bu (Ankara)dan! Her şey hatırıma gelirdi ama (Ankara)nın (İstanbul)un papucunu dama atacağı hatırıma gelmezdi... Kedi ne, budu ne? Bu derece ehemmiyete (Ankara) değer mi? Bizim bildiğimiz (Ankara) kedisiyle, bir de keçisiyle meşhurdur, şimdi de kedi gibi nankör ve keçi gibi inatçı, ikisi arası beş, on politikacısıyla meşhur oldu... Yakında yine adı anılmaz olur, bunlar gelip geçici şöhretler... (Selanik)in ki bir zamanlar ne idi, şimdi ne oldu!

Biraz da başka sohbetlere dalalım, biraz da etrafımıza bakalım, biraz da siyaset haricinde kalalım.. Dünyadan haberimiz yok, koca bir mevsim, bir kış geçmek üzere, bahar göründü de hâlâ lafını eden bir zevk-perest bulamıyorum.

Dün, köprüden geçerken bir rus kadını, fasihe yakın bir hoş Türkçe ile elime bir ufak demet uzattı:

— Menekşeler, yüz paraya!

dedi... Biraz yürüdüm, başka bir demet daha: Fulya. Mahalleye yaklaştım, neşeli, şakrak bir ses:

— Silivri yoğurdu, kaymak!

diye etrafı cınlatıyordu... İşte üç müjde: menekşe, fulya ve Silivri yoğurdu! Filvaki⁶⁹⁸ yoğurtla menekşe ve fulyanın bir arada zikri çiçekler hakkında biraz nezaketsizlik oluyorsa da ne yapalım ki her üçü de bir haberin müjdecisi, baharın ilk alametleridir. İstanbul'un sırsıklam, puslu, loş, ufûnetli⁶⁹⁹ kışını geçirebilip de bu üç sesi ve bu üç nesneyi istimâ ve idrak ne mutlu! Bana her bahar başlangıcı, ilk defa duyduğum ve gördüğüm zaman bu sesler ve bu çiçekler kış mevsiminin fırtınaları, soğukları ve loş yaşlıkları içinde güneşi ve çiçekleri görmeden ve bu şakrak satıcı

⁶⁹⁸ Gerçekte, gerçekten, doğrusu, hakikaten, vâkıa

⁶⁹⁹ Çürümüş bir şeyden yayılan pis koku.

seslerini işitemeden ölen biçareleri hatırlatır. Hem sevinirim: kışın ölmedim, bahardan bir name işittim ve bir çiçek kokladım diye... Hem üzülrüm: bunu koklamadan ve işitemeden karanlık bir günde, yaş topraklara, mütehassir gömülenler var diye... Mamafih neden saklayım, sevincim yasıma galiptir, düşünürüm ki biraz daha dişimi sıkamak mümkün olursa gelen bahardır, yazdır ve kışın o bin türlü mihnetleri, masrafları artık bitecek, artık o tüter sobalar kalkacak, o çatlak pencereler açılacak ve evlerimizde sere serpem, titremeden, ferih fahur dönüp dolaşmak mümkün olacak... Bizim bir kış mevsiminde sokakta ve evde çektiğimiz ezaya ve uğradığımız zarara emin olunuz ki değme medeni ve değme vahşi insan mukavemet edemez; parasızlık, elbisesizlik, evsizlik ve ateşsizlik içinde geçen böyle bir kış değil bir çelimsiz adamı, bir azgın, zinde boğayı bile öldürmeye kafidir. Servetimiz ne mertebede olursa olsun, hiçbir insan tasvir edemiyorum ki, velev arabası, otomobili ve kaloriferi bulunsun, yine İstanbul'da, bu rahatsızlık ve intizamsızlık beldesinde kıştan müteessir olmasın, kıştan bezmesin ve kışın aciz, miskin bir böcek gibi nefesini hakir ve sefil görmesin... Kış bizi o çamurlu sokakları, o yaş rüzgarları, o ceryanları, o inilti ve o karanlığı içinde âdeta insanlıktan çıkarır, toprağa gömülü ve ıslaha mahkûm bir nevi solucan, kurt kadar zelil⁷⁰⁰, pespaye eder! Çamurlar altında, yağmurlardan sırsıklam, rüzgarlardan ürkmüş, soğuktan boğulmuş, boynumuz eğik, ensemblem çökük kaçışa sokula bir yaşayışımız vardır. Sefalet ve hakirliğin timsali, mücessem misalidir! Alelhusus bu son seneler zarfında hangimizin evi ısınabilirdi. Hangimizin vücudu soğuktan, hangimizin ilikleri rutubetten mahfuz⁷⁰¹ kaldı... Cemekelelerdeki yün fanilalardan gözümüzü ayırmıyorduk; tiftik paltolar ve boyun atkıları karşısında hasretle ah edenler, ateşi yanan sobalara aşk ve ihtirasla bakanlar binde beş yüzdü... Soğuk, rutubetli bir ev, duvarlarında yaşlık ve havasında küf duyulan bir oda insanı nasıl küçültür, adileştirir ve hayvanlığa yaklaştırır... Böyle bir yerde yaşamak, komşunun paslı damıyla sokağın bataklık kaldırımlarını seyretmek mahkûm olarak fırtınanın sarsıntısı ve yağmurun şıptırması içinde ağzından parça parça nefes buğları fişkırtarak bütün bir kışı geçirmek ne feci, ne müşküldür! İşte çoğumuz böyle, daima soğukta, ıslak ve titreyerek, bin üzüntü ve bin eza ile yaşadık... Şimdi, nasıl oluyor da Silivri yoğurtçusunun şakrak sesini ve menekşelerle fulyaların mütebessim yüzünü işitip

⁷⁰⁰ Aşağılanan, hor görülen (kimse), hakir

⁷⁰¹ Dış etkilere, tehlikelere karşı korunmuş

gören şitâ-zadeler sevinmezler ve bu refah vaad eden çehrelerle güneş müjdeleyen sedalardan neşe ve ümit duymazlar!

Kumkapı ile Sirkeci arasında, Unkapanı'ndan Eyüp'e doğru, Topkapı semtlerinde yaş topraklara gömülü öyle çukur, boş, ıslak mahalleler vardır ki içinde oturanların benizlerinde kan, dizlerinde derman yoktur; boyunları şiş, göğüsleri çürük, gözleri çukur, boyları eğiktir. Durgun gecelerde, sokakta durup dinlerseniz bir cins matem kuşları gibi öksürüklerin evden eve aksettiğini, hasta sadırların haykırıştığını duyarsınız... Bir akşam, geç vakit, kar yağarken Ayastefanos hattında trenin güzergahını seyrettim ve kanaat getirdim ki İstanbul gibi havası kararsız ve soğuğu rutubetli bir memlekette kış bir mevsim değil, bir afettir. Zaten evlerimiz yangına karşı nasıl mukavemetsiz ise soğuğa karşı da o kadar muhafazasızdır.. yangın binalarımızı yakıyor, soğuk ciğerlerimizi kavuruyor ve her yangınla her kıştan sonra binlerce bina ve binlerce bina ah yıkılmış oluyor!

Evet, kış bu diyarda bir afettir ve o afetin sonunu müjdeleyen ilk ses yoğurtcunun sesi, ilk nişane menekşe ile fulyanın gülüşüdür. Güneş bunların ardından, her gün biraz daha keskin, her hafta biraz daha devamlı nihayet başımızda açar, canımıza can katar, dertlerimize deva olur.

Ah ilk ılık güneş, ilk ılık hava, baharın ilk derâğu⁷⁰²... Mor salkımların yıkık duvarlar üstünde taşıdığı sıcak, aydınlık bir bahar günü İstanbul'un altı aydır rutubet, loşluk içinde kalmış izbe mahallelerinde öksürüklere bedel kahkalar duyarak bir başıma dolaşmayı, hayatın bu neşeli avdetine seyirci olmayı ne kadar severim. Ne kadar özlerim.

Böyle bir günde, zihnim siyâsi fikirlerden azade, fakir insanlığa acıyarak, yüreğim muhtaç insanlara merhametle dolu saatlerce gezinmek ve bu gezintiden yorgun, terli, mutlu, dönmek en büyük zevkimdir.

Cemreler düşmek üzere, bahar geliyor, siyâsiyattaki tahavvülü bilmem, fakat görünüyor ki hava değişiyor, mevsim geçti, yaza, güneşe, rahata yaklaşıyoruz. İşte bunun içindir ki dün köprüde gördüğüm bir demet menekşe ile bir demet fulya önümde güneşli bir ufuk açtı ve Silivri yoğurtcusunun mahalledeki sesi beni şakrak ve

⁷⁰² Kucaklama, sarma

kahkahalı bir türkü gibi neşelendirdi, adımlarıma bir oynaklık ve gözlerime bir fer verdi!

Refik Halid

[*Peyam-Sabah*, nu: 791-11221, 15 Şubat 1921, s.3]

1.76 NAKŞ-I BERAB

1.76.1 Çıkmaz Sokak

Gazeteciliğin en feci ciheti satışını temin edememek, halka kendisini tanıtamamak, beğendirememektir. Mesela düşününüz ki bir gazete ister beş yüz nüsha, ister elli bin nüsha satsın, kâğıt parası hariç, sa'y, himmet, masraf hep birdir, yine o yirmi dört sütun gûnâgûn⁷⁰³ münderecat⁷⁰⁴ ile doldurulacak, yine baş makalesi yazılacak, yine resimleri konacak, yine telgraflar dizilecek, hülâsa, güya binlerce halk okuyacak, kapışacak gibi ihtimali ile, intizamla her satır yerli yerine yerleştirilecek, noksan, hata, ihmal yapmamak için ne gayretler gösterilecek, ne göz nurları dökülecek, ne fedakarlıklara katlanılacak... Mürettiphâneye⁷⁰⁵ girersiniz, otuz kişi satışlı bir gazetedeği gibi aynı cemal-i faaliyette... Muharrir odasına uğrarsınız, beş, on beş, masaya eğilmiş, keza aynı gayrette... Ser-muharrir bakarsınız, cigara dumanlarına boğulmuş, kahve fincanından medet umarak aynı mizac-ı yorgunlukta, sessiz bir vazıhaml⁷⁰⁶ halinde! Sonra, vaktâki⁷⁰⁷ bu elli, atmış el ile başın çalışıp ortaya koyduğu sahifeler makineye girer yarım saatte bin nüsa, bin nüshacık, bir demet gazete hazır olur. Tab'⁷⁰⁸ makinesinin lisan-ı halî:

— Bu kadar mı ya, bu kadar çabuk mu, beni işletmek zahmetine değmezdi!

der gibidir zaten satışsız gazete idarehanelerinde bütün o zahiri faaliyete, parıl parıl yanan lambalara, harıl harıl işleyen kalemlere rağmen derin bir hüznün, bir gizli gam, bir matemli hava vardır. Müvezziler hatır için, nezaketen uğramış gibi surat ederler. İdare memuru yüz gazete uzatır, öbürü, unf⁷⁰⁹ ile, kabaca iter, reddeder:

— Beş tane yetişir, kimse almıyor, belki bunları da geri getiririm!

der... Ya ertesi gün gazete sahibinin helecanlı halî: vapurda, trende, müvezziler önünde gözü hep satılan gazetelere dikilidir. Biri gelir (Peyam Sabah) ister bir başkası bilmem hangisini... Fakat onunkinin adını ağzına alan, bir defacık soran, arayan, hatırlayan yok... Biçare rağbetsiz gazetecinin yüreğini hüznün kaplar, göğsüne ceviz

⁷⁰³ Türlü türlü, çeşit çeşit

⁷⁰⁴ İçindekiler

⁷⁰⁵ Matbaalarda mürettepler, dizgiciler için ayrılmış bölüm.

⁷⁰⁶ Doğum yapma, çocuk doğurma

⁷⁰⁷ Ne vakit ki, -diği zaman

⁷⁰⁸ Kitap, dergi vb. basma

⁷⁰⁹ Şiddet, sertlik, kabalık, terslik

kadar sert, iri bir yuvarlak tıkanır, o acıklı hal ile matbaya gelir... Masraf: yüz yirmi lira, mehûzat⁷¹⁰ yedi lira, bir günlük zarar: yüz on üç lira... Dayanabilirsen dayan... Hınzır gazete en müsrif metresinden, en talisiz kumardan daha yıkıcı, daha yiyicidir. İşte bu hiddetle, bu sara nöbeti, bu cinnet darbesi altında o satılsız, rağbetsiz, şöhetsiz, hülâsa sünepe, miskin gazetenin yüreğinden yaralı bedbaht sahibi satışı temin için ne yapacağını, kimden medet umacağını veya kime çatıp kime sataşacağını bilemez... Sağa başvurur, bir maruf muharriri bulur, yalvarır, ümidini büsbütün kırmayacak nezaketli bir cevap alır, sevinir, fakat arkası gelmez... Sola başvurur, tanınmış diğer bir müellifi yakalar, rica eder, “olur, inşallah!” gibi bir mukabele görür, memnun olur, fakat netice çıkmaz... Ne kocaman resimler, ne boyalı hediyeler, ne müsabakalar, ne alavereler, ne târizler⁷¹¹, ne münakaşa veya muhâcemeler⁷¹² hiçbirisi satışa fayda vermez... İslim tutmaz bir kazgan gibi, nafîle, ne kadar kaynatsak makine bir türlü işlemez, gemi bir türlü yürümez, iş bir türlü görülmez! Fakat melun gazete hergün yüz yirmi lirayı kemal-i iştiha ile, doymak bilmez, insafa gelmez bir aç gözlülükle kapar, yutar, eritir, sermayeyi az zamanda deve eder, bitirir!

Buna, bu kabil gazetelere, değil rengarek, boyalı, hatta mermer konaklar, billûr apartmanlar olsa, hatta bütün ahali küpesini, yüzüğünü getirip verse ve onların da dibine darı ekilse yine para yetişmez! Değil bana, sana, ona, dünyanın meşâhîrine⁷¹³ çatılsa, hatta sövülse sayılsa yine rağbet yüzünü göstermez... Hatta, birgün sahibi işlerinin iç yüzünü, esrarını bile o sahifelere tevdi⁷¹⁴ etse değil hilkat, hükümetin, zabitanın bile haberi olmaz!

Satılsız gazeteden nankör, ondan daha sağır ve daha dilsiz ne vardır?

Aydede

[Peyam-Sabah, nu: 792-11222, 16 Şubat 1921, s.3]

⁷¹⁰ Alınan paralar, gelirler

⁷¹¹ Dokunaklı söz söyleme, dokundurma

⁷¹² Hücum etme, saldırma

⁷¹³ Şöhretli kimseler, meşhurlar

⁷¹⁴ Teslim etme, emânet etme, verme

1.77 NAKŞ-I BERAB

1.77.1 Ne diyeyim?

Yine matbuat âleminde müthiş bir mizah buhranı, cinas, kinaye, telmih ve hiciv fıkdanı var... Bazı sürümsüz gazetelerde tuhaflık diye yazılan bazı fıkraların bayalığı ve pespayeliğı insanı mizahtan tiksindiriyor, soğuk lafların buz gibi manzarası ve karlı tesiri âdeta dişlerimizi vurduruyor, asabımızı donduruyor... Sefilür ruh, körpeülkelimat, galizulüslup, fakirülzeka ve mahrumülirfan bir takım derme çatma, adsız sansız panayır palyaçolarının, tabir-i amiyanesiyle paskalların, postalların şu gamlı zamanda halkı biraz neşe ve biraz şetârete⁷¹⁵ şevk için gazete sütunlarında gaz tenekesi, süpürge sopası ile bed bed haykırarak kaba kaba tuhaflık yapmaları tahammül edilir fecâat değil... Heriflerin ne fitrî bir meziyetleri, ne kesbî bir zarafetleri, hatta taklit hassaları bile yok... Hikâye söylerler yerinde değil... Cinas yaparlar seyis şakası... Telmihe kalkarlar, harf-endazlık⁷¹⁶... Hiciv dedikleri ise küfür! Yazılarının heyet-i umumiyesi tebessüm değil terahhum⁷¹⁷ celbediyor, insanı bir müzileden geçer gibi bu sütunlar üzerinden gözünü kapayıp atlamaya mecbur ediyor... Aşçı dükkânından serpilmiş çirkef gibi yağlı, lüzûcetli⁷¹⁸, müteaffin ve iğrenç! Bu müzahrefatı⁷¹⁹ etrafa yayanlar kimlerdir, bunları kimler başımızdan serpiyor, o malum değil... İsimleri, cisimleri, cinsiyetleri na-malum bir güruh ki bazı matbalarda siftinip duruyorlar. Bir kadeh rakı parasına bu türrehatı⁷²⁰ mizah namına şuraya, buraya sıkıştırıyorlar eğlendik ve eğlendirdik sanıyorlar, hani: “Hürriyet! Senin namına ne cinayetler yapılıyor!” diye Madam Rolan siyasetgah başında haykırması, bende şöyle bağırayım: “Mizah! Senin namına ne gılzetler⁷²¹ yapılıyor!”

Asıl garibi bu mizah edânîlerinin⁷²² bu sokak karagözcüleri ve mahalle kahvesi maskaralarının, yaptıkları tarizlere karşı cevap bekler gibi bir duruşları, insanla münakaşa kapısı açmaya yeltenişleri var ki had ve seviye nedir, bilmemezliğin bundan büyüğü olamaz... A soytarılar, biz size fazla ne diyebiliriz ki siz kendi yazılarınızda

⁷¹⁵ Sevinç, neşe, şenlik

⁷¹⁶ Lâf atma, sözle sataşma

⁷¹⁷ Acıma, merhamet etme

⁷¹⁸ Yapışkan, yapışıp uzayan

⁷¹⁹ Sahte boya, yıldız vb. ile süslenmiş, işe yaramaz şeyler.

⁷²⁰ Saçma, mânâsız, boş sözler

⁷²¹ Galiz olma, galizlik, kabalık, çirkinlik

⁷²² Çok aşâğılık, çok bayağı, pek alçak kimseler

kendinizi bütün bayalığı, kabalığı ve gılgizetiyle söylüyor; tanıtıyorsunuz! Bize diyecek kalmıyor ki.

Bir zambak dayı hikâyesi vardır: adamın birine zambak dayı derlerse kızar, dünyanın en ağıza alınmaz küfürlerini sayıp dövermiş... Zengin birisi: şu adama zambak dayı diyip de kendisine küfrettirmeyecek olana beş lira veririm!” demiş; çapkının birisi işi deruhte etmiş, zambak dayının oturduğu kahveye varmış, ta yanına yerleşmiş, çırağa “benden ağaya bir kahve yap!” demiş... Zambak dayı onurlu bir adammış, “tanıyamadığım kimsenin kahvesini içmem!” demiş, o zaman beriki:

— Ha, sana kendimi tanıtayım!

diye başlamış, dünyada ne kadar ayıp, kusur, noksan varsa hep kendisine, ailesine, ceddine izafetle saymış, dönmüş... ve en sonunda sormuş:

— Buna sen ne dersin, zambak dayı!

Zambak dayı bakmış ki ne söylerse herifin kendi için söylediklerinden, sayıp döktüklerinden fazla olmayacak, hiç kızmamış:

— Bana diyecek bir şey kalmadı!

Demiş!

Aydede

[Peyam-Sabah, nu: 793-11223, 17 Şubat 1921, s.3]

1.78 DOLANDIRMAYA, DOLANDIRICILIĞA DAİR

Dolandırma ve dolandırıcılık hikâyeleri çoktur, fakat ben en ziyade şunu beğenirim: padişahın birine zamanın maruf bir dolandırıcısından bahisle: “Sanatında öyle mahir, öyle yaman, öyle gözü açık bir herif ki memleketinde aldanmayan, parasını kaptırmayan kalmadı!” demişler; Padişah hiddetlenmiş, nefesine, zekasına da güvenirmiş, “Çağırın bakalım, gelsin, bir de beni dolandırsın!” demiş... Tutup huzura sokmuşlar:

- Senin sanatın nedir?
- Dolandırıcıyım, efendimiz!
- Peki, öyle ise dolandır beni...
- Başüstüne efendimiz, fakat bunun için alet, edevat ister, öyle eli boş olmaz, beş yüz lira veriniz, hemen takımlarımı alıp geleyim, fermanınızı yerine getireyim!

Padişahı merak almış, emretmiş, istediği para verilmiş... Bir saat beklemiş, beş saat beklemiş, akşam olmuş, gelen giden yok... “Şunu yakalayıp getiriniz!” diye haykırmış, şehri altüst etmişler, bulmuşlar. Padişah:

- Be herif hani beni dolandıracaktın, nereye savuştun!

Deyince dolandırıcı:

- Dolandırdım ya efendimiz, beş yüz liranızı almadım mı?

Demiş, zekasına memleketin padişahını da hayran bırakmış!

İşte insan ekseriya böyle dolandırılmış bulunur da işin farkına olmaz...

Sakın: “Dolandırıcıya ben kendimi dolandırtmam!” demeyiniz, boş yere öğünmeyiniz, zekanıza güvenmeyiniz; zira ben de öyle pek safdil, pek feraset ve izan düşkünü bir adam değilim, malum, fakat, dünya bu, bana da bir külâh eden çıktı, benim, dahi hayatımda aldandığım, kandığım ve dolandırıldığım oldu... Hani bir hikâye daha vardır: Adamın biri akıllı ve ahmak olmak üzere iki defter tutar, gözü önünde geçen ahvale nazaran herkesin ismini bunlardan birine yazarmış... Bir gün zengin bir adamın yanında otururken birisi gelmiş:

- Bana bin lira veriniz, Bağdat’a gidiyorum, size oradan şecereli Arap kısrakları getiririm! Demiş, zengin de bu parayı vermiş... Vakayı seyreden o meraklı adam durur mu, hemen zenginin ismini ahmaklar defterine kaydetmiş.

- Canım, demişler, acelen ne, belki herif hakikaten atları getirir!
- Şayet getirirse bunun ismini siler, ahmak sütununa onunkini yazarım!

Şimdilik benim ismimde ahmak defterinde... Şayet neticede aldatılmadığımı anlaşırsa benimkini silsinler, o aldatmayan ahmağınkini yazsınlar! Zira dünya artık büsbütün aldatma ve dolandırma dünyası oldu, insan değil yabancından, dedesinden korksa, dedesinden şüphelense haklı!

(Kütahya Anbarı) meselesini gördünüz a, iki serseri bir yazıhane açmışlar, kefâlet-i nakdiyye⁷²³ ibraz edilmek şartıyla ayda altmışar liraya kasadar⁷²⁴ ve memur tayin edeceklerini ilan etmişler, bir takım mütekait zabıtlar dışlarından, tırnaklarından arttırdıkları beş, on parayı, ailelerinin iyi, kötü mücevheratına leffen⁷²⁵ getirip heriflere vermişler, birinci ay maaş çıkmış, fakat ikincisinde bakmışlar ki o mühim müessesenin müdürlerini koltuklarında koydunsa bul! Hem paraların, hem iş adamlarının, yerlerinde yeller esiyor! Ne basit iş ve buna mukabil ne mahir temettü... Şimdi o iki dolandırıcının hali, ifa-ı sanatta ki tavırları ve nümayişleri benim gözümün önüne geliyor: Maroken taklidi koltuklarla döşeli loş bir han odası, alamerikan bir yazıhane, üstünde bir telefon... Sırtta fantezi yelekli bir bonjur⁷²⁶, ayakta rugan fotin, boyun bağında inci bir iğne, ağızda daima tüter bir cigara... Gayet vakur, azametli hareketler ve ağır, kalın sözler... Yabancıların yanında karşılıklı hep piyasa ahvalinden, borsa haberlerinden bahsediyorlar, satılan tütünden, devredilen undan, ziyan bırakan afyondan, fire veren soğandan dem vurarak ara sırada telefonu açıp gelecek veya gidecek bin, iki bin lirayı soruyorlar... Sonra, dolandırılacak olan av odadan çıktı mı, vuku-ı hale göre, aralarında şöyle:

- Yutturduk öküze, amma avalmış ha!

Yahut:

- Kandıramadık herifi, amma tilki şey ha!

diye söyleşirler! İnsan bu müesseselerden ya öküz, ya tilki telakki edilerek, bu iki lakaptan ve bu iki teveccühten muhakkak birisiyle çıkar!

⁷²³ Bir husûsu temin için depozito yatırma

⁷²⁴ Bankalarda, ticârethânelerde para alma, para ödeme işleriyle görevli kimse, veznedar.

⁷²⁵ İçine konmuş olarak, iştirilmiş olarak

⁷²⁶ Uzun ceket ve çizgili pantolonlu erkek kıyâfeti, ceketatay, jaketatay

Hasbe'l-hal aylıkları muntazaman vermeyen hükümetin hissesine acaba, rastgele şatafatlı yerlere istikraz için varını, yoğunu götürüp koymaya mecbur kalan memurları sıyânet düşmez mi? Haydi hakkını veremiyoruz, fakat hiç olmazsa ceplerindekini kaptırtmasak...

Nasreddin Hoca fıkrası gibi, hani “Ha gayret sen içeriden, ben dışarıdan, iyi kâr ediyoruz!” demiş, halk bir taraftan para alamaz, diğer taraftan da dolandırılırsa, böyle içeriden, dışarıdan şu yaman kara zor dayanır! Bir zamanlar fukara ve muhtaç kanıyla karınlarını tahta kurusu gibi harp muhtekirleri şişirirdi, şimdi de, İstanbul'un sulh devrinde istikraz muhtekirleri...

Çatalca ile İzmit arasındaki şu muvakkat küçük hududda zannetmem ki bu büyük hükümetin ahaliyi dört buçuk türedi, muhtekir elinde kurtarmaya iktidarı olmasın!

*

* *

Yukarıdaki hikâyede söylenildiği gibi dolandırıcılığın hakikaten bazı alet ve edevata ihtiyacı vardır: altın yaldızlı baston, kürklü palto, tek gözlük, kravat iğnesi, yüzük... Belli başlı iki dolandırıcı tipi bilirim: biri eski usul: cember sakal, kulaktan atma gözlük, enfiye⁷²⁷ kutusu ve enfiye mendili, kemal-i vakarla burnunu silerek ve yarı hım hım konuşarak... diğeri yeni usul: kırpık bıyık, tek gözlük, ipek çorap, ağızda Havana, kemal-i çâlâkî ile hareket ederek ve frenk şivesiyle görüşerek... Araba ile otomobil de dolandırıcılık alet ve edevatının en mühimleridir. Dolandırıcı bol keseden yaşamaya mecburdur, hoş, kese kendisinin olmadığı için bu hususta haklıdır da, etse etse sermayeden ziyan eder! Fakat, ben zannederim ki, dolandırıcılıkta, tıpkı ressamlık, heykeltıraşlık, muharrirlik gibi daha ziyade fitrî bir istîdada tabidir; insan doğuştan dolandırıcı olur. Doğuştan sanatkar olduğu gibi... Bütün sanatkarlıklarda, sanâyi-i nefîsede nasıl fitrî istîdat fart-ı zekâ⁷²⁸ ile müterafik⁷²⁹ olmak lazımsa dolandırıcı için de fitrî kabiliyet ve parlak bir zekaya ihtiyaç vardır; hülâsa dolandırıcılık bir doğuş, bir zeka ve bir sanat meselesidir. Feylozof, mûsikîşinas,

⁷²⁷ Keyif vermek için burna çekilen çürütülmüş tütün tozu, burun otu

⁷²⁸ Aşırı derecede zeki olma

⁷²⁹ Refakat eden

ressam olur gibi insan fitrî bir yardım ve mümârese⁷³⁰ ile, ufaktan başlayarak dolandırıcı olur.

Bazı kimseler isteseler de dolandıramazlar, mesela ben... Hiçbir bakkalın ve hiçbir kasabın benim tarafımdan dolandırılmasına imkan yoktur, nedense hepsinde bana karşı bir şüphe sezerim, mesela veresiye bırakmak istesem bile hemen “Olamaz!” cevabı hazırdır. Mahçup mahçup mu içeri girerim, korka çekine mi söylerim, ayaklarım mı, yoksa dilim mi dolaşır, nedir, bana, dolandırmak niyetinde hiç olmayan bana asla emniyet etmezler... Sonra öteden bir başkası gelir, bir araba ve bir kucak dolusu mal alır, çırak usta kapıya kadar koşarlar, selametlerle, hatta parasını almadıkları halde almış gibi teşekkürler bile ederler, gidiş o gidiş bir daha yüzünü bile göremezler.. Dolandırıcıların bir yüksekte atışı, bir cakalı hali, hakimane tavrı ve amirane hitabı vardır ki değme paralılarda bulunmaz. Mesela et mi alcak, öyle bir okka, iki okka almaz:

— Şu budu kesiver!

der. Yağ mı dolandıracak, aynı usül:

— Tenekeyi eve gönderiver!

Ona keserler ve gönderirler, bana, param elimde dururken, şüpheli şüpheli, isteksiz ve ikramsız bakarlar!

*

* *

Dolandırıcılık bir (blöf) meselesidir; yok iken var gibi görünmek... Bu itibarla sade hayat-ı hususiyede değil, hayat-ı siyâsiyede de dolandırıcılık hüküm-fermâdır⁷³¹. Mesela Talat, sadaret koltuğunda tamamen yok iken var görünmek mecburiyetinde idi... Adi dolandırıcılar boş ceplerinde güya para varmış gibi göründükleri gibi politika dolandırıcıları da boş kafalarında irfan ve boş yüreklerinde hamiyet var görünürler. Âlâ ittihatçıların en ziyade mahrum olup en ziyade mevcut gösterdikleri

⁷³⁰ Bir iş ve sanatla devamlı meşgul olmanın kazandırdığı alışıklık, ustalık, mahâret, hüner

⁷³¹ Hüküm süren

(hamiyet)idi. Hâlâ da o... Siyaset dolandırıcıları da tıpkı ötekiler gibi bol keseden atmaya, yüksekten dem vurmaya, cakalı görünmeye mecburdurlar. Mesela ahaliye:

— Üzerinizdeki yükü biraz hafifleteceğiz, size birazıcık daha salah getireceğiz!

Gibi şatafatsız vaadler işlerine gelmez:

— Ahali! Bugünden itibaren servet, saadet, refah hep sizin içindir, kuş tüyü yastıklarda yatacak, baklava yiyecek, şerbet içecek, yan gelip keyfinize bakacaksınız!

derler ve halk, nasıl adi dolandırıcıların yaldızlı vaadlerine kanar ve sonunda yanarsa boş laflara da ökse gibi tutulur ve neticede tüylerini, bizim gibi, yoldurur! Politika dolandırıcısı hep zaferden, galebeden, şandan, şereften bahseder, adi dolandırıcının mevhum işlerden, kazançlardan, servetlerden, çiftliklerden bahsediş gibi... Siyâsi dolandırıcılarla adileri ekseriya bir türlü başlarlar: kardan bahsederek... Ekseriya da aynı suretle biterler: firar ederek! Her ikisinin de firarından sonra gözümüz açılır, fakat yine kapanır... Kabahat sade dolandırıcıda değildir. Dolandırılmış olanıkini de hesaba katmalı... Birinin mahareti öbürünün hamâkatıyla⁷³² birleşmeli ki dolandırıcının işi görülsün ve dolandırılanın da işi bitsin!

Memleketin haline bakılırsa bizde bu ikisi iyi birleşiyor!

Refik Halid

[*Peyam-Sabah*, nu: 794-11224, 18 Şubat 1921, s.1-2]

⁷³² Ahmaklık, budalalık, humk

1.79 NAKŞ-I BERAB

1.79.1 Müjde!

Müjde! Anadolu'dan süzülen bazı haberlere nazaran (Ankara) keçileri İstanbul ile itilaf-ı katiden sonra bir beyanname, bir af-ı umumi ilan edeceklermiş; artık mazinin hesabı kapatılacak, muvâfık ve muhalif, hiç kimse eski kanaatlerinden dolayı sorgu, suale maruz kalmayacak, ceza görmeyecekmiş, artık, anlaşılan, kurt ve kuzu koklaşacak, sarmaşacak, bâdema⁷³³ kardeş gibi çayırarda sevişe sevine, mesut yaşayacakmış... Aferin millicilere! Ne büyük vicdanlı, ne alicenap yürekli, ne ulvi haslet adamlarmış! Demek ki artık endişeye hacet yok, hepimizin canı emniyette, beyhude üzülmeylem, havf ve hırsa⁷³⁴ kapılmayalım, kabuslar, korkulu rüyalar içinde gecemizi, gündüzümüzü zindan etmeyelim, dar ağaçları düşüncesiyle hayatı kendimize zehir eylemeyelim... Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin büyük vicdanlı ve büyük ruhlu, büyük ricalinden af ve rahmetine, lutf ve inayetine bizim gibi küçük seciyeli mualifler nihayet nail olabilecekler, o alicenap ve ulvi nesep⁷³⁵, keremperver ve fazîlet-küster evliyaı devletın hazine-i merhamet ve menba-ı âtîfetinden nevâle-çin⁷³⁶ affolarak bakiye-i ömürlerini velinimetlerine dua u sena ve hamd u şükran ile secde-i istikfarda sakınane geçirebilecekler! Zehi-i ihsan zehi-i âtîfet, zihi-i kan-ı kerem!

Vaadin parlaklığına ve letafetine hiç diyecek yok... İş şimdi buna kanmaya kaldı!

Bâbîâlî vakasından sonra da böyle olmuştu ya.. bir müdafa-ı milliye dolabı kurmuşlar ve ittihatçı muhalif herkesi bir arada içine sokmuşlardı... O zaman da buna kananlar bulundu, aldandıklarını ancak menfada anlayabildiler: biraz geç ve biraz güç! Bana kalırsa bu yeni dolaba yeniden girmeye niyetim yok... Bereket ki ne aflarına, ne de affedecek vaziyete geleceklerine inanıyorum! Şayet öyle bile olsa, terahhumen⁷³⁷ beni başıboşta bıraksalar acaba beraber yaşamama imkan var mıdır? Affolunup bu kızıl keçiler elinde her gün boynuzlatmaktan ise, galiba, darağcını boylamak

⁷³³ Bundan sonra, bundan böyle, artık

⁷³⁴ Korku, korkma, ürkme

⁷³⁵ Soy, soy sop, atalar, dedeler silsilesi

⁷³⁶ Nevâle toplayan, kısmetini alan

⁷³⁷ Acıyarak, merhamet ederek

müreccah⁷³⁸ olur! İttihat ve Teraki'nin o tehcirlerle ismi maruf, taktillerle⁷³⁹ kaderi âlâ, ihtikarlarla⁷⁴⁰ servet ve itibarı dübâlâ eşkiyaları dağlardan şehirlere indikleri gün bizlere dağlara tırmanmak icap eder... Dağdan taştan açık gelen eniştelere, bu kafası kof dayılara, bu meziyetsiz abdurrahman çelebilere tekrar kol, kola olmak, kanlı gözlü ittihad fedâilerine boyun eğmek bana hiç de hoş gelmiyor! Büyük söylemeyeyim ama Muhittin'le Tevfik Rüştü ayarındaki uşakları baş görmekten ise başımı yok görmek evladır. Hem, bu defa daha yaman geliyorlar: İttihatçılar ilk senelerde yalnız hükümeti ele almakla iktifa etmişler, bunu kafi görmüşlerdi... Vaktaki devleti şu hale soktular, dört vilayette ve dört milyon kişiye indirdiler, bu hizmete, bu dirayete, bu kabiliyete mükafaten şimdi artık sade hükümeti değil, saltanatı da ele almak istiyorlar! Şaşarım keçilerin arslanlık taslamasına...

Bu kadarına benimki gibi sabırsız bir yürek değil, sabır taşı bile dayanmaz!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 795-11225, 19 Şubat 1921, s.3]

⁷³⁸ Tercih edilen, üstün tutulan

⁷³⁹ Çok öldürmek, çok katletmek.

⁷⁴⁰ Hor görme, hakâretle bakma.

1.80 NAKŞ-I BERAB

1.80.1 Tevcih-i Vecihler

Yeni Erzurum Ahz-ı Asker Reisi'ni tanır mısınız? Sakın hatırlınızdan bildik zabitleri, binbaşılardan, kaymakamları geçirmeyiniz, nafile yorulmuş olursunuz, şimdi (Ankara)da tayinler yeni usul, bambaşka ve alicenap yapıyor, zıddıyla amel etmek kaide hükmüne girmiş, Erzurum Ahz-ı Asker Riyaseti'ne Samih Rıfat Bey'i göndermişler, hani tanıdınız a, vali, muharrir, Türkçü, şair, musikişinas Samih Bey'i, Samih Bey meslektaşımızı, o çelebi, o mütetebbi zatı, o mülkiye mezununu... Şaşılacak marifet değil ki... İnsanın aklına durgunluk geliyor! Acaba buna neden lüzum görülmüş, ne fayda tasavvur edilmiş, hikmeti nedir? Böyle resmi işlerde vali efendizadenin eğlencelerini andıran ve bir şakaya, bir tuhaflığa benzeyen bu oyuna, havayiliğe ve hafifliği, bu hoppalığa ne hacet vardı?... Mine'l-garâib, galiba paşaların keyfi yerinde, gönül eğlendiriyorlar! Koca Anadolu'da ve koca hükümette Samih Rıfat Bey'e münasip bir yer, bir yakışıklı memuriyet, bir vilayet bulunamayışı mı ki zavallı şairi, o Türkçü ve tettebbucu⁷⁴¹ musikişinası, o valiyi ta Erzurum'a, hemde Ahz-ı Askeri reisi olarak göndermişler? Tayinler ve makamlar lala paşa eğlencesi olmuş... Mesela doktor Tevfik Rüştü'yü de sıhhiyeye müdür, müfettiş ve Yalova'ya mutasarrıf değil, yapa yapa ne yapsalar beğenirsiniz: Kastamonu İstiklal Mahkemesi Reisi... Anlaşılan meslek sahiplerini zıddı yerlere tayin yeni Kanun-i Esasi'nin cümle-i muhteviyatından... Bunda, bizlere malum olmayan bir hikmet, bir ser-siyaset var! Şu hale nazaran mesela doktor Hüseyin Sadık'da yarın Sivas Jandarma Kumandanlığı'na tayin edildiği ve Sivas Jandarma Kumandanı'nında Konya Hastahanesi ser-tababetine naklini haber alacağız... Bekir Sami ile Yunus Nadi diplomat olduktan sonra doktorun kumandan ve jandarma zabitanın doktor olmasında ne beis var? Belki halk ve memleket için öbürlerinin diplomatlığından daha az zararlı bile olur! Demek ki Ali Kemal Bey millici olsa da (Ankara)ya gitmiş bulunsa teyyare filosu kumandanı, Cenap Şahabettin Bey'de mesela Trabzon liman reyisi, ben Ankara-Sivas hattı ser-mühendisi olacaktı! Böyle Samih Bey'ler gibi tettebbu adamları kışla odalarında esnan-ı erbabıyla haşır neşir olurken ötede müfreze zabitan, bölük kumandanları, kamalı

⁷⁴¹ Etraflıca inceleyip araştırma

kuşaklı harbiye matrudları⁷⁴² Millet Meclisi'nde yeni Kanun-i Esasiler, yeni nizamlar yapacak, millete vekalet edecek, devleti kurtaracak!

Mamafih diyeceğim gibi, belki de bu aykırı tayinlerde bir hikmet vardır, zaman ile anlaşılır.. Doktor Tevfik Rüştü'nün ha doktorluğu, ha mahkeme reisliği, ikisinde de yapacağı iş adam öldürmek değil mi? Daha kestirmesini seçmiş...

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 796-11226, 20 Şubat 1921, s.3]

⁷⁴² Kovulmuş, tardedilmiş

1.81 NAKŞ-I BERAB

1.81.1 Ahirettekilere Haber

(Ankara) murahhaslar reisi Bekir Sami'nin fotoğrafını görüyor musunuz? Hindçini, Siyam ve Senegal ahalisinden bir pirinç taciri gibi beyaz elbiseli, bodur boylu, buruşuk yüzlü, haşhaş başlı pür-vakar resmini... Koltuğa Avrupalılık taslayan bir Kore mandarini gibi oturmuş, kısa bacaklarını da birbirinin üstüne ters atmış, ve dumanlı gözlerle karşısında ki makineye hayran ve şaşkın bakıyor, düşünüyor... İşte bu tasvir-i dil-peziri⁷⁴³ bazı gazeteler baş sayfaya kemal-i hürmetle koyuyorlar ve sanki İstanbul ahalisine:

— Gördünüz mü koca adamı, işte heyet-i murahhasa reisi dediğin böyle olur, o ne azamet, o ne kafa, o ne tavır, bakıp bakıp iftihar ediniz!

diyorlar, unutuyorlar! Kuzguna yavrusu güzel görünürmüş, millicilere de zahir Bekir Sami hoş geliyor. Fakat bana öyle değil! Zaten bu resim onu tanıtmaya kafi değildir ki... Halka birde o selis⁷⁴⁴, o fasih, o belîğ hitabetlerini dinletmeli! Hani insanları hayvandan ayıran hassa mümeyyize-i natika imiş, işte natikanın kemalini bu zatta görmeli... Konuşmaya başladı mı mübarek bülbül gibi şakar, ağzından söz değil elhan⁷⁴⁵ dökülür, nagamat⁷⁴⁶ saçılır... Sanki çimenzar⁷⁴⁷ ortasından müteranimane⁷⁴⁸ süzülüp akan bir deredir; tekellümündeki o selamet, o pür-zeka telmihler ne hariküladedir, sohbeti insanın canına can katar, öyle hoş-gû⁷⁴⁹, öyle natika-ı pür-dardır. Alelhusus biraz keyif oldukları zaman misli, menendi bulunmaz; ısıttı mı fazla gelip de evvela sular, buharlar salıveren bed-sedalı römorkörler vardır, onlar gibi bir kelimeyi bir dakikada, karşındakileri sinir nöbetlerine uğratan bir suhuletle söylerler!

Acaba neden (Ankara) konferans huzuruna bir kekeme seçip gönderdi? Akıl ermez ki... Hoş kusur sade bundan ibaret olsa... Yunus Nadi ile beraber daima dumanlı bir baş ile baca gibi tüterek ve gemi gibi yalpa vurarak gezmek mutadlarıdır. İşte Heyet-i Murahassa Erkanı!

⁷⁴³ Gönün kabul edeceği, beğenilen, makbul

⁷⁴⁴ Düzgün ve açık ifâdeli, âhenkli ve akıcı (söz, yazı)

⁷⁴⁵ Nağmeler, ezgiler, melodiler

⁷⁴⁶ Nağmeler, ezgiler

⁷⁴⁷ Çimenle örtülü yer, yeşilliklerle kaplı alan, çimenlik

⁷⁴⁸ Güzel ve yavaş bir sesle şarkı söyleyen, terennüm eden.

⁷⁴⁹ Tatlı dilli

Bekir Sami ismi bana Bekri Mustafa'yı da hatırlatır... Hem ne garip ki Heyet-i Murahassa Reis'iyle Millet Meclisi Reisi'nin birer ismi yan yana gelince (Bekri Mustafa) oluyor... Bu münasebetle şu hikâyeyi hatırladım:

Bekri Mustafa yolda bir cenazeye rast gelmiş, eğilip baş tarafına bir şeyler söylemiş, ahali merak edip sormuşlar:

— Merhum ahabımdır, ahiretekiler sorarlarsa “Bekri Mustafa Tahtakale Naibi oldu, de, dünyanın ne hale geldiğini anlarlar” dedim!

Demiş... Onun gibi biz de şimdi, ahiretekilere dünya ahvalinden haber vermek istersek:

— Bekri Sami Heyet-i Murahassa Reisi oldu!
diyelim, ne hale geldiğimizi çarçabuk anlarlar!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 797-11227, 21 Şubat 1921, s.3]

1.82 NAKŞ-I BERAB

1.82.1 Telifbin

İstanbul ve Ankara murahassalarını Londra da aynı otele koymuşlar, bu suretle aralarında hüsn-ü imtizaç hasıl olacağı ümit ediliyormuş... Bu fikri bende tasvip ediyorum, me'muldur⁷⁵⁰ ki bu müsekkîn⁷⁵¹ ve hiddetinden bir fikir vahdeti, bir tecânüs husul bulur da memleket hayırlı bir neticeye nail olur... Malum ya, birbirlerini didikleleyen, gagalayan güvercinleri, kanaryaları aynı kafese bir müddet kapamak suretiyle ekseriya telifbin, hatta telif-i fikir ve muhabbet kabildir. Evvela iki kuş birbiriyle gaga gagaya gelirler, tüylerini koparırlar, münakaşa ve maraza ederler, sonra yorulurlar, bezerler, birer köşeye çekilip somurtkan, dargın dururlar.. Bir gün, iki gün, üç gün, nihayet can sıkıntısı bir taraftan, alışkanlık ve aynı vaziyete mahkûmiyet diğer taraftan, kafeste yavaş yavaş sokulma, uzlaşma alameti görünür, biri diğerine fazla yanaşır, dil döker, nevâziş⁷⁵² gösterir, öbürü de dayanamaz, birde bir sabah bakarız ki ihtilaftan eser kalmamış, yan yana, gaga gagaya aynı havada, pür-muhabbet ötüşüyorlar!

İnşallah (Savoy) otelinde böyle olur, badelitilaf konferansta aynı nağmeden, aynı dilden öterler ve bir de bakarız ki beklediğimiz, uzlaştığımız netice hasıl olmuş, bu imtizaç, bu kurbiyetten⁷⁵³ bir hayırlı yavru, bir hayırlı sulh doğmuş!

Zaten hüsn-ü tefeül etmek için elde bir alamet de mevcut: meşhur bir İzmir havası vardır, (Bülbül olsam konada bilsem dallara) diye başlar da:

İkimizi bir odaya koysalar

Üstümüze altın kilit vursalar

diye biter... İşte iki heyeti bir otele koydular, altın olmasa da üstlerine bir nikel kilit olsun vurdular.

İnşallah – tıpkı bu türküdeki gibi – şu aynı dam altı telifbine, teyid-i muhabbete, temin-i vahtede sebep olur da millet de neşesinden çalar, oynar, keyfeder!

Aydede

[Peyam-Sabah, nu: 799-11229, 23 Şubat 1921, s.3]

⁷⁵⁰ Umulan, beklenen, ümit edilen

⁷⁵¹ Sakinleştirici, yatıştırıcı, ağrı kesici ilâç

⁷⁵² Okşama, gönül alma, iltifat etme

⁷⁵³ Yakın olma durumu, yakınlık

1.83 NAKŞ-I BERAB

1.83.1 Sıra Bizde

İstanbul ve Ankara murahhasları Londra da uzlaşmakta olsunlar, burada Yunan sefarethanesiyle Rum Patrikhanesi bozuşmakta pür-devam... Aradaki ihtilaf ve bürûdet⁷⁵⁴ gittikçe had⁷⁵⁵ bir hale giriyor; anlaşılan şu şeref toprağında muhakkak bir itilaf, bir didişme olacak... Birisi barışırken öbürü darılıyor, daima ortada bir uzlaşmama, bir dargınlık mevcut! İstanbul'daki Rumlar bizim Ankara ile olan itilaflarımızı kemal-i memnuniyetle seyredip duruyorlar, işi latifeye vuruyorlar, nükteler savuruyorlar, hülasa eğleniyorlardı; şimdi sıra bize geldi, şimdi de sefarethane ve patrikhane münâferetini⁷⁵⁶ uzaktan tebessümane-i temaşa bize düştü! Hem de – tıpkı Kostantiniye'nin son günlerinde olduğu gibi – gürültü bir teşrifat meselesi için... Beri tarafta konferansta hayat memmat meseleleri mevzubahis oluyor, bu tarafta bir “iade-i ziyaret” meselesi için toz dumana katılmış, göz gözü görmüyor, kıyamet kopuyor... Hani daha birkaç ay evvel bu iki bina arasında ki o muhabbet, o tatlı sözler, hoş sohbetler, nameler, çengler, o hüsn-i imtizaç ne idi, şimdiki bu karşılıklı tehtitler, hakaretler, kati münasebetler ve kati hesaplar ne? Zaten muhabbetin çoğundan böyle muhâsama⁷⁵⁷ doğar... Yunan Seferethanesi Patrikaneyi omuzuna oturtmuş, başında gezdiriyor, kuş sütüyle besliyordu; bugün yerden yere çalmaya hazırlamış, aç bırakmaya karar vermiş, âdeta düşman... Mümkün olsa gidip kapısını kapayıverecek! Zaten – nedense – Patrikanenin talihinde bu günlerde bir bozukluk var: konferansa resmen heyet göndermek teşebbüsü de suya düştü, hâlbuki Ankara murahhasları şimdi konferans salonunda oturmuşlar, işlerine bakıyorlar! Doğrusu, ahvalin aldığı şu hoş şekilden memnun olmamak, bir teselli duymamak kabil değil!

Tevekkeli “olana bakma, olacağı bak!” demezler... Fransızlar da “en son gülen en iyi güler” demişler, inşallah gülme sırası artık bizdedir!

Aydede

[Peyam-Sabah, nu: 800-11230, 24 Şubat 1921, s.3]

⁷⁵⁴ Soğukluk, soğuk

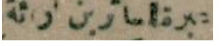
⁷⁵⁵ Keskin, kesici

⁷⁵⁶ Birbirinden nefret etme, birbirini sevmeme, sevişmeme

⁷⁵⁷ Kavga, düşmanlık

1.84 NAKŞ-I BERAB

1.84.1 Beterinden Beteri Var

Anadolu’da idamlar gene çoklaştı, sıklaştı... O taraflardan hiçbir gazete gelmiyor ki bir Kasti oğlu Yanni, Vahan oğlu Karabet veya Veli oğlu Tosun’un istiklal mahkemeleri kararıyla asılmış olduğunu haber vermesin, ara sıra, galiba, bu İstilal Mahkemelerine gizli bir emir veriliyor: “Vaziyet-i hazıraya ve işlerin aldığı şekil ve renge nazaran şu esnada heyet ve ızhar-ı celâdet edilmiş makzî⁷⁵⁸ görülmekle mahkeme-i aleyhleri tarafından mevkuf kesandan münasip görüleceklerinin işbu emr-i mühime hasr u sarfı hususunda himem-i cemiyetperverilerinin bî-diriğ buyurulması babında ilh... “Harb-i umûmîden İttihat ve Terakki hakimleri hiç olmazsa kura usulüne müracaat ederler, asker firarilerini bâ-kura asarlardı; yine bu bir işti, şimdi, zannederim ki, buna da hacet görülmüyor... Hoş, vatanın tahliyesi mevzubahis olurken bittabi öyle ufak tefek kusurlara, ihmallere bakılmaz a!

Meğerse beterinden beteri varmış! Devr-i hamidiyede adam asmak nedir, bilmezdik; devr-i ittihatda bir hayli gördük, devr-i millide ise kanıksadık... Aksıranı as, öksüreni as, murad-ı râbî devrinin kahve ve tütün bahanesi ile pür-dar edilenlerini de geçti... Anadolu üzerinden vakit vakit, böyle bir idam kasırgası geçmek, zahir, tali, icabından! Halk o geçen zamanları, o devr-i hamidi ve devr-i ittihadı mumla arasın ve yerinde rahat otursun, zira korkarım ki millicilerden sonra gelecekler de seleflerine rahmet okutmasınlar... Gelen gideni aratıyor!

Vaktiyle kölenin biri efendisinin has francalle yiyip kendisine bayağı ekmek vermesinden müteshiren başka bir yere satılmış, bu yeni efendisi baklava börek yer, kölesine kepek yedirirmiş, oradan da kaçmış. Üçüncü efendisi ise esirine ne ekmek verirmiş, ne kepek, aç bırakırmış... Köle buna da tahammül edememiş, kendisine başka bir efendi bulmuş... Bulmuş ama bu herif daha zalim çıkmış, esirini hem aç bırakmış, hem de başını açtırıp üzerine mum diker ve sabaha kadar şamdan yerine odasında beklettirmiş. Bu hale vakıf olan esirci hayret etmiş:

— Canım, demiş, neye bu zulme tahammül ediyorsun, bırak seni başka birisine satayım!

Köle itiraz etmiş:

— İstemem, demiş, eğer bir yere daha satılırsam anlıyorum ki yeni efendim gözümü oyup içine yağ koyacak ve beni kandil diye yakacak!

⁷⁵⁸ Ödenmiş, kazâ edilmiş.

İşte aynı hikâye... Hiçten sebeplerle beğenmediklerinden, kıymetini takdir edemediklerinden sonra bu dördüncü efendi hepsinden daha yaman çıktı, o azad nasip olmaz esir, o Anadolu, galiba: “Güç ve eziyetli, nasıl olur ise olsun, buna tahammül edeyim, belki yeni efendilerim aç koymak ve asmakla kalmaz, üstelik derimi de yüzer, gözlerimi de oyar!” diyor, böyle düşünüyor ve bunun için sabur⁷⁵⁹, mütehammil, Ankara Büyük Millet Meclisi hükümetinin başı ucunda tıpkı o esir gibi, iki kollu kebir-i şamdan olmu, yanıyor, mütevekkil bekliyor!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 802-11232, 26 Şubat 1921, s.3]

⁷⁵⁹ Sabrı çok olan, çok sabırlı (kimse)

1.85 NAKŞ-I BERAB

1.85.1 Helecanlı Mütalaa

İttihatçıların bir fena huyları daha vardır ki kendilerine verilen nasihatın aksini yapmayı severler, kırmadıysan kırarlar, koparmadıysan koparırlar, bidâyet-i Meşrutiyet'ten beri kendilerine muârizları⁷⁶⁰, veya dostları tarafından ne tavsiye edildi, ne söylenildi ise hep aksini yaptılar, aksine hareket ettiler. Mesela: beynelanasır-ı itilafa çalışalım mı dendi, derhal bir nifak çıkardılar, anasırı birbirine kattılar! Zulmetmemeli mi dediler, hemen Bekir Ağa Bölüğü'nde bir işkencehane kurdular, domuz topu, perde değneği gibi yeni yeni zulm aletleri ihtira ettiler! Almanya'ya bağlanmayınız mı denildi, koşup (Berlin)'in ayağına kapandılar, esiri oldular! Harb-i umûmîye girilmesin sözünü de tersinden dinlediler hem de en ümitsiz tarafından, en ümitsiz zamanda girdiler! Nasrettin Hoca'nın böyle bir huysuz, aksi oğlu varmış, (gel!) desen gider, (git!) desen gelirmiş, babası bakmış ki insan gibi konuşmak kabil değil, yaptırmak istediklerini hep ters söyler, mesela koşması matlupsa (yavaş yürü!) der, yavaş yürümesi lazımsa (koş!) dermiş... Keşke biz de, muallifler ve muarızlar da böyle yapsak, tersine söylesek doğrusunu yaptırsaydık... Fakat güvenilmez ki! Nasıl hocanın oğlu yüklü merkeple uçurumun kenarından geçerken babasının eşyayı düşmekten muhafaza için:

— Eşği biraz sola it!

Demesi üzerine sola itmiş ve babasına da dönüp:

— Yirmi senedir hep dediklerinin aksini yapıyordum, bu sefer işte doğrusunu yaptım!

Demiş ise İttihat ve Terakki'de bir gün, en münasebetsiz ve en tehlikeli yerde böyle yapar, yine memleketi uçuruma yuvarlardı.

Kuva-ı Milliye rüesâsı⁷⁶¹ da, halefleri gibi, ters iş görmekten hazzediyorlar, mesela: itidal dense şiddet, adalet dense zulüm yapıyorlar, dikine gitmekten zevk duyuyorlar. Onun için konferanstaki murahhaslarının hal ve kalini yüreğim titreye titreye, üzüle korka, bin helecanla tetkik ediyorum, aman ters bir iş yapmasınlar, bir çuval inciri, İzmir incirini berbat etmesinler diye endişemden boğuluyorum... Hani resmi bir ziyafete gidersiniz de içinizde talâkat⁷⁶² ve dirayete hiç de güvenemediğiniz bir zat fuzuli ayağa kalkar ve nutka başlar, sizi derhal bir üzüntü alır, hafakan boğar, yediğiniz yemekler boğazınıza dizilmeye başlar, bir çam devirecek, bir ters laf kaçırarak diye soğuk soğuk terler dökersiniz, işte tıpkı böyle, sabahleyin konferans

⁷⁶⁰ Birine veya bir fikre karşı olan, karşı çıkan, muhâlefet eden kimse, muhâlif

⁷⁶¹ Reisler, başkanlar

⁷⁶² Düzgün, güzel ve rahat söz söyleme, dil açıklığı

telgraflarına göz gezdirmeye başladım mı helecandan gözlerim kararıyor, başım dönüyor, her satırın sonunda:

— Oh, hele şükür, buraya kadar iyi...

diye geniş bir nefes alarak, Allah’a hamdederek ne üzüntüler, ne çarpıntılar geçiriyorum! Cinayet mahkemesinde masum bir maznun⁷⁶³ da irfanına pek güvenemediği zoraki avukatının müdafatını ancak bu halde, böyle bir helecanla, boğulur gibi dinler ve sonunu yine böyle ölümler geçirerek dinler!

Meselenin hataya, ters işe hiç de tahammülü yok... Bir tek başın değil, milyonlarca başın, bir devletin, bir sultanatın hayatı, istikbali bu müdafaya, Bekir Sami Bey siyasetinin ağzından çıkacak söze, onun ferasetine, onun dirayetine bağlı...

Allah muvaffak etsin ama benimde korkum, o helecanlar ve üzüntüler bu cihetten pek de esassız olmasa gerek! Haklı görmeli! Fakat düşünüyorumda ters iş görmek, aksine yapmak her zamanda zararlı olmuyormuş!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 803-11233, 27 Şubat 1921, s.3]

⁷⁶³ Kesinlik kazanmamış olan, kesin olarak bilinmeyen, şüphe ve tereddüt edilen, zannolunan

1.86 NAKŞ-I BERAB

1.86.1 (Darül Muhatara)

Bazı adamlar vardır ki tehlikeli işleri severler, rahattan hazzetmezler, sükun, asayiş, hal tâbiî, hoşlarına gitmez, atılacak ateş, düşecek uçurum, ölüm korkusu veren eğlence ararlar ve bu uğurda arslan avına giderler, eşkıya takibine çıkarlar, hırsız kovalarlar, fırtınada denize, yangında dama çıkarlar, sokakta iki el silah patlasa, biri haykırsa hemen imdata koşarlar, kahramanlık, cengaverlik, fedailik ve kabadayılık bayıldıkları şeydir, hülâsa tehlike ve muhatara etrafında pervane gibi dönerler, kaza, bela ararlar... Alp dağlarında cevelân⁷⁶⁴ edenlerle yanar dağlar içinde tenezzüh⁷⁶⁵ yapanlar, kaplan avına çıkanlarla teyyare ve tahtelbahire⁷⁶⁶ binenler hep bu kesimdendir, ölüme yaklaşımdan zevk alanlardır. Ölüm ihtimali yüreklerine tatlı bir helecan verir, tehlikeden mest olurlar, muhatara onları gaşiy⁷⁶⁷ eder, hayatı ancak ölüme el uzattıkları zaman zevkli ve tatlı bulurlar... İşte bu gibi şecâatli, cesaretli, besaletli ahali için İstanbul'da şehremaneti bir (darül muhatara) açmış, tek kahramanlar maksatlarına ermek hususunda bir takım müşkülata uğramasınlar, tehlike ve ölüm meraklıları beyhude masârif-i ihtiyar etmesinler diye... İşte misli dünyanın hiçbir yerinde görülmemiş fevkalade bir tespit, hem de sudan ucuz, yirmi para verip giriyorsunuz, artık sağ çıkıp çıkmayacağınızı Allah bilir, olabilir ki kurtulursunuz, olabilir ki ölürsünüz veya sakat kalırsınız... O talihe bağlı bir iş! Emanet işbu (darül muhatara)nın kapılarına Türkçe ve Fransızca, iki levha asmış: (emanet mesuliyet kabul etmez) diyor, Artık ötesini sen düşün.. O kanunen yapacağını yapmış, vicdanı müsterih, ister gir, ister girme! Gece, gündüz her saat ashab-ı besalete bu müessese açık, kapıdan girerken levhayı okuyor, yirmi parayı toka ediyor ve yürümeye başlıyorsun, sonrası gayr-ı malum, düşünüyor musun? Uçuyor musun? Boğuluyor musun? Yanıyor musun? Galiba hepsi mümkün, baht işi! Avrupa da eğlence yerlerinde böyle heyecan verici bazı oyunlar yok değildir; kayıkla iki yüz metreden suya inişler, dağ tepeden vagonlarla aşağılara kayışlar, karanlık bir bodruma girip düşe kalka çıkacak yol arayışlar, bunun gibi daha bir sürü garip ve hoş eğlenceler... Fakat şehremanetinin (darül muhatara)sı ile şaka eğlence kabilinden değil, gayet ciddi, hatta resmi, resmen tehlike, muhatara-ı mev'ut⁷⁶⁸; mesuliyet kabul edilmeyeceği de evvelden haber veriliyor. Olur ki ölürsen, parçalanırsan, boğulursan, kör, topal, kötürüm kalırsan veya hududa sapa sağlam çıkarsan, dedik a talihe bağlı!

⁷⁶⁴ Dolaşma, gidip gelme, deveren

⁷⁶⁵ Eğlenmek için gezip dolaşma, gezinti

⁷⁶⁶ Denizaltı

⁷⁶⁷ Çok etkili, çok zevk verici bir şey karşısında kendinden geçecek duruma gelme, büyük zevk alıp mest olma

⁷⁶⁸ Söz verilmiş, vâdedilmiş

Emanet Unkapanı köprüsünün iki başına kocaman birer levha asmış: (Şehremaneti mesuliyet kabul etmemek şartıyla yalnız yaya olarak geçilir) diyor. Bunu okuduktan sonra babayığitsen gel de geç hem üste yirmi para da vererek... O eksik... Ucuz yine ölmek buna derler!

Levhanın başında, hani elektirik telleriyle sublime şekerlemelerinin üstüne koyarlar, bir ölü kafasıyla iki kuru kemik vardır, işte o eksik... Acaba bu ecel köprüsünü geçenlerden kaç ölü, kaç sakat kalıyor, kaç kurtuluyor, emanet şunun hesabını çıkartsa... Hem acaba o tehlikeler ne nev tehlikelerdir, insanın ayağı mı kayıyor, altında yer mi açılıyor, etrafında sperler mi uçuyor, başına taş mı yağıyor, ne oluyor, neler olabiliyor? Meraklısı gidip baksın, tecrübesini yapsın! Benim yapacağım iş değil... Tehlikeyi severim, muhataradan pek yılmam ama Unkapanı Köprüsü'nü geçmek için de canımı resmen tehlikeye koyamam. İşin değeri olmalı!

Kenarına bak bezini al, anasına bak kızını al derler, belediyeler de köprüsünden bellidir: köprüsüne bak şehremaneti al! Fakat ne denir, ha emanetin aklı, ha oradan geçen halkın aklı!

Aydede

[Peyam-Sabah, nu: 804-11234, 28 Şubat 1921, s.3]

1.87 ELVEDA SİYASET!

Ah, eski devrin hayal-i cihan denen o latif kış geceleri!

Dün gece herkes yattıktan sonra, sobanın önüne çömeldim, damları bastıran karın ağırlığını ve soğukluğunu yüreğimde hissederek, cigara ağzımda, mahsun bir hayali düşündüm, çocukluğumun o şaşaalı kış gecelerini yâd ederek bu gölgelere boğulu dar odada, bu erkenden ıssızlaşmış, bunalmış yarı boş ve yarı loş evde, bir başıma bir hayli üzüldüm, bir hayli eziyet çektim. Asayiş ve o refah devrinde kış şimdiki gibi meselesiz bir felaket değil, hayatın yakınsaklığını izâle⁷⁶⁹ eden, ömürlerimize yeni bir renk ve yeni bir zevk veren bir lüzumlu değişme idi. O uzun kış gecelerini aile arasında, ne tatlı, ne temiz eğlencelerle, ne masumane geçirir; çocuklar gibi sade, basit düşüncelerle, pür-keyif, dağdağasız⁷⁷⁰, ne elemsiz yaşardık... Mesela altı kol iskambil oynanırdı, papaz kaçtı oynanırdı, fincan oynanırdı; oda sımsıcak ısınır, camlar buğulanır, iri fitilli lambaların aydınlığı içinde herkes kahkahadan ve sıcaktan pembeleşmiş, saatten, mevsimden bî-haber kendinden geçer, keyfinden yorulurdu. Dolgun, boğuk sesli bozacıların, şakrak, körpe nameli mısır buğdaycılarının, gür ve sağlam sedalı simitcilerin sokaklara hayat veren gezintileri gecenin korkunçluğunu, kışın fecaatini azaltırdı... Kış bu müzâyakasız⁷⁷¹, endişesiz evlerde bir bahar gibi eğlenceli, keyifli, parlak geçerdi.

Bazen de oyundan bıkar, fal açar, fala bakılırdı... İskambil kâğıtlarıyla, eski divanlarla, kahve telvesiyle keşf-i istikbale çalışılır, bu vesile ile de gülüşür, şakalaşıldı. Bazı mümâreseli⁷⁷² ve mütehasıs kadınlar vardı ki kendilerine has bir hoş eda ve bir hoş lisan ile ne tatlı diller dökerler, ne eğlenceli fallar açarlardı; öyle de üste düşürürler, öyle de mizaca, hale göre imalar, keşifler yaparlar, nükteler saçarlardı ki en gamlı zamanında insanı avutmaya, oyalamaya muvaffak olurdu.

Bu gece gözümde hiç uyku yoktu... Şimdi kendimi o eski kış gecelerinin öyle eğlenceli bir meclisinde bulsam, on senedir gördüğüm ve didiştığım şu yaşlı, korkunç hayattan, rüyadan silkinip uyansam ne emsalsiz bir sevinç duyacak, yaşamaktan nasıl derin bir zevk bulacaktım... İşte yine karlı bir kış gecesi, fakat evler ıssız, yüreğim viran...

Evet, yüreğim viran... Zira Anadolu'dan gelen bir haber, bir kara haber ok gibi yüreğime işledi, kor gibi ciğerime yapıştı, gözlerimi yaşla, gönlümü hicranla, etrafımı yeisle,

⁷⁶⁹ Giderilmek

⁷⁷⁰ Sâkin, telâşsız, gürültüsüz

⁷⁷¹ Sıkıntısız

⁷⁷² Bir iş ve sanatla devamlı meşgul olmanın kazandırdığı alışıklık, ustalık, mahâret, hüner

dumanla doldurdu, bana dünyayı zindan etti: Kuvâyımilliye muhalifleri vatandaşlıktan ıskata⁷⁷³ karar vermiş. Sukut etmiş muhaliflerin yakında esâmîsi neşr olunacak, artık onlar vatandaş addedilmeyecekmiş! Eyvah, bu felaket de mi başıma gelecek, bu cezaya da mı uğrayacaktım... Çektiğim yetişmedi mi? Artık bana kimse (vatandaş) diyemeyecek, bu ulvi sıfat bana izâfe⁷⁷⁴ edilmeyecek, ilâ-âhirül-ömr makhur⁷⁷⁵, mehcür⁷⁷⁶ mu kalacaktım? Gözüme nasıl uyku girsin? Loş odanın gölgeleri altında, bir korkunç katil, bir azılı haydut, bir af kabul etmez mücrim gibi bunalmış oturuyor, kendi kendime levh⁷⁷⁷ ve itab⁷⁷⁸ ediyordum:

- Ne dedin de akılsız adam yine siyâsiyata karıştın, yine ulu zevata söz attın, yine esmâyı üstüne sıçrattın, yine belayı başına aldın, yine yılanın yuvasına değnek soktun, yine arı kovanına parmağı batırdın, yine baklayı ağzından çıkardın, yine çam devirdin, yine balltaşı taşa vurdun, yine çukura düştün, hülâsa yine cinleri başına topladın, rahatını teptin, bu akibete uğradın? İşte yine hissene nekbet⁷⁷⁹, idbar⁷⁸⁰, menfâ, mahbes⁷⁸¹ düştü; yine jandarmalar yakandan tutacak, yine polisler bileğinden sıkacak, yine boynun bükülecek, omuzların çökecek, dizlerin çözülecek, yine şilteni omuzlayacak, bavulunu alacak, diyar, diyar dolaşacak, inleyecek, ahlayacak, sıtmalarla berbat, sefaletlerle perişan olacak, rahat yüzü görmeyeceksin... Bakalım şu sevgili İstanbul'da daha kaç günlük misafirsin, daha kaç gün hürsün, kaç gün gezeceksin?

Keşke susaydım, keşke yazmasaydım, keşke şuna, buna, akılsız arkadaşlara uymasaydım... Şimdi pervasız gezer, tozar, keyfime bakar, endişe ve azaptan uzak şu tatlı günlerin tadını çıkarır, baharın zevkine daldırdım!

Acaba ne yapsam? Birden bire dönsem mi? Yavaş yavaş soldan sağa geçsem mi? Bu manevradan bir fayda memul mudur? Bilmiyorum, karar veremiyorum ki.. fakat her ihtiyata riayeten, bâdema⁷⁸² siyâsi yazılara yekun çeksem, siyasetten uzaklaşsam! Büsbütün aykırı zeminler de dolaşsam, sudan havadan, soğuktan, sıcaktan, ağaçtan, sebzedden bahsetsem, mazimi unuttursam, ıslah-ı nefis etmiş görünsem, affa bir sebep, bir bahane hazırlasam, faydalı olur, hiç olmazsa cezamı azaltır, postumu kurtarır mıyım?

Belki...

İşte bu düşünce ile, bu ümitle karilerime gayr-ı siyâsi bir makale numunesi hazırladım; Muaârızım olan gazetelerin de zannederim artık itirazını celbetmez. Karilerim nezdinde de

⁷⁷³ Düşürme, düşürülme

⁷⁷⁴ Mâletme, bağlama, nispet etme

⁷⁷⁵ Yenilgiye, bozguna uğramış, yenilmiş, mağlûp olmuş

⁷⁷⁶ Uzaklaşmış, uzakta kalmış, ayrı düşmüş

⁷⁷⁷ Çekiştirme, kınama, aşağılama, zemmetme

⁷⁷⁸ Azarlama, paylama

⁷⁷⁹ Tâlihsizlik, bahtsızlık, düşkünlük

⁷⁸⁰ Tâlihın insana yüz çevirmesi, ters dönmesi, tâlihsizlik, bahtsızlık.

⁷⁸¹ Suçluların hapsedilip cezâlarını çektikleri yer, cezâ evi, hapishâne

⁷⁸² Bundan sonra, bundan böyle, artık

makbule geçerse ne ala, bâdema hep bu tarzda yazarım, geçmezse, ne yapayım, dört zatın sabah keyfini yerine getireyim diye canımı feda edemem a! Arkamdan nihayet diyecekleri bir:

— Vah vah!

dan ibarettir. Saf dilliğin bu derecesine hamâkat⁷⁸³ derler.

*

* *

Turşuculuğa dair:

Turşuculuk değil geçmemeli, bu sanatta hakikaten büyük bir rüsuha⁷⁸⁴, vukufa⁷⁸⁵ ve tecrübeye ihtiyaç vardır. Bizim turşularımızdaki letafet ayrıca methe, sitayişe sezâdır⁷⁸⁶. Fakat turşucuların en nefisi, en çeşnili ve en mükemmeli, âdeta şahı lahana turşusudur. Lahana turşusu iki türlü yapılır: Birincisi tuzlu suda, diğeri sıcak suda.. her ikisi için de lahana yapraklarının mezbeled⁷⁸⁷, bol gübre içinde yetişmişlerini, ele dokundukça haşır haşır eden sert ve koyu renklilerini seçmelidir. Bu cinsten olanlar memleketimizde kesretle yetişmekte, her gün yeni bir bostan açılarak turşuluk lahanalara revac verilmektedir. Bazen toprak sıkar, ayak yanar, tırtıl kemirir, gübre az gelir, o zaman lahana yapraklarına bir çeşnisizlik arz olur, saman gibi tatsızlaşırlar, alıcı kalmaz. Fakat; bazen de, illa bu mevsim de, havasını bulurlar ve gübresini alırlarsa öyle bir canlanırlar, şımarırlar, yaprak yaprak dalgalanmaya, buram buram tütmeye başlarlar ki keyiflerine payan yoktur, işte asıl turşuluk zamanları bu zamandır. Fakat keçi ve koyun gibi mahlukat lahana yapraklarına pek düşkün olduklarından bahçıvanlar tarlalarını pek güç muhafaza edebiliyorlar, hem, ne sebebe mebnî ise lahana yaprağı yiyen mevâşî⁷⁸⁸ azgın ve huysuz bir hale geldikleri için başkaca zarar ve hasar îras etmeleri de mümkündür. İşte tarif ettiğimiz gibi, ayrı yapraklı, gürbüz lahanalar evvela bol suda yıkanır, sonra ocağı tutuşturur, kazanı kaynatırsınız. Ne gariptir ki turşuya salih lahana yaprakları ocak yanar yanmaz, sıcaklığın tesiriyle olsa gerek, kendiliklerinden açılmaya, haşırdamaya, keskin keskin kokmaya başlarlar. O zaman, fazla açılmasınlar diye ocağı muvakkaten söndürür, kaynar suya bastırır, tuzlar ve kavonozlara koyup raflara dizersiniz. Artık orada sararıp bembeyaz olurlar, ne renkleri kalır, ne kokuları... Bütün yaz mideye dokunmaz bir hale gelirler!

⁷⁸³ Ahmaklık, budalalık, humk

⁷⁸⁴ Sağlam olma, sağlamlık

⁷⁸⁵ Anlama, bilme, âgâh olma

⁷⁸⁶ Yaraşır, uygun, lâıyk, sezâvar

⁷⁸⁷ Çöp atılan, süprüntü dökülen yer, süprüntülük, çöplük

⁷⁸⁸ Yük hayvanı olarak kullanılan veya etleri, sütleri için beslenen deve, sığır, koyun, keçi vb. hayvanlar

Turşulardan bir nefisi de şalgam turşusudur. Şalgamın ufak boy cinsini akşamdan koparıp ayaza bırakmalı, bu suretle çiğ rengi solar, ve ağır kokusu uçar; iri cinsinden kurmak istiyorsanız vaktini bilmeli, sönerken birden çekmeyerek ileri, geri sallamak suretiyle köklerini gevşetmelidir. Lezzetli, keskin olmasını isterseniz ocak yanarken kenarına dizmeli, böyle bir gece bırakmalı, ertesi gün mutfığa kokusundan girilmez, bakarsınız ki her şalgam ocağın sıcaklığıyla sertleşmiş, tam turşuluğa has bir hale gelmiş!

Bazı lahanalar da vardır ki renksizdirler, bunlar turşuya gelmezler; makbul değildirler; bazıları da bir hafta bakarsınız ki gübrenin tesiriyle kudurmuşlar, hemen söküp tuzlu suya batırmalı, gününü geçirirseniz tebdil-i renk ederler, solup o şaşaalı ve ululuğunu kaybederler.

Bu mevsim lahanaların en ziyade küşâyış⁷⁸⁹ ve inkişâf⁷⁹⁰ bulduğu bir mevsimdir. Şubat sonuna, nihayet martın on beşine kadar lahana bostanlarının manzarasına doyum olmaz, öyle gelişirler, öyle irileşirler, öyle feyz bulurlar ki rayihasından insan boğulur, sû-i hazma⁷⁹¹, fesat-ı mideye uğrar. Fakat ekseriyetle mart sonunda tebdil-i mevsim üzerine, hepsi pörsürler, sararıp solarlar, ne lezzetleri, ne manzaraları kalır.

Turşuluk lahanalar yaprakları da kurtlar gibi, soğuk, dumanlı havayı severler.

Refik Halid

[*Peyam-Sabah*, nu: 805-11235, 1 Mart 1921, s.3]

⁷⁸⁹ Açılma, ferahlama, açıklık, ferahlık

⁷⁹⁰ Gelişme, açılma

⁷⁹¹ Kötü sindirim, sindirim bozukluğu

1.88 NAKŞ-I BERAB

1.88.1 Bâbîâlî Kapısı

Bâbîâlî'nin salkım söğüt cihetinde tesadüf eden asıl büyük kapısını, asıl Bâbîâlî'yi bittabi ben, sen, o, hepimiz, herkes, sadrazamlar, nazırlar, şehreminleri, bütün rical-i devlet, bütün eâzım-ı ümmet, bütün vatanperveran, an'ane-i pür-sitan, hamıyyet-mendan, hülasa kâffe-i sekîne-i memleket her gün, her gün değilse de her hafta, haydi her ay olsun, senede muhakkak bir çok defalar görürler, tarihimizin o şaaşalı, o isyanlı ve ihtilalli, o pür-heyecan devirlerini hatırlayarak bir müddet derin derin düşünürler:

— Hey gidi hey!

derler, yeisli yeisli başlarını sallarlar, mazinin debdebe ve heybetini tefekkürle: “Ne idik, ne olduk!” diye mahzun olurlar, üzülürler. Fakat kimse, bu vüzerâ⁷⁹², bu rical, bu ashap-ı nüfuz, bu zevat-ı resmiye arasından veya âhad-i nistan⁷⁹³ hiç biri o zavallı Bâbîâlî kapısının önündeki mezbeleye, o toprakları eşilmiş, taşları oyulmuş, bir uçurum, bir mağara haline gelmiş olan o harabe-zara ve yanındaki muzahrafata bakamazlar, baksalar da görmezler, görseler de aldırılmazlar.. hâlbuki büyük bir masrafa, keşiflere, inşaaata ihtiyaç gösterir bir büyük iş de değil: dört amele, biraz kireç, paket taşı ve kum, işte o kadar, yarım günde Bâbîâlî'nin asıl büyük kapısı, o tarihi kapı, o ecânibin seyre geldiği, seyyahının görmeden geçmediği meşhur kapı viranlıktan, mezbeleden kurtulmuş olur!

(Er-ricat takla'ul-cibal) derlermiş, biz dağları kökünden kaldıran Ferhat gibi azimkar ricalden çoktan vazgeçtik, fakat tarihi kapının önünü yâr u ağyara⁷⁹⁴ karşı sekiz, on yövmiye ile temziletemeyecek kadar azimden, zevk-i selimden, kıymet-şinaslıktan mahrum mesned adamlarından da ümidi kesmemek, şikâyet etmemek kabil olmuyor. Mütarekeden evvel Talat Paşalar, Enver Paşalar, Cemal paşalar o caddeden tozu dumana katarak, pür-debdebe ve saltanat, yeni memleketler fethetmek, yabancı memleketlere umran ve medeniyet götürmek iddiasıyla kaç defa geçmişler ve görmemişlerdi. Mütarekeden sonra da yaşlı başlı, an'ane-perest ve intizam-perver bir takım vezirler yine aynı caddeden elde kalan hududlarda asar-ı umran ve medeniyet göstermek niyetiyle çok geçtiler, çok dolaştılar... On bir senedir ne kahhar, ne faal, ne maruf ve meşhur şehreminleri, ne Cemil Paşalar, ne Bedri Beyler, ne müfettiş-i umumiler, müdüran aynı caddede kaç kere gezdiler, kaç defa o taraflarda yapacak iş, düzeltecek kusur

⁷⁹² Vezirler, bakanlar

⁷⁹³ Avam tabakası, sıradan kimseler

⁷⁹⁴ Dost ve düşman, herkes.

aradılar... Hiç biri gözlerindeki bu çöpü görmediler, Bâbîâlî'nin taş ocağına dönmüş o viran kapısının önünü, o çukuru, o oyduğu, şayan-ı ıslah, şayan-ı tamir görmediler!

Zannederim ki Bâbîâlî'nin tarihe karışmış o salhurde kapısı bu vüzerâ, bu rical geçerken lisan-ı haliyle hepimize:

— Beni görmeden efendiler nereye?

diyor, haykırıyor ama bir türlü derdini anlatamıyor. Bir gün, yerinden kalkıp kıyama vararak ve dile gelerek gazup⁷⁹⁵ ve haşin bir yeniçeri gibi şehreminin gırtlığına yapışmazsa, zannederim ki, anlatmaya da muvaffak olamayacak!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 806-11236, 2 Mart 1921, s.3]

⁷⁹⁵ Öfkeli, kızgın, hiddetli, gazaplı

1.89 NAKŞ-I BERAB

1.89.1 Takvim Meselesi

İttihatçı gazeteler bana taaruz etmek suretiyle Ankara'nın hoşuna gideceklerine zâhip oluyorlar⁷⁹⁶ ki ocakcılık ibrazı iktizâ eden⁷⁹⁷ bu günlerde benimle fazla iştigal ediyorlar, sahifelerinde gerek yazı ve gerek resim, abd-i âcize⁷⁹⁸ fazla sütun ayırıyorlar, fazla iltifat buyuruyorlar. Belki bir gün eşhad-ı hamîyyet sadedinde lüzumu olur:

— Siz yokken biz şöyle yaptık, böyle yaptık, hatta (Nakş-ı berab) muharririni de tezyife, tahkire boğduk, bitirdik!

derler; bir (aferin)de bunun için alırlar, belki de yine yarı bedava bir makinaya, bir matbaaya daha sahip olurlar, bir kürsüye daha konarlar... Hepsi olur, ama ben de son raddeye kadar susmam, yolumdan şaşmam, bildiğimi yazar, bildiğimi okurum.

Her ne ise, Akşam gazetesi (turşuculuğa dair) makalesinden bahisle ortaya bir takvim meselesi sokmuş, güya artık nöbet-i inkişaf İttihat ve Terakkiye gelmiş, bir nisanda inkişaf-ı ezhar olacakmış, yani çiçeklerini dökmüş olan ocak fidanları tekrar donanacak, tekrar merkez-i umumiye'nin kızıl gülleri memlekette açacakmış... Beş nisan da bülbüllerin ötme zamanıymış, İttihatçıların tekrar borusu ötmeye başlayacakmış, daha sonra da bağların muzır otlardan temizlenme zamanı geliyormuş, yani İttihatçılar muhalifleri temizleyecekler, asacaklar, sürecekle, kökünden kazıyacaktırlar... Münecim başı takvimi böyle yazıyormuş! Bana kalırsa şu tahvilat-ı mesudeyi akşam münecim başı takviminden değil, aşağıdaki fıkrada mezkûr⁷⁹⁹ olan cinsten bir takvimde okumuş olmalı:

Vaktiyle ümerâdan biri veziriyle ava çıkmış... Bu dağ benim, şu tepe senin dönüp dolaşırlarken uzaktan gök gürlemiş, acaba yağmur yağacak mı, yağmayacak mı? O esnada, sürüsünü önüne katmış bir çoban geçiyormuş, emir vezirine demiş ki:

— Çobanlar ahval-i havayeden anlarlar, şuna bir sorsak!

Sormuşlar, çoban hemen sürüsünden bir keçi yakalamış, eğilmiş, kuyruğunun altına bakmış:

— Hiç korkmayın, demiş, hava açık, günlük güneşlik, keyfinize bakın! Avcılar bu beşaretli haberden memnun kırlara doğru pür-neşe açılmışlar; fakat biraz geçmemiş, bir kara

⁷⁹⁶ Bir düşünceye, bir zanna kapılmak, inanmak

⁷⁹⁷ Gerekmek

⁷⁹⁸ Bir kimsenin kendisi için kullandığı "âciz kul, âciz köleniz" mânâsında tevâzu sözü

⁷⁹⁹ Az önce adı geçen, sözü edilen, yukarıda anılan, zikrolunan

buluttur etrafı kaplamış, gökten tufan gibi yağmur boşanmış, su iliklerine geçmiş... O zaman vezir dayanamamış:

— İnsanın müneccimi çoban, mikyâsü'l-havası da keçinin kuyruğu olduktan sonra daha çok ıslanır!

demiş... Onun gibi siyâsi havaları da Ankara'daki İttihatçı keçilerin kuyruğundan fehm ve istihraç edenler daha çok ıslanırlar!

Kuvâyımilliye'nin kendisini bila-istisna her ferde sevdireceği ve hürmetler kazanacağı melhuz⁸⁰⁰ olan bir günde arkasından daima İttihat ve Terakki canavarını sallanmış gösterenler zannetmem ki takdire layık becerikli bir iş görmüş olsunlar!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 807-11237, 3 Mart 1921, s.3]

⁸⁰⁰ Olabileceği düşünülen, umulan, beklenen, ihtimal dâhilinde bulunan, muhtemel

1.90 AH, HANİ O GÜNLER?

Çerden çöpten münakaşalar ve saçma sapan dedikodularla hayat hepimize azap oluyor. Şurada arası kesilmeyen münakaşalar ve şu bitip tükenmeyen ihtilaflar, fırka ve ihtiras cidalları artık elvermedi mi? Bazen niza ve ihtilaftan, şahsiyat ve münakaşattan o kadar bıkıyor, o derece yoruluyorum ki zihnime durgunluk çöküyor, damarlarıma bir gevşeme geliyor, yüreğimin kızgın tavaya atılmış bir yağ parçası gibi içimde kaya kaya eridiğini, damağımın kalbinden süzülerek usâresi⁸⁰¹ alınmış bir ayva posası gibi kafamda çürüyüp pörsüdüğünü duyuyor, hayatı sade zevksiz, şerefsiz değil, aynı zamanda menfur ve müstekreh⁸⁰² bularak âdeta tatlı canımdan beziyor, aziz ömrümden iğreniyorum. Kendi kendime diyorum, soruyorum ki:

- Canım, nedir bu on senedir karşılıklı haykırmalar, sonra koşup boğuşmalar, bu nöbet nöbet zulümler, bu sıra sıra sehpalılar, bu vakit vakit figanlar, bu uzun uzun velveleler, boğaz boğaza gelişler, bu gırtlak gırtlığa atılışlar, bu zehir saçan sözler, bu can yakan târizler, bu asılsız ithamlar, bu esassız isnatlar, bütün bunlar nedir? Daha ne kadar sürecek, ne zaman bitecek, ne netice verecek? Sonu gelmeyecek, bize salah, sükun-ı müesser olmayacak, şu diyarda da bir gün kan döküp can yakmadan, boğuşmadan, vuruşmadan siyaset yapmak, fırkacılık etmek, gazete çıkarmak imkanı bulunmayacak mı?

Artık yetmedi mi?

Acaba bizde de bir gün gelip medeni bir fırka hayatı, ölümsüz siyaset, idamsız ikbal, zindansız itibar mümkün olacak mı?

İşte bu canlara can katan, yüreklere ferah veren tatlı ümit, tatlı ihtimal üzerine şöyle muhayyel bir hayat tasvir ettim, bu hayal ile bir müddet avundum, eğlendim.

Ah, hani o günler?

*

* *

Londra Konferansı'nın yüz güldüren kararlarından sonra, nasılsa, nedense, mucize, ilham, keramet kabilinden mi diyeyim, İttihatçı, İtilafçı, bî-taraf, ne varsa hepimizde bir doğru düşünüş, bir mantık-ı muhakeme, bir dirayet, bir meziyet hasıl

⁸⁰¹ Bitki veya hayvan dokularında bulunan ve bunlardan sıkma yoluyla elde edilen besleyici sıvı, öz su, besi suyu

⁸⁰² Tiksiniyecek nitelikte olan, iğrenç

oluyor... Kabuslu bir rüyadan, bir haşhaşlı uykudan, bir efsunlu maceradan uyanır gibi, büyüü çözülmüş, sarhoşluğu geçmiş insanlardakine benzeyen bir isabet-i nazarla etrafımıza bakıyor, yaptıklarımıza şaşırıyor, gördüklerimizden ürküyoruz:

— Eyvah, diyoruz, bu viran olmuş damlar, bu kerpiç kesmiş tarlalar, bu suları akmaz çeşmeler, bu ayakları tutmaz köprüler, bu dumanları tütmez ocaklar, bu kapıları açılmaz meskenler, bu kadide dönmüş insanlar, bu sakat gençler, bu sıkı çocuklar, bu alil⁸⁰³ kızlar, bütün bu sefalet, bu harabi, bu enkaz bizim eserimiz, bizim marifetimiz, bizim cinayatımız mı?

Biz mi böyle on senedir ortada babası tutmuş⁸⁰⁴ zenciler gibi saç saça, baş başa çırpındık, sille tokat, tekme dayak çarpıştık, meşale önde, balta elde, piştov belde diyar diyar gezdik, ev yaktık, ocak söndürdük, hülâsa rahat nedir bilmedik, hayır nedir işlemedik, felâh⁸⁰⁵ nedir tatmadık, salah nedir görmedik, nihayet bu acıklı, bu korkunç, bu perişan hale geldik, bittik, harap olduk? Bunlar ne nuhûsetli günlermiş, biz ne sersem, ne muzır, ne azılı insanlarmışız! Artık kafi... Mazinin tashihi, halin ıslahı zamanı geldi, el birliğiyle, en medeni hemcinslerimizi takliden çalışalım, zarar sütununu kapatalım, kâr kısmını açalım, adam gibi yaşayalım!

Bu fikir, bu karar, bu kanaat üzerine, yine her fırka, her cemiyet, her fert fevc fevc meydanlarda toplanıp sarıla koklaşa, öpüşe kucaklaşa, birbirlerine “kardeşim, birader can biraderim, aziz dostum, muhibb-i muhteremim, mir-i mükerremim!” gibi begayet-i nazik, zarif, kibar elgaz-ı ihtiramiye ile hitaplaşa hitaplaşa şöyle bir tahlifname sureti hazırlarlar ve yegân yegân, can u gönülden, azim ve iman ile imzalarlar:

(Badema kimseyi kanaat-i siyâsiyesi benimkine muvaffak değildir diye hain-i vatan, casus, satılmış addetmeyeceğime, fırkamı hamiyet idare-i inhisariyesi gibi görmeyeceğime, idam sehпасına el sürmeyeceğime ve gözümle bakmayacağıma ve kararı imza etmeyeceğime; dirayetimden fazla, iktidarımın fevkinde, irfanımla gayr-ı mütenasip mesnetleri velevki sadaret, nazaret, sefaret, murahhaslık gibi büyük ve mühim velev imamlık ve muhtarlık gibi ufak ve ehemniyetsiz, her ne olursa ahitime almayacağıma; alnımın teriyle kazandığım paradan gayrı cebime ve kursağıma hiçbir kiler ve hiçbir elden, velev bahriye anbarı, iaşe deposu, hilal-i ahmer aşhanesi, merkez

⁸⁰³ Hasta, hastalıklı, mariz, illetli (kimse)

⁸⁰⁴ (Zenciler için) Sara nöbeti gibi bir nöbete tutulmak.

⁸⁰⁵ Kurtuluş, selâmet

umumi sandığı, tahsisat-ı mesture faslı olsun, bir metelik ve bir lokma sokmayacağıma; şairsem şairliği bileceğime, ticarete kalkışmayacağıma; muharrirsem yazımla uğraşacağıma, postaneciliğe yeltenmeyeceğime ve posta-ı müvezii isem de sadareti göze kestirmeyeceğime; salah ve sükunu salah ve cidale, sözü tutana, okşamayı tekmelemeye, sokaklara fener asmayı meydanlara adam asmaya daima tercih edeceğime; siyâsi kabadayılıklardan vazgeçip artık tehdit mektupları yazmayacağıma, fedailik taslamayacağıma; cahilden irfan, türediden hizmet, hayduttan hamiyet ve çeteciden vefa beklemeyeceğime, cebren rey almayacağıma, rey vermeyeceğime ve hayali intihaplarla mebus çıkmayacağıma, şurada, burada hükümet oyunu oynamayacağıma; boyacı küpünden ikide bir kanun-i esasiler çıkarmayacağıma; kendimde kimseden fazla meziyet, hamiyet, vatanperverlik görmeyeceğime ve her ne hizmet edersem edeyim kahramanlık sıfatı takınmayacağıma yemin ederim)

Bu tahlifnameyi müteâkip bakıyoruz ki bir zata sadaret tevciye olunuyor, fakat kabul etmiyor:

- Falan paşa benden daha muktedir, şu zamanda daha iyi hizmet eder, benim siyâsiyatta behrem⁸⁰⁶ azdır, tecrübem küçüktür, şimdiye kadar ala hidematta⁸⁰⁷ bulunmadım, devair-i devletin muamelatına vakıf değilim, istirham ederim, onu tayin buyurunuz!

Yeni sadrazam ise nazaret için bir çok ricale müracaat eder; her biri bir sebep bulur:

- Aman efendim, der, inayet ediniz bendeniz umûr-ı maliye veya evkaf veya maarif veya ticaret, bunlara vakıf değilim, hatta bir gün öyle bir iş başıma geleceğimi aklımdan geçirmedim, sa'yım heba olur, vaziyeti tetkik edinceye kadar kıymetli günler geçip gider, acemiliklerim yüzünden işler bozulur, mahcup olurum, kabineniniz de mevkii sarsılır, hülâsa heyete duhulüm size de, memlekete de mazarrat verir. Hâlbuki filan bey senelerden beri gerek memuren, gerek mebusen o nezâretin muâmelâtını tettebbu etmiş, projeler hazırlamış, onu davet ve tayin buyurursanız bendenizi bilhassa minnettâr etmiş olursunuz!

İşte tayinler bu minval üzere gider. Beri taraftan fırkalar beyninde ise, aradaki ihtilaf-ı siyâsiye rağmen, büyük bir muhâdenet hüküm sürer. Mesela İtilaf fırkası reisi

⁸⁰⁶ Pay, hisse

⁸⁰⁷ İşler, hizmetler

efendi hazretler, İttihat reisi beyefendi ile arasına buluşurlar, kol kola gezer, mübadele-i efkâr ederler; bazen bir çay ziyafeti verilir, her iki fırka erkanı toplaşır, beraberce içerler, yerler, sohbet ederler, el sıkarak, gülüşüp sözleşerek birbirlerinden kardeş gibi istemeye istemeye ayrılırlar. İntihabat mücadelatı esnasında ise öyle dayak, cebir, rezalet hatıra gelmez, gayet zarifane telnihler, programlardaki mevadın tenkitleriyle iktifâ olunur, öyle:

- Hasan Efendi eski devirde hafiyeydi, bir zaman İttihatçı oldu, paralar aşırıldı, sonra İtilafa döndü, bilmem kimden beş yüz lira aldı, iç etti, câmustur⁸⁰⁸, satılmıştır, oğlu da öyledir, kızı da böyledir, karısı da şöyledir, ailece kötüdürler!

Gibi bayağı isnatlar, iftiralar ağza alınmak nerede, zihinden geçmez... Mebus kürsüye çıkar:

- Muarız muhteremin beyan buyurdukları efkara bendeniz serd⁸⁰⁹ edeceğim şu esbabdan dolayı maalesef iştirak edemiyorum. Lütfen istimâ⁸¹⁰ ettikten sonra ümit ederim ki muhterem muarızım beni bir derece mazur görürler!

Ayarında fevkalade cemile-kar bir mukaddime ile tenkidatını yürütür, fırkasının nokta-ı nazarını tervice⁸¹¹ uğraşır. Öyle “Vur kafasına! İndir aşağı! Hafiye herif! Hayırsız köpek!” gibi elgaz-ı galize duyulmaz, üslub-ı zarifane ve hakimane ile fikirler çarpışır ve bu nezaketle müsâdemeden⁸¹² kabil tatbik bir çok hayırlı kanunlar doğar!

Rical-i siyaset dağa çıkmış, telgraf tellerini kesmek, memur vurmak, sehpa kurmak gibi vesâit gayr-ı medeniye ile maksatlarına vasıl olmaktan çekinirler, silaha kuvvet, zorbalıkla halkı başlarına toplamaktan ve karşılarında idam korkusuyla külâh sallatmaktan artık zevk duymazlar. (Dil kılınçtan keskindir, çene okşamak boyun vurmaktan müesserdir, haykırmakla işittirirsin, fakat söylemekle anlatırsın) gibi yeni yeni desturlar fırkaların mîyar-ı faaliyeti olur.

Mesela gelecek sene bir bahar farz edelim, mayısın birinci günü: hükümet her kimin elinde ise memleketin tanınmış simalarına, bila-tefrik-i fark, korulardan birinde, bir kuzu ziyafeti veriyor... Durgun, güneşli bir öğle vakti, ormanın gölgelere boğulu

⁸⁰⁸ Su sığırı, manda, kömüş

⁸⁰⁹ (Söz) Birbiri ardınca düzgün bir şekilde söyleme, düşüncelerini ileri sürme

⁸¹⁰ Kulak verme, dinleme

⁸¹¹ Bir düşüncüyü tutma, tuttuğunu belirtme, destekleme

⁸¹² (İki şey birbirine) Çarpma, çarpışma.

bir serin meydanlığında keten örtülü masalar kurulmuş, toprak testilerde sular soğumuş, nar gibi kızarmış etlerden iştihâ açıcı bir duman yükseliyor ve taze yapraktan sarılmış kehribar renkli dolmalardan bir mayhoş filiz kokusu geliyor... Her taraf çiçeklere gömülü ve herkesin yüzü şen... Bakıyorum ki Mustafa Kemal Paşa Ali Kemal Bey'e bir şey söylüyor ve gülüşüyorlar, şehbender-i mesfur Sabri Efendi ile tatlı bir mübâhaseye dalmış, Halide Hanımefendi bana son yazımdan dolayı bir iltifat buyururken, öteden Kazım Karabekir Paşa:

— Azizim Refik Bey, şu tuzluğu versene..

diyor, sonra yanındaki bir eski Kuvâymillîye aleyhtarına dönüyor:

— Bu günlere erdiğimizden dolayı cümlemiz şayan-ı tebriğiz!

diyerek önüne gelen kuzuyu, memnun ve pür-iştahâ budundan ayırıyor.

Ah, hani öyle günler!

Refik Halid

[*Peyam-Sabah*, nu: 808-11238, 4 Mart 1921, s.3]

1.91 NAKŞ-I BERAB

1.91.1 El İnsaf!

Hepsi iyi, iyi ama şu geçinme meselesi, maîşet derdi ne olacak? Gerek Londra'dan gelen telgraflar, gerek Ankara'dan alınan haberler, o İzmir'e tahkikat heyeti îzamıyla Anadolu'da İstiklal Mahkemelerinin lağvı havadisleri, dâhilî ve haricî bu munsifane, bu adilane kararlar içimizi açmıyor değilse de karnımızı doyurmuyor a... Vapurlarda, trenlerde dinliyorum, iki zemin-i mebâhise var: biri konferans, diğeri istikraz... halk ikraz müesseselerinin elinden el-eman çekiyor, o fahiş faizle kefaletsiz terhinattan İstanbul ahalisi perişan olmuş, yardımsız, çaresiz ortalarda sızlanıp, duruyor. Bir aralık hükümetinin ifraz müesseselerine taht-ı teftişe, murâkabeye⁸¹³ ve emniyete alacağı, kefalet akçesi, teminat talep edeceği söylendi idi, fakat arkası çıkmadı. Rical-i devletin şu esnada pek mühim mesail ile fazla meşgul olduklarını tasdik ederim, fakat zannediyorumki, içlerinden üçü, dördü birkaç sabah yarımşar saat toplanırseler de şu işi bir istişare etseler, şu acıklı derde bir ilaç, şu umumi yaraya bir merhem bulsalar çok hayır dua, çok minnet almış, çok büyük bir hizmet etmiş olurlar. Evet, birkaç gün, bir kaçar saat müzakere... Rical-i hazıranın hepsi de namuskar, binayenaleyh fakr u zaruret ve müzayaka nedir, bu ahvale aşınadılar; bir elmas yüzüğün, bir zümrüt küpenin badema elimize kolaylıkla geçemeyeceğini anlarlar, gidenin yerine konamayacağını bilirler, hülâsa nefislerinden bittecrûbe⁸¹⁴ yakinen işin vakıfıdır, hemdertlerine, hemhallerine, ellerinde nüfuz ve feraset varken hiçbir iyilik etmek istemez olurlar mı? Filvaki eskiden beri bir kısım ikraz ve istikraz komisyoncuları var ki usul ve nizâmî dairesinde, namuskarane, ihtikarsız iş yaparlar, insana pek muhtaç zamanlarda dest-i muâvenet uzatarak öyle mala, cana kastetmeye yanaşmazlar, bunlar için ne denir? Fakat yeniden yeniye aslı nesli namalum, mazileri müphem⁸¹⁵, halleri şüpheli bazı müesseseler zuhul etti ki beş, on kâğıt mukabilinde elde ettikleri rehinleri diğer mahallelere terhin veya fûruht⁸¹⁶ suretiyle kasalarına giren mebâliği⁸¹⁷ göz boyası ilanlarla, boyacılıkla bir takım batırcı işlerde kullanıp tükettikleri söyleniyor... Ya, mazallah, bunlardan biri yarın kendisinin

⁸¹³ Bakıp gözetme, göz altında bulundurma, denetleme, denetim, kontrol

⁸¹⁴ Tecrübe ile, tecrübe yoluyla

⁸¹⁵ Ne olduğu açıkça anlaşılmayan, belirsiz

⁸¹⁶ Satma, satış

⁸¹⁷ Paralar, akçeler, meblağlar

olmayan bu fukara sermayesini kediye yükletip hududu aşırıverirse o felekzede, o harikzede, o memuriyetzede ahali ne olacak? Kimden ne isteyecek, derdini kime yanacak? Dünyanın neresinde itibar-ı maliyesini ispat etmeden, kefarete akçesi göstermeden böyle, sellemehüsselâm⁸¹⁸, müesseler açılır ve yüzde yirmi faizle ahali, hem böyle her cihetten şayan-ı merhamet olan ahali, en müzayakalı zamanında ulu orta vurulur, soydurulur.

Müzayaka-yı hazırada hükümetlerin de bir hisse-yi mesuliyeti olduğu düşünülerek, zannedirim rical bu hususta daha faal davranmalıdırlar.

Şu açlıktan bunalmış, kadid olmuş halkın elinde avucunda kalan iki halka ile dört taşa göz dikmek, bunu da yutmaya kalkmak için insan ne zelil, ne hunhar olmalıdır. Bir hikâye vardır: üzerinde tek bir gömleği olan bir fakir bakmış ki o biricik gömlekte sökülmiş, “Varayım, diktireyim!” diye bir terziye gitmiş; hava da soğukmuş, soyunmuş, dükkânın önüne çırpıplak oturmuş, bekliyormuş terzi gömleği diktikten sonra usulcacık pikenin altına saklamış. Dükkânda bulunan ve bunu gören biri demiş ki:

— Canım, şu biçarenin gömleğini niye vermiyorsun? Bak kapıda titreyip duruyor!

Terzi:

— Sus! Demiş, belki herif unuttur gider, pahasını seninle yarı yarıya paylaşıyoruz!

Onun gibi bu kabil müesseler de sırtımızda kalan tek gömleği iç etmeye karar vermişler!

El insaf!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 809-11239, 5 Mart 1921, s.3]

⁸¹⁸ Hiç çekinmeden, hiçbir şeye aldırış etmeden, uluorta, dilediği gibi, keyfince

1.92 NAKŞ-I BERAB

1.92.1 İş Adamları

Bugünkü dünya bizim bildiğimiz o eski terbiye usulleri, eski kavâid-i ahlakiye ile yürümeyecek, artık anlaşıldı... Hani bir takım ahlak kitapları, ana baba nasihatları vardır: az söyle çok dinle; ahirin malına göz dikme; senin olmayan şeye el sürme; kimseden bir şey isteme; borç etme; alnının teriyle kazan; başkasına avuç açma, ilh... Bunlar o refahlı, o bereketli, o izanlı ve insafli devirler içinmiş, o zaman söker, o zaman yürürmüş... Şimdi az söyleyip çok dinlesen köşede kalırsın; ahirin malına göz dikmesen iş yapamazsın; senin olmayan şeye el sürmesen veya kimseden bir şey istemesen veya borç etmesen veya alnının teriyle kazanmaya, başkasına avuç açmamaya bakarsan açlıktan ölürsün... Devrin icabı yüzünü kızdırmaya, elini açmaya, gözünü dikmeye, hatta yerine göre ufak tefek hayale ve hud'a tarikine sapmaya hemen hemen mecbursun; haya ile, hicab ile, insaf ve ihtiraz ile yaşanmıyor, şeytanet, nümayiş ve cüret lazım! Ekmeğini çıkarmak için evvela kavâid-i ahlâkiyye hududundan bir adım dışarı çıkmak, baba nasihatlarına kulak asmamak, ahlak derslerinin nüfuzundan sıyrılman icap ediyor, öyle hak, hukuk gözetecek, mürüvvet, insaf aranacak sıra değil... Aldatacak, kandıracak, vuracaksın, ama nerede, nasıl ve kim olursa olsun! Vaktiyle hata, kusur, ayıp, günah saydığımız işleri artık tabî ve mübah görmek zaruretindeyiz, yoksa topallar memleketinde sağlam ayakla gezinen bir adam gibi gülünç görünecek ve ahir kovulacağız! Ağır yaşlılıkla, insaf ve vicdan ile, vakar ve haysiyetle, her ciheti gözete kollaya, "Aman, ne derler?" diye düşünme taşına, utana sıkıla yaşayım dersin müzayaka, sefalet ve perişanlıktan kurtulamazsın.. alacaklıyı savmak, alışverişte kandırmak, davacıyı avutmak, borcunu sallamak, hatta dedene bile külâh etmek, hülâsa aldanmak ve atlatmak usullerine istemeye istemeye, üzüle ezile hepimiz yavaş yavaş katlanmak, tebaiyet⁸¹⁹ etmek mecburiyetindeyiz. Fena, fena ama çaresiz!

Onun için diyorum ki bugünkü dünya o eski ahlakla yürüyemez; muâşeret ve terbiye usullerimizi değiştirmek, yeni yeni kavâid-i vaz' etmek iktiza ediyor. Mesela borcunu vermemek, dostunu aldatmak, emanete hıyanet gibi ahlaksızlıklar, maazallah,

⁸¹⁹ Uyuma, tâbi olma

kusur add olunmamalı, bilakis maharet, işgüzarlık telakki edilerek böyle kimseler iş adamları şöhretini kazanmalı, takdir edilmeli! Bir hikâye vardır: dilencilik ted-i tûlâ⁸²⁰ sahibi bir adam hamamda yıkanırken biri gelmiş;

— Bana, demiş, dilencilğin belli başlı usulleri ne ise öğretiver, fakirim, sayende geçinirim! Demiş.

Dilenciler üstadı herife acımış:

— Dinle, demiş, dilencilikte üç şart vardır: biri her nerede olur ise olsun, ikincisi her kim olursa olsun, üçüncüsü her ne olursa olsun istemek!

Fakir “eyvallah!” demiş, gitmiş... Biraz sonra dönmüş, üstadın önünde durmuş, elini uzatmış:

— Allah rızası için, başınız gözünüz sadakası!

diye dilenmeye başlamış... Üstad demiş ki:

- Canım burası hamam!
- Her neresi olursa olsun!
- Peki ama ben de fakir...
- Her kim olur ise olsun!
- Bir tas sudan başka ne verebilirim?
- Her ne olursa olsun!

Dilenciler şahı bakmış ki şakirdi derhal dersini ezberlemiş ve hemen tatbikiye koyulmuş:

— Oğlum hocanı mat ettin!

Demiş... Onun gibi ne yüz­süz iş adamları türedi ki her nerede olur ise, her kim olursa ve her ne olursa olsun, velev ki şehid haremi, gazi anası, yetim ve yoksul, bila-insaf, bila-hicab elini uzatıp koparmak hususunda Avrupa’nın en mahir üstadlarını bile az zamanda mat ettiler!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 810-11240, 6 Mart 1921, s.3]

⁸²⁰ “En uzun el”

1.93 NAKŞ-I BERAB

1.93.1 Malihulya

Nefsimde tecrübe etmeme imkan yok ama aklen buluyorum, türedinin, velevki muvakkat olsun, zenginliği pek garip, pek faydasız, pek azaplı olsa gerek... Günün birinde, tâlî⁸²¹ mi diyelim, düşüş mü, dalavere mi, her ne ise, o karnı boş, gözü aç, başı kabak, ayağı çıplak, meteleksiz ve çulsuz adam bakıyor ki, hikmet-i huda, cebinde cüzdanı taşmış, o güne kadar imrendiği, yutkunduğu, hasret çekip gözüyle yediği ne varsa, yemek içmek, giyim kuşam, debdebe-i dârat, hepsi artık elinin altında, yed-i iktidarında mutî⁸²² ve münkad⁸²³ “Gel!” dese gelecek, “Git!” dese gidecek, dünya kulu, kölesi olmuş, karşısında el pençe divan, emrini bekliyor! Şimdi böyle bir bahtiyara ne yapmak, nasıl yaşamak lazımdır, rahatına bakmak, tertemiz giyinip pek mükemmel yiyerek ömrünü asude geçirmek, başını dinlemek değil mi? Hayır, bu kabil türedilere Allah derhal bir merak, bir bela musallat ediyor, en çıkmaz iş, en uhdesinden gelinmez mesele, irfana, tecrübeye veya ihtisasa ihtiyaç gösteren en güç ve müşekkel bir teşebbüs varsa ona düşüyor; mesela, ne bileyim, gazete çıkarmaya, fabrika işletmeye, tiyatro açmaya, ilm-i simya veya ilm-i kırtasa hevesleniyor, birkaç kâselis⁸²⁴ de önüne düşüyor, bir dağdağdır başlıyor... Ha oldu, ha olacak, ha yürüdü, ha yürüyecek, ne gecesi rahat, ne gündüzü, kan ter içinde, heyecandan, endişe ve üzüntüden saç sakala karışmış, boyun bağı yakalıktan fırlamış, gözler kan çanağına dönmüş, bir ezalı, ızdıraplı hayat ki yanında eski sefalet zamanı misk u anber! Gazete bir türlü satılmıyor, fabrika bir türlü işlemiyor, tiyatro bir türlü ilerlemiyor, zarara had, payan yok... Her gün demet demet banknotlar havaya savruluyor, kül oluyor, bari zevk u sefaya sarf olsa... Bilakis meraktan, azaptan, muvaffakiyetsizlikten kabuslar ve hayaletlerle boğuşa boğula, anasından emdiği süt burnundan gele gele! Nihayet bir gün, paralar suyunu çekiyor, bu türedi de şapa oturuyor...

Zararın neresinden dönülürse kârdır. Ben iş adamı ona derim ki sönmeyecek dalgayı görünce geri döner, boğulmaz. Her sanatın bir “Püf” noktası vardır; bu iş para ile değil, ihtisasa olur!

⁸²¹ Doğan, tulû eden

⁸²² Uyan, itâat eden, boyun eğen, tâbi olan (kimse)

⁸²³ Boyun eğen, boyun eğmiş, râmolmuş, tâbi, itâatkâr

⁸²⁴ Çanak yalayıcı, dalkavuk

Herifin biri bir muabbire⁸²⁵ gitmiş:

- Dün gece rüyamda kanadım yokken uçtum ve susuz yerde yüzdüm, şunu tabir ediver!

Demiş. Muabbir düşünmüş:

- Buna rüya demezler, malihulya derler!

Demiş onun gibi bunlar da malihulyaya kapılmışlar, kanatları yokken sema-ı matbuatta uçmak ve sahne-i sanatta ulu orta yüzmek istiyorlar. Er, geç de birer birer düşüp başlarını taşa vuruyorlar. Hani açın birisi, gece yarısı bakkalın kapısını çalmış da “Yağın var mı?” demiş – var! – şeker? – o da var! – un? – un da var! – be adam, ne duruyorsun helva yap da yesene” onun gibi, bunlar hakkında da insanın: “Be adamlar, paranız varsa çıkmaz işlerle uğraşacağınıza sefa-ı hatırla yesenize!” diyeceği geliyor!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 811-11241, 7 Mart 1921, s.3]

⁸²⁵ Görülen rüyâlardan anlam çıkaran, rüyâ tâbir eden, düş yoran kimse

1.94 NAKŞ-I BERAB

1.94.1 Bir Nezahat Numunesi

“Melun bir triumvirat... Babıali Caddesi’ndeki matbaların birinde sırt sırta vermiş nerede yoğrulup dövüldükleri belirsiz, ayarsız üç demir ayağın üstünde kaynayıp kaynayıp etrafa taşan delik ve mülevves⁸²⁶ bir kap var. Her sabah ortalığa menhus⁸²⁷ ve mülevves bir koku, çürük ve müstekrih muzahrafât⁸²⁸ saçıyor. İçinde neler yok... Lahanadan, şalgamdan tutun da ekşimiş bozalara, küflenmiş turşulara kadar her şeyi var.”

Bâlâdaki şu cümleye ne dersiniz? Bundan daha müstekrih, daha murdar⁸²⁹ ne yazılır ki... Düşününüz ki bir gazete sabah vakti karilerinin gözü önüne böyle bir devrilmiş süprüntü tenekesi koyuyor ve bunu latife, mizah namına, hoşla gitsin, iç açsın, gönül eğlendsin diye yapıyor. Bunu okuduktan, okumaya katlandıktan sonra, rica ederim doğru söyleyiniz, mideniz altüst olmaz, gönlünüz bölünmez mi? O midesiz muharrire lanet etmek istemez misiniz? Gazete okumamaya yemin etseniz yeri yok mu? Bir kere o cümlede ki şivesizliğe, düşüklüğe ve sarsaklığa bakınız: iki satırda o ne kadar karma karışıklık, bir şeyler var ki sırt sırta vermişler, yoğurulmuşlar, dövülmüşler, belirsizmişler, ayarsızmışlar, kayıyorlarmış, taşıyorlarmış, delikmişler, mülevvesmişler, ilh... Fakat bu şeyler nedir? O üç demir ayak veya o kab mı? Belli değil ki... Hem matba ile kab ve saç ayak arasında münasebet ne? VeleVKi maksat hücum ve hicv olsa bile, böyle (mülevves), (menhus), (çürük), (müstekrih), (muzahrafat), (ekşimiş boza), (küflenmiş turşu) gibi iğrençlikte birbirinden beter kelimeleri bir bir arkasına dizmeye, yazıyı bu derece istikrah verecek bir şekle sokmaya ne lüzum var? İnsanda biraz izan, biraz insaf, biraz terbiye olsa düşünür:

— Neden karilerimi iğrendireyim, neden yazımı kirleteyim, neden böyle sabah vakti halka muzahrafattan bahsedeyim?

der ve başka münasebet, başka vesile bulur, başka latife, başka nükte, başka telmih arar ve vazgeçmez mi? İnsanın o satırları okurken gözünün önünde rutubetli bir virane kenarına dökülmüş bir süprüntü yığını tecessüm ederek cılız bir köpek

⁸²⁶ Pis, kirli, iğrenç

⁸²⁷ Uğursuz, şeâmetli, meşum

⁸²⁸ Sahte boyaya, yaldız vb. ile süslenmiş, işe yaramaz şeyler

⁸²⁹ Kirli, pis, iğrenç.

yavrusunun burnuyla bunları deştiği, kokladığı görünmüyor mu? řu manzaradan iğrenmemek, öğürmemek kabil mi?

Ben bu mizah numunesini karilerime bu sabah maalhicap, maalkerahe fakat el-maksad gösteriyorum: belki benim yazılarımı bazen nezâhetsiz telakki ediyorlarsa muârizlarımızın yazılarından bir haberleri olsun diye.. aynı zamanda, belki, o midesiz muârizlarımız da utanırlar da badema bize hücum için karilerini – velevki ittihatçı olsunlar ki – böyle sabah sabah bulantıya düşürmez, azaba sokmazlar.

Müstekrihane düşkün bu muharrir, nice zamandan beri latîfe-gûluk ettiği halde, tevekkeli hâlâ meçhul kalmamış, hâlâ matbuatta mevki tutamamış?!

Bu midesizlikle tutamaz da ya!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 813-11243, 9 Mart 1921, s.3]

1.95 NAKŞ-I BERAB

1.95.1 Selam Fundaları

Beni eğlendirdiği için meşgul olurum, bizde selamlar siyâsi tebdîlâta tabiidir, ikbal veya idbar ihtimalatına göre kısalır veya uzanır, sadeleşir veya kandilleşir... Mesela gün olur, vapura girdiniz mi dört taraftan eller yerlere kadar eğilir, feslere kadar yükselir; sonra gün olur ki ancak, pek göz göze gelirsenez şöyle, yarı kaçamak, tek tük birer kırık kanat selama nail olabilesiniz... İkbale takarrüğü⁸³⁰ ihsas eden⁸³¹ alametler bir defa belirdi mi siz ne kadar başınızı önünüze eğsenez onlar da o derece inat ve ısrar ile gözlerini gözlerinize dikerler, görünmeye çabalarlar, selam vermeden, selam almadan gitmezler. Fakat bilirsiniz ki bu selamlarda:

— Şu hürmetlerimi unutma, zihninde yer etsin de işim düşerse hatırla!

Manası ve temennisi vardır. Selam fundalarının yükseldiği bu devirde etrafınıza yaklaşmak, bir vesile bulup da sohbet etmek, yer göstermek isteyenler çoktur. Pek az tanımakla beraber kimi doğrudan doğruya, güya beraberce baş başa, omuz omuza ne zamanlar geçirmişsiniz gibi senli benli lakırtıya başlar; kimi de pederinizin veya ahababınızın pek halis ahababı imiş gibi:

— Nasıldır, çoktandır göremiyoruz!

Gibi bir mukaddime icat ederler. Hâlbuki pek ala bilirsiniz o adamın pederiniz veya biraderinizle ahabablığı da şöyle soğuk uzaktan birer aşinalıktan ibarettir.

Fakat bir defa da idbarı gösteren alâim göründü mü artık ne selam, ne kelam... Ne sizi, ne babanızı, ne de kardeşinizi, bu muhalif aileden hiç birini kimse tanımaz, kimse sormaz. Yahut şöyle – aman bir azılı, kodaman İttihatçı görmesin, mimlemesin düşüncesiyle – korkak, çekinilen bir temennâ... Bu sefer de gözü gözümüze gelmesin diye çabalarlar, yanınızdan geçerken göğsü veya yere bakarlar, yahutta yanınızdakilerle görüşmeye dalarlar. Uzaklaşınca hissedersiniz ki içlerinden:

— Oh, hele şükür, atlattık!

⁸³⁰ Yaklaşma, yakına gelme

⁸³¹ Hissettirmek

diyorlar, bir ferah duyuyorlar. Nasıl ki ikbal günlerinde de selam verdikten sonra:

— Oh, hele şükür, selamını aldık, hem de dostane...
dedikleri veya surat görürlerse üzüldükleri gibi...

Bizde selam fundaları en cüz'î tahavvülâtta bile müteessir olurlar, hatta bir günde değişir, bir günde düşer veya yükselirler, öyle hassastırlar.. Mesela sabah gazeteleri sizin için bir nezarete tayininiz ihtimalini mevzubahis etseler o sabah selamdan kolunuz yorulur, akşam gazeteleri böyle bir tayinin külliyyen asılsız olduğunu yazsa akşam eve dönerken eliniz cebinizde kalır!

Bakıyorum şu esnada yine selam fundaları bana karşı bir derece düşük... Fakat ben on senedir, lehü'l-hamd⁸³², en aşağısından en yükseğine, en hakaretlisinden en tabasbusuna kadar her cinsini gördüm, fakat hiçbir meziyetli, haysiyetli, mühim ve sahib-i asalet bir şahıs görmedim ki selamlarını fundalar gibi siyaset borsasına tabi tutsun, böyle bayağılıklarla meşgul olsun... Hem, dikkat ettim, bu selam borsacılarından hiç biri – tıpkı hava oyuncularını gibi – tebeddülât-ı siyâsiyeye bu derece agah olmalarına ve işlerini ona göre tutmalarına rağmen kendilerine bir sağlamca mevki edinememişler, bir baltaya adam akıllı sap olamamışlar, bu riyâ ve izzet-i nefis mahrumiyetinden bir fayda elde edememişler!

Hoş ben kendi hesabıma selamın boyuna posuna değil, selam verenin yüreğine bakarım ve ekseriya, yerden olsun veya burundan, iade etmekle beraber, hiç görmemişe vurur, hiç görmemiştense gelirim!

Artık bir koca selamdaki manayı da anlamazsak ne diye yaşıyoruz?

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 817-11247, 13 Mart 1921, s.3]

⁸³² Hamd Allah içindir, Allah'a şükürler olsun

1.96 NAKŞ-I BERAB

1.96.1 Vah! Vah!

İstanbul'daki Rum ahalinin her tabakasında şiddetli bir heyecan var; hepsi işlerin şu son zamanda aldığı şekilden dolayı ciddi bir endişe içinde arpacı kumrusu gibi düşünüp duruyorlar; çenelerini bıçak açmıyor. Karnaval bu sene hepsine zehir oldu, bunu uzaktan bile hissetmemek kabil değil... Fakat, meğerse, alâim ve delâilini⁸³³ gördüğümüz şu keder ve şu endişenin sebebi öyle bizim tahmin ettiğimiz gibi siyâsi değilmiş, büsbütün başka: geçen gün bir bakkal dükkânında alışveriş ederken baktım ki esnaftan bir Rum yanındakine:

— Ah, bre ne dersin, (Yanni) de gitmiş, (Nikoli)de gitti, hepsi gidiyor, hepsi bitiyor!

diye dert yanıyor, kederinden âdeta saçını sakalını yoluyor. Ben içimden:

— Zâhir, dedim, bu (Yanni) ve (Nikoli) dediği palikaryalar⁸³⁴ harp cephelerinde ölmüş olacaklar, barba⁸³⁵ bundan şikâyetle harbin aleyhinde bulunuyor, yoksa acaba İspanyol'dan mı bahsediyor, son zamanda yine tahribata başlamış diyorlardı; merak ettim, sordum:

— İspanyol'dan mı öldüler usta?

Herif evvela alık alık yüzüme baktı, sonra:

— Ne İspanyol'u efendi? Rus'tan, Rus'tan... diye haykırdı. Bu defa ben şaşırdım:

— Ay şimdi de bir Rus nezlesi mi çıktı? diye soruvermişim. Muhatabım kızdı:

— Nezlesi olsa şükret Allah'a, canını alır, kurtulursun, bu illet insanın diri diri lokmasını ağzından alıyor!

Bir türlü anlayamıyordum. Derken dükkân sahibi müdahale etti, tafsilat verdi.

Meğerse adamcağızın:

— (Yanni)de gitti, (Nikoli)da gitti! diye çırpındığı o (Yanni) ve (Nikoli) benim anladığım gibi cephede veya İspanyol'dan ölen iki palikarya değil, malum iki lokanta imiş, onları da Ruslar almış, Ruslar işletmeye başlamış, lokantacılık tamamen Ruslara mal olmuş; gazinoculuk, birahanecilik vesaire de öyle... Beyoğlu'nda son zamanda bilmem kaç yüz Rus lokanta ve birahanesi açılmış, İstanbul, Kadıköy taraflarında keza... Bu Ruslar Rumların elinde ne sanat varsa birer birer alıyor, birer birer hepsi kapı dışarı ediliyorlarmış, artık iş rekabet edilemez hale gelmiş, asıl tehlikenin büyüğü bu imiş, Kostantin ve

⁸³³ Deliller

⁸³⁴ (Küçümseme yoluyla) Yunan askeri, Yunan delikanlısı

⁸³⁵ İhtiyar Rum meyhânegiler için kullanılırdı

Venizelos’u düşünecek sıra geçmiş; bu derde çare bulmak, bu ifritin⁸³⁶ elinden İstanbul Rumlarını kurtarmak lazımmiş!

Bakkal bu izahati verdikten sonra ilave etti:

— Şimdi, bizde bir bakkallık kaldı, ona da el atarlarsa işte o vakit hapı yuttuk!

Hakikaten de öyle... Vah! Vah!!!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 818-11248, 14 Mart 1921, s.3]

⁸³⁶ Çok kötü ve zararlı kimse

1.97 NAKŞ-I BERAB

1.97.1 Ha Gayret!

Ezkiyâ ve rüesâsı henüz tamamen inanamıyorsa da hademe ve humeka⁸³⁷ makulesinden⁸³⁸ olanlarının etekleri zil çalıyor, parasız oynuyorlar. Artık İttihat ve Terakki yeniden resmen canlanacak ve mukadderat memlekete yeniden vaziyet⁸³⁹ edecekmiş; mütarekeden beri her çeşidi tecrübe edilmiş, nihayet bunda karar kılınmış, cemiyetsiz bu diyarı idareye imkan yokmuş; filvaki Enver ve Cemal Paşalar gibi bir kaç lekelenmişler ama Talat Paşa ne haysiyetine, ne şöhretine, ne siyasetine toz kondurmamış, onun hamiyet, vicdan ve irfanından Türkiye daha uzun müddet istifade edebilirmiş ve muhakkak edecekmiş... İşte birkaç kişi bir araya geldi mi, zemin-i mübâhase şimdi hep bunlar, bu kabil-i methiye ve kasideler! Talat'ı göğsü çıkarmak da son hafî emirler cümlesinden olmalı ki nereye varsam lafına tesadüf ediyorum, münakaşa ve senâsına rast geliyorum; İttihatçılar heralde bu günlerde fazla telaşa, fazla gayrette... Bu meyanda⁸⁴⁰ muhalefet hükümetlerine uzaktan, yakından temas etmiş olanları da – ne olur, ne olmaz – kendilerini temize çıkarmak ve günahlarını affettirmek için ne yapacaklarını, arkadaşlarının yanında nasıl idare-i kelim edeceklerini bilemiyorlar, cemiyeti medh ve muhalifleri zem⁸⁴¹ hususunda en ileri bunlar gidiyorlar!

Geçen gün yarı İttihatçı, yarı bî-araf bir ahabab evinde dört beş kişi toplaşmıştık, bir mûtat Talat'ın methi geçti ve lakırtı muhalifleri tenkide dönüldü. İçimizde yüksek memurlardan biri vardı ki ocağa fart-ı mensubiyetinden dolayı muhalifler zamanında azli karar-gir olmuştu; fakat adamcağız bunu vaktinde haber aldığı için koşup zamanın nüfuzlu bir zatına yalvarmış, yakarmış, bir daha ne fırkacılık, ne siyasetcilik yapmayacağına antlar, yeminler vererek ve cemiyete lanetler okuyarak ipkasını⁸⁴² istirham etmişti. Ben de tesadüfen orada bulunmuştum; görseniz ne zelilane, ne hakirane yerlerde sürünüyor, ocağına ne küfürler ediyordu... Her ne ise, o zat, delalet etti, adam da yerinde kaldı. Şimdi işte bu macerasını bildiğim

⁸³⁷ Ahmaklar

⁸³⁸ Cins, tür, takım, çeşit, nevi

⁸³⁹ El koyma

⁸⁴⁰ Ara, mâbeyn

⁸⁴¹ Kötülüğünü söyleme, yerme, çekiştirme

⁸⁴² Bulunduğu hal üzere, olduğu gibi ve yerinde bırakma, dokunmama

İttihatçı, galiba benim o rica sahnesinde yanlarında bulunduğumu unutmuş olacak ki baktım üst perdeden şöyle atıyor:

- O bayağı, o beceriksiz muhaliflere minnet edenlere ne denir? İçimizde öylesini de gördük... İnsan olan, değil onların tayinini, zamanlarında memur olmayı bile kabul etmemelidir. Ben kaç defa nazıra çıktım ve istifanamemi verdim, yakamı kurtarmaya ne kadar uğraştım ama bir türlü muvaffak olamadım ki... Hele bir aralık azledeceklerini duydum, nasip olacaktı gibi sevindim. Onlardan memuriyet istemek, onlara yalvarmak, boyun eğmek ha? Allah saklasın!

Koca İttihatçı sözü tam buraya getirmişti ki gözü gözüme ilişmesin mi? Sapsarı oldu ve kekeleyerek şunu ilave etti:

- Mamafih, bazen ne yaparsın, çoluk çocuk, aile belası insan yalvarmaya da mecbur olabilir, böylesine bir şey denmez!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 820-11250, 16 Mart 1921, s.3]

1.98 DERTLEŞME

Ey mesâib⁸⁴³ kfilesinin tâb ve tüvanı⁸⁴⁴ kesilmiş, yalın ayak, başı kabak, avare ve perişan yolcuları, ey dert ortaklarım, geliniz bu sabah sizinle dertleşelim, sizinle karşı karşıya şu viraneler kenarında çömelip biraz hasbihal edelim, biraz içimizi dökelim! Akarlarını⁸⁴⁵ sıralamış, îratlarını⁸⁴⁶ yoluna koymuş, köşe penceresine kurulup çubuğunu yakmış olan zengin tabakası, o dört yanı mamur adamlar bize bakmaz, bizim o bin türlü mihnetlerimizi, meşakkatlarımızı bilmez ve anlamaz... Hemdertler bir araya toplansın, onlara müzayaka denen illetin alâim ve ıstırahatından bir kısmını hülasa edecek, aynı elemeler ve aynı acılardan bahsetmek suretiyle onlara can u gönülden alakadar oldukları bir zemin-i mübahase bulacağım... Kendi derdinin eşini başkasından dinlemek ve başkasını da aynı derde giriftar görmek daima teselli olur!

İşte size bu teselliye vereceğim:

Ne yapıyorsunuz? Ne haldesiniz? “Hiç sorma! Fena!” Değil mi? Biliyorum, aziz kardeşlerim biliyorum, para suyunu büsbütün çekti, evde satılacak eşya bitti, rehindeki taşlar faize gitti, borç gırtlığı geçti, yoksulluk cana yetti değil mi? Kafanız düşünceden dumanlı, gözleriniz uykusuzluktan şişkin, yüreğiniz sıkıntıdan daralmış, yarı şaşkın, yarı mecnun, ne yaptığının, ne yapacağının farkında olmayarak sokak sokak dolaşıyor, afal afal bakıyor, hiçbir çare bulamıyor, hiçbir karar veremiyorsunuz, değil mi? Bazen diliniz söylüyor, aklınız başka yerde dolaşıyor, bazen dudaklarınız gülüyor, içiniz kan ağlıyor, değil mi, evinize kapanmak, gözünüzü yummak, kendinizden geçmek, uyumak, ilelebet uyumak, hayatın her türlü ihtiyaçlarından uzak âlem-i hülyada sakin, müstehrih yaşamak istiyorsunuz değil mi?

Bazı günleriniz oluyor ki cebinizde bir elli kuruşluk kalıyor, evet, elli kuruş, yırtık, soluk, lekeli bir elli kuruşluk kâğıt... Düşünüyorsunuz ki bununla hiçbir iş göremezsiniz, hiçbir ihtiyacı temin edemezsiniz, hiçbir yere gidemezsiniz.. işte bu halde sokağa fırlıyorsunuz, “Hepsi ne ise ama tütünsüz yapamam!” diyerek bir

⁸⁴³ Musîbetler, felâketler, belâlar

⁸⁴⁴ Güç, kuvvet, tâkat

⁸⁴⁵ Gelir getiren ev, dükkân, bağ bahçe gibi mülk, akâret

⁸⁴⁶ Gelir, vâridat

Acem'in önünde duruyorsunuz, o biricik kağıdı camekanın üstüne bırakıyorsunuz, dükkâncı ne kadar da lakaydı ile ona elini uzatıyor nasıl da insafsızca çekmecesine atıp size geri bir çok yamalı bozukluklar veriyor... Öyle bir mecidiye ki her tarafı dökülüyor ve her yanı yamalardan görünmüyor, ya geçmezse, ya almazlarsa... Acem:

- Geçmezse bana getiriniz! diyor. Fakat bilmiyor ki o mecidiyenin geçmemesi bir felaket olabilir... Bu korku, bu eza ile vapura doğru yürüyorsunuz. Eyvah, işte iki çocuk, boyunlarında kutu, îâne⁸⁴⁷ topluyorlar, geri dönmek kabil değil, gözleri velfecri okuyan küçüğü – bu ricat ihtimalini hissetmiş gibi – koşup geliyor ve iğnesini yakanıza sokuyor. Biliyor ki yakaya giren o iğnenin ucu daha aşağıya, daha derinlere, ta yüreğe kadar işliyor... Çarığı veriyorsunuz, bütün teselliniz ağzınızda tütün cigara! Biletçiye o mecidiyeyi uzatırken yara, yama ve yırtıkların örtmek için ne mümkünse yapıyor, bir hokkabaz mahareti, bir yankesici çevikliği gösteriyorsunuz, fakat, o sizden mahir ve atik hareket ediyor, kağıdı çeviriyor, yokluyor, bir müddet düşünüyor, ah, ne uzun, ne eziyetli bir intizar; öyle, taş gibi donmuş bekliyorsunuz, alacak mı, geri mi verecek? Yüreğinizde bir helecan... Derken, bakıyorsunuz ki yüzünü görmediğiniz o adamın örümcek gibi sinirli, mümâreseli elleri parayı diğer kâğıtların arasına fırlatıyor ve size, âdeta müteessif bir tavırla, ağır ağır bir bilet uzatıyor ve bir de yepyeni, bembeyaz, filizi göbekli haşır haşır bir beşlik veriyor. O yırtık mecidiyeye mukabil sapa sağlam bir mukavva parçasıyla bir canfes⁸⁴⁸ süslü çarık alabilmek size hafif bir neşe, acayip, manasız bir sevinç veriyor, biraz yüzünüzü güldürüyor... İnsanlar zaten böyledir, en meysus zamanlarında en hiçten, en yoktan bir sebeble bazen tekrar yaşamak kuvveti ve yaşamak zevki bulurlar!

Biletinizi gayet sıkı tutuyor, kaybetmemeye çalışıyorsunuz ve aynı zamanda da zâyî olması ihtimalini düşünerek biletçiye karşı nasıl hareket edeceğinizi kararlaştırıyorsunuz:

- Kaybettim derim, parasını isterse yanımda yok derim ve yine ısrar ederse ismimi veririm, bunu da kafi görmezse çıkınca iskelede polise anlatırım!

Siz bu hülyayı zıyala⁸⁴⁹ o derece meşgul oluyor ve hakikatmiş gibi öyle üzülüyor, kızıyor, bozariyorsunuz ki âdeta yorgunluk duyuyor ve şaşkına dönüyorsunuz, birden hatırlıyorsunuz ki bilet elinizdedir... Oh, ne saadet! Evet ne saadet, hani Allah köylüye eşeğini kaybettirir, sonra buldurup sevindirirmiş, işte o hesap! Bir aralık vapurun loş salonu içinde gözünüze herkes ayrı ayrı dolaşan iki şekil çarpıyor, biri kadın ve biri erkek... Biletçi gibi sıra sıra yürüyorlar ve bir şeyler

⁸⁴⁷ Yardım

⁸⁴⁸ Parlak, ince, iki renkli gibi görünen ipekli kumaş

⁸⁴⁹ Kaybolma yok olma, mahvolma, telef

söyleyip, bir şeyler verip, bir şeyler alıyor. Nedir o acaba? Ha, Rus muhacirleri için para topluyorlar, düşününüz, siz ki kendi memleketinizde bu haldesiniz, bu halinizde Moskof döküntülerine iâne vereceksiniz... O kadar hiddetleniyorsunuz ki “Vermem!” diyorsunuz ve vermemek azmiyle somurtup bekliyorsunuz. Fakat vaktâki Rus madamı keskin lavantası, kızıl allığı ve yeşil gözleriyle kürklere bürülü sizin sıranıza yaklaşıyor ve herkes o baygın tebessüme mukabil, mukavemetsiz, derhal iânesini uzatıyor, siz de gevşiyor ve o canfes çarığı feda ediyorsunuz! Hâlbuki bu iâne toplayan kadın hakikati bilse ve cebinizin mevcudiyetine vakıf olsa kabil mi ki onu alsın ve hatta kabil mi ki kutunun mevcudiyetinden birazını da size ayırmasın!

Köprüye çıkınca galebeliğin verdiği bir sersemlikle, otomobil ve tramvay tehlikeleri arasında derdinizi, parasızlığınızı bir an için unutuyorsunuz; fakat camekanda görülen bir eşya, karşı kaldırımında tesadüf edilen bir çehre derhal vaziyetinizi size ihtar ediyor. Peki, yarın ne olacak, ne yapacaksınız, nereden bulacak, bu berzahtan⁸⁵⁰ nasıl kurtulacaksınız? Bir türlü bunu halledemiyorsunuz ve dalından kopmuş bir yaprak gibi kararsız, şuursuz, hayat rüzgarlarının silleleri önünde şuraya, buraya gidiyor, yuvarlanıyorsunuz!

Bazen ölümü düşünüyorsunuz, ani bir ölüm, öyle bir ölüm ki artık size bir saniye bile düşünmek zamanını vermeden yetiştiriyor ve ruhunuzu dünya çilesinden derhal azad ediyor... Ne iyi, fakat yarın, öbür gün siz tâli'n elini uzatmayacağı ne malum? Para için ölmek...

Akşam evinize ruhunuz ezilmiş gibi sızılı, ciğerleriniz sıkılmış kadar dar, yüzünüz bir maslûb gibi sarı dönüyor ve sorulan suallere:

— Hiç, diyorsunuz, hiç!

Ah, yalnız kalmak, bir yere uzanmak ve bir saaadet tahayyül etmek... Mesela birden, baht yardım ediyor ve memul edilmeyen bir yerden, büyük bir para, bütün borçlarınızı kapatacak ve bakiye-i ömrünüzü temin edecek kadar bir servet geliyor. Hayır, artık müsrif olmayacak, hesabınızı bilecek, kendinize rahat ettirecek bir münzevi ömür seçeceksiniz... Şehirden uzakça, تنها bir köy kenarında küçük bir evceğiz, kayığınız kumsala çekilmiş, sofranız denize karşı çardağın altında kurulmuş,

⁸⁵⁰ Zorlu, belâlı geçit, can sıkıcı, bunaltıcı yer

latif bir bahar günü, öğle zamanı... Sabahleyin avladığınız iri barbunyaların tavada hışırdadığını ve iyotlu bir havanın ciğerlerinize dolduğunu duyuyorsunuz. Vücudunuz kürek çekmekten ve olta sallamaktan yorgun, fakat iştihanız yerinde... Yavaş yavaş rıhtımın merdivenlerini çıkıyor ve masanın başına geçiyorsunuz. Büyük bir tabak salata yapmışlar ve kırmızı turplar toplamışlar, damağınızda üzücü hiçbir düşünce yok, ne ev kirası, ne bakkal hesabı, ne memuriyet derdi, ne vazife meşgalesi, hiçbir keder, hiçbir mesuliyet, hiçbir merak... Her işiniz yolunda, bir kahyanız var ki bütün ihtiyaçlarınızı temin ediyor ve bütün hesaplarınızı yapıyor, size ay başları deftere bir bakmak düşünüyor.

Önünüzde deniz, güneşin bütün ışıklarını sinesinde toplamış, baygın yatıyor, çardağın gölgesi altında siz de yemekten sonra uzanıyor ve arıların vızıltısını dinleyerek, keten koltukta, her türlü endişelerden azade horul horul, sakın, müsterih uyuyorsunuz!

Ey müzâyaka kafilesinin tâb ve tüvanı kesilmiş, avare ve perişan yolcuları! Siz de, benim gibi, böyle, hiç olmazsa hülyalarla kendinizi avutabiliyor musunuz? Şayed bunu da yapamıyorsanız o halde demek ki benden de bedbahtsınız!

Refik Halid

[*Peyam-Sabah*, nu: 822-11252, 18 Mart 1921, s.3]

1.99 NAKŞ-I BERAB

1.99.1 Ucuzluk!

Eve biraz nevale tedariki için dün sabah erken çarşıya çıktım. Dedikleri doğru, filhakika piyasada bir düşkünlük var, fakat halkta düşkünlük daha fazla... Erzak ucuzlamış, bollaşmış ama – aksi gibi – herkeste de para öyle azalmış, öyle eksilmiş ki tıpkı madeni akçe zamanında gibi bir kâğıt lira bir altın lira kadar göze büyük görünüyor, cepte ağır çekiyor, gayet güç elde ediliyor, fakat yüz dirhemden dört kese kâğıtlık nevale aldık mı eriyip gidiyor. Değil böyle beş, on kuruş tenezzül etse, hiç pahasına inse kimsede almaya kudret kalmamış. Harb-i umûmî zamanını özlememek kabil olmuyor, her şey pahalı idi, azdı ama taze boya kokusu üzerinde, yepyeni, makineden çıkmış, böcek kabuğu gibi katı, parlak kâğıt liralara cüzdanlardan taşıyordu. Şimdi öyle tertemizinden vazgeçtik, yamalı, yaralı ve yağlısı da meydanda yok...

Her türlü icrâatin bir methedecek cihetini bulmak merakında olan bir zat geçen gün diyordu ki:

— Maaşların tediye⁸⁵¹ edilememesi yok mu, işte piyasadaki ucuzluğu ona medyunuz⁸⁵²!

İyi ama bunun ikisini birden, hem para bolluğunu hem erzak ucuzluğunu aynı zamanda görmek bize müyesser olmayacak mı? Piyasada düşkünlük var diye bu halde nasıl sevinebiliriz? Bedava olmadıkça elde etmeye imkan kalmadı... Çarşının vaziyeti acıklı: her şey dağlar gibi yığılmış, sebzevatçıların önü tepelemesine yemyeşil, bakkallarda çuvallar tıklım tıklım dolu, kasap çengelleri sıralama donanmış, mahsulat sokaklarda taşıyor, binlerce kişi gelip kucak kucak taşmalı ki pazar yerinin alışverişten haberi olsun... Hâlbuki ne gezer? Bütün bu erzak yığınları, sebzevat kümeleri karşısında, ellerinde ip örgü çantalar, ancak dört, beş müşteri vardı; hatta dikkat ettim, koca çarşıda bir aralık bir ihtiyar Ermeni dudusu, bir Rum karısı, bir Arap dadı, bir polis, bir de ben, yani beş kişi idik, yani mukayeseli bir resim yapılırsa bir filin yanında bir karınca, ehramın⁸⁵³ önünde bir kelebek, Selimiye Kışlası'nda bir kiremit!

⁸⁵¹ Ödeme

⁸⁵² Yapılan bir iyiliğe karşı kendini borçlu hisseden, teşekkür borcu olan

⁸⁵³ Tabanı üçgen, dörtgen veya çok kenarlı olan ve yukarıya doğru gittikçe daralarak bir noktada sona eren şekil, piramit

Para adam akıllı azaldı, suyunu çekti, erzak piyasası da bir derece düştü... Alamayacak olduktan sonra neye yarar ki! Bütün gençliğini müzayaka, ihtiyac ve yoksulluk içinde geçirdikten sonra birden bire hocanın biri kazasker olmuş, koca bir konak, dışarıda çiftler çiftler köleler, içeride dizi dizi halayıklar, bir depdebe, bir dârat ki değme gitsin... Bir akşam kazasker efendiye merak sarmış, kalkmış halayıkların yattığı odanın kapısını açıp bakmış, ne görsün, biri birinden güzel yirmi tane afet gibi esîre yerlere uzanmışlar, yarı üryan yatıyorlar, yatıyorlar ama kazasker efendiye ne?... “Sekseninden sonra gelen ikbal yere batsın!” demiş ve eli böğründe dönmüş... Onun gibi para tükendikten sonra gelen bu ucuzluk da yere batsın! Halk çarşıda önüne serilmiş olan erzak yığınları önünden eli böğründe bomboş dönecek olduktan sonra!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 823-11253, 20 Mart 1921, s.3]

1.100 NAKŞ-I BERAB

1.100.1 Süprüntü Meselesi

Hani bir Nasrettin Hoca hikâyesi vardır: Hoca evini tamir etmiş, molozunu da sokak ortasına yığmış, komşular şikâyet etmişler, “Yolu kapıyor, geçemiyoruz, kaldır!” demişler, Hoca ne yapsın, başlamış bir çukur kazmaya...

- Hoca efendi, bu çukuru ne yapacaksın? Demişler.
- Molozu dolduracağım! Demiş.
- Peki, çıkan toprağı ne yapacaksın?

Hoca şöyle bir düşünmüş de:

- O kadar ince hesaba aklım ermez! Demiş...

Anlaşılan şehremanetinin de böyle ince hesaplara aklı ermiyormuş; içinden biri anlattı, hikâye bugüne ait değil ama ne zaman olsa ibret-i bahş ve doğru ise hakikaten hayret-i bahş! Emanet bir aralık fesini önüne almış ve kendi kendine düşünmüş:

- İstanbul’da biriken süprüntüleri denize dökmek için ayda müteahhite⁸⁵⁴ altı bin lira veriyorum, iyisi mi bir römorkörle beş mavna⁸⁵⁵ alayım ve bu işi ben yapayım!

Derhal on bin liraya römorkör, kırk bin liraya da beş mavna satın almış, fakat nedense bu römorköre kaptan ve taife tedarik edememiş, götürmüş Haliç’e bağlamış, yine eskisi gibi altı bin lira mukabilinde süprüntülerin Sarayburnu açığından denize ilkasını bir müteahhite ihale etmiş... Fakat iş bu kadarla kalmamış, o beş mavnayı da ayda yüzer liradan o müteahhite kiralamış, hâlbuki müteahhit en ufak bir mavnanın kirası olmak üzere hariçte üç yüz lira veriyormuş... Dahası var: Emanet şayet römorkörünü işletse o altı bin liraya mukabil altı yüz lira masrafla süprüntüsünü denize dökebilecekmiş, hatta, en garibi müteahhitin biri çıkagelmiş, demiş ki:

- Ben süprüntünüzü bedava dökceğim, fakat beş sene bu işi başkasına gördürmeyeceğinizi temin edin!

Nasıl? Karışık, acayip, içinden çıkılmaz, akıl ermez bir hesap değil mi? Madem ki işletemeyecektiniz o römorkörü neye aldınız? Kullanamayacaksınız o mavnaları neye yaptırdınız? Haydi aldınız neye boşu boşuna bekletirsiniz ve haydi yaptırdınız

⁸⁵⁴ Bir kimse veya kuruluş için binâ, yol vb. yapımını, erzak, mal vb. sağlamayı üstüne alan kimse.

⁸⁵⁵ Limanlarda kıyı ile gemiler arasında yük taşımakta kullanılan büyük kayak, güvertesiz tekne

neden sudan ucuz kiraya verirsiniz? Madem ki bedava talep var, niçin ayrıca altı yüz lira sarf edersiniz? Yeni şehremini bu süprüntü işine de, ne kadar kirli olsa yine bir el uzatsa ve makul bir biçime soksa... Zira böyle hesaplarla sade süprüntüler değil korkarım şehir bile bir gün süprülüp gidecek?

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 824-11254, 20 Mart 1921, s.3]

1.101 NAKŞ-I BERAB

1.101.1 Bu da Şeref mi?

(Jurnal Doryan) kadar Talat Paşa'ya dost bu memlekette kimse yokmuş! Bir mektup uydurdu ama pir uydurdu, maktûle herkesi, alelhusus bizim gibi müzayaka esiri olanları acındırdı, ağlattı, rahmet okuttu... Öyle ya, bîçare orada, garip diyarında meteliksiz kalmış, satmış, savmış, nihayet nişanlarını rehine koyup beş, on lira almaya mecbur olmuş, artık koca Talat Paşa o hale düştükten sonra bize ne demek düşer, birbirimize benzemişiz, daha doğrusu işte Talat Paşa'da bir zaman muhaliflerin menfadaki vaziyetinde kalmış, bütün dostları kendisini unutmuşlar, keselerini ve kapılarını kapatmışlar, hatırını bile soran olmamış, bir köşede, meteliksiz, boynu bükük, aç ve mehur⁸⁵⁶ sürünmüş, musîbetzede olmuş! Doğrusu yalanın bu kadar aykırısına güç rast gelinir, (Jurnal Doryan)ın Ankara'ya müteallik⁸⁵⁷ uydurma mektuplarını, bütün o imarat, ıslahat ve inşaat haberlerini haydi, hoşumuza gider, zararsız bulur, okur, inanır görünürdük. Fakat Talat Paşa'nın sefalet hayatına müteallik bu fili yuttu bir yılan kabilinden vesikasına da aynı hüsn-i kabulü gösteremeyeceğiz... Evvelki gün ki gazetelerden biri de müteveffânın⁸⁵⁸ ecdadını uzun uzun sayıp dökerken büyük babasının dedesini de ilimdar Mustafa Paşa maiyetinde İstanbul'a gelmiş gösteriyordu, biraz dışını sıkırsa İstanbul'un fethinde Fatih hazretlerinin yanında bulunuyordu diyecekmiş... (Jurnal Doryan) hepsinden fazla gayrete gelmiş; merhumu yalın ayak, başı kabak, elde asa, boyunda kaşkol bir mağribî sâile çevirmiş! Artık bu derecesi fazla! Talat Paşa – bizim bildiğimiz – pek müreffeh bir ömür sürüyordu ve hiçbir zaman murassa⁸⁵⁹ nişanlarını rehine koyacak hale gelmemişti. Cavit Bey Turan Palas'da günde yüz elli lira sarf ederken ve Trabzon Valisi Azmi Berlin'de kocaman bir tütün ticarethanesi işletirken Talat Paşa'nın İstanbul'da yüzde on faizle – bizim gibi – mücevherat mukabili para istikrazına inanan akla şaşmalı... Hiçbiri yardım etmese bakkal cemiyetlerinden de mi müteveffâyâ küçük bir muavenet yapılmazdı? Hem anlamıyorum, yaralı veya parasız, onun zamanında değil miydi ki ipsiz sapsız herifler milyoner oldu ve halk onların cebini doldurmak için çöp ve saman yedi... Kala kala

⁸⁵⁶ Bırakılmış, unutulmuş, terkedilmiş, metruk

⁸⁵⁷ Âit, dâir, ilgili, alâkalı

⁸⁵⁸ Rûhu kabzedilmiş, vefat etmiş olan, ölen, ölmüş (kimse), ölü

⁸⁵⁹ İnci, elmas, yâkut vb. kıymetli taşlarla süslenmiş, mücevherle bezenmiş

şeref olarak Talat Paşa'ya (Berlin)de parasız öldüğü kalıyorsa heralde tarihçe-yi siyasetine bu altın haruf ile yazılacak bir muzafferiyet değildir.

Keşke o paralı öleydi de biz de paralı yaşaya idik! Demek ki ne kendine hayrı dokundu, ne bize... Tırhallı, hep bir hallı, memleketi de kendine çevirdi, öyle gitti!

Bu da şeref mi?

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 825-11255, 21 Mart 1921, s.3]

1.102 NAKŞ-I BERAB

1.102.1 Aratacaklar!

Geçen gün, Galata'dan geçerken, hayli lüzumsuz ve oldukça münasebetsiz bir iş yaptım: baktım bir Rus kadını, elinde dört, beş paket cinsi namağlum çikolata, gelen geçene uzatıyor... Ama ne sihr-kâr⁸⁶⁰, ne efsunkâr, ne dilaşub bir tebessümle! Bir tebessüm ki bembeyaz dişleri ve kıpkırmızı dudakları arasından şimşek gibi çakıyor ve yıldırım gibi tesir ediyor; değil hâsiyeti⁸⁶¹ mechul çikolata, üzerinde ismi yazılı zehir satsa insana, gayr-i ihtiyari, almak arzusu veriyor. Beş, on adım yürüyüp geçtiğim halde birden durdum, ani bir kararla geri döndüm, mecidiyeyi uzattım ve paketi aldım. O tebessüm bir daha, hem de surat-ı mahsusata benim için, müteşekkirane parladı... Ben de, memnun, yoluma devam ettim. Bu, satıcı değil, alıcı, hem de insan alıcısı! Aklımda ne çikolata almak vardı, ne de kadınlara cemîle yapmak... Başımı önüme eğmiş, kendi halimde ve kendi derdimde, meşgul, dalgın yürüyordum. Bir tebessüm ki beni, böyle bir adamı bile doğru yolundan şaşırttı, geri çevirdi, lüzumsuz yere alışveriş ettirdi, izan ve feraseti kıt, kuvve-i mukavemesi zayıf adamlara neler yaptırmaz, ne hatalar işletmez? Tevekkeli tombalanın meraklısı bu derece çok değilmiş, oralarda kim bilir bu kabil tesirli, nüfuzlu tebessümlerden kaç tanesi bir arada çalışıyor ve kaç kişinin aklı başından gidiyor! Tombala işinde sade kadın parmağı değil talih oyunu da var, sehpa âlemi de var; hele düşününüz: önünüzde kadeh, karşınızda nigar, kenarda saz, elde varaka-ı baht... Artık böyle yerde, bu muhitte, bu hal içinde hesap, kitap düşünülür, akıl ve izan kalır mı? Beni yolumdan döndüren tebessümün oralarda havai fişek gibi kandil kandil serpiyenleri, binlercesi var!

Yarabbi, bu koskoca mülkün bir sahibi, bu milyonlarca kişilik milletin çobanı yok mu? İnsan iki dönüm bakla ekse kargalar üşmesin diye başına hiç olmazsa bir korkuluk diker; dört koyun alsa yabancılar sataşmasın diye arkasına eli sopalı bir çocuk koyar... İşte görülüyor ki İstanbul'un saçı da, aklı da kısa, erkeklerinin vebedi [?] temyiz-i aciz! Sefalet sefahata sevk eder derler, doğru.. varını yoğunu halk yüzde on faizle ikraz müesselerine götürüyor ve oradan aldığını da tombalada bitiriyor.

⁸⁶⁰ Sihirli, büyü, büyüleyici

⁸⁶¹ Bir şeye has nitelik, o nesnede bulunan meziyet, kuvvet, tesir, hassa

Bu iki kurt birer baştan yakalamış, kanımızı emiyor. Kaç defa yazıldı, haykırıldı, feryat edildi: yirmi vilayetlik teşkilat-ı merkeziyeye mâlik şu dâhiliye nezaretinin bu küçücük İstanbul hududunda işi, gücü nedir? Halkın malını sıyânet⁸⁶² için faizcileri bir kanuna tabi tutamaz, tombalacıları mevcut kanunlara çarpamaz mı? Bunlar irşat ile, ikaz ile, nasihat ile, yani lâf ü güzaf ile önüne geçilir afetlerden değil ki bizim yazılarımızla mesele hal olunsun, faizciler için kanun yapmak ve tombalacılar için kanunu muta kılmak lazım! Tevekkeli kanun yapmak güç kanunu tatbik daha güçtür demişler!

Geçenlerde yazmıştım: Ruslar Rumlar'ın elinde sanat namına ne varsa birer birer aldılar... Böyle giderse yeni gelenler gidenleri cidden aratacaklar, zira öbürleri kefen soyarlardı ama hiç olmazsa bunlar gibi bir de üstelik tombala kazığı sokmazlardı!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 828-11258, 24 Mart 1921, s.3]

⁸⁶² Koruma, muhâfaza, himâye

1.103 NAKŞ-I BERAB

1.103.1 Heyet İptilas

Şu (heyet) namı verilen siyâsi mevkiblerden bir fayda çıkmayacağına – bunca tecrübelerden sonra – hâlâ aklımız ermediyse yazık bize!.. Meşrutiyet’in bidâyetinden beri, hele bir düşünelim , heyet veya seyahat namı altında ne yapıldı ki memlekete zerre kadar bir hizmeti oldu, bir nef’ mi dokundu? Hiç... Mebusların Avrupa tenezzühünden⁸⁶³ tutun da Murahhas Adil Bey’in Arnavutluk seyahatine kadar hepsi boşa gitti; hatta, daha doğrusu, sade boşa gitmedi, zarar bile verdi. Avrupa, mebuslarımızı ve Arnavutluk, nazırlarımızı gördükten sonra – kim bilir neler yaptılar, ne hatalar işlediler, ne potlar kırdılar ki – bizden büsbütün yüz çevirdi, Kosova, Bursa ve İzmit seyahat-ı hümayunları bile yümn⁸⁶⁴ ve bereket vermedi. Balkan Harbi’nden sonra Avrupa’nın her tarafına giden nîm⁸⁶⁵ resmi heyetler de ne dertlerini anlatabildiler, ne de dertlerimize derman buldular... Bütün bu seyahatlar ve seferler tebdili havadan ve seyrandan ibaret kaldı, havaya gitti, bütçede açılan rahnel⁸⁶⁶ ise büyüdüğüce büyüdü... Mütarekeden sonraki heyetler ise, Anadolu Tenvir Heyeti ve Avrupa Sulh Heyetleri de dahil olduğu halde bir yorgunluktan ve masraftan başka ne netice verdi? Birleşme Heyeti de keza... Üç ay bir kazanda kaynadıkları halde bir türlü barışamadılar! Son sulh heyetine gelince: faydası işine yeni başlayan harpten belli... Hülâsa (heyet) bize yaramıyor, vелеvki kendi memleketimiz dâhilinde, yahut haricinde olsun! Binâenaleyh sıdkım sıyrılan kelimelerden biri de şimdi: heyet... Heyet denildi mi bütün itimad ve emnineyetim münselib⁸⁶⁷ oluyor, bir türlü bu kelime beni tatmin edemiyor! O derece heyetten bıktık, zarar gördük, heyetler maliyemize o kadar pahalıya oturdu ki elimde nüfuz ve iktidar olsa Kanun-i Esasiye: her ne nam ve vesile ile olur ise olsun devlet senede azami üç kişiden ibaret olmak üzere nihayet bir heyetten fazla heyet hiçbir yere îzam edemez diye bir madde ilave ederim. Hem, zorla değil a, heyetler bize yaramıyor ve öyle tahmin ediyorum ki sulh ve salah bu memlekette heyet îzam etmeden, heyet teşkil ve îzamına hal kalmadan, başka bir tarzda tesis edecek...

⁸⁶³ Eğlenmek için gezip dolaşma, gezinti

⁸⁶⁴ Uğur, bereket

⁸⁶⁵ Yarı

⁸⁶⁶ Gedik, delik, yarı

⁸⁶⁷ (Huzur, rahat, emniyet vb. için) Ortadan kalkmış, kalmamış, kaçmış, kaçırılmış

Meşrutiyet'ten beri bu heyetlere, bu seyahatlere verilen para ise – hesabını hele bir çıkarsınlar – altın olarak her heyet âzâsının hemen hemen muadili bir sıkleti haiz olsa gerektir. Bu mebla yerinde kullanılmak şartıyla elbette hakkımızı âzânın dilinden ve kaleminden daha belîğ, daha müessir surette müdafaa edebilirdi! Şayet bu heyet iptilasî böylece devam edip gidecekse bizde hiçbir heyet-i vükela teşkil edemeyecek ki âzâsı tam olarak yerinde otursun, yerinde dursun... Bir kısmı mağrip'te, bir kısmı maşrıkta⁸⁶⁸, birbirlerinin yüzünü görmek müyesser olamayacak!

Bari faydası olsun!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 830-11260, 26- Mart 1921, s.3]

⁸⁶⁸ Güneşin doğduğu yer veya yön, gün doğusu, doğu, şark.

1.104 NAKŞ-I BERAB

1.104.1 Mehtap Altında

Hava ve mevsim itibariyle İstanbul ne latif, ne emsalsiz günler geçiriyor!

Gündüzleri gökte pür-şaaşa bir güneş, bulut yüzü görmeden, ışıklarından bir zerre kaybetmeden ârızasız guruba⁸⁶⁹ kadar memlekete hayat, şevk, ümit saçıyor ve o çekilirken ay, öbür taraftan, vakur, sakın, pak ve dirahşan⁸⁷⁰ geniş alnıyla yükselerek ta sabaha kadar gecelerimizi renk, şiir ve hülya ile dolduruyor. Sanki gece ve gündüz diye burada birbirinden ayrı, birbirinin zıttı hiçbir tebdil yok, yalnız yirmi dört saatin yarısı daha solgun, daha durgun, fakat kendine mahsus deruni, süzülmüş bir ışıkla yine apaydınlık geçiyor, gün bila-inkitâ devam edip gidiyor... Sisli, puslu, ıslak ve kapkara bir leyl u bahar silsilesinden sonra, birden, bu ne berrak, ne açık, ne ılık ve ne bembeyaz bir gece ve gündüz serisi!

Dün gece balkona çıktığım zaman gök âdeti sabaha benzeyen bir renkle aydınlık ve ay, kenarda, görülmemiş bir genişlikle parlak ve ışıklı idi; kendimi baharda değil, yaz ortasında, bir haziran gecesi, bir temmuz mehtabı altında zannettim. Öyle her güzel, baygın ve ışıklı sıcak geceler gibi bu gece de insana sıhatte ve tehlikesiz uzun uzun yaşamak arzusu, yaşamak ihtiyacı veriyordu.

Hayat ne güzel şeydi!

Etraftaki bütün evlerden sesler taşıyordu ve caddeler ise araba, otomobil koşuşmaları içinde gündüz gibi canlı ve daha akisli, gürleyip duruyordu. Halk eğleniyordu!

Birden hatırıma biraz ötede, şu mehtap altında karlı tepelerini fark ettiğim katırlı dağlarının arkasında, Keşiş'ten ta Uşak sırtlarına kadar devam edip giden sarp sahada harp eden adamlar geldi. Bu beyaz, sakın, latif gecenin içinde balkonlarda oturup sakın ve keyifli cigaralarını içen ve deniz kenarlarında kol kola gezen insanlara bedel oralarda, henüz karları tamamen erimemiş ve henüz baharın ılık havası toprağına nüfuz edememiş yüksek ve korkunç dağ başlarında gürleyen toprak, parçalanmış

⁸⁶⁹ Güneşin batması, gün batımı

⁸⁷⁰ Parlayan, parlak, ışıklı, aydınlık

bombalar ve lâyenkatı⁸⁷¹ çakan ve yakan tüfenkler işliyordu... Burada yollar eğlenen insanlarla dolu idi, orada yerler ölenlerle... ve işte şu ay, şu ta karşımdaki lakayt ay, beni ışıklarının sükût-bahş köpükleriyle yıkayan ay orada aydınlığını kanlı yaralar üstüne döküyordu.. burada aşk fısıltılarına kulak veren bu ay, orada ölüm inlemelerini dinliyordu.

Harp! Daima harp!

Yedi seneden beri lâyenkatı baharını, mehtabını, yaşadığını anlamayan zavallı memleketimi yüreğim sızlaya sızlaya düşünüyor ve insana aşk, zevk ve hayat vermesi lazım gelen bu pür-şasaa mehtap altında, başımı ellerimle sıkışmış, etraftan taşan neşeli seslere lakayt, hınçkıra hınçkıra ağlamak istiyordum!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 831-11261, 27 Mart 1921, s.3]

⁸⁷¹ Durmadan, devamlı olarak, biteviye

1.105 NAKŞ-I BERAB

1.105.1 Satış Bolluğu

Mütarekeden beri ortaya bir (satılmış,) sözüdür atıldı, sanki İstanbul esir pazarı: bir adam alım satımıdır gidiyor, Hasan satıldı, Hüseyin satıldı, hoca satıldı, hacı satıldı, paşa satıldı, bey satıldı, hülâsa İttihatçı olmayanların haricinde kim ve neci varsa, vezir, mebus, ayan, nazır, muharrir hepsi satıldı, hepsi vicdanını, vatanını beş, on paraya götürüp sattı. Alan kim, bu malum değil... Para nerede, o da meydanda yok... Hakikatte ise satıldı denenlerin eşya satmaktan evleri boşaldı, bütün rical-i mârûfe-ı muhalefet sade suya çorba ile Amerikan yağına lapa yemekten ve bunu temin için de sağa sola başvurmaktan dermansız düştüler; bu adamlar evlerine iki senelik erzak temin edemeyecek kadar da dün bir meblağa vicdanlarını ve memleketlerini satmadılar a!... Mademki alıcısı vardı, elbette muhalifler de dört, beş sene kendilerini Lozan, Münih veya Hamburg'da muazzezen, mutayyeben⁸⁷² yaşatacak bir para istemeyi bilirlerdi; bakıyorum, bila-istisna cümlesi köhne Bizans'ta hâlâ ayak sürtüyorlar, ömür çürütüyorlar. Hemen hemen hepsini yakından tanıyoruz, asmaya götürseler üzerlerinde ekseriya iki beşlik çıkmaz. Zaten İttihatçılar muhaliflerin her şeyini kıskandıkları gibi parasızlığında kıskandılar: gördük ya, müteveffâ Talat Paşa'yı nanpâreye⁸⁷³ muhtaç bir muhalif şeklinde halka tanıtmaya yeltendiler, yeltendiler ama kandıramadılar!

(Ümit) mecmuası son nüshasında bizi bir habere muttali⁸⁷⁴ etti ki insanın bunu öğrendikten sonra memleketinin bir kısım gençliğinden ümit kesmemesine imkan kalmıyor: aylarca (Ümit)e şiir namına deli dolu, saçma sapan beyitler yazan ve geçenlerde Anadolu'ya kaçan bir bed-tıynet⁸⁷⁵ çocuk İstanbul'dan bahisle Ankara'ya hulûl⁸⁷⁶ için bir yâve⁸⁷⁷ meydana koymuş ve buraya göndermiş, ser-levhası: (Siz de mi satıldınız?)... (Ümit) kendi mesleğince lazım gelen cevabı vermek suretiyle bu hakaretnameden birkaç mısırânı nakletmiş:

⁸⁷² Hatırı hoş edilerek, sevindirilerek.

⁸⁷³ Ekmek parçası, ekmek dilimi

⁸⁷⁴ Bir işi haber almış olan, bilen, öğrenen, vâkıf ve haberdar olan.

⁸⁷⁵ Yaratılışı kötü olan, bayağı

⁸⁷⁶ Bir şeyin içine işleme, girme, nüfuz etme

⁸⁷⁷ Saçma sapan söz, anlamsız boş lakırdı

Orada bütün gözleri menfaat hırsı sarmış;

Orada yaşayanların vicdanları kararmış.

Nasıl? Görüyorsunuz a, fındık kabuğundan çıkmış kabuğunu beğenmemiş, bu fındık huylu çocuk da daha dün İstanbul'dan çıkmış, bugün İstanbul'u beğenmiyor. Hem küstahlığın derecesine bakın ki İstanbul'dakilerden kimseyi birbirinden ayırt etmeye lüzum görmemiş, topumuza birden "Bahtı kara vicdanlı, haris, menfaatperest güruh!" diye atmış, tutmuş; sonra da gençleri pazara götürmüş, hesaplarını görmüş, haklaşıp işlerini bitirmiş:

O satılmış vezire, o satılmış kullara

O satılmış sürüye siz de mi katıldınız,

Siz de mi satıldınız? Siz de mi satıldınız?

diyor... Aman yarabbi, bu ne satış, satışta bu ne bolluk. Bu ne bereketli dad üsited⁸⁷⁸! Doğru yoldaki binalar Taksim'e kadar iki sıralı vicdan alıp satıcısı olsa yine bir milyon halkı bu kadar çabuk elden çıkaramazdı. Hem burada böyle bir satış mümkün olsaydı onu evvela bu ufak şair yapardı, yapardı da müşteri çıkmadığını görünce çürük malını sürmek için karlı dağlar aşmaya mecbur kalmazdı.

A evlat İstanbul'un en büyük derdi, bilakis, satışısızlık... Ne alıcı var, ne verici.. biz burada maliyenin sarı tütünlerine, demirine, kerestesine, bu ağırlığınca altın olan eşya ve emtiasına⁸⁷⁹ müşteri bulamıyoruz, böyle kıt bir zamanda derd-i vatanla bin yerinden yaralı, köhne ve matemli vicdanlara kim metelik verir!

Aydede

[Peyam-Sabah, nu: 834-11264, 30 Mart 1921, s.3]

⁸⁷⁸ Alışveriş

⁸⁷⁹ Metâlar, mallar, satılacak eşyâlar

1.106 NAKŞ-I BERAB

1.106.1 Yalan Aleyhinde

İstanbul ahalisi için harekât-ı harbiyeyi düşman menâbinden⁸⁸⁰ almaktan müthiş ne hal tasvir edilebilir? Yunan tebliğleri habere susamış gönüllerimize her gün zehir katıyor. Her gün azap, ızdırıp içinde bize kendimizden gelecek bir sese, bir Anadolu tebliğine, vevki nâşad olsa da, ne derin bir ihtiyacımız var! Bi-lüzum yere Payitaht ile vatan arasındaki kati muhaberatın ne elim surette acısını çekiyoruz, bu ikilikten, bu ayrı gayrılıktan ne derece mazarrat görüyoruz. İşte bunun neticesi olarak bir sürü yalan haberler yüreklere kah ümit, kah keder vererek ağızdan ağıza dönüp duruyor, kah sevindirip kah üzerek bu bi-esas rivayetler asabımızı harap, aklımızı perişan ediyor. Bana kalırsa şu sırada gazetelerimiz azemi surette, ciddi, ağır başlı ve hakikat-bin⁸⁸¹ olmalı, halka en mevsuk⁸⁸² ve en müspet haberler vermek gayesini güderek harb-i umûmî esnasında ki aldatma ve avutma siyasetinden feragat etmelidir. Vaziyetin icap ettiği i'tidâl-i deme⁸⁸³ malik olalım; hakikat vevki aleyhimize de görünse onu bütün çıplaklığıyla karşılayacak bir metanet ibrazını kendimize meslek ittihaz⁸⁸⁴ edelim. Zira karaya ak, aka kara demekle renk değişmez, göz yummakla tehlike geçirtilmez, yalan ve teselli ile gayeye erilmez. Mademki İstanbul'un elinde hususi istihbarat menâbi yoktur, vazifemiz duyduklarımızı sahifelerimize geçirmekten ibaret kalmalı ve mütâlaamız ciddi bir ilime istinad etmelidir⁸⁸⁵. Ne (Kılık)ın aleyhtar haberleri, ne de bazı gazetelerin muzafferiyet teraneleri bizi mükedder ve mütesellî etsin: ikisi de doğru olmayabilir ve iki türlü de aldanmak beyhude bir asap yorgunluğu olur. İnsanlar acayıptır, bazen kendi uydurdukları yalana kendileri de inanırlar. Hatta buna dair bir fıkra da vardır: vaktiyle iki emir harbe tutuşmuşlar, biri galip gelmiş, mağlubun payitahtını kuşatmış, şehri muhâsaraya⁸⁸⁶ almış.

Muhasara uzadıkça içeride erzak azalır ve kuvve-yi maneviye bozuluyormuş, emir oğlunu çağırması, buna bir çare bulunmasını teklif etmiş; nihayet karar vermişler, bir atlı çıkaracaklar ve halka pek yakında civardan, dost bir kuvvetin muavenete

⁸⁸⁰ Kaynaklar, membalar

⁸⁸¹ Gerçeği gören

⁸⁸² İnanılır, güvenilir, itimat edilir

⁸⁸³ Soğukkanlılık

⁸⁸⁴ Düşünme, kurma, alma

⁸⁸⁵ Dayanma

⁸⁸⁶ Kale, şehir, kasaba vb. bir yerin yahut bir birliğin etrafını askerle çevirip giriş çıkış ve ikmal yollarını kesme, kuşatma

gelmek üzere olduğunu ihbar edecekler... Atlı şehri gezmiş, herkes ümide düşmüş, fakat bir gün, beş gün, bir ay geçmiş, muavenetten eser yok... Emir tekrar oğlunu çağırması, “Ne yapacağız, ahvel fenalaştı!” demiş; oğlu düşünmüş:

- Baba, demiş, biraz daha sabrederim, hele şu muavenet gelsin!
- Bu da beraber uydurduğumuz habere şimdi beni kandırarak!

Demiş ve şehrin kapılarını koşup açmış!

Onun gibi yalanda öyle bir cazibe, bir letafet, bir sihir vardır ki yalancı bile tesirinde kalır, kendi bile inanır. Fakat yalan hadisat-ı âlemi değiştirmez. Yalanı, bu lüzumsuz ve tesirsiz silaha düşmüşlerimize bırakalım!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 835-11265, 31 Mart 1921, s.3]

1.107 BİR HATIRA

Dün öğle vapuruyla İstanbul'a inerken güvertede yanıma pespaye kılıklı, adi yüzlü, şansız şerefsiz bir adam oturdu... Derhal yüreğimde derin bir sızı duydum, tüylerim ürperdi ve gözlerim karardı; nihayetsiz bir melâl, bir endişe içinde başımı deniz tarafına çevirdim ve acı acı düşünmeye başladım: bu adamı bir sivil polise, bir tahharrî memuruna⁸⁸⁷ benzetmiştim ve bu benzetiş bana mevkufiyetlerimi, zabıta pençesinde politika mücrimi olarak yaşadığım ızdıraplı günleri ve bunların arasında hasseten birini hatırlatmıştı. Ah, mevkufiyet nedir, bunu bilmeyenler o ızdırabı anlamazlar, böyle pür-şasaa bir bahar günü içinde, yanında bed-çehre bir muhafız, polis müdüriyeti tevkifhanesine doğru yürümekteki fecâati kabil değil idrak edemezler. Dünyanın o zamana kadar bin türlü hicranlarını, dertlerini çekmiş, ızdırap içinde pişmiş ve âlâm ile kavrulmuş koca bir adam bile, metanetine ve i'tidâl-i demine⁸⁸⁸ rağmen derhal yüreğinin bu mektep çocuğu gibi saklanılmış hınçkırıklarla kabardığını ve gözlerinin akmayan yaşlarla dolduğunu duyar, öyle bir hassasiyet, bir rikkat hisseder ki ona her şey, bir vapur düdüğü, bir beyaz yelken, bir ezan sesi, bir çiçek demeti bile dert olur, hüznünü arttırır... “Kim bilir ne kadar zamandır, belki de büsbütün, benim şu halka karışmaya, istediğim yere gitmeye ve sevdiğim şeyi görmeye hakkım olmayacak... mesela şimdi, köprüye çıkınca, her gün ki gibi, arzu ettiğim tarafa yürümek artık imkansız... artık adımlarıma sahip ve en ufak emellerimi bile icraya mezun değilim, artık dört haşin memurun esiri ve dört sarı duvarın mahkûmuyum!” mevkuf için, bu esnada, bin türlü arzular hasıl olur, hem bu arzular hep saf, nezih, âdeta çocukçadır. Mesela “Keşke serbest olsaydım da, der, köprüden bir kayığa binseydim, hani üstü keten perdeli cilasî parlak ve madenleri parıltılı yaz kayıkları vardır, Kâğıthane seferine hazırlanmış, onlardan birine oturup şu şasaaalı güneş ve şu durgun hava içinde yavaş yavaş Haliç'e dalsam, Eyüp'e doğru gitseydim... Etraftaki kalafathanelerden gelen çekiç seslerini dinleyerek ve taze zift kokularını duyarak karşıdaki yeşil tepelere ve gölgeli sahillere sessiz ve zahmetsiz, düşünme düşünme kayıp kavuşmak ne zevkli, ne lezzetli olurdu!” yahut şöyle arzu eder: hemen geri dönmek, evine girmek ve çocuğunu dizlerine oturtup bahçedeki çiçek

⁸⁸⁷ Sivil polis

⁸⁸⁸ Soğukkanlılık

açmış bademler altında dinlenmek ve avunmak... Yahut da yatağında, kendi yatağında şu kabusa benzeyen hakikatten uzak, uzun uzun yatmak, uyumak, hicranını dindirmek! Maalesef bu Haliç seyranı, yani mevkuf olmasa idi hiç de arzu etmeyeceği ve yapmayacağı bu tenezzüh, o oyuna avdet emeli, o çocuğuna muhabbet ve uykuya tahassür şimdi, bir gaye, bir şiddetli ihtiyaçtır ki temin ve tatbikine hakikaten imkan yoktur ve kim bilir ne kadar zaman için, belki de büsbütün Haliç'i göremeyecek, evine dönemeyecek; çocuğunu dizleri üzerine oturtamayacak ve kendi yatağında uyuyamayacaktır; bu mini, mini, basit ve tıflâne emellerin hiç birini temin ona müyesser olamayacaktır. Yanında duran şu havı dökülmüş⁸⁸⁹, yakası parlamış, soluk paltolu, lastik yakalı, düşük pantolonlu ve bir karış tıraşlı yanpuri adam, biraz yolundan ayrılсан elini omuzuna koyacak ve sana amirane bir tavırla:

— Şu tarafa, benim önümden, dosdoğru!

diyecektir. O adam ki daha dün, tevkif emri verilmediği zaman sana yanaşmaya cesaret edemezdi, şimdi hakimin ve rehberin... Suratını bir karış asmış, çipil gözlerini üzerine dikmiş, zahiren lakayt, fakat ensenden yakalamaya hazır, dizlerinin yanında pür-dikkat duruyor... Evet, kurtuluş yoktur, onun önüne düşecek, kendi ayaklarıyla, tıpış tıpış yürüyecek ve deliğe gireceksin! Bak, biraz daha etrafına bak: güneş ne parlak, Çamlıca tepeleri ne yeşil, boğaz ne serin, vapurdaki halk ne neşeli ve gök ne mavi! Hürriyet ne kıymetli! Cihanda bir nefes hürriyetine sahip olmaktan büyük devlet olur mu?

İşte bundan üç sene evvel, böyle bir güneşli kış sonu, yanımda memur, beş seneden beri uzak kaldığım İstanbul'a ayak basmıştım, tıpkı bugünkü gibi Kadıköy'ünden kalkıp Haydar Paşa'ya uğrayan bir öğle vapuruyla...

On gün pâyitahtta kalmaya mezundum, yalnız on gün... on birinci günü karlar ve fırtınalar içinde bıraktığım menfâma dönecektim ve kim bilir de daha ne kadar müddet için! On gün acemi, ürkek ve yılgın bir tavırla İstanbul'a döndüm, dolaştım, mezuniyetimin temdit⁸⁹⁰ ihtimalleri artmıştı. Fakat dönmek mecburiyetinin fecaatini düşündükçe yüreğimi azap ve hicran kaplıyor, nefesim kesiliyor, helecandan eriyerek, kavru olarak bir cehennem hayatı geçiriyordum. Derken on gün geçti, geçiverdi. O

⁸⁸⁹ Eskimiş, üstünde hav kalmamış

⁸⁹⁰ Uzatma, uzatılma, sürdürme, sürdürülme

sabah kalktım menfâma dönmek için teşebbüsatta bulunmak niyetiyle sokağa çıkıyordum, kapıyı açtım, baktım, arkasında havı dökülmüş bed renkli bir buruşuk palto, ayağı yemenili, mintanlı ve çarpık biçimli sarışın, tıraşı uzun, kısa boylu bir adam... Şöyle bir selam verdi, “Buyurun, beraber gideceğiz!” dedi. Anladım ve sapsarı kesildim. “Peki!” demişim. Anlaşılıyordu ki bana tekrar hicran ve hasret yolları görünmüştü; beş seneden sonra, yalnız on günceğiz yaşayıp memleketime veda etmek, yine yakamı İttihat ve Terakki’nin pençesine vermek, menfâyı boylamak lazım gelmişti. Ben önde, o arkada yürüdük. Polis, ağzından söz almak kabil olmayan suratı asık bir adamdı; “Sizi müdüriyete kadar götürmek için emir aldım!” diyor, başka bir şey söylemiyordu. Öğle vapuruna bindik, yanyana oturmuştuk, o bana refakat eder gibi görünmemeye dikkat ediyordu, ben de etrafa bakıyordum. Etraf o gün de, dünkü gibi, ne kadar latif idi; yağmurlu bir geceden sonra birden sıcak bir güneş çıkmış, temeyyüz bir İstanbul ışık içinde pür-şasaa kavuruyor, parlıyordu. Yüreğim nasıl şişkin, gözlerim nasıl dopdolu idi, aczimi, felaketimi nasıl görüyor, nefesimi ne kadar hakir, zelil buluyordum. Ben ne avare, ne kimsesiz, ne biçare bir adamdım. Koca İstanbul’da hiçbir nüfuzlu, insafı ses çıkıp da:

— Canım, bunun kabahati nedir, niçin tekrar sürülüyor, elvermez mi?

diye sormuyor, bağırmiyordu. Herkes kâr, ihtikâr peşinde idi, herkes bir geliri çok kapı bulmuş, sokulmuş, “Menem dîger-nîst” diyor, başka bir şey bilmiyordu. Derken bir vapur öttü, fakat ne boğuk, ne hicranlı, ne pür-melâl bir sesle... Sanki benim feryadımdı, benim İstanbul’a vedamdı.

Köprüye çıktık; serbest olup da şimdi bir Boğaziçi vapuruna atlamak ve hisarlara doğru gitmek ne hoş olurdu... Beş yıldır, (Bahr-ı Cedid)le mevkufen önünden geçeli beri oraları görememiştım; Emirgan sırtlarında dolaşmak veya Küçüksu boyu Elmalı’ya tırmanmak, bu bahar gününü doya doya, bir başına, hür, İstanbul’un süslü kırlarında geçirmek! Ben bu tasavvurla dalgın sola doğru döner gibi biraz yürümüş olacağım ki birden, bir emir işittim:

— Bu tarafa...

Kendime geldim; başımı eğdim ve mutî, münkad yürüdüm. Eminönü’nün kalabalığını, bu tramvay ve otomobil şamatasını birkaç gün sonra Anadolu’ya, kasvetli ve durgun kasabaya avdette kim bilir ne yanayakıla arayacaktım! Ortadaki saatin

demir sütununa sarılmak ve mektebe gitmek istemeyen bir haylaz ve hürriyetine düşkün mektep çocuğu gibi orada, halkın içinde ağlamak, haykırmak, tepinmek istiyordum... Nihayet müdüriyetin kapısı önüne geldik, loş bir merdiven, daha loş bir dehliz, bir dar oda, bir kapı daha, âdeta bir sarnıç, ne güneş görüyor, ne hava alıyor... dışarıdaki bahardan burada zerre yok!

Kapı kapandı, yalnızım, mevkufum!

Şimdi bu acı ve heyecanlı hatırayı yazarken anlıyorum ki artık vücudumda o kabilden yeni vaka ve yeni helecanlara dayanacak kudret yok.. Galiba hem ihtiyarım, hem de yılgın!

Refik Halid

[*Peyam-Sabah*, nu: 836-11266, 1 Nisan 1921, s.3]

1.108 NAKŞ-I BERAB

1.108.1 Hayırlı Alamet

Dün matbuat cemiyeti kongresinden büyük bir haz ve sürurla⁸⁹¹ çıktım. Hiçbir defasında kongre bana bu derece hoş, cazip ve kusursuz görünmemişti. Encümenler muayyen zaman zarfında vazifelerini emsali gayr-i mesbuk bir faaliyet ve vukuf⁸⁹² ile ifa etmişler, en hurde⁸⁹³ hesaplara kadar hesap encümeni vaziyeti tetkik etmiş, nizamname encümeni ise bugünkü ihtiyâcata göre mufassal ve muntazam bir numune hazırlamış... Mîadında ekseriyet hasıl oldu, hesap raporu, cevapnamesi ihzar⁸⁹⁴ olunmak üzere, heyet-i sabıkaya tevdi edildi, nizamname projesi ise madde bemaadde tetkike başlandı... Şahsi gazezler, siyâsi adâvetler⁸⁹⁵ bu mecliste yer bulmadı, efkarında zıttiyet ve mesleğinde münâferet⁸⁹⁶ olan kimseler bile mantık ve insaf, nezaket ve terbiyenin icap ettirdiği bir tarz-ı makulde, büyük bir dirayet ve hüsn-i niyet ibraz ederek yan yana çalıştılar. Münakaşa olmadı değil... Fakat hadden harice çıkılmadı, şetm ve tarize kalkılmadı, boğaz boğaza, iskemle iskemleye gelinmedi, kan dökülmedi... Diyeceksiniz ki matbuat kongresinde hiç küfür yer bulur, sıra dayacağı gelir, kan çıkar mı? Evet, vehleten⁸⁹⁷ böyle zan olunur, lakin biz o günleri de gördük, yüz kişi birbirine girdi, sandalyeler ve koltuklar havada uçtu, kan duvarlara fışkırdı, hülâsa kongre bir çeşme meydanı münazaası gibi, zabıta vukuatı halinde bitti... neden? Zira ortada dalavere, menfaat-i şahsiye vardı; bir takım karışık hesapların örtülmesi, gürültüye boğulması icap ediyordu; mücrimler⁸⁹⁸ hamiyyet satmak ve tefevvuk⁸⁹⁹ iddia etmek istiyorlardı; İttihat ve Terakki mirası olarak her mecmua, her mahfile fırka siyaseti, ocak gayreti sokmak arzu olunuyordu. Hülâsa o cani ve haşin zihniyet hâlâ olanca kudreti ve insafsızlığıyla kafalarda yer tutmuş, hükmünü yürütüyordu. Zaman tesirini göstermiş, acı derslerden intibah⁹⁰⁰ hasıl olmuş, zihniyetlerde o ifrat⁹⁰¹ ve o taassup kalmamış olacak ki kongre en medeni memleketlerdeki emsalini aratmayacak

⁸⁹¹ Sevinç

⁸⁹² Anlama, bilme, âgâh olma

⁸⁹³ Ufak, küçük

⁸⁹⁴ Hazır etme, hazır bulundurma, hazırlama

⁸⁹⁵ Düşmanlık, hasımlık, husûmet

⁸⁹⁶ Birbirinden nefret etme, birbirini sevmeme, sevişmeme

⁸⁹⁷ İlk anda, evvelâ, önce

⁸⁹⁸ Suç işlemiş olan, suçlu, kabahatli kimse

⁸⁹⁹ Üstün olma

⁹⁰⁰ Uyanma, uyanış

⁹⁰¹ Aşırı gitme, ölçüyü aşma, gereğinden fazla ileri gitme

bir tarzda ictimâî akit etti; münakaşalar edildi, mülatafeler⁹⁰² oldu, çalışıldı ve eğlenildi, fakat incitmeden, iğrenç bir hale sokmadan, kemal-i meveddet ve samimiyetle... Rica ederim, şimdi, insaf ediniz, böyle bir ictima hakkında, velevki ne derece garazkar, hain ve haşin olsam, ben ne diyebilirim, nasıl aleyhtarlık edebilir, ne yolda ve ne hakla muhalif görünmekte ısrar edebilirim? Dün olduğu gibi itiraz ve muhalefetlerim nihayet teferruata inhisar eder⁹⁰³ ve bunu da bi-taraf bir ekseriyet muvafık buldukça kabul ve muvafık bulmadıkça ret eyler, ne ben tarize vesile bulurum, ne onlar tehdide müracaat edereler; mesele hallolur, gider. İşte bu itibarla iddia ediyorum ki hiçbir mahfil-i gasıp ve müttehakkim bir ekalliyetin⁹⁰⁴ taht tesirinde kalıp emre mutî bir alt ve yerinde mevkine itmemelidir. Mazide matbuat kongresine de Muhittin vesaire gibi bugün Ankara diyarında bile nihayet foyaları meydana çıkan ve ihtilâs⁹⁰⁵ ve irtikâp⁹⁰⁶ töhmetiyle zindanlara atılan bayağı adamlar musallat olmuş ve orayı da bir usta gibi kullanmak istemişti. Dün kongre reyinde hür ve müstakil olarak toplandı ve ilk defa olarak faal, müsmir ve müsbet bir iş gördü. Gönül ister ki yarın her mahfil bu intibah, bülûğ ve bu izanı göstere, göstere ki memleketin her tarafında bugün benim matbuat cemiyetinden çıkarken duyduğum haz ve süruru herkes duysun!

Askeri zaferleri böyle manevi ve ahlaki imdatlar takviye etmeli ki muzafferiyet tam ve payidar olsun!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 837-11267, 2 Nisan 1921, s.3]

⁹⁰² Edep ve nezâket kuralları içinde şakalaşma, latife etme

⁹⁰³ Yalnız onun için olmak

⁹⁰⁴ Azınlık

⁹⁰⁵ Aşırma, çalma, para çalma

⁹⁰⁶ Kötü bir işi, bir kötülüğü yapma

1.109 NAKŞ-I BERAB

1.109.1İnsaf!

Bilmem ki şu esnada, Anadolu kan ve ateş içinde çabalanır ve çarpışırken, Divan Yolu kıraathanelerinden birine oturup önünde rakı şişesi, karşısında Rus madamı, kulağı sazda ve gözü kızda tombala oynamak için bir adamın ne derece yüzü pek ve nefsi hakir olmalıdır... Orada birleşip oturanlar ve atıştırıp ateşlenenler acaba birbirlerinden hicap duymazlar, caddeden geçen vatandaşlardan gizlenmek lüzumunu hissetmezler mi? Oraya sıkılmadan mı girerler, orada üzülmekten mi otururlar, oradan utanmadan mı çıkarlar?.. ve çıktıktan sonra yapayalnız ve vicdaniyla karşı karşıya kalınca yaptıklarına nedâmet duymaz, tövbe ve istiğfar etmez ve ertesi günü tekrar bu hicâb-âver⁹⁰⁷ vaziyete düşmemek için tedbir almaz, nefslerine hakim olmaya çalışmazlar mı? İnsan bu kanlı haberler ve bu müthiş vakalar esnasında, Anadolu dağlarında düşman topları inerken, düşman süngüleri kardeşlerimizin bağlarını delerken ve Türk canını, kanını bin türlü mahrumiyetlere rağmen misli görülmemiş bir fedakarlıkla heba ederken nasıl olur da zaten cebi delik ve baldırı çıplak, müflis ve borçlu olduğuna şüphe etmediğim biri, bir hemşehri, bir vatandaş zen, mey ve kumar peşinde koşar, nasıl halkın gözü önünde bir sefahathane kapısını açar, nasıl orada bir yer seçer ve nasıl kendini lehv⁹⁰⁸ ve lu'ba⁹⁰⁹ vakfeder?... Bu güzel, güneşli ve durgun bahar günlerinde o işsiz ve parasız insanlar dörder, beşer kırlara, deniz kenarlarına dökülseler ve hiç olmazsa boş vakitlerini saz ve oyunla değil, düşünceli ve melâl-âver⁹¹⁰ bir tenezzühle, memleketin derdini konuşa konuşa geçirseler hem keseleri, hem şöhretleri ve hem de milliyetleri için daha muvaffak olmaz mı?.. Haydi, vaziyet bizi burada vatanın kanlı ve tehlikeli sergüzeştini uzaktan temaya mecbur etti diyelim; fakat bunu, hiç olmazsa, vakar ve hissiyat dairesinde yapmak ve Anadolu'nun dertlerine bu derece yabancı ve hasım kalmayarak bir iştirak-ı hesabat göstermek lazım gelmez mi? Benim fikrime göre o kumar, kadın ve içki yerlerinde bugün göze görünen her fes bir ahlak yarası, her sima bir bi-vatan simasıdır. Baba oğlunu ve oğul babasını bu cürmünden, bu cinayetinden dolayı affetmemelidir. Gönül ister ki yarın bu sefa ve sefahat binaları müşterisiz, bomboş kalsın ve sahipleri camekanlarındaki o maskara

⁹⁰⁷ Utanç verici

⁹⁰⁸ Önemli şeylerden alıkoyacak faydasız iş, oyun, eğlence

⁹⁰⁹ Oyun

⁹¹⁰ Utanç veren, usandıran, bıktıran

resimleri, o bacakları ayırık ve etekleri kalkık murdar ilanları kopararak yerlerine Anadolu haritaları assın ve masaların üstündeki numara kâğıtlarını kaldırıp onlara mukabil millete teselli veren gazete sayfelerini sersin!

Milletin talihi Anadolu dağlarında kan ve can pahasına, top ve tüfenkle oynanırken burada aynı millet efradının mey, saz ve nigar arasında talih oyunları ile vakit geçirmesi memleket ve İstanbul namına ne mahuf bir talihsizliktir.

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 838-11268, 3 Nisan 1921, s.3]

1.110 NAKŞ-I BERAB

1.110.1 Bir İrtikâ

Meğerse bazı iş adamlarının aleyhinde bulunmakla hata etmişim... Bunlardan biri, saçlı sakallı, otomobilli konaklı bir kodamanı, bir müesses ve müdür-i umumi diyordu ki:

— Bana “Paran varsa ne didişir durursun, safâ-yı hatırla ye, keyfine bak!” diyorlar. Ben ki kazandığım serveti ikraz suretiyle muhtâcin⁹¹¹, gazete vasıtasıyla muharirin, tiyatro dolayısıyla sanatkarın ile beraber yemeyi, beraberce istifade etmeyi düşünmüş, bunu tatbik etmişim. Yani benim yüzümden, benim ilm-i sanat ve tahrir, fukara ve muhtâcine bu meyil ve incizabım⁹¹² yüzünden aylardan beri binlerce kişi ekmek parasını kolayca çıkarıyor, âhara⁹¹³ muhtaç olmuyor ve geçinip gidiyor. İşte kabahatim bu! Hemcinslerimden bir çoğuna kesemi açmak ve sahip-i sanat adamlara dest-i muâvenetimi uzatmak, yani fukaraperverlik ve himaye-yi sanat, bunlar cinayet! Ben de elde ettiğim kârı gidip hususi keyifler, zevk ü sefa peşinde yemiş olsa idim, barlarda kadınlara ve kumarhanelerde kumarbazlara yutturmayı adet edinse idim anlaşılan kimse ağzını açmayacak, kimse aleyhimde bulunmayacakmış... Ortaya tertemiz bir gazete çıkarmak, meydana kusursuz bir kumpanya koymak, sanat ve tahrir sahiplerini etrafıma toplamak, muhtaç memurlara sühûlet göstermek, işte bir silsile-yi cinayet, bir günah, ayıp, hata silsilesi ki bana halk içine çıkacak yüz bırakmıyor. Fazilet! Sen hakikaten bi-mani bir lafızdan⁹¹⁴ ibaret imişsin... Gecemi gündüzümü memlekette sanâyi-i nefiseye⁹¹⁵, fukaraperverliğe, sanata ve ticarete hasrettim, rahat nedir, uyku nedir bilmedim, İstanbul’da bir iş adamı enmûzeci⁹¹⁶ hulk⁹¹⁷ ettim, metanet gösterdim, sözümünden dönmedim, falso yapmadım, fiyasko çıkmadım, yine kaderimi matbuata, sizlere bildiremedim!

Düşündüm, doğru... Muhatabım şu tesirinden mütebassıt⁹¹⁸, hizmetini sayıp duruyor ve başka memleketlerde olsa gazete muhabirlerinin gelip müesseselerini ziyaret edeceklerini ve gördükleri intizam-ı mâmûlâtı yazarak vazife-i mevdûalarını bu suretle, bir vatandaş meth ve sena suretiyle, ibka⁹¹⁹ eyleyeceklerini söylüyordu. Anlaşılan sehven ben bir vatanperver, bir fukara babası, bir sanat hamisi aleyhinde

⁹¹¹ Muhtaç olan kimseler, fakirler, yoksullar.

⁹¹² Bir şeyin câzibesine tutulup ona doğru çekilme, câzibesi sebebiyle ona doğru meyletme, cezbolunma

⁹¹³ Başka, diğer

⁹¹⁴ Gerek anlamlı olsun (kelime), gerek anlamı başka kelimelerle ortaya çıksın (edat) ağızdan çıkan veya yazılan söz

⁹¹⁵ Güzel sanatlar

⁹¹⁶ Örnek, numûne, misal

⁹¹⁷ Doğuştan olan huy, yaratılış, tabiat

⁹¹⁸ Genişlemiş

⁹¹⁹ Sürekli ve dâimî kılma

bulunmuşum... Bu hatamı tamir u müesses ve müdür-i umumiye'nin hizmetini taktir için bir cümle bulmak lazımdı, ne diyecektim? Birden hatırıma geldi:

— İnşallah, dedim, müssesenizi tevsi⁹²⁰ ile müdüriyet-i umumiyeden gayr-ı resmi nezarete irtika ve ircâ edersiniz!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 842-11272, 7 Nisan 1921, s.3]

⁹²⁰ Genişletme, genişletilme, yayma

1.111 NAKŞ-I BERAB

1.111.1 Rey Meselesi

Anlıyorum ki mebusluk benim harcım değil, ne milletvekili olabileceğim, ne de parlamento huzurunda bir nazır... [Şimdi bu satırları okuyan bazı koyu İttihatçı muârizlarım, içlerinden: “O günler geçti, senin mebusluk, nazırlık ne ki? Pılıyı pırtıyı toplayıp çekilmene bak!” derler, derler ama kazın ayağı öyle değildir; bu ayrı bir mesele...] her ne ise, bana meclis hayatı çok güç, çok yorucu, çok asap-hıraş geliyor. Bir defa susup durmayı, uyuklayıp geçiştirmeyi, aldırmayıp “Hay, hay! Münasiptir, muvâfıktır, kabul, kabul!” demeyi bilmiyorum. Böyle bir meclise girdim mi, matbuat kongresinde olduğu gibi, can ile, baş ile yürekten işe alakadar oluyorum; istiyorum ki her ciheti tatik edeyim, kafa yorayım, iknâya çalışayım ve... Üstelik bir de cemiyete şetâret vereyim... Binâenaleyh yorulup kalıyor, bunalıp çöküyorum... Sonra, meclislerde o rey denen ele avuca sığmaz, hırçın, haşarı, münasebetsiz ve faydasız şey, o hiçbir dalda durmayan çalıkuşu, o gözleri bağlı körebe yok mu, öyle cilveler yapıyor, öyle faydalı yerlerde kaçıyor ve öyle umulmaz zamanda ele giriyor ki insanın aklına, mantıkına ziyan veriyor... Mesela gayet doğru, gayet mantıkî ve müfid⁹²¹ bir fikir dermeyen ediyorsun⁹²², bakıyorsun her tarafta tasdik alametleri, iltihak arzuları... “Hemen reye koyunuz!” diye cesaretle bağıırıyorsun, kabul olacak, ekseriyet temin edilecek zannındasın, fakat bir de bakıyorsun ki sekiz el kalkmış, mütebâkisini⁹²³

havada ararsan bol... Reis sayıyor, kâtip sayıyor, sen de sayıyorsun, evet, doğru, ekalliyet... İnsana öyle geliyor ki yanındakinin o aşağıya düşük elini tutup kaldırasın ve “Be adam, muhalefetin nedir, ne durursun!” diye de bir temiz azarlayasın! Kızarıp, kızıp, nâçar yerine oturuyorsun... Sonra, bir başka defa, aklına bir saçma geliyor, ağzından kaçırıyorsun, bunu bir diğeri ballandırıyor, bir başkası da yaldızlıyor, (Hop!) bir rey toplanması ve bir koca ekseriyyet, susan, ekseriyet, hemen hemen ekseriyyet-i mutlaka⁹²⁴! Hem bir ciheti var ki daha feci: bir rey ile, birinin elini kaldırmaması veya kaldırırvermesi yüzünden koca bir madde, bir hayırlı fikir red oluyor.

⁹²¹ Fayda veren, yarar sağlayan, faydalı, yararlı

⁹²² Ortaya koymak, ileri sürmek, bildirmek, açıklamak

⁹²³ Geriye kalan, artan

⁹²⁴ Mutlak ekseriyet, salt çoğunluk.

O zaman bağıracacağın geliyor:

- Canım, demek istiyorsun, işte şu adam izansız, dirayetsiz, tahsilsiz, görgüsüz, yarı ile bir adamdır ve bir rey de onundur, nasıl olur da onun teraziye bu derece ağır basmaya hakkı olur?

Fakat böyle... Meşrutiyet bunu icap ediyor, patlasak, çıldırsak, orada düşüp ölsek yine dinletemezsin, o :

- Ekseriyyet var!

Sözü, o keskin bıçak bir defa indi mi, artık ne yapsan faydasız, (lâhavle) çekmekten gayrı çare yok...

İşte kongrede bulunurken ve Anadolu meclisinin zabıtnamelerini okurken ben böyle düşündüm, böyle üzıldüm. Faydalı yerlerde ekseriyyet ancak yüzde beş ele geçiyor, bi-lüzum meselelerde mebzûlen⁹²⁵ mevcut... Sonra hiçten bir iş için bir saat maraza, münakaşa:...Millet Meclisi'ndeki püskül münakaşası gibi... berhayat⁹²⁶ noktası hakkında ise hemen karar: (Kabul,kabul!)... Islahat-ı Esasiye Kanunu için böyle olmuştu. Acaba biz mi rey ile iş görmeyi bilmiyoruz, yoksa rey ile iş görmek mi böyle fena?

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 845-11275, 10 Nisan 1921, s.3]

⁹²⁵ Bol bol.

⁹²⁶ Hayatta, canlı, sağ, diri

1.112 NAKŞ-I BERAB

1.112.1 Cehalet

“Ah minel cehl ve halatihi...” devr-i sabıkta, Bağdat şimendiferi⁹²⁷ imtiyazının müzakeresi esnasında meclis-i vükelâda bilmünâsebe⁹²⁸ hazır bulunan bir zat anlatmıştı, nuzzar⁹²⁹ haritanın üstüne eğilmişler, bir türlü Bağdat’ı bulamazlar, İran, Turan üzerinde parmaklarını dolaştırır, karanlık odada kibrit arar gibi her tarafa baş vururlar, bir türlü işin içinden çıkamazlarmış... Nihayet biri, tesadüfen görmüş, görmüş de öbürlerine doğru şöyle mağrurane bir göz atıp, pür-neşe haykırmış:

— Buldum!

Onun gibi, bakıyorum, İzmir ve civari haritasını da halk yeni yeni öğreniyor, yeni yeni ezberliyor. Ben bile, birdenbire parmağımı istediğim şehrin üstüne bastıramıyor, sağda, solda bir müddet çırpınıyor, çarpınıyor, ondan sonra ancak hedef isabet ettirebiliyor. Eğer böyle memleketin haritasını harp sahnesi olmadıkça öğrenemeyeceksek yuh bize! Ah minel cehl ve halatihi... Tahsil-i [?] ibtidâîyi ihmal etmenin cezasını böyle her yerde, her vesile ile çekiyoruz ve nefsimize karşı ikide bir de mahcup kalmaya mecbur oluyoruz. Ben gazetelerdeki o askeri tenkitlere de pek emniyet edemiyorum, sivil gazete muharrirleri tarafından yazılan sütun sütun izah-ı sevkulceyşiyeye⁹³⁰ de güvenemiyorum. Anadolu’dan gelen harp tebliğlerinden başkasına inanmamak herhalde en muvâfık hareket... Dün bir mecliste baktım ki kelli felli, namlı şöretli, ezkiya ve mütehayyizandan⁹³¹ dört kişi değil Keşiş’in, şu karşımızdaki Kayış Dağı’nın irtifâı hakkında sağlam bir mütalaa yürütemedi; dört yüz metre diyen de oldu, dört bin metre de... Elbette sizin de başınızdan çok defa geçmiştir; mahalle mektebinde okuyan oğlumuzun bazı suallerine cevap vermekten aciz kaldığımız çok olur! Mamafih ziyarı yok, bizim harita üstünde yerini güç bulduğumuz vatan diyarlarını Türk askeri muhafaza etmesini, gözümüze sokamasını ve hafızamıza nakşetmesini pek güzel biliyor, biliyor ama biz de buna hacet bırakmadan öğrenmesini ihmal etmesek daha münasib olur.

⁹²⁷ Demir yolu

⁹²⁸ Yakınlığından dolayı, münâsebeti dolayısıyla, sırası gelmişken.

⁹²⁹ Bakanlar, nâzırlar.

⁹³⁰ Askerî birlikleri sevk ve idâre etme

⁹³¹ Önemli, itibarlı ve nüfuzlu kimseler, ileri gelenler

Şu vesile ile hatırıma bir cehil hikâyesi geldi: vaktiyle birbirini çekemeyen iki kazasker varmış, bunlardan biri, bir gün şeyhülislamın huzurunda rakibini (cahildir, nâdandır) diye çekiştirirken öbürü içeri giriyormuş... Şeyhülislam bu ikisinin dedikodusundan bıkmış imiş, meseleyi hal için yeni gelene hitaben:

— Efendi hazretleri şimdi sizin cehaletinizi mevzubahis ediyordu. Bir ayet okuyup tefsir etmek suretiyle ilminizi ispat ediniz!

Demiş. Öbürü kızarmış, bozarmış, cehil de misli bulunmaz bir ; neden sonra:

— Ettehiyatı me't-tahiyattu ve mâ edrake me't-tahiyyat...

Demiş, kesmiş. Hâlbuki rakibi ondan daha cahilmiş, bakmış ki bülbül gibi söylüyor, îtizar⁹³² etmiş:

— Vallahi efendim, demiş, ben efendi hazretlerinin bu derece sahip-i kemalat olduğuna vakıf değildim!

Şeyhülislam ise her ikisinden de cahil imiş. Sakalını şöyle bir tutmuş da mağrurane:

— Ben hiç cahil adamı bu mevkiye getirir miydim! diye öğünmüş...

Onun gibi gazetelerdeki münâkaşat ve mütâlaat-ı ilmiyeye bakıyorum ve hayretle, taktirle mîzandan⁹³³ geçiriyorum da – ben de hepsinden cahili miyim, nedir - mağrurane:

— Hiç cahil olanlar, böyle güzide yazılar yazabilir mi? Koca muharrirler, ne âlim adamlar! diyor, vücutlarıyla iftihar ediyorum!

Ah minel cehl ve halatihi...

Aydede

[Peyam-Sabah, nu: 848-11278, 13 Nisan 1921, s.3]

⁹³² Ötür dileme, mâzeretini bildirme

⁹³³ Tartı, ölçü âleti, terâzi

1.113 NAKŞ-I BERAB

1.113.1Dönüş

Reviş-i ahvale nazaran bu harp, hep böyle, (mağrurane ricat) halinde ve çıktıkları yere mütemadiyen avdet şeklinde devam edip gidecek, o kadar ki, bir gün, Papulas Atina'da şöyle bir tebliğ neşredecek: "Ordumuz vazifesini kemal-i şan ve şerefle bil-ifa düşmanı mağlup ve perişan ettikten sonra çıktığı mahale muzafferane avdet etmiştir. Askerin kuvve-yi maneviyesi mükemmeldir." diyecek ve Yunan erkanı harbiyesi de ilave edecek: "Maksat tamamen hasıl olmuş, planımız mûcibince Anadolu'da bir tek Yunan neferi kalmamıştır. Ordu bu ciheti kemal-i muvaffakiyetle tatbik etmiştir." Bazı gazetelerde işbu tebliğleri tefsiren: "Asıl maksad Nisan sonuna kadar Türk ordusunu iz'acdan⁹³⁴ ibaretti. Şimdiye kadar dünyada hiçbir ordu iz'ac vazifesini bu derece mükemmeliyet ve muvaffakiyetle ifa edememiştir." diyecekler. Şehirler donanacak, kiliselerde ayinler yapılacak, alkışlar, ziyafetler, pür-sürur, bir şâdimânî⁹³⁵ ki değme gitsin! Yani zafer şenlikleri bu hezimet ve ricat bayramları yanında sönük ve şerefsiz kalacak... Doğrusu fena usûl değil: daima öğünmek, gururlanmak ve methedecek bir cihetini bulmak... Mesela hezimet-i kahrariyyeye mi uğradık, bozulduk, bittik, bütün manasıyla mağlup mu olduk, ricat mı ettik? (hezimet), (ricat), (mağlubiye) gibi kelimeleri kullanmamak ve tebliğlerine (pür-şan ve şeref), (kemal-i muzafferiyetle), (mağrurane), (plan dâhilinde) gibi sıfatlar ve süsler ilave etmek suretiyle işin içinden galibane sıyrılmak mümkün... Papulas'ın askeri planları pek sönük şeyler ama tebliğdeki maharetine hiç diyecek yok? Planı kötü, fakat yalanı yaman! Anadolu tebliğlerini ve gazetelerin verdikleri haberleri görmeyip yalnız Yunan tebliğlerini okuyan bir adam şimdi Papulas askerlerini elan Eskişehir önünde ve Afyonkarahisar içinde ileri hareketi yapmakla meşgul zannedebilir... hâlbuki geri gidişteki bu sürata nazaran asya-yı vustâ ordusunun arka arkaya Atina'ya girmesine pek çok zaman kalmadı... Hoş buna da muvaffak olurlarsa ne ala! Yine girecek bir yer buldular demektir!

⁹³⁴ Rahatsız etme, tedirgin edip bunalıtma, can sıkma, tâciz etme

⁹³⁵ Sevinç

Mamafih benim dediğim olmak üzere: kumandanlığa şaşaalı ve tumturaklı⁹³⁶ isme malik birini bulmuşlar... Ben (Zimirakaki)yi tensib etmişim ama onlar (Metaksa)yı daha muvâfık bulmuşlar, düşününüz, Metaksa kelimesindeki o otomatik tabanca sesine benzeyen keskin şamatayı... Hem bir şöret-i alemgire de malik, halisi tam yirmi iki grado⁹³⁷ gelir ve pek hassalıdır... Harpteki tesirini biliyorum ama meclise revnak vermesi inkar edilemez. Kralın seyahati ise amma teehhur⁹³⁸ ediyor, anlaşılan heyecan içinde bir kalkıyor:

— Hazır olsun atımla hep hademe!

diye haykırıyor, sonra fütura⁹³⁹ düşüyor, yerine oturuyor ve ömrünü böyle kararsız ve müteheyyiç azap içinde geçiriyor. Mamafih benim nokta-yı nazarıma göre krala bir seyahat haktır... Fakat, ağıleb-i ihtimal⁹⁴⁰, garba doğru... O dahi ordusu gibi galiba, çıktığı yere mağrurane dönecek!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 849-11279, 14 Nisan 1921, s.3]

⁹³⁶ Anlamından çok kelimelerine özenilmiş, kulağa tesir eden kelimelerle özentili olarak yazılmış veya söylenmiş, gösterişli, tantanalı

⁹³⁷ Bir sıvının içindeki alkolün derecesi

⁹³⁸ Geri kalma, gecikme

⁹³⁹ Yeis, keder, ümitsizlik

⁹⁴⁰ En çok muhtemel olan, ihtimallerin en kuvvetlisi

1.114 NAKŞ-I BERAB

1.114.1 Bir Müşahede

Bana kanaat geldi ki hanımlarımız bahardan, tabiatın güzelliğinden ve mevsimlerin letafetinden pek de hazzetmiyorlar, vakitlerini hüsn-i istîmal etmeyi bilmiyorlar veya istemiyorlar; kırlar, kumsallar ve vadilerle dolu olan güzel İstanbul'un bu bi-paha yerleri bomboş... Sonra Galata sokakları, Sultan Hamamı civarı, Eminönü ve Beyoğlu hanım almıyor. Mesela dün baharın sımsıcak, yemyeşil, durgun ve pür-şasaa, saltanatlı bir günüydü. İstanbul'dan koşa koşa, kaçır gibi kendimi erkenden vapura dar attım. Hatta bu istîcalim⁹⁴¹ arasında, dikkat ediyordum, yolumu mütemadiyen elleri paketli hanımlar kesiyor, şehrin bu rayihalı bahar günü içinde kasap dükkânı ve lokanta mutfağı kokan kirli ve gölgeli, yarı yaş, mayhoş sokakları kadından geçilmiyordu. Boğaziçi'nden ve Kadıköy'ünden gelen vapurlar köprüye katar katar hanım taşıyor, hanım boşaltıyordu hâlbuki kırlarda hristiyan kadınlarından başkasına rast gelmek ihtimali yoktu. Dörtten sekize kadar Moda burnundan başlayıp Fenerbahçe istikametinde, Kalamış Körfezi boyunca kayalıklar, kumsallar, bostanlar ve bahçeler arasında döndüm, dolaştım, bir müslüman hanımına rast gelmedim. Hâlbuki bütün bu evler onların eviydi; panjurlar kapalı, mevsimlere lakayd, somurtkan suratla metrûk duruyorlardı. Sahibeleri çiçek açmış ağaçlara gömülü, pempembe bir gurub denizine nazır bu zarif meskenleri böyle misli bulunmaz, seyrine doyulmaz bir zamanda bırakıp İstanbul'da alışverişle veya dükkân camekanı seyriyle, itile kakıla, yorgun ve baş ağrılı geçiriyorlardı. Ne yazıktı yarabbi, bu ne kadirnaşinaslık, bu ne acıklı haldi!... Hristiyanlar ise kocaların kolunda, çocukları yanında fevc fevc dönüp dolaşıyor, baharın rayihası, güneşin şasaa ve denizin feşâfeşi⁹⁴² içinde hür, pür-samt ve mesut-ı havadan, bu fırsattan istifade ediyordu. Körfezin içinde ne tatlı, ne misilsiz bir akşam olmuş; göğ, denize ne baygın, ne şekerli ve ne cana yakın rayihalar sinmiş; sular ve sahiller nasıl leylak, menekşe, şebboy renkleri alarak kızarmış, koyulaşmış, solmuş, sararmış ve nihayet kakarıp ne parlak yıldızlı bir geceye tahavvül etmişti... Bunu bizim hanımlarımız görmemiş, görmek istememişti. Evlerine dönenler şimdi odalarında birer kanepeye çökmüş baş ağrılarını dindirmek için kolonya kokluyorlar,

⁹⁴¹ Acele etme, sabırsızlanma

⁹⁴² Dalgalanan, hareket eden şeylerin çıkardığı ses, hışırtı

dar iskarpinlerinin ayaklarında bıraktığı sızıyı dinlendiriyorlar ve yorgun gözlerini bütün bu ihtişamlı, şiir-âlûd ve nefis manzaralara kapamaya mecbur oluyorlardı.

Dünya zevkini bir bahar temaşasına bedel bir camekan temaşasında bulan, ellerinde ve önlerinde sarılı duran nimeti iterek İstanbul'un külfetine razı olan ve bir kuş kadar bile baharın zevkini kırlardaki neşe ve şetâretiyle ihsas etmeyen bu camekan esirelerine için için kızıyor ve acıyordum.

Bu tesir ve bu hiddetimi mazur görsünler: o pür-ihtişam bahar manzarası içinde onları görememek benim için hakikaten bir mahrumiyetti... Memleket için de iktisâden ve sıhhaten bir ziyan!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 851-11281, 16 Nisan 1921, s.3]

1.115 NAKŞ-I BERAB

1.115.1 Kıyafet Meselesi

Sırasız görünüyor ama öyle değil... Her mevsim tahavvülünde önümüzde bütün çıplaklığı, sırtıganlığı ve fecaatiyle mühim, müthiş bir kıyafet meselesi peyda oluyor. Böyle giderse (cepte yok) demek kafi gelmeyecek, (cep bile yok) diyeceğiz, öyle tırillaştık, palaspere-i be-dûş, kâse be-kef⁹⁴³ bir hale geldik... dün, birden bire bulutların arasından sımsıcak, yakıcı ve bunaltıcı bir güneş çıkıverince baktım ki yazın sırtta taşınabilecek hiçbir kıyafete malik değilim; sandıkta, dolapta ne varsa hepsi hurda, delik, deşik, süklüm püklüm... Ele alınacak mecalleri, sırtta duracak dermanları kalmamış! Naçar paltoya büründük ve sokağa fırladık, ama yünlü, semerli bir bargir gibi... Canım yürümek istemiyordu.

Bereket ki etrafıma bakınca bir derece teselli buldum: herkes benim gibi, hatta benden beterdi bile... Kimi bütün kış arkasında taşıdığı beş yıllık paltosunu bu vesile-yi hüsnâ ile “Ne olur ise olsun!” demiş, atmış ve ceket ile sipsivri dolaşıyor. Belli ki pardesüsü yok; olsa elbette eline olsun alırdı. Kimisi benim gibi palto be-dûş; fakat daha yıllanmış olduğu için yakası yanık ve paslı, sırtı parlak, yanları pürüzlü, güneş altında tarla kuşu âyînesi gibi telmîat[?] yapıyor... Sahibi ter içinde! Bazı gençler, fakir gençler ise fazla bir yaz hali takınmışlar: gabardin pantolon, keten yelek ince kumaştan bir lacivert ceket... Akşam üzeri, dönüşte, serin poyraza karşı behemehâl⁹⁴⁴ tir tir titreşecekler, ne kadar belli etmemeye çalışsalar, kabadayılığa leke sürmemeye uğraşsalar yine o eski, fakat ısıtıcı paltolarını arayacaklar, hasretini çekecekler! İşte vaziyet bu merkezde: dört saat sokaklarda dolaştım ve matbaanın penceresinden caddeyi gözetledim. Şöyle, mevsime muvâfık, ne ince ne kalın bir elbiseyi lâbis kusursuz bir adam göremedim. (kılık kıyafet farelere ziyafet) denen hale gelmişiz vesselâm... Hâlbuki yaz kış gibi de değildir. Kışın erkek isen paltoya, kadın ise settârü’l-uyûbuna⁹⁴⁵ mantoya bürün, çık... Kimse farkında olmaz, günlerin loşluğu içinde sen bile kusurlarını görmeden gezer, dolaşırsın! Fakat yazın öyle değildir ve yaz tenevvüye⁹⁴⁶, tebdile ihtiyaç gösterir, sade elbise değil, çamaşır bolluğuna da lüzum

⁹⁴³ Kase elde

⁹⁴⁴ Ne olursa olsun, her halde, mutlaka

⁹⁴⁵ Ayıpları örten, gizleyen Allah

⁹⁴⁶ Çeşit çeşit olma, çeşitlilik

vardır... Yaka, gömlek, çorap sık değişmeli, temizlenmeli, daima ütülü, beyaz durmalıdır... Ne yapacağız? Bu halk yaza ne tarzda, ne kıyafetle çıkacak? Bilmiyorum, akıl erdiremiyorum. Fakat şurasını anlıyorum ki kimse kimsenin kusurunu yüzüne vuracak halde bulunmayacak... Herkesle gelen düğün bayram demişler, birbirlerine bakacaklar:

— Seninki benden kara, benden kirli, benden eski!

Diyip tesellilerini bulacaklar! Ben de öyle, herkesle beraber, aynı şeyi düşünüp aynı teselliye duyacağım ve herkes gibi iki kat elbise ile yarım düzine gömleğe iç çekip yarı çıplak salına salına gezeceğim!

Zavallı bizler!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 852-11282, 17 Nisan 1921, s.3]

1.116 NAKŞ-I BERAB

1.116.1Eğlencelerimiz

Galiba yanlış görüyorum, yanlış biliyorum, halkta para tümen tümen... Dün akşam sâika-ı merak ile bizim civardaki tiyatrolardan bir müptezeline gittim. Kapıda, baktım bir yangın tulumbası duruyor, ama yepyeni, parıl parıl, pembe yeşil gazlara bürülü, müthiş bir yadigar gibi bin ihtimamla temizlenmiş, göz alıyor... Etrafında yirmi kadar baldırı çıplak, ten fanılalı, başları yemenili genç oturmuş, rakı içiyorlar. Bir tarafta ise zurna ile çifte nara dağları inletiyor; o susuyor, zilli davullu bir bando kulakları sağır edercesine velvele, kıyamet koparıyor. Civar mâhaşerallah⁹⁴⁷... Yarım kilometre murabbanda⁹⁴⁸ ahali birbirini eziyor ve bilet gişesinin önünde halk birbirinin tepesine fırlayıp atlayacak, kavga koparacak, hatta cinayet çıkaracak bir tehâlük⁹⁴⁹ gösteriyor. Tiyatroya muttasıl meyhane ise dopdolu... rakı şişeleri mekik gibi işliyor ve meze tabakları dolup dolup boşanıyor. Ortada, bermutat, bir Rus madaması... Hasba[?] Türkçeyi mesleğine kafi gelecek kadar fasih ve şiveli öğrenmiş; dudaklarında sahte bir tebessüm, nazik eda, nâzenin endam dolaşıp duruyor. Ahlar, oflar, kinayeli laflar, cinaslı sözler, telmihler, iltifatlar, gırla... Tebdil bir polis memuru gibi ben de bir tarafa geçtim, baktım ki sokakta kılığına kıyafetine bakarak acıdığı bir herif orada paranın gittiğine bakmıyor, atıyor, tutuyor ve banknotları seriyor, serpiyor. Yaşlısı, genci, müslümanı hristiyanı burada ne yaş farkına, ne ırk ayrılığına, ne İzmit Körfezi'nde inleyen top sesine, ne de İstanbul'un mahuf karanlığına aldırmadan, sarmaş dolaş keyif çatıyorlar. Hatta bacağı kesik koltuk değnekli aliller⁹⁵⁰, sarsaklar⁹⁵¹, kötürümler ve körler bile mevcut... gündüz sadaka verdiklerimiz gece bahşiş dağıtıyor ve Ayasofya'da dilenenler burada, Kuşdili çayırında sadaka veriyor. Bu esnada dışarıda bando susuyor, zurna başlıyor, zurna dinleniyor, bando haykırıyor ve saat dokuz iken on oluyor, on buçuk oluyor, hâlâ perde açılmıyor ve tiyatro el, ayak patirtısından yıkılıyor gibi sarsılıyor, fakat ne oyuncular, ne zabıta, kimse bu cihete aldırıyor. Bekliyoruz ki meyhane müşterileri tam kıvamında keyif olsunlar ve içeri dolsunlar! Derken on bir, evet on bir, gecenin on biri... Tiyatro mâhalakallah⁹⁵²... En

⁹⁴⁷ Mahşerdeki gibi, çok kalabalık

⁹⁴⁸ Kare

⁹⁴⁹ Bir şeye erişmek için büyük bir istekle atılma, büyük bir arzu ile can atma

⁹⁵⁰ Hasta, hastalıklı, mariz, illetli (kimse)

⁹⁵¹ Hastalık, yaşlılık, zayıflık vb. bir sebeple sürekli olarak titreyip sarsılan

⁹⁵² Büyük kalabalık, cemm-i gafir.

ucuz yer elli kuruş, koltuklar yüz elli, localar altı yüz... Altı bin kişilik yer daha olsa muhakkak dolacak... yalnız ayakta duranlardan bir tabur genç, dinç asker çıkar. On bir buçuğa doğru çingirak çalındı ve kantolar başladı; yarımda oyuna ibtidar⁹⁵³ olundu, ikiyi çeyrek geçe ise paydos! Herkes kafası dumanlı - bizimkiler cigara dumanından - , gözleri kanlı, yorgun, cebi boş boşanıp evlerine dağıldı!

Şöyle böyle orada bin lira sarf olunmuştu. Bin lira ve gelen ramazandı, bu, hemen hemen her gece böyle olacak, halk eğlenecekti. Eğlencesi işkenceden farksız olan bu halka gel de acıma ve gel de sarrafların yüzde on faizle para ikraz etmelerine göz yumma!

Akıl ve zevk dediğin de nedir? Beş paralık da bu memlekete ondan ver!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 853-11283, 18 Nisan 1921, s.3]

⁹⁵³ Bir işe girişme, başlama

1.117 NAKŞ-I BERAB

1.117.1 Kasaplığa Dair

Avrupa gazetelerinin, benim nokta-yı nazarımca, en şayan-ı ehemmiyet sütunları siyâsi olanları değildir. Siyâsi makaleler ekseriyetle bazı telkînat, tesirat tahtında yazılır; fakat halkın refahına, maîşet ve istihlâkına ait olanları sarf-ı milli, vicdani, insani tesirler altında vücuda gelir... O ne harikulade faaliyet, o ne gayret ve himmettir! Mesela, bu günlerde bir et meselesi var, ahaliye eti daha ucuz, daha nefis yedirmek meselesi... En mühim, en büyük, en müessir gazeteleri bir görünüz: ilk sahifelerinden başlayarak sütun sütun bu işi mevzubahis ediyorlar, makaleler, resimler, izahat, tefsilat, ne eksik ki... Hararet ve heyecana bakarsanız zannedersiniz bir hayat, memat meselesi.. vükelâ, âyan, mebusan, şehremaneti, belediye daireleri, hususi cemiyetler, müessesat-i hayriye, matbuat, hutabâ⁹⁵⁴, ulemâ, mahâkim⁹⁵⁵, hepsi, herkes can u gönülden, kemal-i ehemmiyet ve ciddiyetle, Fransa'da bunu müzakere, bunu hal, bunu temin ile meşgul... Vilayetlerdeki nâhiye müdürlerinin gayretine baktıkça insanı hayret kaplıyor, muhtekirleri birer, beşer yakalayıp mahkemelere veriyorlar ve telgraf haberleriyle gazeteler ilan ediyor; şu müdür bu kadar, bu müdür o kadar muhtekir keşfetmiştir... Diğer taraftan mahkemelerde aynı faaliyette: yine telgraf haberi olarak öğreniyoruz: şu mahkeme bu kadar, bu mahkeme o kadar muhtekiri tecziye⁹⁵⁶ etmiştir... Et üzerine baş makale bile yazılıyor. Ya konferanslar? Geçen gün mütefennin, meşhur bir doktor binlerce aile efradı, alışverişle meşgul hanımlar, hizmetciler karşısında bir nutuk vermiş; orada et meselesini izah ediyor, fayda ve mazarratlarını anlatıyor ve et alırken ne hususlara dikkat etmelidir, kasab insanı nasıl aldatır, iyi etin fena etten farkı nedir, bu cihetleri birer birer izah ediyor... netice: et fiyatı düşüyor, et ihtikârı bitiyor ve et yemek imkanı hasıl oluyor. Hâlbuki bizde et meselesi hiçbir zaman vükelâyı, ayanı, mebusanı, ulemayı ve rüesâyı meşgul edecek bir mahiyette telakki edilemez. Meclis-i Vükelâ: "Et meselesi de nedir? Aidiyeti cihetiyle buna dâhiliye nazırı baksın!" der; dâhiliye nazırı da yine aidiyeti cihetiyle bunu şehremanetine gönderir; şehremini ise köprünün tamiri, parkın tezeyyünü, mezbahanın inşasıyla meşguldür, evrakı muavinine verir; muavin iâşe

⁹⁵⁴ Hatipler

⁹⁵⁵ Mahkemeler

⁹⁵⁶ Cezâlandırma, cezâ verme

şubesine havale eder; şube müdürü ise o esnada un ve ekmeğe dalmıştır, mümeyyize bırakır; mümeyyiz de oturduğu yerde bir cevap kaleme alır: “Ahval-i hazıra dolayısıyla havâli-yi mücâvireden her nev mevaşinin adem-i muvâsalasına ve şehrimizde bu kabil kabil-i âkil kabil boynuzlu hayvanatın şu esnada nedret-i fevkalâdesine binayen et piyasasının daha ziyade tenzili imkanı mevcut olmadığı ve mamafih husus-i mezkûrun teminine sarf-ı mâhasal gayret edilmekten bir an geri kalınmadığı ilh...” bu cevabı müdür kafi görür, muavin yazıla der, şehremini imzalar, dâhiliye nazırı “Meclis-i Vükela’ya” arz eder ve bir gün, ilk muameleden üç ay sonra, (müstâceldir⁹⁵⁷) ibareli işbu evrak yine oraya döner, okunur, muvâfık görülür ve mesele kapanır, gazetelerde de şöyle üç satırlık bir havadis okuruz: “Şehrmaneti bu esnada et fiyatlarında tenzilat yapılmasına imkan görülemediğini dâhiliye nezaretine bâ-tezkere bildirmiştir.” işte bu kadar! Netice: bu müddet zarfında piyasada yüzde yirmi bir terafu⁹⁵⁸ husula gelmiş ve et alabilenler mahallede parmakla gösterilmeye başlanmıştır!

Fakat devr-i sabıkada değil nazırlar, şehreminleri, belediye reisleri... bizzat Sultan Abdülhamit et meselesiyle meşgul olmuş ve câbecâ et sergileri açtırarak fukaraya ucuz ve iyi et yedirmenin yolunu bulmuştu. Meşrutiyet ise câbecâ sehpalı sergiler açarak bize birbirimizi yedirmenin yolunu buldu, hem de çiğ çiğ!...

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 856-11286, 21 Nisan 1921, s.3]

⁹⁵⁷ Acele olması, süratle yapılması istenen veya gereken, acele, âcil, ivedi

⁹⁵⁸ Birbiri aleyhinde aynı zamanda mahkemeye başvurma.

1.118 NAKŞ-I BERAB

1.118.1 Cephennin Ötesi

Abdülhak Hamid'in (Finten) isimli eserinde (Davalaciro) adlı iri boy bir tip, bir dev vardır; galeyan ve helecana gelir de bülend-âvaz⁹⁵⁹ ile, yeri, göğü sarsarak:

— Eyvah! Eyvah

diye mütemadiyen haykırır. Bir defa, Makriköy Belediye Bahçesi Tiyatrosu'nda aktör Burhaneddin Bey bu rolü oynarken öyle şiddetle, birbirinden pest⁹⁶⁰ ve sonu boğuk bir feryad koparmış, bir:

— Eyvah!

diye bağırırmıştı ki tiyatro bahçesiyle civardaki kırlarda otlanan bed sesli ve uzun kulaklı bir sürü mahlukat, içerde hemcinslerinden birine taarruz vaki olduğu zehapıyla⁹⁶¹ derhal, aynı eda ile, görülmeye başlamışlar, oyuna mehîp⁹⁶² bir sahne daha ilave etmişlerdi. İşte ben de, Burhaneddin Bey'in bestesiyle değil, fakat (Davalaciro) heyecanı ile her yeni edebiyat parçası karşısında böyle haykırmak:

— Eyvah! Eyvah!

diye inlemek istiyorum... Bu günlerde (Yeni Mecmua)nın şekil ve hacmini taklit eden bir mecmua çıktı: yarım aylık ilim ve sanat mecmuası... Maksadı: “Edebiyatın yazı denilen cephesini kaldırarak ruh denilen ötesini görmek” imiş! Okudum ve hakikaten kani oldum ki birinci şıkta cidden muvaffak olmuşlar, o bizim bildiğimiz cepheyi kaldırmışlar, ne imla bizim imlaya benziyor, ne inşâ bizim kavâide uyuyor.. fakat ruh denilen (öte)sini, belki görüyorlar, lakin henüz gösteremiyorlar. Binâenaleyh şimdi ne cephe var, ne de ruh... Eserler kelime ve harf iskeletinden, birbirine bağlı bir kemik şeklinden ibaret! Mesela, beraberce, cephesi kalkık ve ruh denilen ötesi [ruhun bundan belîğ tarifî mi olur, yarabbi!] görünür bir nesir parçası okuyalım:

⁹⁵⁹ Sesi gür, yüksek sesli.

⁹⁶⁰ Aşağı, alçak

⁹⁶¹ Bir fikir veya düşünceye uyma, sâhip olma; sanma, öyle zannetme, zan

⁹⁶² Görünüşi çekinme, ürperme ve hayranlıkla birlikte saygı uyandıran, pek heybetli, mehâbetli

“Her ne kâr ise, Adem oğulları ilk gûnahtan beri bin türlü çirkin ve iğrenç maceralara rağmen henüz kendilerine saklı ilahi vedâlara⁹⁶³ hürmeti unutmuyorlar ve henüz hatırlıyorlar ki kendilerine aşkı ve ibadeti öğreten sözün cevherini de bahşetti. Ve söze sazi tev’em⁹⁶⁴ kıldı idi.”

Nasıl? Ala şu sonundaki (kıldı idi) ruhun ötesini göstermek hususunda çok sihirli bir tesire malik değil mi? Mübarek sanki bir demir anahtar: zihninizin içinde gacırcı gacırcı bir döndü mü, (şark!) önünüze cephenin ruh denen ötesi çıkıveriyor! Artık, otur, Çamlıca’daki bir köşkün kapalı panjurlarını açmış gibi ruhu saatlerce seyret! İşte tabak gibi önünüzde!

Şiir kısmına gelince: (Bir Günün Sonunda Bir Arzu) serlevhalı manzumenin işte son iki mısraı:

Akşam, yine akşam, yine akşam
Göllerde bu dem, bir kâş olsam...

Tabiat bu ya, şair de akşamı görünce göl kâş olmak istiyor... ve derhal cephenin gerisinden size ruh denen ötesini bu arzusıyla gösteriyor. Görmüyor musunuz canım! Nasıl olur? Biraz daha dikkat ediniz, nah, işte duman gibi, bulut gibi, sıkıntı gibi birşey damağınızı kaplamıyor mu? Ruh o olsa gerek!

Hani maymunun biri eline bir (lantern majik) geçirmiş, bütün hayvanatı başına toplamış, resimli camları makineden geçirir, geçirir:

— Efendiler! İşte dağlar, dereler, köşkler, gemiler!

diye de sayar dökermiş... Fakat seyirciler perdede bir şey göremezlermiş... neden sonra anlaşılmış ki maymun makinenin fenerini yakmayı unutmuş!

Bu şairlerde de cephenin ötesi, yani içi, dimağ galiba pek karanlık! Cepheyi kaldırıncı bize bu zulmeti gösteriyorlar ve yazılarında da, maymunun feneri gibi bir ışık noksan: aklın ışığı!

Aydede

[Peyam-Sabah, nu: 859-11289, 24 Nisan 1921, s.3]

⁹⁶³ Mülkiyeti sâhibinde kalmak şartıyla saklanmak, korunmak üzere bırakılan şey, emânet

⁹⁶⁴ Eş

1.119 NAKŞ-I BERAB

1.119.1 Sabah Keyfi

İstanbul halkının en lezzet aldığı zevklerden biri sabah keyfidir. Zannedirim ki adetini bildiğimiz hiçbir millet ve hiçbir şehir Türkî İstanbullu kadar sabahın zevkini, o mahmurluk, durgunluk içinde yarı uyuşuk oturup sabah keyfini çıkarmayı bilmez. İstanbullunun en hoş geçen vakti sabahleyindir. Ne akşamcılığı, ne tenezzühleri, ne seyranlı on a sabahleyin köşe minderinde duyduğu zevki veremez. Entari arkada, hırka sırtında, ayak çıplak, mahmur ve süzük, pencere kenarına yerleşip bir defa tütünle kahveye sarıldı ve gazetesine daldı mı , gel keyfim gel, artık kendinden geçer, esrarlı ve afyonlu gibi mest ve müstağrak⁹⁶⁵ hayatının en nûşin⁹⁶⁶ dakikalarını geçirir.

Ah, içilen bu ilk cigara, ilk kahve ve okunan ilk gazete! Ne tatlı, ne avutucu ve ne ayıltıcıdır! Her nefes ve her yudum bedenine biraz daha zindeğî⁹⁶⁷, her satır damağına bir derece daha açıklık verir. İstanbullu yatağında değil, köşesinde uyanmaya başlar, katre katre kahve içip parça parça duman yutup püskürerek, böylece okuyup üfleyerek... Bu üç keyif tamam olmadıkça İstanbullu hayata, o günün hayatına istekli ve neşeli bir tarzda giremez. Şayet bir mesele onun bu keyfine mani olduysa bütün günü yarı sersem, aksi ve düşünceli geçirir. Uyku bir türlü dimağından büsbütün silinemez, vücudu bir türlü büsbütün uyanamaz.

Maalesef şimdi bu sabah keyfine akşam gazeteleri engel oluyor: insan cigaradan bir nefes çekiyor, kahvesinden bir yudum alıyor ve gözlerini - yepyeni, yakası açılmamış haberler, havadisler bulmak arzusuyla - gazetesine çeviriyor; fakat bakıyor ki okuduğu havadis satırları ona hâyîde⁹⁶⁸ geliyor, hep, biraz bildiği, o lücceden⁹⁶⁹ duyduğu haberler... Yarım yamalak dün akşamdan bunlara, bir yerde agah olmuştu, olmuştu ama nerede? Kimden? Nasıl? Hah, Allah layıkını versin, vapurda yanındaki zatın okuduğu bir akşam gazetesine, omuz üstünden göz gezdirivermişti... Yazık, işte sabah keyfini bu omuz üstünden göz sirkati berbat etti. Keşke bakmasaydı,

⁹⁶⁵ Sevgi, heyecan vb. bir duyguyla kendinden geçmiş, kendini bilmeyecek derecede coşku ve vecit içinde olan.

⁹⁶⁶ Tatlı, hoş giden, hoş

⁹⁶⁷ Zinde olma durumu, zindelik

⁹⁶⁸ Ağızlarda dolaşa dolaşa eskimiş, müptezel olmuş (söz, eser, mânâ, fikir vb.)

⁹⁶⁹ Kalabalık, güruh, cemmigafir

bakmasaydı da şimdi her ciheti tam ve mükemmel olan havadisleri, ilk defa, sabahleyin, kahve ve sigarasıyla hem-âhenk okusaydı!...

Hakikaten böyledir; akşam gazeteleri sabahleyin okunması zaruri olan gazetelerin zevkini bozmak hususunda birebirdir. Vakitleri bir haber veya hadiseyi tam tefsilatıyla vermeye müsait olmadığından ekseriyetle neden bahsederlerse nâkıstır. Tamamını ancak sabahleyin okuyabilirsiniz ve akşamları ne kadar gazete okusanız sabahleyin yine bir tane daha okumak mecburiyetinde kalırsınız. İş dönüşü, yorgun başla gazete okumak başka, sabahları taze zihinle okumak yine başka... Hem düşününüz ki hacimleri küçük, muhteviyatı nâkıs, her satırında istîcal alameti zâhir olan bu cerideciklerde aynı fiyata alınıyor ve ne kulak patlatıcı, insanı taciz edici bir velvele ve bir şamata ile satılıyor!

Onun için sabah tiryakileri akşamları çıkan ve hakikatte öğleden evvelki havadisleri yarım yamalak ihtiva eden gazetelere ruy-ı râğbet göstermezler; bütün iştiha ve arzularını sabaha, o zevkli, keyifli zamana saklarlar. Bir yudum kahve, bir nefes sigara, bir satır taze havadis... Ne zevkli, ne keyifli şey yarabbi! Bunu insan akşam üzeri iki kısa havadis uğruna bozmaya acımaz mı?

Bence akşam gazeteleri vakitsiz yenen abur cubur çerezlere benzerler. Nasıl onlar mideyi yarı doldurur, iştihayı keser ve vücudu beslemezse bunlar da zihni yorar, sabah keyfini bozar ve haber almak ihtiyacını da tamamen tatmin edemez!

Gürültü ve patırtıdan müctenib⁹⁷⁰ bir zat geçen gün bana: “Her ne lisanda olur ise olsun akşam gazeteleri çıkmadan evvel evime dönmek ne saadet! Billahi kendimi daha az yorgun hissediyorum!” diyordu. Sahih o ne avaz, ne velveledir. Fakat tıpkı:

Yek beyza ve sad hezar dâvâ

Kabilinden... müvezziler sade bağırmakla kalsalar yine iyi, insanın yakasına da sarılıyorlar, yolunu kesip amana getiriyorlar... Seyahat vesikası gibi elinde bir tane bulundurmaya ve üstünüze her hücum ve kuvvende sallayıp göstermeye mecbursunuz, yoksa geçemezsiniz! Artık bu kadarı fazla... Hülâsa kulak için, zihin için, sabah keyfi için, her şey için muzır nesneler vesselam!

Aydede

[Peyam-Sabah, nu: 860-11290, 25 Nisan 1921, s.3]

⁹⁷⁰ Sakınan, çekinen, uzak duran, bir tarafa çekilip karışmayan

1.120 NAKŞ-I BERAB

1.120.1Acemilik

Şimdi bana mukabele etmek veya hücumda bulunmak isteyenlerce moda oldu, ikide bir makalelerinde şöyle söylüyorlar:

- İlahi Aydede, işte artık kaleminin kırılıp ağzının kapanacağı zamanlar yaklaşıyor, artık sana hak-ı kelam, hak-ı hayat memnu olacak, bakalım ne yapacaksın?

Kıllet-i bidâa, fakr-ı zekâ ve zaaf-ı ferasetle âlûde, kof ve kaba muharirlerden ne beklenir ki... ya küfür, ya tehdit, başka vasıtaları yoktur. Şimdi de böyle ihâfe⁹⁷¹ devri! Kalemlerinin kudreti ve dimağlarının yardımıyla ilzam⁹⁷² ve iskât⁹⁷³ edemedikleri hasımlarını böyle muhayyel zulümlerle korkutmak istiyorlar. Bilmiyorlar ki bu hareketleriyle taraftar ve münasebet-dar oldukları idare ve hükümetleri küçültmüş, halk ve ecânib⁹⁷⁴ nazarında korkunç bir şekle sokmuş oluyorlar. Öyle ya:

- Benim istediğim idare hele bir teessüs etsin, bak eline kalem alabilir misin?
Demek elbette o idareyi methetmek ve kendini de yükseltmek demek değildir:

- Bir saksı çiçeğim var, koklayanın burnu düşer, elini sürenin kolu kopar!

diye nasıl bir çiçek methodilemezse tesis edince kalemini kırar, sesini susturur, hak-ı kelamını, hak-ı hayatını nezeder diye de elbette bir idare methodilmiş olamaz. Bilakis öyle aykırı değil, şöyle istoplu söylemeli:

- Merak etme, kimse hürriyetine müdahale etmeyecek... Biz seni ancak ilzam ederek susturacağız, cebir ve ikrah⁹⁷⁵ ile değil!

Sözünü bilmeyen acemi muharirler işte hem kendilerini, hem taraftar oldukları heyetleri böyle çürütürler; şecaat arz edelim derken zulmü meth ve istibdatı îlâ ederler. Farz ediniz ki ortaya iki pehlivan çıkmış, fakat birisi ötekiyle omuz ölçecek kudrette değil, bir çelme yiyip yuvarlanıyor ve kalkıp şöyle bağılıyor:

⁹⁷¹ Korkutma, tehdit etme

⁹⁷² Bir tartışmada kuvvetli delil ve fikirlerle karşısındakini cevap veremez duruma getirme, susturma, susmaya mecbur etme

⁹⁷³ Tartışılan bir konuda karşısındakini güçlü delillerle susturma, söyleyecek söz bırakmama, ağzını kapama

⁹⁷⁴ Yabancılar, ecnebler

⁹⁷⁵ İğrenme, tikslenme

— Ayağına zincir, eline kelepçe vursunlar da ben sana gösteririm!

Böyle kahpece işe pehlivanlık denir mi? Bunu söylemek marifet midir? Bir matbuat müntesibi⁹⁷⁶ için âzam-ı cürm meslekdaşının hak-ı tahrirden cebren menedilmesinden mahzuz⁹⁷⁷ ve memnun olacağını söylemek, bununla ilan-ı şâdımânî etmek değil midir? Bu adamlar dimağ romatizmasına mı mübteladırlar, nedir iki çift tatlı söz, zekalı mukabele, latif cevap bulmaktan aciz bir haldeler... Böyle işlemez bir akıl, işe yaramaz bir kalemle ne diye ortaya çıkarlar ve sühan-dânlık⁹⁷⁸ etmeye kalkışır, anlamam!

Bunun gibi bir muharrir de bana endişe, keder, ızdırab, kabus atfediyor; güya şu son günlerde düşünceli, dertli imişim... Görenler söylesin, bende meyûsiyet⁹⁷⁹ alameti var mı? Ayan Meclisi gibi revnaksız ve şetaretsiz, yarı uykuda geçen matbuat kongresine zannederim ki huzurum şevkler, neşeler serpti... Matbaamda, yolda, evimde, her yerde, her zaman lehü'l-hamd yüzüm gülüyor; bizim gibi doluya tutulmuşların yağmurdan pervası olur mu? Biz mihneti kendine şevk eden dedelerdeniz; biliriz ki âsiyab-ı âlemin kahrı da, lutfu da nevbetledir. Buluttan nem kapıp dertlenecek olursak bu dünyada yakamızı kederden kurtaramayız. Şimdilik kalem elimizde ve gazete de önümüzde ya, işimize bakalım, sizin dedikleriniz oluncaya kadar ne yazsak ve ne kadar söylensek kârdır!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 863-11293, 28 Nisan 1921, s.3]

⁹⁷⁶ İlgi olan, alâka ve ünsiyet peydâ eden

⁹⁷⁷ Hoşlanmış, haz ve zevk almış, hoşnut, memnun

⁹⁷⁸ Söz söylemeyi bilen, düzgün ve güzel söz söyleyen (kimse)

⁹⁷⁹ Meyus olma durumu, ümitsizlik

1.121 NAKŞ-I BERAB

1.121.1İrşad Nezareti

Geçen gün, siz de okumuşsunuzdur, nezaretlerden biri gazetelere şöyle bir tebliğ göndermişti:

“Namusuna mağrur olan ve karşısındakinin namus ve ciddiyetine inanan herkes hüvviyetini saklamaya değil, izhara⁹⁸⁰ mecburdur”

Nasıl, pek fazılane, pek mürşidane, pek ahlaki bir tebliğ değil mi? Makam-ı resmiden sâdır olduğu⁹⁸¹ için mi nedir, üzerimde derin, mühim, devamlı bir tesiri oldu ve bu tesirle dîde-i basiretim açıldı, zihnime bir inkişaf geldi, şöyle faydalı bir fikir edindim: acaba bizde bir ahlak ve irşad nezareti yapılamaz mı? Birçok emsaliyle sabit ki henüz ahali kendi başına kendini idare edemiyor, hata ve noksan içinde zarardan nefisini kurtaramıyor. Bir nezaret yapılsın ki işi, gücü günlük mesâili nazar-ı dikkate alarak halkı irşad ve tenvirden, ikazdan ibaret olsun... Mesela dört şubeye taksim edilsin: irşad-ı iktisâdi müdüriyet-i umumiyesi, bilimum para mesâilinde mürşit-i kül... Mesela bir pembe konak macerası mı çıkmak üzere, bu şube onu haber alsın ve gazetelere şöyle bir tebliğname-i irşad göndersin:

“Anadolu’da alaca denen pembe bir kumaşla keklik avlarlar. İstanbul’da da pembe konakla para avlanır. Ahali! Keklik gibi renklere kapılmayın ve kendi ayağınızla koşup keklik gibi tüylerinizi yoldurmayın!”

İkinci şube: irşad-ı ailevi müdüriyet-i umumiyesi, zevc ve zevce, baba oğul, gelin kaynana kavgaları gibi aile hususatında mürşit... İşte bir tebliği: “Mütevakkî kralın kaynanası tarafından ısırıldığı hakkındaki şâyia asılsızdır. Mamafih daima ihtiyatkâr bulunmak için bunu ol-veçhile telakki halkın menfi-i muktezasındandır.”

Üçüncü şube: irşad-ı manevi müdüriyeti-i umumiyesi, maneviyat ve ahlakiyatımızı tathir⁹⁸² ve takviye ile meşgul:

“Tükürdüğünü yalama! Yazdığını bozma! Dediğinden dönme!”

⁹⁸⁰ Açığa vurma, meydana çıkarma, gösterme, âşikar etme.

⁹⁸¹ Ortaya çıkmak, meydana gelmek, zuhur etmek

⁹⁸² Temizleme, paklama

Dördüncü şube: irşad-ı ezvak müdüriyeti umumiyesi, vazifesi kumar, kadın, içki nevinden zevk ve keyif mesailinde halkı ikaz... Tebligatından bir numune:

“Moskoflar bizim ezeli düşmanlarımızdır, fakat sade erkekleri değil... Düşününüz ki Baltacı Mehmet Paşa’yı erkeği değil kadını yendi. Hudutlarda erkeğine, şehirlerde kadınına yenilmekten, Kırım’da erkeğinin önünden kaçıp İstanbul’da, kadınının peşini kovalamaktan mahcup olmuyor musunuz?”

Zannediyorum ki irşad ve ahlak nezareti her nezaretten daha faydalı olurdu. Hem tam bizim işimiz: iş yok, laf gırla... Tembele iş buyur, sana akıl öğretsin derler; fiiliyatta yaya kalırız ama kavliyyatta⁹⁸³ eşimiz bulunmaz!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 865-11295, 30 Nisan 1921, s.3]

⁹⁸³ Boş lâflar, boş sözler, kuru lâflar.

1.122 NAKŞ-I BERAB

1.122.1Yazık Oldu!

Şu pembe konak meselesinde mukrizlerin⁹⁸⁴ hali de acıklı ama müesses ve müdür-i umumiyeinki daha firaklı... Biçare, açığı olan o on altı bin lirayı bari zevk ve sefasında, vur patlasın çal oynasın, bir keyifle yemiş olsaydı! Hayır, alnının teriyle kazanmaktan daha güç, daha eziyetli, daha meşakkatle bitirdi, nefsine bir metelik faydası dokunmadı ve kala kala - bütün bu servet ü sâman devrinden bakiye - elinde bir torba sakal kaldı! Sanki bir gün gelip de işlerin şu hale düşeceğini ve kendisine sakalını karıştırmaktan başka yapacak bir şey kalmayacağını o zamandan anlamış, onun için, birkaç ay evvelden çenesini gür, sık ve uzun bir kıl yığınıyla örtmüştü. Kederinden şimdi bu sakalı düşüne düşüne yolmaya başlasa yeri var! Ah, keşke bu sakal bırakma hususundaki feraseti sair işlerinde de gösterse ve çizmeden yukarı çıkmayıp öyle tiyatroculuğa, gazeteciliğe yeltenmese idi... Ben daima söylerim, söyledim, o zaman kendisine de ihtar ettim, gazetecilik müsrif, insafsız bir metres gibidir. Öyle yolar, öyle merhametsizce insanı mahv ve harap eder ki buna ne vücut, ne para, ne de akar dayanır. Meşrutiyet'ten beri gazetecilik uğrunda acaba kaç pembe konak veya sarı apartman veya aşı boyalı yalı yanmış kül olmuştur, kaç kişi bulunup ip kuşak, keçe külah kalmıştır, hesabını Allah bilir... Tiyatroculuğa gelince, bundan ne kâr beklenir ki tiyatroculuktan dört para ayırmış ortada bir tek kişi yok! Geçen gece sahnede kırk yıllık komik Hasan Efendi'ye baktım da biçareyi sû-ı tagaddi ve sû-ı maişetten bunalmış, bir fâcia aktörü zannettim; içi ağlıyor ve kemikleri sızlıyordu. Binâenaleyh sahnenin eskisi böyle olursa yenisinden ne beklenir?.. İşte bunun için, bu heba olan emekler, bu semeresiz kalan yorucu ve üzücü meseleler içindir ki ben müdür-i umuminin sergüzeştini daha feci, daha firaklı buluyorum... Parayı aktörler ve muharrirlerle boğuşa didişe, kavga kıyamet, ezâ, cefa içinde yedi; yedi de zannederim, şöyle sakın bir başla, bir gün olsun iki türlü yemeğini rahat yiyemedi! Hâlbuki sakal bırakacağına gazeteyi ve tiyatroyu bıraksa, kundura cilasını satacağına her akşam içkisiyle, sazıyla neşesini cilalasaydı hiç olmazsa bugün yediği, içtiği ve sızıp uyuduğu yanında kâr kalırdı! Bu öyle yapmadı; hani adamın biri şekerli dükkânının önünden

⁹⁸⁴ Borç para veren (kimse).

geçerken bir avuç şeker kapmış, bakmış ki şekerçi almak için arkasından koşuyor, hemen ağzına atıp yutmuş ve dönüp:

— Ne sana, ne bana!

Demiş; onun gibi bu para da ne sahiplerine, ne de iş adamına yaradı; tadı çıkmadan, boğulur gibi meşakkatle yutuldu, gitti!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 866-11296, 1 Mayıs 1921, s.3]

1.123 NAKŞ-I BERAB

1.123.1 Tamahkârlık

Haydi, iş adamında kabahat var, fakat parasını yatıranlar acaba büsbütün masum ve bî-günah mı? Meseleyi tenvir⁹⁸⁵ ve tetkik için, bir lahza, hakkül el-insaf düşünelim: mevcut bin lira kadar bir paranız var, olabilir ki bu para mirastan veya harb-i umûmî ihtikârlarından, bir sevkiyat, bir iâşe dalaveresinden bakiyedir... Her ne ise, bunu işletmek arzusuna kapılıyorsunuz; fakat yüzde yarım, bir, bir buçuk, iki faize razı değilsiniz, istiyorsunuz ki o bin liracık size her ay yüzde yüz, yani bin lira getirmese de yüz lira da, yüzde on faiz de mi getirmesin? Nasıl olur, başka türlü geçinemezsiniz ki... İşte gazeteler ilanla dolu: yüz liraya mah-be-mah⁹⁸⁶ sekiz lira kâr var... Olur mu olur; kalkıp bir pembe konağın veya bir taş hanın kapısını çalıyorsunuz. Gözlüklü, sakallı, siyahlar lâbis vakarlı bir adam: “Buyurunuz!” diyor. Desteyi uzatıyorsunuz:

— Her ay seksen lira isterim, alınız, kendisi sizin, faizi benim!

diyorsunuz, eti benim, kemiği sizin der gibi, sanki mektebe çocuk başlatıyorsunuz... Öbürü:

— Hay hay, ay başı teşrif edin, seksen lira hazırdır!

Cevabını veriyor. Siz de, ne senet, ne sepet, kolunuzu sallaya sallaya çıkıyorsunuz. Ayda seksen lira ha? Ne ala, ne mükemmel... Derken bir, beş, on, yirmi, otuz gün geçiyor; seke seke ben geldim, diyorsunuz; o da size çingırağım hoş geldin, diyor ve filvaki bir ellilik, bir yirmi beşlik, bir de beşlikten ibaret hoş bir demet taktim ediyor... Temiz temiz, şirin şirin kâğıtlar! “Eyvallah!” diyor ve alıp, memnun, gidiyorsunuz. Siz o adama soruyorsunuz ki bu seksen lira faizi hangi işte kazanacak! Nasıl çıkartacak? İlm-i kırtâsî ile mi? Meyhane, umumhane veya fabrika tesis ederek mi? Necilik yapacak? Bir takım muhtaç ve bîvâye⁹⁸⁷ adamlardan ayda on iki faiz kopararak mallarını iç etmek suretiyle mi? Göz yaşlarından birikmiş bu paradan hayır beklenir mi?... Oraları düşünmüyorsunuz, ashab-ı servet ve îraddan⁹⁸⁸ olup yan gelmeye bakıyorsunuz. Bu minval üzere bir ay, iki ay, altı ay seksen liranızı

⁹⁸⁵ Aydınlatma, bilgilendirme

⁹⁸⁶ Aydan aya.

⁹⁸⁷ Koruyucusu olmayan, hâmisiz

⁹⁸⁸ Gelir, vâridat

muntazaman der-ceyb ediyorsunuz⁹⁸⁹, fakat yedinci ay ve dahi devreler... öğreniyorsunuz ki sekiz yüz lirayı yerinde koydunsa bul... Nasreddin Hoca'nın kazan hikâyesi gibi doğurduğuna inanıyorsun da öldüğüne niye inanmıyorsun?... Netice: bin liranızdan üç yüz yirmi lira zarar etmişsiniz, altı yüz seksen lirasını da kâr zannıyla tıklar tıklar yemişsiniz! Acaba bu üç yüz yirmi liranız nereye gitti? Pembe konak macerasına karıştıysa merak etmeyiniz, sanatkarlara kısmet olmuştur. Mesela elli lirasını hakk-ı tahrir olarak muharrir-i maruf Aydede, iki yüz lirasını hakk-ı temsil olarak şâhdane-i sanat Eliza Hanım, yetmiş lirasını da hakk-ı tersim olarak ressam mûtenâ Semavi Bey almıştır. Helal olsun, hiç olmazsa ahali istifade etmiş! Fakat siz oraları düşünmüyorsunuz, feryadı koparıyorsunuz, gözleriniz çeşmehanelerinden fırlıyor, kan başınıza çıkıyor:

— Alçak! Muhtekir! Dolandırıcı!

diye bar bar bağıriyorsunuz; polise, mahkemeye koşuyorsunuz! Feryada ne hacet, meşhurdur: (Azze men kana'a, zelle men tama'a) işte şu hikmetin bu bir tecellisi!

Artık doğru düşünelim, parayı alıp yutanın kabahati var ama götürüp veren de hiç yok mu?

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 867-11297, 2 Mayıs 1921, s.3]

⁹⁸⁹ Cebe atmak, almak

1.124 NAKŞ-I BERAB

1.124.1(Ruh)un Tesiri

(Dergâh) isminde bir mecmua çıkıyor a... İkincisi sayısını dün gördüm ve kendi kendime:

— Derviş Mehmet, ne duruyorsun, baklayı ağzından çıkarsana...

diye haykırdım. Dergâh Dergâh (Yeni Mecmua) idi, o bir tekke idi ve bekleyenler elbet çorbayı içerdi; yağlı kapı olursa bu kadar olurdu. Allah'ın bildiğini kuldan ne saklayım, benim hisseme bile, birkaç aylık müritliğe mükâfâten bir teneke halis Halep hadidi düşmüştü. Ne kadar çalışsa ve özense, kabil değil, Dergâh o tekkenin yerini tutamaz, dedegânını o derece in'am⁹⁹⁰ ve atâyâyâ⁹⁹¹ gark kılamaz! Her ne ise bu Dergâh'ta mürîdan bir (ruh) tutturmuşlar, zikirlerini o teşkil ediyor, (hu) ve (Allah) yerine hep bir ağızdan:

— Ya ruh! Ya ruh! Ya ruh!

diye söyleyip coşuyor, kendilerinden geçiyorlar. Biz de vaktiyle (Yeni Mecmua) tekkesinde:

— Ya içtimaiyat! Ya içtimaiyat!

diye coşardık a... bizim pirimiz başkası idi, bunları (Bergson)! Dergâh mecmuasını basan matbaada şayet (ruh) kelimesini teşkil eden ra, vav, ha harfleri biner adetten az ise imkânı yok işi başaramaz, makaleleri noksansız dizemez! Fakat (ruh)un bu mebzûliyetine⁹⁹² rağmen, nedense mecmuada yine bir ruhsuzluk var... Galiba (ruh) denilen yazı cephesinin ötesi, bu muammâ ve bu esîr, tıpkı bazı zehirli ilaçlar gibi az olursa insana şifa, çok olursa bela veriyor.. Zira mazur görsünler, bu dergâhta ben (Ya ruh! Ya ruh!) diye zikredenlerde fazla bir cezbe⁹⁹³, bir meczûbiyet hali seziyorum... Dervişler fazla kendilerinden geçmiş, fazla zikirden fikirlerini fazla terk etmişler. Mesela işte bir manzume başlangıcı:

Firâz-ı zirve-i Sînâ-yı kahra yükselerek

⁹⁹⁰ Lutuf ve ihsanda bulunma, iyilik etme

⁹⁹¹ İhsan edilen şeyler, hediyeler, armağanlar, bahşişler

⁹⁹² Bolluk, çokluk

⁹⁹³ İnsanın çok duygulandığı bir şey karşısında aşırı bir heyecan ve coşkunun kendinden geçmesi durumu

Oradan

Cevf-i hüsrana düşmek istiyorum.

Şeklen acayıplığını haydi kale almayalım, fakat şu dört tetâbulu⁹⁹⁴ izâfete ve manasına bir bakalım: şair kahr Sînâ'sının tepesindeki yokuşa kadar yükselip oradan hüsrân boşluğuna düşmek istiyormuş... Belli ki zikir ve ibadetten, perhiz ve riyâzetten⁹⁹⁵ dedenin başı fena dönmüş... On beş gün evvel de, bu arzuları arzuya benzemeyen şair göllerde kamış olmak istiyordu... Aman Allah'ım! Acaba gelecek hafta ne olmak isteyecek? Bir topaç, bir uçurtma, bir rüzgar horozu, bir minare ilmi, hep böyle sivri, ârızalı ve dönücü şeyler mi, yoksa dalyan direği, balıkçıl, şamandıra, iskele babası nevinden su ve denize yarı gömülü bir nesne ve mahluk mu? Allah bilir... Daha garibi, vecd halindeki dervişin biri de ne diyor, bilir misininiz? [(alev)deki "ayın" harfi, bu kelimedeki kırmızılığın membaıdır. (alev) kelimesinde (ayın) bir kıvılcımdır] diyor... zâhir ayın: kıvılcım, elif: kibrit, lam elif: maşa, be: mangal, noktalar: kömür, şedde: sac ayak, hülâsa hurufat ateş edevatı, kendisi de Rifâî dervîşi! Sonra başka bir mensure: "Eyvah! Zehirli bir çiçek tarlasında gezinen bir hayvan gibi, aklın bütün bu çiçeklerden yediyse... Sana ne kadar acıyacağım, ey genç!" bir diğeri: "Bu yüksek felsefelerin üstünde üstatların divanı güya kırk minareden okunan kırk tane ezan! Evet, kırk tane minare, fakat hani mihrab!" çıldırmak işten değil!

Bu mecmua, görüyorsunuz a, hakikaten bir dergâh! Zikirden fikirleri kalmamış cezbeli dervişlerin cûş u huruşa gelip ne söylediklerini bilemedikleri ve ne istediklerini anlatamadıkları bir garip dergâh!

Adamı cin çarpar derlerdi ama meğerse ruh da böyle çarparmış, hem de ta dimağından!..

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 869-11299, 4 Mayıs 1921, s.3]

⁹⁹⁴ Birbirini tâkip etme, aralıksız olarak birbiri ardından gelme.

⁹⁹⁵ Az yiyip içme, az uyuma, çok ibâdet etme, nefsin arzuladığı şeylerin aksini yapma, dünya lezzetlerinden sakınmak sûretiyle nefsi terbiye etme, ahlâkı güzelleştirme

1.125 NAKŞ-I BERAB

1.125.1 Yutanlar!

Her mesele gibi (pembe konak) da yavaş yavaş unutulmaya başladı. Gazeteler, hâdisenin ilk günü bu işe ikişer sütun hasrettiler, ertesi günü bir sütuna indi, daha ertesi günü yarım... Şimdi dörder, beşer satır, o da arada, sırada... Yarın: hiç! Yaşasın ihmal ve nisyan! Hani hükümet ikraz müesseseleri için bazı takayyüdat⁹⁹⁶ düşünüyor, kanunlar hazırlıyordu? Hani polis teftişe başlıyordu? Hani artık halkın ızrarına⁹⁹⁷ meydan verilmeyecek, hani faizler bir hadd-ı mâkule indirilecek, hani itibar malı aratacaktı? Hepsi laf... Şayet biz vukuattan ibret almak ve hâdisattan mütenebbih olmak istîdadında⁹⁹⁸ yaratılmış olsaydık mesele bu dereceye varmadan zaten işin önüne geçer, halkımızın hakkını gözetirdik... Daha biz İstanbul'u on iki senedir cayır cayır ateşe yakan afetin, yangınların def ve tehdidi için bir himmet sarf etmedik, nerede kaldı ki böyle ince hesaplı afetlere çâre-saz⁹⁹⁹ olalım! Evlerimizi bir taraftan yangın kül etti, kurtarabildiğimiz yükte hafif, pahada ağır can yongalarını da bu müesseseler deve edecek, yarın hepimiz Dıral Dede'nin düdüğü gibi meydanda, ip kuşaklı ve keçe külahlı kalacağız. Ayda yüzde on faiz ne demektir? Resûlmalın¹⁰⁰⁰ senede bir mislinden fazlası demektir. Buna elmas küpe, pırlanta yüzük, gerdanlık değil, dağlar olsa dayanmaz! Ama, diyeceksiniz ki, veren razı, alan razı, sana ne? Fakat öyle değil... bir Frenkçe gazetede okudum, Paris'te bir lokantacı müşteriden maden suyu için kıymetinin birkaç misli bir para istemiş, hükümet haber almış, lokantacıyı mahkemeye vermiş ve bir ay hapse, bin frank ceza-ı nakdiye ve işbu kararın bir hafta müddetle dükkânının camekanında teşhirine mahkûm etmiş! Şayet bu bir ay hapis, bin frank ceza ve kararın teşhiri cürmün mahiyetine göre bizde bu tefeciler hakkında da tatbik edilse, muhakkak, müesseselerin müebbet küreğe ve bir milyon frank cezaya ve bütün müesseselerinin beş sene kararlarla donatılıp teşhirine hükmetmek icap eder! Sanki bu ikraz müesseseleri Anadolu'da tatbik edilen müzeyyenat¹⁰⁰¹ kanununun burada, İstanbul'da gümrükçü ve yasakçıları... Kimde mücevher varsa, maa-ceza-ı nakti, alıp ortadan kaldırıyorlar, parmak, bilek, kulak ve gerdanları çırpıplak bırakıyorlar. İş

⁹⁹⁶ Takayyütler, mukayyet olmalar.

⁹⁹⁷ Zarara sokma, zarar verme

⁹⁹⁸ Herhangi bir şeye karşı doğuştan gelen yatkınlık, yetenek, kabiliyet

⁹⁹⁹ Çâre bulan, çâre bulucu

¹⁰⁰⁰ Ana para, ana mal

¹⁰⁰¹ Süslenmiş, süslü şeyler

böyle, ulu orta gitmekte devam ederse az zaman sonra asmaya götürseler İstanbul halkının üzerinde veya çekmecesinde bir miskal¹⁰⁰² inci, bir kırat¹⁰⁰³ elmas çıkmayacak!

Murad-ı Rabi devrinde, memnuiyete rağmen tiryakinin biri kahve kavuruyormuş... Asesbaşı¹⁰⁰⁴ yetişmiş, cürmümeşhut¹⁰⁰⁵ halinde, elinde tava içinde kahve yakalamış ve sormuş:

— Bu yaptığın ne?

Tiryaki ne desin:

— Ne yapalım ağa, demiş. Mel'unun vücudunu dünya yüzünden kaldırmak için, görüyorsun a, kavuruyor, yakıyorum!

Onun gibi bu müesseselerde Anadolu ile Rusya'nın menettiği müzeyyenat eşyasını elimizden alıp, vücudunu dünya yüzünden kaldırmak için olsa gerek, birer birer yutuyorlar!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 870-11300, 5 Mayıs 1921, s.3]

¹⁰⁰² Son zamanlarda sâdece altın, gümüş, inci gibi kıymetli mâden ve mücevherleri tartmakta kullanılan ve kullanıldığı yere, zamâna göre değişiklik gösteren, yaklaşık 1,3 veya 1,5 dirhem yahut 20 veya 24 kırat ya da 4,009 veya 4,80 gr. karşılığı olarak kabul edilen ağırlık ölçüsü birimi

¹⁰⁰³ Mücevher tartmakta kullanılan 0,20 gram ağırlığında bir ölçü [Dirhem (320 gr.) on altıda biri, miskalin yirmi dördte biri, gramın beşte biridir. Dört keçi boynuzu çekirdeği, şer'an ise orta büyüklükte beş arpa ağırlığı olarak kabul edilmiş, yerine göre dört veya beş arpa arasında değişmiştir].

¹⁰⁰⁴ Osmanlı Devleti'nde şehrin âsâyişiyle görevli olan teşkilâtın başı

¹⁰⁰⁵ İşlenirken başkaları tarafından görülen suç, şahit olunan cürüm, suç üstü

1.126 NAKŞ-I BERAB

1.126.1Maazallah!

Edebi, fenni veya mizahi her nev, her çeşit mecmuaların ben aleyhindeyim. Yevmî havadis gazetelerinden başkası hem bi-lüzum, hem de zararlı... Bakınız neden: görülüyor ki sade keselerimiz boş, kilerlerimiz boş, midelerimiz boş değil, dimağlarımız da öyle, bomboş... Ne hububat, ne hezeliyat¹⁰⁰⁶ için beynimizde bir faaliyet, bir hareket hasıl olabiliyor, başlarımızda sisli, puslu, ağır bir bataklık havası, bir göl durgunluğu var. Edebiyatımız hezeliyat ve şathiyata¹⁰⁰⁷ benziyor, mizah ve latifemiz küfür ve şetme... Hiçbir fikri eserde kıymet, zevk ve zeka kalmamış! Mesela (Dergâh)... Bu bapta mütalaamı söylemiştim, nesrin ne güç yazıldığını ve bir muamma gibi ne anlaşılmaz şekillere girdiğini insan burada görüyor ve şiirin ne yürek sıkıcı, ne göz karartıcı ve ne zihin bulandırıcı bir marifet olduğunu da burada öğreniyor. Fakat bu (sanat ve ilim) mecmuasının asıl ilim kısmı müthiş...Mesela bize coğrafi bir nazardan Anadolu'yu tarif ediyor:

“Anadolu, etrafı dağlarla çevrilmiş yüksek bir yayladır. Anadolu, suları çakıllar ve kayalar üzerinden köpürerek akan geçitler ve boğazlar memleketidir.” Görüyorsunuz a, Anadolu işte böyle imiş, etrafı dağlarla çevrilmiş bir yayla imiş... Ne acaip şey, bir yayla ki etrafı dağlarla çevrilmiş... Ne müstesna bir arıza-ı tabiye! Canım, elbette yaylanın etrafı dağlarla çevrili olur, yayla zaten o demektir ve elbette her büyük nehir, hatta küçüğü bile, biraz çakıl ve biraz kaya üzerinden geçerken köpürür... Bunda Anadolu'ya has hangi cihet var? İşte ilim ve sanat mecmuası böyle... Mizah mecmuasına gelince, bir edebi ve siyâsisini dün gördüm ve bana şu tesiri yaptı: ameliyat masasının önünde duran kanlı pamuklarla, sarılı yeşilli gazlı bezlerle dolu bir leğen! O ne abraş¹⁰⁰⁸, ne dalgalı, ne uçuk, ne kaçık, ne murdar boyalı resimler yarabbi! Akı karasına karışmış, kırmızısı sarısına, insana görülmesi caiz olmayan nesneleri hatırlatan bir renk almış... Bunu, böyle bir çirkin şeyi bağırta, haykırtı, reklamlarla halka dağıtmak değil, bir kabahatini örter gibi meydandan kaldırıp saklamak lazım gelirdi! Halkın içine çıkacak yüzü olmayan bu gazeteyi,

¹⁰⁰⁶ Alay ve şaka tarzında söylenen, kimseyi incitmek amacıyla yazılmaması bakımından hicivden ayrılan manzûmeler

¹⁰⁰⁷ Şathiyeler, şatırlar; mânevî coşkunluk ânında söylenen, vahdet-i vücud anlayışına dayalı oldukları halde zâhiren şerîata aykırı gibi görünen taşkın ve rumuzlu sözler, şiirler

¹⁰⁰⁸ Alacalı, benekli

elimde kimse görmesin diye, hemen büktüm, katladım, bir yevmî gazetenin arasına sakladım! Onlar, boyaları haricinde, ne ruhsuz, ne soysuz, ne manasız resimlerdi Allah'ım!! İstanbul'da basılan bazı Rumca boyalı mizah gazeteleri görüyordum ve kendi kendime, kabalıklarına bakıp müteselli oluyor.

— Lehül-hamd bizde böylesi yok!

diyordum. İşte bu mecmua beni şu teselliden de mahrum etti... Ya muhteviyatı! Numune ister misiniz: “Mümessel Ertuğrul Muhsin Bey sinemacılıktan vazgeçerek Hasan Efendi kumpanyasına ibiş olarak girecektir.” Ne demek? Niçin? Ne münasebetle bu yazılıyor, neye telmih, neden kinaye? Sonra bir daha: “Son dakikada aldığımız malumata nazaran Refik Halid Bey Çerkez Ethem tarafından dağa kaldırılmıştır.” Allah, Allah, bu sözün mizah neresinde? Nesi latif? Hoşa neresi gidecek? İşte bir tane daha: “Gazetemizin müdüriyet-i umumiyesine tayin olunan Anzavur'a ki ahvattan Prodramus Cingözoğlu Bey” insan bunlara baktıkça gülememekten katılıp kalacak, tebessüm dudaklarda donup kalıyor ve her satır adama, hani, Azraîl okşadı derler, soğuk titreme vardır, öyle bir buzlu tesir yapıyor!

En güler yüzlü bir adama, hem de kakhaha halindeyken bu mecmuanın bir sayfasını gösteriniz, eğer ân-ı vâhitte suratını asmazsa ben bir şey bilmiyorum. Öyle bir mizah gazetesi ki neşe kesmeye birebir! Sanki bunu, iflas halinde iken hizmet-i umumiye müdür-i umumiyesi kaleme almış ve satılmayan kundura boyalarıyla kendisi boyamış... O derece karışık, o derece feci'!

Aydede

[Peyam-Sabah, nu: 872-11302, 7 Mayıs 1921, s.3]

1.127 NAKŞ-I BERAB

1.127.1 Halas!

Devâir-i devletin başında bir püsküllü bela vardır ki bir türlü ref u def edilemez, bir türlü usule, kaideye rabt¹⁰⁰⁹ olunamaz, bir türlü külfet ve zahmeti yaptığı hayra, gördüğü hizmete tekabül edemez. Öyle bir dert ki her gün, hiç olmazsa beş, on dakika nazarıyla bizzat meşgul olmaya mecburdur. Üzüntüsü, eziyeti daire-i müdürlerini canından bezdirir, ne akarı biter, ne kokarı... Her an başında durmak, kollamak, kullanmak lazımdır. Bu derdin adı otomobildir.

Mesela nazır oldunuz, daha ilk gününden, ilk evrak olarak önünüze bir tomar konur: makam otomobilinin tamiri... Evet, frenleri bozukmuş, maazallah bir kazaya sebebiyet verirmiş, bila-ihmal-i icabının icrâsı iktizâ edermiş! İçinizden: vah, vah! Dersiniz, acaba bu tamir kaç gün sürer, ikbal müddetinden uzun mu? Sizi temin ederler. Haftaya, gelecek salıya hazır! Peki, dersiniz ve kağıda mûcibinceyi¹⁰¹⁰ basarsınız. Aradan bir hafta geçer, otomobilden eser yok; on beş geçer, hâlâ fabrikada... Zira, biraz da manyetosunda noksan varmış, bir defa elden geçirmek faydalı olacakmış... Derken bir ay sonra müjdesi gelir:

— Buyrunuz, hazırdır!

Fakat benzin almak lazım... Toptan mı almalı, yoksa teneke teneke mi? Şoförlerin hırsızlığına mani olmak için ne yapmalı? Acaba bir defter tutulsa, gidilen yer kayıt olursa kontrolü kabil midir? Kimi der: evet; kimisi: hayır! Bu esnada muhasebe müdürü tahsisatın bittiğini haber verir. Aman, ne yapalım, bir çaresi yok mu? Elbette var: maliyeye yazılacak, bir fasıldan bir fasıla nakil için kararname yapıp Meclis-i Vükela'dan geçtikten sonra iradeye gidecek, ondan sonra bol bol benzin alınacak!... O yapılıncaya kadar beklenmez a! Bir kulpunu bulunup teneke teneke benzin alınmaya başlar, bu minval üzere bir gün, beş gün derken bir sabah haber alırsınız ki şoför bir kazaya sebebiyet vermemek için birdenbire arabayı durdurmuş, binâenaleyh (şanzıman ve vites) aletleri hurdaşaş olmuş¹⁰¹¹!

¹⁰⁰⁹ Bağlama, bağlanma, ilişirme, iliştilme

¹⁰¹⁰ Devlet teşkilâtında karar yetkisine sâhip bir makâma sunulan bir husûsun o makam tarafından uygun görüldüğünü bildirmek üzere ilgili evrâkına konan ve gereğine göre hareket edilmesi anlamını taşıyan imzâ, paraf veya işaret şeklindeki bildirim hakkında kullanılır.

¹⁰¹¹ Parçalanmak, perişan olmak

- Şimdi ne yapacağız?
- Mağazaları bir arayalım, efendimiz, elbette buluruz!

Ararlar, ararlar ama numarası numarasına, fabrikası fabrikasına bir türlü uymuyor, Almanya'ya ısmarlamaktan başka çaresi yok... acaba kaç ayda gelebilir? İki ay sürmez, telgrafın numarasını yazarız... İki ay ha? Binmek için hiç ümit kalmadı demek! Tam bu esnada biri çıka gelir:

- Müjde, bulduk, elden düşürme, fakat yüz yetmiş liradan bir metelik aşağıya vermiyor!

Nihayet yüz elliye sulh oluyorsunuz, çarhlar takılıyor, tahsisatta geldi, oh, hele şükür iş yoluna girdi... Sizi bütün o mehamm-ı umur içinde amma meşgul etti, üzdü; hınızırın ne tamiri bitiyor, ne telvini¹⁰¹²... Acaba umum resmi otomobillerin bir daireye rapten¹⁰¹³ idaresi mümkün müdür? Haydi bir komisyon, tetkikat başlıyor, adetlerin tenzili ve benzin hususunda iktisat, şoförleri kontrol, daha neler, ne hoş, ne faydalı tedbirler... Fakat kâğıt üzerinde! Bunlar, böylece yapıla dursun, şoför her gün beş, on kilo benzin çalmakta ve geceleri maa-mey ü nigar Emirgan sırtlarında sefa sürmekte pür-devam! Ve nihayet bir sabah hepsinden acıklı, hepsinden firaklı bir hâdise haberi daha:

- Otomobil denize uçmuş!

Ve bu hâdisenin ertesi günü önünüze konan bir kağıdı yırtıp yırtıp atıyorsunuz ve haykırıyorsunuz:

- Ben burada durdukça o da denizde dursun, lafını bile istemem, artık biraz başımı dinleyeyim!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 873-11303, 8 Mayıs 1921, s.3]

¹⁰¹² Renk verme, renklendirme, boyama, boyanma.

¹⁰¹³ Raptedilmiş olarak, bağlı olarak.

1.128 NAKŞ-I BERAB

1.128.1 Ramazan

Harb-i umûmîden beri doğan çocuklar ramazan nedir, acaba öğrendiler mi? Ne gezer... Biçareler ramazanla diğer aylar arasındaki farkı güneş yanarken atılan toptan ibaret sanıyorlar. Mesela üç, dört, beş, hatta altı, yedi yaşındaki oğlumuzu karşımıza alıp soralım:

- Ramazan nedir çocuğum, ramazana dair ne biliyorsun?
- Ramazan mı baba? Ramazanda akşam üstü top atılır!
- Peki top atılınca ne yaparsınız?

Çocuk susar, zira çoğu evlerde top ile yemeğe oturma ve iftar etme adeti çoktan metrûktur. Reçelli pideli, tatlılı börekli sofralar nerede? O olmadıktan sonra top ile yemek tatsız kaçmaz mı? İşte bu sebepten hayli aileler eski îtiyatlarını değiştirmek zahmetine katlanmıyorlar, yavrularımız da top ile beraber yemeğe başlamadaki zevki tanımıyorlar.

- Başka ne olur?
- Başka, geceleri davul çıkar... Ben uyanırım, annem “Uyu!” diye seslenir, uyumaz, ağlarsam babam haykırır: “Döverim ha!” der!

Evet, öyledir, sahur adeti de şimdi hemen hemen metruk, evelleri davuldan sonra yemeğe inilirdi ama çocukcağız bunu nereden bilsin? O, gece davuluyla iftar topunu büsbütün bi-lüzum, nümayiş, şenlik kabilinden bir şey zannediyor, fehmetmiyor¹⁰¹⁴ ki o iki ses de bir taam ihtarı ve işaretidir:

- Yavrum, vaktiyle, sen doğmadan evvel, ramazanda top atılınca sofraya oturulurdu. Ama böyle bomboş sofraya değil, reçellerle, simitlerle, pidelerle süslü... Canın hangisinden isterse yerdin, sonra muhakkak, her yemekte bir tatlı, bir börek vardı... Gece davul çıktıktan sonra da yine yemek masası kurulur, yenecek yenir, hoşaf lar içilirdi... O zamanlar kilerlerimiz böyle boş değildi, köşe bakkalında gördüklerinden fazlasını evlerimizde bulundurabilirdik. Börek, tatlı dediğin lahzada¹⁰¹⁵, kolayca yapılır, her aşçı bunları derecesine göre bilirdi. Şimdiki gibi bir börek veya tatlı pişerken ev birbirine girmez, lafi saatlerce söylenmez, baban mutfığa inmez, annen yağı ölçüp vermez, halk başında toplanıp seyrine koşmazdı. Kısaca aşçıya emir verirdik: “Börek yapınız!” iki saat sonra, gürültüsüz, heyecansız börek hazır olur, afiyetle yenirdi. Sen hiç iftar tepsisi gördün mü?

¹⁰¹⁴ Anlamak, idrak etmek

¹⁰¹⁵ Ânında, derhal, çarçabuk

- Hayır, kahve tepsisi bilirim, çay tepsisi...
- Onlar başka, senin daha bilmediğin ne tepsiler, ne siniler var... Bak, iftar tepsisini tarif edeyim:
Kocaman bir tepsi, içinde otuz tane ufak tabak... Akşama hanımı kilere girer, o tepsiyi önüne alır, her tabağa bir ayrı cins reçel koyardı: kayısı reçeli, hünnap reçeli, çilek reçeli, turunç reçeli, hatta senin adını bile işitmediğin daha ne reçeller: zencefil reçeli, salep reçeli, ahududu reçeli, ilh... Geride kalan tabaklara da yeşil zeytin, Kalamata zeytini, hurma, havyar, balık yumurtası vesaire dizilirdi. O esnada fırından sıcak sıcak simitler ve pideler gelir, onlar da konur, sofraya yerleştirilirdi. Derken misafirler sökün etmeye başladılar, fakat öyle şimdiki gibi, bilhassa çağrılan, davetli misafirler değil... her isteyen, her hatırına gelen... Bazı sofralarda da zemzemle oruç bozulurdu.
- Zemzem nedir?
- Ay, sen zemzemi de mi bilmiyorsun...beyaz şişelerle Mekke'den gelen mübarek bir su... Her ne ise, işte yemek böyle yenirdi, sonra da teravihe gidilirdi. Ah, çocukluk âleminin bunlar ne tatlı, ne zevkli hatıralarıdır; sen teravihe de gitmedin mi?
- Yo!
- Eey, nereye gittin?
- Sinemaya gittim! Dârülbedâyiye gittim!
- Karagöze gitmedin mi?
- kâğıttan bebekler gördüm, bunlar nedir dedim, “karagöz!” dedi oynarmış ama ben bilmiyorum!
- Eyvah, oğlum, iftarı bilmezsin, sahuru bilmezsin, teravihi bilmezsin, Karagöz'ü de bilmezsin, o halde ramazandan sen ne bilir, ne anlarsın ki... Mamafih sana ne mutlu ki eski ramazanları görmedin, yüreğin rahat... Bizim otuz akşam, reçelsiz ve böreksiz iftar sofrasında yüreğimiz yanacak ve her top sesi kulağımızda bir iflas topu gibi patlayacak!

Aydede

[Peyam-Sabah, nu: 874-11304, 9 Mayıs 1921, s.3]

1.129 NAKŞ-I BERAB

1.129.1 Herkese Oldu!

Gözünü kapayıp açınca kendisini on iki sene evvelki vaziyet, memuriyet ve yaşında bulmaktan memnun kalmayacak acaba içimizde kaç kişi vardır? On iki sene evvel, yani ilk on temmuzu henüz idrak edemediğimiz o istibdat yılında... Sade insanlar değil, bu işten, bu rücûdan, öyle tahmin ediyorum ki, bir hayli mebânî¹⁰¹⁶ ve emâkinde¹⁰¹⁷ pek ziyade memnun kalırdı. Zira henüz ber-hayat bulunmuş, o ardı arası kesilmeyen yangınlarla kavrulup yanmamış olurlardı. Çırağan gibi, Bâbîâlî gibi, Gümüşsuyu, Beykoz Kasrı vesair binlercesi gibi... Ben o zaman iki yüz kuruş maaşlı bir maliye katibiydim, siz de, belki, bir mümeyyiz, bir müdür muavini, bir mukayyet¹⁰¹⁸ veya bir belediye kavası... Ramazan gelmiş! Safa geldi, hoş geldi! Cebinize on mecidiye koydunuz mu eve dört hamal yükü getirirdiniz; akşamları, zaten, ta nazırdan başlayarak müsteşar, muhasebeci, mektupçu vesair müteaddit amirlere, akraba ve taallukattan¹⁰¹⁹ ne kadar müteneffiz¹⁰²⁰ zevat varsa onlara iftara gitmek mecburiyetindesiniz; bundan başka, genç iseniz, muhakkak peder veya kayınpederinizin hali, vakti yerindedir, aile size gaile olmaz... Ne harp korkusu, ne azil endişesi, ne tensikat¹⁰²¹ tehdidi, ne fırka, ne de cemiyet heyûlâsı... Yerden beş, on temennâ, şöyle, iskemleye dörtte bir oturma, sık sık kıyam ve rükû işte bu kadar, ondan ötesi herkes için bey gibi yaşamak! Sanki meşrutiyet çok kimseleri, birdenbire sivriltti, menâsıb-ı aliye'ye çıkardı da ne oldu? O fırlayışın şu azabını bir tasvir ediniz: menfâlar ve mahbesler¹⁰²², divanîharpler ve tağribler... Mesela sabık Tanin ser-muharriri... İşte şöhret, servet, mevki', her nevini gördü, fakat son iki yılın azabını göz önüne getiriniz; o tevkif, o muhakeme, o tağrib, o cezîre-nişinlik, o tenkitler, o tahkirler, o iftiralar ve o tezvirler¹⁰²³... Hâlbuki mektep müdürlüğünde ve birkaç yüz kuruşla gül gibi geçinir, ne debdebe sürer, fakat ne de böyle çile çekerd! İsmi aramızda, bila-istisna hürmetle yâd olunur, şahsına olmadık meziyetler itaf edilir, bir mağdur mevki'nde kalarak

¹⁰¹⁶ Yapılar, binâlar

¹⁰¹⁷ Yerler, mevkiiler

¹⁰¹⁸ Bir şeye veya kimseye maddî yâhut mânevî bir bağla bağlanmış olan, bağlı, kayıtlı

¹⁰¹⁹ Akribâlar, yakınlar

¹⁰²⁰ Sözü geçen, itibarlı, nüfuzlu (kimse)

¹⁰²¹ Bir iş yerinde kadro düzenlemesi yapma

¹⁰²² Suçluların hapsedilip cezâlarını çektikleri yer, cezâ evi, hapishâne

¹⁰²³ Yalan söyleme, yalan dolan

cümlemizi kendisine meftun ve müştak¹⁰²⁴ ederdi! Sonra, mesela, yine böyle mâruf bir sima, bir Enver... Bugün başını koltuğunun altına almış Kafkas illerinde Veysel Karani dolaşp, didişiyor, o sonradan gördüğü tantanaları tekrar elde etmek hayal-i hâhıyla yanıp kavruluyor, hayat kendisine azap oluyor. Hâlbuki Kosova'da bıyık büküp kılıç şakırdatarak çalgılı kahvelerde terfi ümidiyle fena mı ömür sürerdi... kahraman-ı hürriyet olmanın afiyetine bakın ki memleketine girmek hakkına bile malik değil... Ne ibret-âver bir ders! Sonra, yine mesela, bir Talat... on iki yıl evvel Selanik gazinolarında, ayağında mercan terlikler, omuzunda ceket, krem ten fanilasıyla püfür püfür, denize karşı oturup nargilesini höpürdetir, ne dertsiz, ne elemsiz yaşardı... Şayet bu işler başına gelmeseydi şimdi başı da yerinde sapasağlam dururdu ya! Hülâsa rical-i meşrutîyet bile böyle olduktan sonra bizler elbette eski halimizden daha memnun kalırdık... Harp zenginleri bile lihalet-i hazihi , sanki makalel-harbi aramazlar mı? İşte Bayramzade... O debdebe, o servet, o hayattan sonra bugün eski haline rücû etmiş, meteliksiz gurbet illerinde sürünüyormuş; şimdi içinden:

— Keşke para bolluğu nedir, hiç bilmese idim de kemâfissabık¹⁰²⁵ memleketimde sürünse idim!

Demez mi? O bolluktan kimde ne kaldı, o nezaret koltukları kime vefalı çıktı, hangisine vezâret¹⁰²⁶, mesned ve refah yar oldu? Meşrutîyet bizde küp ve öküz hikâyesine döndü: hani öküzün başı bir küpe girmiş, çekmişler çıkaramamışlar, çare yok bari kafasını keselim, demişler, kesmişler, fakat yine çıkaramayınca bu sefer de küpü kırmışlar... Onun gibi hem öküze, hem küpe, yani hem bizlere, hem memlekete oldu. İçimizde akıllı ve icraatlı biri çıkıp da, öküzü de, küpü de kurtarmak için her yere saplanan bu muzır boynuzları kesmeye, yani iki sivri akıllı cahil ve atak türediği başımızdan atmaya muvaffak olamadı!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 876-11306, 11 Mayıs 1921, s.3]

¹⁰²⁴ Şiddetle arzu eden, özleyen, hasretini çeken, gönülden isteyen

¹⁰²⁵ Eskisi gibi, eskiden olduğu gibi

¹⁰²⁶ Vezirlik, vezirlik rütbesi

1.130 NAKŞ-I BERAB

1.130.1Güvenme

Kendini beğenenlerle kendine güvenenlerin, herkesten fazla kendinde dirayet, meziyet, iktidar farz ve tevehhüm edenlerin sonu ne acı bir hüsrân!... O kabarık koltuklu ve şımarık tavırlı adamlara hayat bir gün, bir nazik yerinden öyle bir sille-i aşk ediyor ki kibir ve gurur sabun köpüğü gibi an-ı vahitte uçup gidiyor... ve o zaman sünepelik ve boyun büküklüğünden başka o adamda hiçbir şey kalmıyor. İttihat ve Terakki ricalinden biz ne azılı, ne azgın, küçük dünyaları ben yarattım diye gezen ne gururlu müteneffizlerini bilirdik ki cemiyetin inhilâliyle¹⁰²⁷ beraber süt dökmüş kediye döndüler, çakal gibi haykırırlarken kuzu gibi melemeye başladılar, kükremiş arslan gibi haykırıp her tarafa pertav ederlerken¹⁰²⁸ dereden kurtarılmış ıslak fino gibi titreye titreye köşelere kaçıp sokulmayı mutad edindiler. Ya harp zenginleri? Bazen vapurda, lokantada rast gelirdim, o ne gürültülü konuşma, o ne atıp tutma, o ne yüksekte bakıp göğüs germe ve kafa tutmaktı... Şimdi hepsi pesten konuşur, yerden yapma, ufak tefek birer adam olmuşlar, elimdeki Bafra sigarasına istekli, hevesli bakıp benim gibi ekmek, et lafı ediyorlar. Hâlbuki bunları evvelce bir dinlemeli idiniz, kendilerine o ne güveniş, kendilerini o ne beğenme idi... Güya o koca koca mevkilerle o koca koca servetleri sa'yları, zekaları sayesinde kazanmışlardı.

— Biz dünyanın neresinde olsak yine bu mevkileri bulur, bu servetleri yapardık! derlerdi. Hatta içlerinde birini bilirim, bir gün:

— Ah, dedi idi, ne için Amerika'da dünyaya gelmedim, şimdi Rockefellerla bir ayarda olurum!

Evet, işte kendilerine böyle güvenirler, kendilerini böyle, bin bir işte hakim, misli menendi bulunmaz tacir ve politikacı tevehhüm ederlerdi. Mesela mevki'e gelemenden evvel bol bol projeler yaparlardı:

— Hele bir tayin edileyim, görürsünüz, haftasına daireyi değiştirir, tanınmayacak hale sokar, o sakim¹⁰²⁹ memur zihniyetini derhal kaldırırım!

¹⁰²⁷ Dağılma, çözülme

¹⁰²⁸ Atılmak, sıçramak

¹⁰²⁹ Yanlış, hatalı, bozuk, sakat

derlerdi. Derken iş başına geçerlerdi, fakat; ne hamamı, ne tası değiştirmek şöyle dursun, akar muslukları bile tıkarlar, eski hayratı da bozarlardı. O iş adamlarını ise gördük, bir defter tutturmayı akıl edememişler, bugün alacaklılar önünden kaçacak delik arıyorlar... Bunun gibi bizim, hayat-ı tahririn de böyle mağrurları, kendini beğenip kendine güvenenleri vardır:

— Azizim, bir makale yazayım, İstanbul'u sarsarım!

Derler, her satırda bir mümtâziyet¹⁰³⁰ ve fevkaladelik göstereceklerini, halka kapışa kapışa okutturacaklarını zannederler. Fakat hakikat hiç de böyle değildir. Bu kuru ve kof iddialar daima boşa çıkar ve dört makalesiyle gazetenin satışını binlerce nüsha artıracığına inanan mağrurları müthiş bir satırsızlık karşılar; o kadar ki günler geçer, makalelerin lafı duyulmaz, o muharrir dilini dudaklarına yan yatırıp dört paket tütün içe içe bin müşkülâtla, şuna buna okuya dinlete yazdığı yazıların ne dostuna, ne düşmanına, kimseye tesir etmediğini görür, soğuk terler döker. Gazete sahibinin lisan-ı hali her dakika:

— Hani satış artacaktı?

der gider. Evet, artması lazımdı ama, ah, kör muhit, anlamıyor ki...

Nihayet sahip-i imtiyaz bakar ki bu her makalesi gazeteyi biner nüsha fırlatacak olan muharrirden hayır yok, o kendini beğenme ve kendine güvenme kof çıkıyor, satış düşükçe düşüyor, idare memuruyla baş başa bu işe bir başka çare arar ve sokaklara kadar ilanlar yapıştırır: haftada yüz lira kazandıracak meraklı bir müsabaka tertip eder!

O muharrirde de artık güvenme ve kendini beğenme piyasası drahmi fiyatı gibi düşükçe düşer!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 877-11307, 12 Mayıs 1921, s.3]

¹⁰³⁰ Mümtaz olma durumu, seçkinlik

1.131 NAKŞ-I BERAB

1.131.1İğrenç İşler

Hamam böceklerini bilirsiniz ya, rutubetli kubbe ve tavan köşelerine dörder, beşer toplaşıp ekseriya hareketsiz dururlar, ıslak, iğrenç, sefil bir nev boynuzlu mahluklardır, insan hamamda üzerine düşer diye daima bir ürperme geçirir ve bazen içlerinden birinin dura dinlene, tetkik ve tecessüs ede ede bulunduğu yerden kalkıp yanına doğru geldiğini görünce nefret ve istihrahından kaçmaya mecbur olur, işte bu murdar böcekleri koşturup kumar oynatanlar ve bunu da oynayanlar varmış! Doğrusu, sıkıya gelince, hamam böceğini bile maişetine vasıta ittihaz edebilen bir milletten korkmak ve hamam böceğinin oyununa bile aldanıp parasını yutturan halka da şaşmamak kabil değil! Bizi at, öküz, inek vesair etli sütlü hayvanlar bile geçindiremiyor da sonra hamam böcekleri yüzünden karın doyurmanın çaresini buluyorlar... Gel de hayret etme! Bana öyle geliyor ki bugün hamam böceği, yarın tahta kurusu, öbür gün sivrisinek, bu Ruslar, ne olsa, nasıl olsa ve ne ile olsa kanımızı sülük gibi emecekler ve sırtımızı yere getirecekler... Düşününüz böyle en iğrenç ve en çirkin bir hayvanı bile seyre katlandıktan başka paramızı çekmeye de rıza gösterirsek bu işin sonu neye varır? Şimdiye kadar Rus güzelleri böyle manzarası sakil¹⁰³¹ ve soğuk şeylerle değil, dudak, ayak baldır ve bu kabil-i hoş ve sevimli aksam-ı beden vasıtasıyla bize hulul ediyorlardı, anlaşılan bundan sonra ters tarafını çevirecekler, hamam böcekleri, örümcekler ve akreplerle gönlümüzü çalmaya başlayacaklar... Zâhir, en kötü ve iğrenç mahluka bile ellerini sürünce bize kelebek ve uğur böceği gibi hoş ve sevimli görünüyor, yahut oynatanların yüzüne bakmaktan oynayan soğuk mahluka göz atmaya bile vakit kalmıyor! Fakat, ne olursa olsun, hamam böceği yarışında ne kazanmak, ne kaybetmek isterim... İnsan bütün geceyi, rüyasında, yüzüne sürünen ıslak ve katı birçok haşeratın kabusuyla geçireceğinde ve yemeye oturduğunda çorba kasesinin dibinden veya bakla tabağının altından bir hamam böceği çıkıyormuş gibi tevehhüm edip tiksineceğine şüphe yok! Vaktiyle, birinin meth ve senasına kapılıp Beykoz paça yemeye gitmiştik; tam lengerin sonunu bulmuştuk ki benim kaşığımda kıpkırmızı bir iri karides çıkmıştı. Hemen dükkân sahibini çağırmıştık:

¹⁰³¹ mec. Sıkıntı veren, bunaltan, bunaltıcı.

— Bu ne? Demiştik ve burnuna doğru uzatmıştık, bu karidesin paça sahanında işi ne?

Herif Gülmüştü:

— Efendi, demişti, merak etmeyin o karides değil, hamam böceği... bir türlü mutfağı ellerinden kurtaramıyoruz!

Meğerse o siyah renkli hamam böcekleri de, tıpkı karides gibi, haşlanınca kırmızı olurmuş.. Ben, herifin izahatı üzerine, öğürmekten harap oldum ve tam altı ay mide hastalığı çektim. Onun için hamam böceği yarışlarına şiddetle aleyhtarım; düşkünleri, kurtulmak için, bu hikâyemi sıkça sıkça hatırlarına getirsinler! Mamafih şükredelim ki Rus güzelleri hamam böceği yarışlarını şimdilik gazinolarda yapıyorlar, ya, bizzat yerinde, bir de hamamlarda yapmaya kalkıştırlarsa işte o zaman üstümüzde başımızda ne varsa elden çıkaracağımıza ve bu nev-icat kumar uğrunda hepimizin çırpıplak kalacağımıza hiç şüphe edilmesin!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 879-11309, 14 Mayıs 1921, s.3]

1.132 NAKŞ-I BERAB

1.132.1 Ya Beğenmeseydik!

— Süleymaniye Camii’ni nasıl bilirsiniz? Bu bâbta fikriniz nedir?

diye her kime sorsam, hacı, hoca, asker, sivil, doktor, avukat, İttihatçı, İtilafçı, nazır, mütekâid, ayan, mebus, bakkal, fırıncı, hülâsa her meslekte, her sanatta, her seviyede, her adam bana, mukabilen şöyle der:

— Aman efendim, o ne eserdir, ne şaheserdir, İstanbul’un incisi, âlem-i islâmın bir cevher-i kıymettarı, Türk mimarisinin enmûzeç¹⁰³² bedâyinamesi, cihanın misalsiz, minnetsiz bir mabet-i ekberidir; ondaki sanat, ondaki rûhâniyet, o azamet ve o muhabbet hangi camide, hangi binada vardır? Koca Mimar Sinan! Koca Sultan Süleyman!

Evet, hepimiz bu hususta müttetikiz, Süleymaniye Camii bir şaheser mimaridir, içimizde bir kişi yoktur ki bu ulu mabet-i islam için aleyhtarlık etsin... Âmennâ ve saddaknâ¹⁰³³, takdir ve tahsin için kelime bulmaktan izhâr-ı acz ederiz¹⁰³⁴. Fakat hiç siz bu seneler zarfında o semtten, o civardan geçtiniz mi? Eyvah!.. Harp-ı umumi esnasında avluya asker mi ikame olunmuş, muhacir mi doldurulmuş, yoksa süvari kışlası mı yapılmış, nedir, bir harâbathane olmuş, parmaklıklar kırık, duvarlar yıkık, şurası burası zift ile, katran ile boyalı, bir hal ki dostlar ağlar, düşmanlar ağlar. İçi ise her türlü bakımdan mahrum imiş, gazeteler yazıyor, girenler toz, toprak içinde kalmışlar, meşîhata¹⁰³⁵ arzuhal verip nazar-ı dikkati celbe kalkışmışlar!

Şimdi insaf ediniz, ramazan geliyor diye bu memlekette tiyatrolar temizleniyor, sinemalar boyanıyor, kahveler donanıyor, kiraathaneler siliniyor, dükkânlarda, sokaklarda, evlerde, hülâsa her yerde ve her tarafta bir tahâret, bir hazırlıktır gidiyor da neden ramazan ile en ziyade alakadar olan daire-i evkaf, biraz hareket, biraz faaliyet olsun göstermiyor? Neden, hiç olmazsa mübarek ay vesilesiyle mabetlerimiz biraz daha himmet ve dikkate layık görülmüyor? Süleymaniye Camii’ni bu mah-ı gufran içinde, bu halde görmek tarih-i islamda kayda layık bir hadisedir, bu, bir alamettir ki Müslüman yüreklerine dehşet ve helecane verir... Niçin, Allah’ım, Süleymaniye Camii’nin avlusuna ağaçları budayan bir testere, duvarları boyayan bir fırça, yolları

¹⁰³² Örnek, numûne, misal

¹⁰³³ İnandık ve tasdik ettik.

¹⁰³⁴ Bir şeyi yapamayacağını, yapmaktan âciz olduğunu bildirmek

¹⁰³⁵ Şeyhülislâmlık

temizleyen bir süpürge giremiyor? Neden halılar toz içinde ve kubbe örümcekli? Neden o avlu çiçekli tarhlarla¹⁰³⁶ tezyin¹⁰³⁷ edilmiş ve güllerle donanmış olmasın? Neden o civar, ramazan akşamları, sulanmış bir toprak ve temizlik kokusuyla meşamı ta'tir¹⁰³⁸ etmesin?

İşte hepimizin, müttefiken, taktir ve tahsinine kelime bulmaktan izhâr-ı acz ettiğimiz bir yer, bir mahal-ı mübarek bu vaziyette... Ya Süleymaniye Camii'ni beğenmek hususunda müttefik olmasaydık, tasvir buyurunuz, ne olacak, ne halde, ne hal-i pür-melalde bulunacaktı!

Beğendiklerimiz böyle... Beğenmediklerimizi var, kıyas et!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 881-11311, 16 Mayıs 1921, s.3]

¹⁰³⁶ Bahçelerde çiçek dikmek için ayrılmış, çiçek dikilmiş ye

¹⁰³⁷ Süsleme, süslenme

¹⁰³⁸ Güzel bir koku ile kokulandırma

1.133 NAKŞ-I BERAB

1.133.1Günahımız

Hastalıklı yazılardan artık bıktık; istiyoruz ki edipler ve şairler bize gürbüz ve sağlam eserler gösterebilirler; sıhhatte yavrular yetiştirsinler! Öyle pepeme, kötürüm, âmâ ve aptal şiirlerden gına geldi, arzu ediyoruz ki bir edebi mecmuayı açınca hastahane koğuşuna girmişe dönmeyelim, abuk subuk laflarla ikilemeler ve şikâyetler dinlemeyelim; saz benizli, sarsak yürüyüşlü, şiş karınlı ve deli bakışlı eş’ar ile karşılaşmayalım! Nesirlerde de, şiirlerde de gözümüz sıhhat görsün, eserlerin her tarafı, imlası, inşası, hattı ve fikri yerinde olsun... Fakat kabil değil, edebiyat namı altında böyle bir zindelik gösteremiyoruz; bereket yevmi gazeteler bizi fazla itinalı, fazla dahiyane olmayan yazılarla bir derece memnun ediyor ve mecmuaların marazi tesirinden kurtarıyorlar. Mesela, bakıyorum, rüfekarımızdan¹⁰³⁹ birinde (Seyyah) nâm-ı müstearına gizlenmiş mahviyetkâr¹⁰⁴⁰ bir edip var, kimdir, bilmiyorum, belki siyaseten benim aleyhtarımdır, belki şahsen de o benim menfurumdur, yahut, belki de ne o bana aldırır, ne ben ona ehemmiyet veririm, fakat, hakk-ı el insaf söylemeli çiçek gibi zarif, her gün daha taze ve daha dinç ne hoş musâhabeler¹⁰⁴¹ yazıyor. Mesela dün makalesine şöyle bir kıymettar tasvir ile başlıyor: “Garpta şafak kızılıkları mor ve lacivert gölgelerle soldukça yarım ay, yavaş yavaş kızan bir demir gibi beyazlaşıyor, ıslak yapraklı ağaçları gümüş kakmalarla süslüyordu.” ne kadar canlı, ne sade ve ne mahirane bir levha değil mi? Tasvir ciheti bu derece güzel olan makalenin muhâvere, tetkik ve fikir kısmı da hep öyle, hep mühim ve güzel... Şimdi, ne derece cehd¹⁰⁴² ve cebretsem ben bu muharririn ve bu eserin nasıl aleyhtarı olabilirim? Nasıl kusur bulurum ve bu kusurları halka nasıl kabul ettirebilirim? İşte bu (Seyyah) Beşiktaş’ta kemal-ı muvaffakiyetle bir ramazan gecesini tasviri yaptıktan sonra iftar ve sahur sofralarının boşluğundan bahseden iki ihtiyarın muhâveresini naklediyor ve kendi kendisine soruyor:

“– Zavallı memleket, diyor, acaba hangi büyük günahın için felekten bu yaman silleyi yedik?”

¹⁰³⁹ Refikler, arkadaşlar, dostlar

¹⁰⁴⁰ Kendine değer vermeyen, aşırı derecede alçak gönüllü, çok mütevâzi (kimse)

¹⁰⁴¹ Sohbet şeklinde yazılmış yazı türü

¹⁰⁴² Çalışıp çabalama, büyük gayret sarfetme, uğraşma

Bu sual beni de meşgul etti; evet, hangi büyük günahımızın cezasını çekiyoruz? Zira on iki senedir işlediğimiz günahları defterler almaz, bunlar içinde hangisi en kebirî idi? Hal¹⁰⁴³ mi? Tensikat¹⁰⁴⁴ mı? İdamlar, aziller, nefiyler¹⁰⁴⁵, harpler, tabasbuslar, nimet naşinaslıklar mı? Zira neler görmedik, neler yapmadık, ne kalpler kırmadık, ne masum kanlar dökmedik? Acaba hangisi felaketimize sebep oldu? Bu hususta kanaatlar muhtelif... Hani bir hikâye var, haydudun biri perhiz zamanı nasılsa yağlı pilava daldırılmış bir kaşıkla fasulyesini yemiş, işin farkına varınca hemen papaza koşmuş:

— Benim bir hayli günahım vardır, bir defa dağda ihtiyar bir çobanı öldürmüştüm, fakat bu bana vız geldi! Bir defa küçük bir çocuğu kesmişim, o da vız gelir! Bir kere de hamile bir kadının karnını yarmıştım. O da bana vız! Lakin geçen gün perhizde yağlı kaşıkla yemek yemeyeyim mi? Buna ne dersin?

Deyince papaz derhal:

— Bu da bana vız gelir!...

Demiş. Onun gibi yaptığımız her büyük kabahat ve günahları unutup da bana şimdi İstanbul'un geçen seneki iki nâ-be-mevsim¹⁰⁴⁶ idam hükmünü gösterir iseniz ben de size:

— Bu da bana vız gelir! derim.

Aydede

[Peyam-Sabah, nu: 883-11313, 18 Mayıs 1921, s.3]

¹⁰⁴³ (Hükümdârî) Tahttan indirme

¹⁰⁴⁴ Düzenlemeler, düzene koymalar

¹⁰⁴⁵ Sürgün etme, sürme, uzaklaştırma, sürgüne gönderme

¹⁰⁴⁶ Zamansız, vakitsiz, sırasız, nâ-be-hengâm

1.134 NAKŞ-I BERAB

1.134.1 Haraşo!

Anadolu Millet Meclisi Hükümeti'yle Sovyetler Cumhuriyeti arasında [aman Allah'ım, birkaç sene evvel, bu isimde, bu şekilde yeni iki hükümet meydana çıkararak el ele verecekleri hangi keskin ferasetlinin aklından geçerd] mün'akid ittifak muâhedenâmesi¹⁰⁴⁷ mucibince Rus tebasına îcâbat-ı muhâdenet dâhilinde muamele-i icrasına karar verilmiş... Îcâbat-ı muhâdenet dâhilinde muamele-i icrasını gelsinler de burada, İstanbul'da görsünler, hem hiçbir ittifakname mevcut olmadan, hiç mukaveleye, müzakereye hacet görülmeden.. İstanbullular dostluğun, fedakarlığın azami derecesini ibraz ettiler; yemediler, yedirdiler; içmediler, içirdiler; mallarını, canlarını cananlarını bu yolda hep feda ettiler. (Kendi muhtaç-ı himmet bir dede, nerde kaldı gayrıya himmet ede) derlerdi, ne boş lafmış... Biz kendi ihtiyacımıza bakmadık, fakat gayrıya, onlara himmet etmekten asla geri kalmadık. Âdeta mâl ü menalımızı¹⁰⁴⁸ önlerine serdik:

— Buyurunuz, ne kadarını isterseniz... Geri ne bırakırsanız bize kafidir, siz aç, parasız, sefil kalmayın da... Biz nasıl olsa ederiz!

dedik... Asma altında yapılmış bozuk ve ekşi çikolatalar sattılar:

— Aman, nezaketsizlik olur, almamak olmaz!

dedik, fart-ı hürmetle önlerinde eğilerek, beş paralık mala beş kuruş isteseler çok görmeyerek aldık; sanki bu muhteviyatı muzır sahte paketlere, satan ellerden bir hoşça koku sinmiş ve hamuruna yine o satıcılardan bir iştiha-bahş çeşni karışmıştı. Oburcasına yuttuk, belki de sancılandık, fakat yine almaktan, lüzumsuzca bir çikolata-harlığa kapılmaktan nefsimizi menedemedik! Ertesi gün, baktık bir meyhane açmışlar:

— Aman, dedik, uğramadan geçmek misafirperverliğe yakışmaz, girmesek olmaz! Girdik.. Bize bozuk salçalı bir mancayı meze diye yutturdular, Amerika ispiertosundan zehirli bir votkayı içki diye içirdiler, evimize öğüre öğüre geldik, geldik ama ser vermedik, zemetmedik ve ertesi akşam yine uğradık, icabat-ı muhâdenete riayetden asla geri kalmadık.

Önümüze çıktılar, yakamıza üzeri potlu bir rozet takıp paramızı aldılar:

¹⁰⁴⁷ Bir muâhedenin hükümlerini ihtivâ eden ve taraflarca imzâlanmış olan resmî kâğıt, antlaşma metni, ahitnâme.

¹⁰⁴⁸ Bir kimsenin sâhip olduğu her şey, mal mülk, servet

— Hay hay, dedik, haklarıdır, onlar muhacir, biz yerli, mihman-nüvazlık¹⁰⁴⁹ şanımızdandır, hatta biz de gezelim, biz de yardım edelim, iâne toplayalım! Vermemek olmaz!

Topladık, bir yığın parayı, cami, medrese avlusunda sürünen hemcinslerimize vermeyi mugayir-i muhâdenet addettik, onlara götürdük:

— Haraşo!

dediler; Dünya bizim oldu!

Daha sonra tombala başladı... Oğullarımız sandıklarımızı kırdılar, eşyalarımızı sattılar, bedelini götürüp onlara kaptırdılar:

— Hakları var, dedik, güzel, şirin cazibeli, hoş şeyler, vermemek insanın elinde değil!... Hatta hamam böceklerini bile yutturdular.

Eski bir türkü fehvasınca hepimiz, herkes:

Vermemek olmaz, olmaz! Vermemek olmaz!

Diye haykırıştık evlerimize aldık; ticarethanelerimize soktuk; göğüslerimize bastırdık; icabat-ı muhadenet daima riayetkar kaldık... Bu müddet zarfında acaba kaç kişimizin midesi şifa kabul etmez surette bozuldu? Kaç ailenin arası nikah tekrar edilmez tarzda açıldı? Kaç evin sandığı sepeti bir daha dolmaz surette boşaldı? Kaçımızın bütçesi ıslah olmaz mertebede karıştı? Kaçımızın ahlakı iflah olmaz derekede fesada uğradı? Orasını Allah bilir... Biz icabat-ı muhâdenetten geri kalmamaya ahsettik, cihet ettik! Bakalım Anadolu muâhede ve mukaveleye rağmen bunun bir milyonda birini gösterebilecek mi? Nerede? Biz mihman-nüvazlıkta, icabat-ı muhâvenete riayette o derece ileri vardık ki dilimizi dillerine bile uydurduk... Geçen gün, baktım ki Kadıköy biletcisi içlerinden birisiyle o lisanda konuşmuyor mu? Hem de bülbül gibi... Kızcağız:

— Haraşo!

dedi, salına süzüle ayrıldı. Âlâ, âlâ ama, benim anladığım, vahşi edalı bu nezaketli sözü, bu:

— Haraşo!

¹⁰⁴⁹ Misâfire iyi davranan, güler yüz gösteren, ikram eden (kimse), konuk sever, misâfirperver.

yu, bu hoşur kelimeyi öğrenmek bize pek pahalya mal oldu! Her kumar ziyanından, her mide fesatından, her ahlak bozukluğundan, her zararlı işten sonra bir:

— Haraşo!

Muhakkak ki (Lenin) ile (Troçki)de Moskova'daki Ankara mümesseline ittifaknameyi ba'de'l-imza¹⁰⁵⁰:

Haraşo!

Demişlerdir, bari bu (Haraşo)da Anadolu'ya pahalya oturmasa...

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 886-11316, 21 Mayıs 1921, s.3]

¹⁰⁵⁰ İmzâdan sonra.

1.135 NAKŞ-I BERAB

1.135.1Memnuat

Geçen gün yolum uğradı da Fatih Parkı'na girmiş bulundum... Park deyip de bu avuç içi kadar bahçeyi büyültmeyelim, güneşli bir saatte içinde mendil hacminde bir gölge bulup başını sokmak her halde en ufak kafalı adamlara bile müyesser olamaz. Galiba, bu park için belediye erkânı yaprağı en seyrek ve boyu en bodur, büyümez ve ürümez cinsinden ağaçlar seçmişler, ayrıca da, her sene dibinden bir budama emri vermişler... Her ne ise, elbette bunun da bir hikmeti vardır; fakat benim nazar-ı dikkatimi bu Fatih Parkı'nda ağaçlar değil, levhalar celbetti. Sağa sapıyorsun, karşına bir demir sütun, üstünde beyaz üzerine siyah kabartma hurufat ile koca bir ihtarname çıkıyor:

(Kelp¹⁰⁵¹ ile girilemez)

— Eh, diyorsun, doğru ya, köpekler tarhları¹⁰⁵² bozar... Sola sapıyorsun yine bir levha:

(Küçük çocuklar başı boş bırakılamaz)

— Hay hay, afacanlık eder, dal, fidan kırarlar... Yana yürüyorsun, bir levha daha:
(Çiçek koparmak memnudur)

— Elbette memnu olur, her giren bir tane koparsa sonra bahçenin bahçeliği kalır mı?... Bir iki adım gidiyorsun, yine levha:
(Satıcılar giremez)

— Bu da münasip, tablaları ile nereye sığacaklar?... Sağa dönüyorsun, al bir levha daha:
(Çimleri ezmek memnudur)

— Ezmemeli ya, bozulur, yazık olur... Geri dönüyorsun, tekrar bir levha:
(Öte beri yemek memnudur)

— Tabii kumlar kirlenir, sıralar yağlanır, yememeli... İşte bu minval üzere nereye baksan, ne tarafa yürüsen, hangi köşeye teveccüh istesen gözüne bir levha, bir ihtar, bir memnûat ilişiyor. Fatih Parkı kadar ziyareti kavâid ve şûruta, teşrifata,

¹⁰⁵¹ Köpek.

¹⁰⁵² Bahçelerde çiçek dikmek için ayrılmış, çiçek dikilmiş yer

etikete tâbi ömrümde hiçbir yer görmedim ve hiçbir yerde bu kadar kesretli ve mütenevvi¹⁰⁵³ ihtarata hedef olmadım. Ben şehremi olsaydım ilk işim o levhaları kaldırtmak olurdu. Zira bu levhalar upuzun ayağa kalkıp İstanbul halkını bülend-âvaz¹⁰⁵⁴ ile teşhil¹⁰⁵⁵ ve tezyif¹⁰⁵⁶ eden bir kafîle şahitten başka nedir? Bunların manası:

- Memlekette halk gayet ibtidâî, gayet görgüsüz, gayet mütecâviz¹⁰⁵⁷ ve gayet münasebetsizdir. Girdikleri yeri kırarlar, koparırlar, kirletirler, akla gelmez zararlar îkâ¹⁰⁵⁸ ederler. İşte onun için böyle, bir dönümlük yere bile elli sekiz ihtarname tâlikine mecbur oluyoruz! Demek değil midir? Eğer böyle en basit terbiye kavâidini levha ile halka tâlim mecburiyetinde isek, o halde şehri baştan başa levhalarla doldurmak îcâbat etmez mi? Hoş tünel arabalarındaki o (Vagonların tezyinat-ı dâhiliyesince tahribat-ı vukûya getirilmesi rica olunur.) levhasıyla iskelelerdeki (memurların vazifesine müdahale olunamaz) ve vapurlardaki (kaptan ile musâhabet memnudur) levhaları ne yaman birer ithamnamedir. Bir ecnebi bunları okuduktan sonra:
- Ne acaip şey, demek bu şehrin ahalisi ellerinde makas ve çakı girdikleri yeri keserler ve yontarlar, herkesin işine burunlarını sokarlar ve kaptanı bile, yani hayatlarını eline tevdi ettikleri adamı bile lafa tutarlarmış ki bunları ihtara mecburiyet hasıl olmuş! Durup oturmaya gelmez, yarın belki benimde üstümü başımı yırtmaya, işime karışmaya başlarlar; iyisi mi belaya girmeden arabamı çekeyim!

Demez mi?

Aydede

[Peyam-Sabah, nu: 888-11318, 23 Mayıs 1921, s.3]

¹⁰⁵³ Çeşitli, çeşit çeşit, türlü türlü, değişik

¹⁰⁵⁴ Sesi gür, yüksek sesli.

¹⁰⁵⁵ Bir kimsenin bir konuda bilgisizliğini, cehâletini ortaya çıkarma, yüzüne vurma

¹⁰⁵⁶ Değersiz göstermeye çalışma, aşağılama, küçültme

¹⁰⁵⁷ Saldıran, tecâvüz eden, saldırgan

¹⁰⁵⁸ Meydana getirme, yapma, yaptırma, işleme

1.136 NAKŞ-I BERAB

1.136.1İki Adalet

Ah, şu adalet-i beşeriye! İşler ona kalsa imiş halimiz düdükmüş... Bereket ki adalet-i ilahiye imdadımıza yetişiyor ve hıncımızı çıkarıyor! Okudunuz ya, nihayet, iki buçuk sene sonra, Bayramzade hakkında ihtikâr maddesinden bir celpname kesilebilmiş, Bayramzade'nin muhtekir olduğu hakkında bazı emârat ve işarata tesadüf edilerek "hele bir soralım, doğru mu, değil mi?" kararı verilebilmiş, adalet tecelliye başlar gibi olmuş... Aferin! Adaletin şu gayret ve himmetine ne kadar şükretsek azdır; bunca meşguliyetleri arasında bak, bunu da düşünmüş, bu meseleyi de diğerleri gibi -kemal-i muvaffakiyetle hall ü fasla¹⁰⁵⁹ karar vermiş. Öyle ya, harb-i umûmî devrinden artık sorulacak ne hesap, ne kitap kaldı ki... Hepsi, bitamamiha halloldu, kimsenin kimseden alacağı, vereceği, soracağı kalmadı... hainler, mücrimler, muhtekirler ve gayrihim hep cezalarını çektiler. Menfur, merdut¹⁰⁶⁰ ve bednam¹⁰⁶¹ olup kaldılar. Nasılsa arada Iydzade unutulmuş, o dahi şimdi korktuğu ve layık olduğu akıbeta uğrayacakmış!

Bereket adalet-i ilahiye!

Talat hükmü yedi: Men katele kutile... Bayramzade de mahkûmiyete uğradı: Men dakika dukka! Onu daha evvel mahkeme-i kübrâ¹⁰⁶² sefalet ve perişanlığa mahkûm etmiş ve bu hüküm icra olunmuştu: Cermenler diyarından gelenler bu (karun-ı harp)in şimdi (miskin-i sulh) olup kaldığını, nanpâreye¹⁰⁶³ muhtaç olduğunu söylüyorlar! Ne idi? Bir serseri ne oldu! Bir serseri... Arada bir rüya gördü, bir rüya ki ona bedavaya mal oldu, fakat millete pek pahalıya... Her Türk, harp-i umumide, şekeri dört yüzden almak suretiyle bu herife bir miktar iane vermekle mükellef idi.. Mesela ben, ayda bir kıyye¹⁰⁶⁴ desem, senede on iki kıyye, yani dört senede kırk sekiz kıyye şeker aldım farz ediyorum; her okkada bir lira kârı olmuş farz edilse yalnız benden kırk sekiz lira almış olması iktizâ eder. Bunu sekiz, on milyona iblâğ¹⁰⁶⁵ ediniz

¹⁰⁵⁹ Halledip bitirme, işi olumlu bir sonuca ulaştırma.

¹⁰⁶⁰ Kovulmuş, defedilmiş

¹⁰⁶¹ Adı kötüye çıkmış olan, şöhreti kötü olan (kimse)

¹⁰⁶² Ahirette Allah'ın huzûrunda kurulacak olan en büyük mahkeme

¹⁰⁶³ Ekmek parçası, ekmek dilimi

¹⁰⁶⁴ Okka, 400 dirhemlik ağırlık ölçüsü

¹⁰⁶⁵ Bir şeyin miktârını belli bir ölçüye çıkarma

ve yekûna bir bakınız!... Ağzımıza bir parmak bal çalar, gider, fahişe yataklarını elli liralık banknot ile döşeyip süslerdi. O ne sarflı, o ne sefil ve ne rezil bir hayattı! Uyandı da bildi ki bu bir hâb¹⁰⁶⁶ imiş, hepsi bitmiş, yalnız hatırasında hayali cihan değer bir geçmiş zaman kalmış! Eğer adaletin kestiği celpnameye ve kanunun tayin ettiği cezaya kalsa idi Bayramzade de şimdi ya burada, ya orada diğerleri gibi, vazife-i vataniyesini ifa etmekle ve ibraz-ı hamiyetle meşgul bulunurdu?

Belki de Moskova'ya sefir olarak gider ve Batum'da ihtikâr ve sermaye aleyhinde bir nutuk söylerdi!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 890-11320, 25 Mayıs 1921, s.3]

¹⁰⁶⁶ Uyku.

1.137 NAKŞ-I BERAB

1.137.1 Farkımız

Anadolu'daki muharrir, muallim, memur, mebus arkadaşlarımı tahassürle anmak, yüreğim sızlaya sızlaya düşünmek bu esnada bana muttat oldu. Aramızda ne derece ihtilaf-ı efkâr, fırka ve zihniyet farkı olur ise olsun bunlar mektep, matbaa, eğlence ve gençlik dostlarım, hemşerilerim değil mi? Çocukluğumuzun en şad, gençliğimizin en tatlı zamanlarını bir sırada, bir masada, bir mecliste baş başa geçirmediğimiz, karşılıklı dertlerimizi, sırlarımızı dökmedik, darılmadık, barışmadık, hülâsa sevişmedik, kardeş gibi geçinmedik mi? Birçok tatlı ve acı hatıralarla, sergüzeştler ve maceralarla birbirlerimize bağlı değil miyiz? Vakit oluyor ki -sonraki nizâ ve münakaşalarımıza rağmen- hayalimizde sîmâlarımızı göz önüne getirdikçe yüreğimizde bir dost heyecanı, meveddetkârâne bir tahassüs duymuyor muyuz?... İşte bunun için, arkadaşlığımızın zâhiri bir husumete rağmen için için devamından dolayı, onları tahattur ve bulundukları hayatı tahayyül bana ezâ oluyor; İstanbul'un bu latif ve serin yaz günleri ve mehtaplı ramazan geceleri içinde gezer, tozar, eğlenirken onları Ankara, Kastamonu, Sivas veya Erzurum'un hüzn-âver mahiyetinde sıkıntı ve hicrana müstağrak farz etmek beni üzüyor... Mesela içlerinden birini bilirim ki Çamlıca'nın meftunu idi, beraber tepeden gurûbî seyreder, mest olurduk. Ah evet, Çamlıca'nın gurûbî... O ne meselesiz bir temaşa, bir peri masalı bir harikulade manzaradır! Bunu, şimdi, Ankara'nın bağıryanık ovasında veya Sivas'ın kasvetli çölünde akşam, hüzn, yeis içinde insanı istila ederken kim bilir ne tahassürle, ne hicranla anar... Diğer biri de ramazanlarda gece vapuruyla dönüşe, güvertede oturup şehrin denize aksetmiş yarı aydınlık manzarasına, durgun Marmara'ya bayılırdı. Beraber kuytu bir kenara çekilir, suları ve vapurları, kandilleri ve gölgeleri temaşa eder, meclûp olurduk... Fûsun¹⁰⁶⁷ ve ser-eserle dolu ne emsalsiz bir seyrandı! Bunu, şimdi, Kastamonu veya Konya'nın kapkaranlık, ziyâsız ve zevksiz gece yarılarında kim bilir ne heyecan ve ne ıztırapla hatırlar, mahzun olur... bir başkası da sabahları Emirgan Korusu'nda tenezzühe aşıktı; erguvanlar içinde yeni açmış leylakları koklayarak ve henüz uyanan denizi seyrederek... Beraber çok defalar, ta öğleye kadar, mest ve meclûb o yerlerde kaldığımız, zevk ve lezzetten kendimizden geçtiğimiz olurdu... İnsana sıhhat, nezâhet

¹⁰⁶⁷ İnsanı hükmü altına alıp kendinden geçirecek kadar kuvvetli tesir, büyüleyici etki, câzibe

ve neşve¹⁰⁶⁸ veren o ne latif bir gezinti, bir şiir ve hülya sahasıydı! Bunu şimdi, Çorum veya Kengiri'nın¹⁰⁶⁹ serinlik, gölge ve sudan mahrum mahalle aralarında kim bilir ne zehirli ve ne öksüz bir bakışla acı acı yâd eder. Güzel İstanbul'dan mehur iken bilmem onlar beni bu manzaralar karşısında hatırlarlar, bir an evvel avdetime dua ederler miydi? Orasını bilmem, fakat, başından geçen halden anlar derler, ekseriya şairliğim, hassaslığım tutar da şu zavallı vatan üstünde kimsenin hicran ve hasret çekmesine vicdanım razı olmaz; yüreğimde kin ve husumet yer tutmaz!

Bu yufka yürek bizde, o taş kalp onlarda iken muhalefet zor boy ölçer, zor tutunur, ellerinden zor kurtulur!

Aydede

[*Peyam-Sabah*, nu: 891-11321, 26 Mayıs 1921, s.3]

¹⁰⁶⁸ Neşe, sevinç

¹⁰⁶⁹ Bugünkü Çankırı ili

1.138 NAKŞ-I BERAB

1.138.1Beklenen Bir Eser

Dünyada artık ne sır kaldı, ne sır tutan... Her şey ve her iş açık, âşikâre ve malum oldu! Diplomasi ilminin şimdi eskisi gibi hırz-ı can¹⁰⁷⁰ ile saklanan esrarı kaldı mı? Ordularda bile hafî¹⁰⁷¹ umura nihayet verildi, geçen gün bir Anadolu telgrafi nisanın bidayetinde başlayacak olan taâruzun başka bir tarihe tehir olunduğunu haber veriyordu; âdeta tren ve vapur tarifesi gibi nerede ise saati, dakikası ve mahal hareketini de yakında ilan edecekler... Vaktiyle böyle bir işten bahsedeni idam ediverirlerdi! Sade bunlar değil, (İttihat ve Terakki)nin o kanlı kumpanyası üzerinden de perde-i esrar kalktı. Nerede farmasonluğun, cizvitliğin, karbonariliğin o hayat pahasına saklanan sırları ve parolaları? Hepsi açıldı, haber verildi, münkeşif ve müptezel oldu. Bir Bektaşî sırrı kalmıştı, onu da nihayet ber-güzide¹⁰⁷² edip, bir mûtenâ sanatkar ele verdi, ellere duyurdu, hikâyesini yapıp gazetelere koydu, halkın diline düşürdü. Artık herkes bir Bektaşî şeyhinin nasıl yetiştiğini, mumların nasıl sönüp, ayin-i cemlerin nasıl tertip olunduğunu öğrendi! Meğerse Bektaşî sırrı denen nesne diz dize oturup bir arada yiyip içmeden ibaretmiş... Tekke de şişinceye kadar içilir, patlayıncaya kadar yenir ve bıkıncaya kadar yatılırmış! Vaktiyle anlaşılan, kadın erkek bir arada mey meclisleri memnu olduğundan bazı zevk-perestan eğlencelerini tekkelere hasretmişler ve hariçte duyulup meni cihetine gidilmesin diye de bunu bir (sır) add ve itibar etmişler. Güzide muharrir tarafından işte bunun, bu sırrın neşri, bu hayatın tasviri bektaşî ilmini altüst etmiş... Müdavimlerinden biri, geçen gün bana diyordu ki:

- Olur ahlaksızlık mı bu, efendim, aramıza soktuk, yıllarca yedirdik, içirdik, ihtiyaçlarını def, arzularını temin ettik; sonra kalksın, bu nankörlüğü yapsın, bizleri, velinimetkerini, dostlarını ve cananlarını ele versin bin türlü mübalağa ile... Hem her bektaşî tekkesi böyle midir...

Sözünü kestim, dedim ki:

- Olabilir, belki bu bir hafifliktir, fakat düşününüz ki Türk Edebiyatı kıymetli eserlere muhtaç, biz işi o nokta-ı nazardan tetkik ediyoruz, hem sanatkarlara güven olmaz. Aynı muharrir bugün Ankara'da Kuvayımilliye muhitine, haydi

¹⁰⁷⁰ Canın sığındığı yer

¹⁰⁷¹ Gizli

¹⁰⁷² Seçme, müntahap

tekkesi diyelim, oraya gömülmüş, orada da yiyor, içiyor, izzet ü ikbal görüp ve yan gelip zevkine ve tetkikatına bakıyor; halis muhlis bir milliyetperver...

Nasıl ki vaktiyle de halis muhlis bir جا idi... Yarın belki de bize Kuvayımillîye siyasetinin sırrını bildirecek de yine odur. Dedik a, büyük sanatkârlar sır tutamazlar, onlara güvenilmez, sır verirler, fakat baş vermezler. Onda bu huy, bu sanatkâr ruhu varken bugün (Nur Baba) diye Bektaşileri yazar, yarın da (Nar Paşa) diye belki millicileri!

Bektaşî sırrını ona bildirmeden evvel siz bilmeli idiniz ki muharrirlerin de bir sırrı, düsturu vardır:

Bir hakikat kalmasın Allah'ım âlemde nihan¹⁰⁷³!

Aydede

[Peyam-Sabah, nu: 893-11323, 28 Mayıs 1921, s.3]

¹⁰⁷³ Gizli, saklı, gizlenmiş, saklanmış

SONUÇ

Peyam ve *Sabah* gazetelerinin birleşmesi ile ortaya çıkan *Peyam-Sabah* gazetesi Mütareke Dönemi'nin dikkat çeken gazetelerindendir. Gazete, Millî Mücadele aleyhtarlığı ile ön plana çıkmaktadır. Önemli yazarları bünyesinde bulunduran gazetenin yazarlarından biri de Refik Halid Karay'dır. *Peyam-Sabah*'taki yazılarına 2 Teşrinisani 1920 tarihinde başlayan Karay'ın bu gazetede toplam 327 yazısı yayımlanmıştır. Çalışmamız kapsamındaki *Peyam-Sabah* gazetesinin (686-11116)ile (896-11327) sayıları arasında ise Refik Halid'in 189 yazısı bulunmaktadır. Bu yazıların 50'si yazarın kitaplarında ve araştırmacılar tarafından yapılan bilimsel yayınlarda günümüz harflerine aktarılmıştır.

Çalışmamız kapsamındaki Refik Halid Karay'a ait *Peyam-Sabah*'taki yazılar iki farklı müstearla yayımlanmıştır. "Nakş-ı Berab" başlıklı fıkra türündeki metinlerin yer aldığı köşede "Aydede" imzasını kullanan yazar, sohbet türündeki metinlerde ise "Refik Halid" imzasını kullanmıştır. "Aydede" imzalı metinlerde yazar daha çok siyasi ve günlük hadiseleri işlemiştir. "Refik Halid" imzalı metinlerde ise siyasi içerikli metinlerin yanında kültür, sanat, ekonomi ve sosyal hayat gibi konulara da yer verilmiştir.

Yazar, "Aydede" müstearını kullandığı fıkralarında türün özelliğini de yansıtarak konuşma diline yakın sade bir dil tercih etmiştir. "Refik Halid" imzalı metinlerde ise yazar "Nakş-ı Berab" köşesindeki yazılarına nazaran daha sanatlı bir dil kullansa da belirli ölçüde sadeliğini korumuştur. Karay, yazılarında yoğun bir şekilde atasözleri ve deyimlere yer vermiştir. Metinlerde dikkat çeken bir nokta da güldürü fıkralarıdır. Yazar anlattığı durum ve olayları daha iyi açıklayabilmek için güldürü fıkralarından yararlanmıştır.

Muhalif kimliği ile tanınan Refik Halid, *Peyam-Sabah* gazetesinde Millî Mücadele ve İttihat ve Terakki aleyhinde yazdığı yazılarda bu muhalif tavrını sürdürmüştür. Yazarın Millî Mücadele karşısındaki aleyhtar tavrını İttihat ve Terakki ile ilişkilendirmek gerekmektedir. Karay, *Peyam-Sabah*'taki yazılarında Millî Mücadele'yi İttihatçılığın devamı olarak görmekte ve eleştirilerini bu yönde yapmaktadır. Refik Halid, İttihat ve Terakki'yi konu edindiği metinlerinde Talat,

Enver ve Cemal Paşalara oldukça fazla yer vermektedir. Bu paşaların kendi çıkarlarına göre hareket ettiğini söyleyen yazar, aynı söylemleri Anadolu'ya giderek Millî Mücadele'ye katılan aydınlar için de kullanmış, bu aydınların asıl amacının Millî Mücadele'yi desteklemekten ziyade yüksek mevkiler elde etmek olduğunu iddia etmiştir.

Karay'ın üzerinde durduğu önemli meselelerden biri de Mütareke dönemi İstanbul'unda yaşanan büyük ekonomik sıkıntılardır. Refik Halid, yazılarında bu ekonomik sıkıntılara yoğun bir şekilde yer vermiştir. Yazar, gözlemlediği ve bizzat yaşadığı olayları bu metinlerde güçlü tasvirler ve sert hicivleriyle okuyucuya aktarmıştır. Dönemin şartlarını ve ekonomik zorluklarını anlamak açısından bu metinler oldukça önemlidir.

Refik Halid'in gazetedeki yazıları daha çok siyasi ve toplumsal içerikli olsa da edebi yayınlar üzerine yaptığı değerlendirmeler de bulunmaktadır. Çalışmamız kapsamı içerisinde yer alan metinlerde Karay'ın, *Dergâh* dergisi hakkında 3, Yakup Kadri'nin "Nur Baba" adlı eserine değindiği 1 yazısı bulunmaktadır. Yazar hem *Dergâh* dergisi hem de *Nur Baba* hakkında yaptığı değerlendirmelerde, her zamanki eleştirel tavrını sürdürmüştür. Hatta bu metinlerde eleştirinin de ötesinde müstehzi bir karakterin yansımaları dikkat çekmektedir.

Sonuç olarak Refik Halid, *Peyam-Sabah* gazetesindeki yazılarında, Osmanlı Devleti'nin son günlerini kendi bakış açısından yansıtmıştır. Bu çalışmada, Refik Halid Karay'ın *Peyam-Sabah* gazetesinde (686-11116/896-11327) yer alan Arap harfli metinleri günümüz harflerine aktararak Karay'ın bu döneme bakışı yansıtılmıştır. Refik Halid'in bu yazıları, edebiyatın yanı sıra özellikle tarih, siyaset ve ekonomi gibi alanlarda araştırmacılara kaynaklık edecektir.

KAYNAKÇA

AKTAŞ, Şerif. **Edebiyatımızın Zirvesindekiler Refik Halit Karay**, Akçağ Yayınları, Ankara 2004.

ARSLANTAŞ, B., **Refik Halit ve Milli Mücadele**, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi), 2003.

BOZYER, Hazal. “**Bir Hikâyenin Hikâyesi: Refik Halid'in "Mehtapta Bir Muaşaka"sı Neyi Tenkit Ediyor?"** Dergâh Edebiyat Sanat Kültür Dergisi, 2019, 20-21.

CRISS, N. B., **100. Yılında İstanbul'un İşgal Günleri**, İstanbul Kültür ve Sanat Ürünleri Ticaret A.Ş., İstanbul 2021.

ÇETİNKAYA, S., **Peyâm-ı Sabah Gazetesinde Edebî Faaliyet**. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi), 2019.

KARAY, Refik Halid, **Ago Paşa'nın Hatıratı**, İnkılâp Kitapevi, İstanbul 2017.

KARAY, Refik Halid, **Ay Peşinde**, İnkılâp Kitapevi, İstanbul 2009.

KARAY, Refik Halid, **Aydede 1922**, (Hazırlayan: Mustafa APAYDIN), İnkılâp Kitapevi, İstanbul 2020.

KARAY, Refik Halid, **Bir Avuç Saçma**, İnkılâp Kitapevi, İstanbul 2009.

KARAY, Refik Halid, **Bir İçim Su**, İnkılâp Kitapevi, İstanbul 2009.

KARAY, Refik Halid, **Deli**, İnkılâp Kitapevi, İstanbul 2020.

KARAY, Refik Halid, **Guguklu Saat**, İnkılâp Kitapevi, İstanbul 2009.

KARAY, Refik Halid, **İlk Adım**, İnkılâp Kitapevi, İstanbul 2009.

KARAY, Refik Halid, **Kirpinin Dedikleri**, İnkılâp Kitapevi, İstanbul 2018.

KARAY, Refik Halid, **Makyajlı Kadın**, İnkılâp Kitapevi, İstanbul 2009.

KARAY, Refik Halid, **Memleket Hikâyeleri**, İnkılâp Kitapevi, 2009

KARAY, Refik Halid, **Minelbab İnelmihrab**, İnkılâp Kitapevi, İstanbul 2021.

KARAY, Refik Halid, **Sakın Aldanma, İnanma; Kanma**, İnkılâp Kitapevi, İstanbul 2009.

KARAY, Refik Halid, **Tanıdıklarım**, İnkılâp Kitapevi, İstanbul 2019

KARAY, Refik Halid, **Tanrı'ya Şikâyet**, İnkılâp Kitapevi, İstanbul 2009.

KODAL, B., **Peyam-ı Sabah (111306-11786 Sayılar İnceleme ve Seçilmiş Metinler)**. Niğde: Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi), 2019.

ORTAKAN, A. Z. **Refik Halid'in Peyam-Sabah Gazetesindeki Yazılarının İncelenmesi (1920-1921)**, İstanbul, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi), 2019.

PARLATIR, İsmail, **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, Yargı Yayınevi (7. Baskı), Ankara 2014.

ÜNAL, Yenal, **Yakın Dönem Türk Tarihinde Refik Halid Karay**, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2013.

İNTERNET KAYNAKÇASI

<http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/> [Erişim Tarihi: 17.03.2022]

<http://lugatim.com/> [Erişim Tarihi: 21.05.2022]

<https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/> [Erişim Tarihi: 04.12.2021]

<https://kelime.com/> [Erişim Tarihi: 16.03.2002]

<https://sozluk.gov.tr/> [Erişim Tarihi: 20.05.2022]

<https://www.kamusiturki.com/> [Erişim Tarihi: 05.04.2022]

<https://www.osmanlicasozlukler.com/> [Erişim Tarihi: 10.01.2022]

